Проців О. Р.

Мисливське господарство та полювання на пернатих у Галичині XIX – початку XX ст.

Івано-Франківськ

2017

УДК 639.1.022(477.83/.86)
ББК 47.1(4 УКР 3)
П 78

Рецензенти:

Шаптала О.С. професор кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, доктор наук з державного управління, професор.

Клапчук В.М. завідувач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор історичних наук, професор

Скільський І.В. завідувач відділу Чернівецького обласного краєзнавчого музею, кандидат біологічних наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського науково-дослідного інституту гірського лісівництва ім. Пастернака (протокол № 9 від 30 листопада 2016 р.)

У монографії проаналізовано розвиток, чисельність та добування пернатої дичини у Галичині – адміністративній одиниці Австро-Угорської імперії та Другої Речі Посполитої. Висвітлюються світоглядні основи, які впливали на формування правових засад в частині права власності на дичину, способів та методів добування. Розглянуто особливості правового регулювання добування пернатої дичини в частині термінів полювання, торгівлі на внутрішньому ринку, експорту-імпорту та проведено порівняльний аналіз з іншими країнами Європи. Здійснено аналіз споживання пернатої дичини та її вартості. Висвітлено особливості організації полювань, роль громадських організацій в лобіюванні інтересів мисливства в частині організації полювання на пернату дичину, виставок, виданні друкованої продукції. Описано забобони, міфологію, космологію Галичини, пов’язану з пернатою дичиною.

УДК 639.1.022(477.83/.86)

ББК 47.1(4 УКР 3)

П 78

ISBN 978-966-2988-97-0

Олег ПРОЦІВ

П 78 **Мисливське господарство та полювання на пернатих у Галичині в XIX – на початку XX ст. // Івано-Франківськ, ФОЛІАНТ, 2017 – 320с.**

ISBN 978-966-2988-97-0

ЗМІСТ

ВСТУП

З проголошенням незалежності України спостерігається інтерес до вивчення її історії. У цьому контексті великого значення набуло вивчення історії Галичини, яку раніше досліджували виключно крізь призму боротьби за соціальні та національні інтереси місцевого населення. На сучасному етапі підвищується рівень дослідження всіх сторін суспільного життя Галичини.

Одним із важливих аспектів суспільного виробництва є мисливське господарство та полювання на пернату дичину. Особливість полювання на птахів полягає в тому, що полювання на них, враховуючи їх біологічні особливості, є найтривалішим, а м’ясо в порівнянні з іншими видами дичини має найкращі смакові якості й відповідно є найдорожчим. Державному регулюванню добування, оподаткування, реалізації пернатих та контролю за якістю м’яса відводиться одне з чільних місць у мисливському, ветеринарному, податковому законодавстві.

Метою дослідження є виявлення особливостей, тенденцій і основних чинників розвитку законодавчого забезпечення та його правозастосування в частині розведення та полювання на пернату дичину, права власності на пернату дичину, регулювання чисельності хижих птахів, охорони, особливостей добування в інших країнах Австро-Угорської монархії та країн Європи, споживання, ціни, оподаткування, експорту й імпорту, впливу громадських організацій на організацію мисливського господарства та полювання на пернату дичину, гуманітарні аспекти.

У результаті проведених досліджень зібрано значний фактичний матеріал, що дає можливість істотно доповнити й уточнити дані з досліджуваного питання. Викладені матеріали базуються на багатовидовій джерельній базі, і на основі здобутків попередників поглиблюють пізнання організації мисливського господарства та полювання на пернату дичину у Галичині в XIX – на початку XX ст. Основу фактологічної бази праці становлять маловідомі загалу опубліковані джерела XIX – початку XX ст.

Одним з основних завдань роботи було встановлення реального значення мисливського господарства на території Галичини для соціального, гуманітарного, економічного, й управлінського аспектів.

1. Історіографія та джерельна база

Джерелом дослідження законодавчих аспектів регулювання мисливського господарства в частині полювання на пернатих слугують: «Збірки законів», що виходили у Кракові в середині XIX ст. (1853, 1919 рр.),[1,2] «Збірка законів» (Львів), (1858 р.)[3], «Офіційне зведення законів Австрії» (Відень) (1892, 1911 рр.)[4,5], середина XIX ст. стенографічні звіти Галицького сейму (1905 р.),[6] «Цивільний кодекс Австрії» (1918 р.),[7] «Законодавство про приватну власність» (1892 р.)[8], «Новий мисливський Закон Галичини і Великого Князівства Краківського» (1897 р.),[9] «Пруський мисливський Закон» (1907 р.),[10] книга Й. Стежинського «Приватне право Польщі» (1851 р.),[11] «Кодекс адміністративних постанов Царства Польського» (1867 р.),[12] «Російське

---

[1]Zbiór ustaw administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim obowiązujących do użytku organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych. – Kraków: universytet Jagelloński, 1868. – S.1034-1035.

[2] Podwyższenie dodatku gminnego do podatku konsumcyjnego. Obwieszczenie. Kraków, 15 marca 1919. L. 5820/18. // Dziennik pozporządzeń dla stoł. król. Miasta Krakowa. – 1919. – № 3 (1. marca). – S. 43-44.

[3] Dziennik rządowy dla okręgu administracyjnego Namiesnictwa we Lwowie. – Lwów: król. galic. drukarnia rządowa, 1858. – S.362.

[4] Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1892. – S. 119-132.

[5] Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1911. – S.451-455.

[6] Alegaty do sprawozdań stenograficznych drugiej sesyi ósmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1905 przytem index tych alegatów od 338 do 675. – Lwów, 1905, – S.5-6.

[7] Kodeks cywilny obowiązujący w Austryi od 1 . stycznia 1812 r. z uwzględnieniem wszystkich zmian i uzupełnień łacznie z trzema nowelami. – Lwów: nakladem F. Koniecznego, 1918. – S.167-168.

[8] Prawo prywatne a Austryackie: [wyd. drugie]. – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.181-182.

[9] Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S.27.

[10] Ustawa łowiecka obowiązująca w b.zaborze Pruskim. – Poznań:Czcionkami drukarni « Dziennika Poznańskiego», 1921. – S. 20.

[11] Stężyński J. Prawo prywatne polskie. – Warszawa:Drukarnia banku polskiego, 1851. – S.251-252.

[12] Сборник административных постановлений Царства Польського.Ведомство финансов. т.12: О казенних лесах. – Варшава: типография С. Оргельбранда, 1867. – С. 469-472.

цивільне право» (1864 р.).[13] Для дослідження політичних аспектів становлення мисливського законодавства використано «Стенографічні звіти Галицького сейму» (1908 р.)[14],[15], «Краківські календарі» (1912 р.),[16] «Сільськогосподарську енциклопедію» (1898 р.),[17] «Календар – приятель тварин» (1931 р.),[18] «Мисливський та рибальський календар» (1888, 1901 рр.)[19],[20] «Мисливський річник» (1886 р.),[21] «Календар Галичанин» (1853, 1857, 1878, 1879, 1891, 1904, 1915, 1923 рр.).[22]

Спираючись на розпорядження Львівського (1931 р.)[23] та Станиславівського воєводств (1930 р.)[24] проведено аналіз практики правозастосування діючого мисливського законодавства.

---

[13] Мейер Д.И. Русское гражданское право. – 3-е изд., исп. сообразно определениям новейшаго законодательства. – С.-Петербургъ:Из-ние Н.Тиблена, 1864. – С.335-339.

[14] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S. S.2052,2061,2062..

[15] Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi czwartego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie w roku 1877. - Lwów, 1877. – S.426.

[16] Czech J. Kalendarz Krakowski na rok 1912 / Józef Czech. – Kraków: Jan Fischer i Spółka, 1912. – S. 236.

[17] Encyklopedya rolnicza. – Warszawa: Muzeum przemysłu i rolnictwa, 1898. – T. VII. – S. 412-413.

[18] Illustrowany kalędarz jubieleuszowy „Przyjaciela zwierząt" (r.1880) na rok 1931 /pod red. T. Sas-Jaworskiego. – W-wa: T-wo opieki nad zwierzętami RZPlitej Polskiej, 1931. – S. 50-51.

[19] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.122.

[20] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1901. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1901. – S. 86-92.

[21] Rocznik myśliwski na rok 1886 (rok drugi). – W-wa: Księgarnia G. Centnerszwera, 1886. – S.57.

[22] Kalendarz myśliwski. // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1904. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1904. – S. 4.

[23] Rozporządzanie Wojewody lwowskiego z dnia 12 grudnia 1930 r. L. R. L. 3505/30 r. o ustanowieniu czasów ochronnych dla zwierzyny łownej, obowiązujących w r. 1931 na terenie województwa lwowskiego. // Lwowski dziennik wojewódzki. – 1930. – № 16. – 31 grudnia. – S.297-298.

[24] Rozporządzenie Wojewody Stanisławowskiego z dnia 28. Grudnia 1929 r. o ustanowieniu czasów ochronnych dla zwierzyny łownej, obowiązujących w roku 1930. // Stanisławowski dziennik wojewódzki. – 1930. – № 1. – S. 1.

Для проведення аналізу досліджено законодавства інших країн, а саме Данії, Фінляндії (1932 р.),[25] Царства Польського (1904 р.).[26]

Проаналізовано коментарі та роз’яснення до мисливського законодавства у книгах та періодичних виданнях Й. Каспарека (1884 р.),[27] Е. Тілля (1892 р.),[28] Т. Бресєвіча (1898 р.),[29] В. Калуського (1928 р.),[30] М. Павліковського (1929 р.),[31] В. Баворовського (1887 р.),[32] Р. Хубе (1874 р.),[33] К. Кохановського (1903 р.),[34] С. Крогульського (1929 р.),[35] Ф. Рожинського і Е. Шехтеля (1921 р.),[36] В. Шульца (1899 р.),[37] К. Слотвінського (1862 р.),[38] В. Спаусти (1893 р.),[39]

---

[25] Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.

[26] Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S. 49-53.

[27] Kasparek J. R. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: [w 6 tomach] / J. R. Kasparek. – Lwów: Wyd-wo H. Altenberga, 1884. – T.1. – S. 369.

[28] Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.177-184.

[29] Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S.49.

[30] Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – S. 1-81.

[31] Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.

[32] Baworowski W. Kilka uwag u sprawie reformy Ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1887. - № 11. – S.173-176.

[33] Hube R. Prawo Polskie w wieku trzynastym. – Warszawa: staraniem i nakładem Radakcyi biblioteki umiejętności prawnych, 1874. – S. 154.

[34] Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.255-258.

[35] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.8.

[36] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921.

[37] Schult W sprawie wykonania ustawy łowieckiej//Łowiec – 1899. – №2. – S.18-19.

[38] Słotwiński K.L. Katechizm poddanych galicyjskich o prawach i powinnościach ich względem Rządu, Dworu i samych siebie. – Kraków: zakłlad nar. im. Ossolińskich, 1832. – S.132-135.

В. Шабльовського (1932 р.),[40] Я. Штольцмана (1904 р.),[41] Д. Майера (1864 р.),[42] Де ля Ру (1899 р.),[43] С. Павліка (1883 р.),[44] Я. Гейншторфа (1935 р.).[45]

Велику увагу у висвітленні статистичної звітності добування дичини приділялось у спеціалізованій мисливській періодиці – «Ловець» та «Ловець Польський»: «Декілька слів про Мисливський закон Польщі» (1928 р.),[46] «Новий мисливський Закон» (1909 р.),[47] «Охоронні терміни в розрізі воєводств» (1930 р.).[48]

Для аналізу цін та об'ємів реалізації пернатої дичини, насамперед, використовували інформацію зі статистичних довідників: «Статистика міста Кракова, складена на основі даних міського статистичного бюро» (1902 р.),[49] «Статистика міста Кракова» (1912 р.),[50] «Статистичний звіт міського управління статистики Кракова» (1915 р.),[51] «Статистичний довідник міста Львова» (1906 р.),[52] Мисливський календар «Транспорт дичини» (1934 р.),[53]

---

39 Spausta W. Z zatargów rodzinnych i z ekonomii łowieckiej/ Władysław Spausta //Łowiec. – 1893. – № 10. – S. 145-150.

40 Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.

41 Sztocman J. Ze stosunków łoweckich w Japonii//Łowiec. – 1904. – № 12. – S.142-144.

42 Мейер Д.И. Русское гражданское право. – 3-е изд., исп. сообразно определениям новейшаго законодательства. – С.-Петербургъ:Из-ние Н.Тиблена, 1864. – С.335-339.

43 Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.

44 de la Rue Myśliwstwo i myśliwi we Francyi, Anglii i w Niemczech //Łowiec. – 1883. – № 7. – S.110.

45 Gieysztor J. Nowa ustawa łowiecka Rzeszy Niemieckiej//Łowiec Polski – 1935. – № 16. – S.303-305.

46 Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №13. – S.210-211.

47 Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-342.

48 Terminy ochronne ustanowione dla poszczególnych województw//Łowiec Polski – 1930. – № 34. – S.689.

49 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1902. – S. 124-125.

50 Statystyka miasta Krakowa. – Kraków, 1912. – Zeszyt XII. – S. 176.

51 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

52 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Styczeń 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

53 Transport dziczyzny Kalendarz myśliwski na 1934 rok. – Warszawa: Polski związek Stowarzyszeń łowieckich, 1934. – S. 79-82.

книги «Місто Львів під час самоуправління 1870-1895 рр.» (1898 р.)[54], статті мисливської періодики: «Мисливство в Чехії» (1879 р.),[55] «Слово про гуцулів і полювання» (1879 р.),[56] «Торгівля дичиною» (1897 р.),[57] «Дрібні оголошення» (1904 р.),[58] «Вивіз дичини з Австро-Угорщини до Англії» (1900 р.),[59] «Крадені яйця» (1913 р.),[60] «На порятунок птахів» (1914 р.) («Ловець»),[61] «Споживання м’яса у Львові» (1902 р.) («Газета Львівська»)[62], «Дичина» (1892 р.),[63] «З торгово-промислової палати»,[64] «Мисливські дріб’язки» (1900 р.),[65] «Торгові відомості» (1930 р.),[66] «Можливості експорту живої дичини з Польщі до Італії» (1931 р.) («Ловець Польський»).[67]

Інформація про чисельність добування пернатої дичини була отримана з «Шематизму Королівства Галичини і Лодомерії з Великим князівством Краківським» (1892 р.),[68] «Щорічного статистичного довідника за редакцією Т. Рутковського» (1893 р.),[69] «Статистичних даних управління статистики Івано-Франківської області» (2014),[70] журналу «Przegląd myśliwski»

---

[54] Miasto Lwów w okresie samorządu 1870 – 1895. – Lwów: Drukarnia W.A. Szyjkowskiego, 1896. – S.663.

[55] Gostyński K. O łowiectwie w Czechach //Łowiec. – 1879. – № 7. – S.100.

[56] Słowo o hucułach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.

[57] Handel zwierzyną // Łowiec. – 1897. – № 11. – S.196.

[58] Drobne ogłoszenia i inseraty// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.297.

[59] Wywóz zwierzyny z Austro-Węgier do Anglii. // Łowiec – 1900. – № 14. – S.215.

[60] Kradzione jaja. // Łowiec – 1913. – № 9. – S.194.

[61] Na ratunek ptakom! // Łowiec – 1914. – № 14. – S.172-173.

[62] Konsumcya mięsa we Lwowie // Gazeta lwowska. – 1902. – № 73. – 4 lutego. – S.3.

[63] Dziczyzna // Gazeta lwowska. – 1892. – № 303. – 18 grudnia. – S.3.

[64] Z Izby handlowo-premyslowej // Gazeta lwowska. – 1888. – № 114. – 18 maja. – S.5.

[65] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 23 . – S.10.

[66] Wiadomości handlowe//Łowiec Polski – 1930. – № 1. – S.17.

[67] Dereziński J. Możliwości exportu żywej dziczyzny z Polski do Włoch // Łowiec Polski – 1931. – № 8. – S.146.

[68] Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim księstwem Krakowskiem na rok 1892. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1892. – S.657.

[69] Rocznik statystyki Galicyi pod kierunkiem dr. T.Rutowskiego rok 1893. – Lwów: Drukarnie Pillera i spółki, 1893. – S.5.

[70] Статистичний звіт про ведення мисливського господарства по Івано-Франківській області (форма № 2-тп- мисливство) за 2014 рік. [Текст]. — Івано-Франківськ: [б. в.], 2014. — 4 арк. — [На правах рукопису].

(«Мисливський огляд») – двотижневик, що виходив з 1923 по 1926 р. як друковане видання Центральної спілки мисливських товариств.[71] («У справі податку від полювання» (1924 р.),[72] «Вплив мисливства на харчування людей» (1923 р.),[73] статі І. Марцинківа «Олень карпатський».) (1924 р.).[74]

У «Ловці» на цю темку були опубліковані статті: «Мисливство в Галичині відповідно до статистичних даних міністерства рільництва» (1884 р.),[75] «Чисельність добутої дичини в камеральних лісах Галичини в період з 1878 по 1887 рр. разом з чисельністю популяції дичини відповідно до звітів складених львівською дирекцією домен і лісів» (1888 р.),[76] «Чисельність добутої дичини протягом 1887 року»[77] (1888 р.), «Чисельність добутої дичини протягом 1888 року відповідно до урядової статистики Г. Леттера» (1889 р.),[78] «Статистичний звіт на мисливські відносини в Австрії» (1894 р.),[79] «Чисельність добутої дичини в Австрії в 1896 році» (1898 р.),[80] «Статистика добутої дичини» (1900 р.)[81,82,83] «Порівняльний аналіз площі країн Австро-Угорської монархії щодо організації мисливства, середньої вартості добутої дичини, зайнятих у галузі

[71] Mniszek Tchorznicki M. Próba uporządkowania bibliografji łowieckiej w odrodzonej Polsce [Text] / M. Mniszek Tchorznicki. — Warszawa : [b. v.], 1936. — S. 21, 22, 27.

[72] Świętorzecki B. W sprawie podatku od polowania//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 2-3.

[73] Janta-Połczyński W. Wpływ łowiectwa na wyżywienie ludności / Władysław Janta-Połczyński //Przegląd myśliwski. – 1923. – № 6. – S.7-8.

[74] Marcinków J. Jeleń karpacki//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 13-15.

[75] Kochanowski C. Myśliwstwo w Galicyi według dat statystycznych ministeryum rolnictwa//Łowiec. – 1884. – № 4. – S.53-54.

[76] Wykaz zwierzyny ubitej w lasach kameralnych w Galicyi w dziesięcioleciu 1878 do 1887, wraz z wykazem zwiezostanu w tych lasach z końcem roku 1887, zestawione przez c.k. dyrekcyę lwowską domen i lasów//Łowiec. – 1888. - № 4. – S.69.

[77] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.

[78] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu r. 1888 zestawiony na podstawie dat urzędowych przez G.Lettnera, radcę lasowego //Łowiec. – 1889. – № 7. – S. 110.

[79] Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.

[80] Wykaz ubitej zwierzyny w Austryi w r. 1896//Łowiec. – 1898. – № 9. – S. 136-138.

[81] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 4. – S.49.

[82] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 3. – S.37.

[83] Statystyka ubitej zwierzyny // Łowiec – 1900. – № 18. – S.274.

працівників відповідно до статистики поданої Міністерством рільництва Австрії в період 1875, 1880, 1885, 1890, і 1895 рр.» (1901 р.),[84] «Чисельність добутої дичини в 1900 році» (1903 р.)[85],[86] «З мисливської статистики» (1904 р.),[87] «Державні ліси в Галичині» (1906 р.),[88] «Стан дичини у звільненій Галичині» (1915 р.),[89] «Дичина та війна» (1907 р.),[90] «Мисливська статистика» (1933 р.) [91,92,93], «Історія мисливства в Польщі» (1928 р.),[94] «Риковище оленів у Карпатах» (1929 р.),[95] «Лисовичі» (1933 р.).[96] Використано також статті часопису «Ловець Польський»: «Економічно-соціальне значення мисливства» (1902 р.),[97] «Мисливські відносини в Галичині» (1909 р.)[98,99], «Риковище оленів на Сколівщині» (1932 р.),[100] «Господарське значення мисливства в Німеччині» (1935 р.),[101] а також праці І.Крип'якевича «Історія української культури» (1994 р.),[102] В. Гютлера «У полі та лісі» (1932 р.)[103] та дані з науково-публіцистичного збірника «Наука і життя» (1910 р.).[104]

---

[84] Zestawienie powierzchni kraju, stosunków łowieckich przeciętnej wartości ubitej zwierzyny, personlu łowieckiego na podstawie dat ststystycznych, zebranych przez c.k. ministerwstwo rolnictwa w periodach 1875, 1880, 1885, 1890 i 1895 //Łowiec. – 1901. – № 11. – S. 168.

[85] Wykaz ubitej zwierzyny w r.1900 //Łowiec – 1903. – № 13. – S.150.

[86] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1903. – № 14. – S.162.

[87] Ze statystyki łowieckiej// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.296.

[88] Lasy państwowy w Galicyi//Łowiec. – 1906. - № 9. – S.118.

[89] Stan zwierzyny w oswobodzonej Galicji//Łowiec. – 1915. – № 21-22. – S. 173-175.

[90] Zwierzyna a wojna//Łowiec. – 1917. – № 19-20. – S. 155-157.

[91] Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1932. - № 4. – S.49.

[92] Statystyka łowiecka//Łowiec – 1933. – № 22. – S.261.

[93] Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1935. – № 6. – S. 72.

[94] Kamocki S. Łowiectwo i jego przyszłość w Polsce//Łowiec . – 1928. – № 17. – S.266-267.

[95] Marcinków J. Rykowisko jelenie w Karpatach//Łowiec . – 1929. – № 4. – S.53-56.

[96] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 15-16. – S. 180-181.

[97] Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa //Łowiec Polski. – 1902. – № 20. – S.322-324.

[98] Stosunki łowiecki w Galicyi//Łowiec Polski – 1909. – №20 . – S.310-312.

[99] Stosunki łowiecki w Galicyi //Łowiec Polski – 1909. – №21 . – S.328-334.

[100] Marcinków J. Jelenie i rykowiska na Skolszczyznie//Łowiec. – 1932. - № 24. – S.306-307.

[101] Gieysztor J. Znaczenie gospodarcze łowiectwa w Niemczech//Łowiec Polski – 1935. – № 30. – S.585.

[102] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.86-88.

Інформацію щодо організації полювання на пернатих, особливості правозастосування, звичаїв і традицій висвітлювали періодичні мисливські видання, окремі довідники, календарі. Одне з найстаріших мисливських товариств Галичини – Лисовицьке залишило про свою діяльність найбільшу друковану історичну спадщину. Світ побачили три хроніки товариства, з яких дізнаємось про мисливську культуру, методи і традиції полювання Лисовицького мисливського товариства (1895 р.)[105]. Хроніку полювань у Лисовичах у період між Першою та Другою Світовими війнами подає керівник Галицького мисливського товариства А. Мнішек (1933 р.).[106] Не обділила увагою Лисовицьке товариство і мисливська преса, в якій часто друкували статистику полювань у його мисливських угіддях (1894 р.).[107] Окремі статті аналізували діяльність засновників та керівників товариств (1933 р.).[108] Полювання в Лисовичах описано у статтях С. Крогульського «Польське мисливство під пануванням Австрії» (1923 р.),[109] «П'ятдесятиліття «Ловця» (1928 р.)[110] та книзі «Пiввіку» (1929 р.),[111] А. Мнішека «Лисовичі» (1933 р.), [112] Р. Вацека «Мисливство Малопольщі» (1921 р.),[113] «Нарис полювань Лисовицького товариства в Лисовичах, Болехові, Таняві від 1871 до 1894 року»

103 Gürtler W. W polu i w lesie / Władysław Gürtler. – Warszawa: polski związek stowarzyszeń łowieckich, 1932. – S. 12.

104 Wiedza i życie. Serya IV. – Tom VII. – Lwów-Warszawa: Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 1910. – S. 43-55.

105 Див про це: Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S. 37, 63, 341, 830.

106 Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 9-10. – S. 131.

107 Obraz polowań Tow. Lisowieckiego w kniejach Lisowieckiej, Bolechowskiej, Tanjawskiej od roku 1871 do roku 1894 //Łowiec. – 1894. – № 7. – S. 100.

108 Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 9-10. – s. 101-102.

109 Krogulski S. Łowiectwo połskie pod zaborem austrjackim (1872-1918) / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1923. – № 12. – S.178-180.

110 Krogulski S. Pięćdziesięciolecie „Łowca" (1878-1928) //Łowiec. – 1928. – № 23-24. – S. 357-361.

111 Krogulski S. Pół wieku: Zarys działalności Małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876–1926 / Seweryn Krogulski. – Lwów: Małopolskie towarzystwo łowieckie, 1929. –. – S. 6.

112 Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 9-10. – S. 131.

113 Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.

(1894 р.), [114] «Мисливство на крайовій виставці» (1894 р.),[115] «Каталог» (1910 р.)[116].

Діяльність Львівського мисливського товариства описано у книзі Северина Крогульського «Піввіку: нарис діяльності Малопольського мисливського товариства 1876-1926) (1929 р.);[117] «Ілюстрованому довіднику столичного міста Львова» (1894 р.),[118] «Інструкції з проведення полювань у мисливському товаристві ім. Святого Губерта у Львові» (1884 р.)[119]; у публікаціях у періодичній мисливській пресі «Мисливство в Малопольщі» (1921 р.),[120] «Товариство мисливців ім. Святого Губерта у Львові» (1880 р., 1898 р.)[121,122,123] «Список добутої дичини в ревірах мисливського товариства ім. Святого Губерта у Львові» (1894 р.),[124] «Про товариство Святого Губерта» (1901 р.),[125] «Нарис мисливської галузі в Польщі» (1890 р.).[126] Про діяльність інших мисливських товариств Галичини йшлося у статті «Святкування 50-тих

---

[114] Obraz polowań Tow. Lisowieckiego w kniejach Lisowieckiej, Bolechowskiej, Tanjawskiej od roku 1871 do roku 1894 //Łowiec. – 1894. – № 7. – S. 100.
[115] Łowiectwo na powszechnej wystawie krajowej //Łowiec. – 1894. – № 6. – S. 81-83
[116] Katalog//Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.

[117] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.6.
[118] Ilustruwany skorowidz stołecznego miasta Lwowa z okazyi powszechnej wystawy krajowej roku 1894. – Lwów: druk. Fr. S. Reichman, 1894. – S.80.
[119] Przewodnik łowiecki członków towarzystwa myśliw. imienia św. Huberta we Lwowie. – Lwów, 1884. – S. 55.
[120] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.

[121] Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie //Łowiec. – 1880. – № 3. – S. 38.
[122] Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie. Sprawozdanie z czynności Towarzystwa w pierwczym roku swego istnienia //Łowiec. – 1880. – № 12. – S. 184-185.

[123] Towarzystwo myśliwskie im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1898.– № 6. – S.94-95.
[124] Wykaz ubitej zwierzyny w rewirach towarzystwa myśliwskiego im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1894. – № 10. – S. 156.

[125] Z towarzystwa św. Huberta//Łowiec. – 1901. – № 12. – S.182.
[126] Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. - № 7-8. – S.51-52.
Kilka słów o nowej ustawie łowieckiej dla Galicyi. (Na podstawie obrad komisyi, z Towarzystwa myśl. im. św. Huberta wybranej.) // Łowiec. – 1890. – № 9. – S.139.

роковин Польського мисливського товариства в Золочеві» (1938 р.),[127] «Мисливське товариство ім. Святого Губерта в Ріпному» (1938 р.).[128] Конкретні правила полювання на пернатих були визначені у статутах мисливських товариств «Кнея» (1932 р.)[129] та «Товариства мисливців у Станиславові» (1930 р.).[130]

Про культурні, звичаєві особливості полювання на пернату дичину у Снятинському мисливському товаристві йшлося у статтях «Статут, правила і карта мисливських угідь Снятинського мисливського товариства» (1921 р.),[131] «Організація мисливства у Снятинському повіті» (1939 р.).[132] При дослідженнях львівського мисливського товариства «Тур» проаналізовано «Статут і правильник ловецького товариства «Тур» у Львові» (1926 р.),[133] низку публікацій додатку «Ловецтво» до українського журналу «Новий час» (1939 р.),[134] перший номер якого вийшов 27 березня 1937 р.[135] Про діяльність першого мисливського товариства, що було утворено у Львові (1839 р.) – «Львівське міське товариство», йшлося у статтях «Міське товариство мисливців у Львові» (1939 р.),[136] «У міському лісі» (1894 р.).[137]

---

[127] Obchód 50-lecia polskiego towarzystwa łowieckiego w Złoczowie // Łowiec. – 1938. - № 15-16. – S.54.

[128] Sołtyński K. Koło łowieckie im. Św. Huberta w Rypnem/ K. Sołtyński //Łowiec. – 1938. – № 11-12. – S. 114.

[129] Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja” w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S.22.

[130] Towarzystwo myśliwych w Stanisławowie: Półwieku. Historia towarzystwa od r. 1880-1930. – Stanisławów, 1930. – S. 9.

[131] Statut regulamin i karta prawa polowania towarzystwa łowieckiego w Śniatynie. – Śniatyn, 1921. – 17 s.

[132] Rosochacki M. M. Powiat Śniatyński w świetlie stosuków łowieckich / Michał Rosochacki // Łowiec. – 1939. - №5-6. – S.58-59.

[133] Статут і правильник ловецького товариства «Тур» у Львові. – Львів: Наук.товариство ім. Т. Шевченка, 1926. – С.

[134] На початок сезону//Новий час. – 17 вересня 1938 року «Ловецтво» Сторінка ловецького спорту.

[135] Ковпак В. Особливості спортивної політики редакції часопису «Новий час» (1923-1939)// Вісник Львівського університету. вип. 31. – 2007. – С.184-193.

[136] Zaklika Z. Miejskie towarzystwo myśliwskie we Lwowie / Zenon Zaklika //Łowiec. – 1939. – № 11-12. – S. 112-113.

Однією з найбільших організацій, яка впливала на охорону пернатої дичини, було «Галицьке товариство охорони тварин», організоване в 1876 р.[138]. Основні напрями діяльності товариства визначені у «Статуті Галицького товариства охорони тварин» (1876 р.),[139] «Звіті про проведення з'їзду 15 липня 1884 року» (1884 р.),[140] «Звіті про проведення з'їзду 4 червня 1909 року» (1909 р.),[141] «Звернення до членів товариства» (1884 р.).[142]

Про організацію виставок із трофеями пернатих у Галичині свідчать «Каталог рибальських, мисливських та лісових експонатів на краєвій рільничій та промисловій виставці у Кракові» (1887 р.),[143] «Каталог Галицької краєвої виставки у Львові 1894 року» (1894 р.),[144] стаття «Мисливство на загальній краєвій виставці» (1894 р.)[145]. Про участь Галичини в Першій міжнародній мисливській виставці у Відні 1910 р. інформують публікації: «Каталог» (1910 р.),[146] «Список власників трофеїв» (1910 р.),[147] «Мисливська виставка в 1910 році» (1910 р.),[148] «Галичина на мисливській виставці у Відні» (1910 р.).[149] Про організаційні питання щодо участі мисливців у виставці йшлося у статті «Звіт

---

137 Z knieje miejskiej // Łowiec. – 1894. – № 3. – S. 41.

138 Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim księstwem Krakowskiem na rok 1892. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1892. – s.657.

139 Ustawa galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – Lwów: drukarnia ludowa pod zarządem S.Baylego, 1876. – 6 s.

140 Sprawozdanie z Walnego zgromadzenia członków galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt odbytego dnia 15. Lipca 1884 we Lwowie // Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 7-8. – S. 114-116.

141 Sprawozdanie z Walnego Zgromadzenia XIII. Zjazdu, z dnia 4. czerwca//Łowiec. – 1909. - № 12. – S.134-135.

142 Odezwa do członków // Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 11. – S. 162.

143 Katalog wystawy rybackiej, łowieckiej i lasowej na wystawie krajowej rolniczej i przemysłowej w Krakowie w r. 1887. – Kraków: Czas, 1887. – S. 25.

144 Katalog powszechnej wystawy krajowej we Lwowie w 1894 roku . – Lwów: Drukarnie Pillera i spółki, 1894. – s.81-83.

145 Łowiectwo na powszechnej wystawie krajowej //Łowiec. – 1894. – № 6. – S. 81-83.

146 Katalog // Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.

147 Spis wystawców. – Lwów: Krajowy komitet wystawy, 1910. – S.8.

148 Wystawa łowiecka w roku 1910//Łowiec. – 1909. - № 24. – S.282.

149 Galicja na wystawie łowieckiej w Wiedniu//Łowiec – 1910. – № 12. – S.146-147.

керівництва Галицького мисливського товариства від 16 травня 1910 року до 15 травня 1911 року» (1911 р.).[150]

Організацію мисливських виставок у Львові з приходом Другої Речі Посполитої описано у працях: «Анкета у справі східних Карпат» (1932 р.),[151] «Опис Першої мисливської виставки у Львові 23-26 червня 1922 року» (1922 р.),[152] «Мисливська виставка організована в рамках Першої загальнопольської спортивної виставки у Львові в період 3-16 червня 1927 р.» (1936 р.),[153] «Каталог ювілейної мисливської виставки з показом мисливських трофеїв від 5-30 вересня 1936 р.» (1936 р.),[154] «Гарний день мисливців у Ковелі» (1939 р.).[155]

2. Власність на птахи та право полювання

Полювання в суспільстві до появи поняття «власність» практично не було обмеженим. Головним чином на полювання впливав політико-правовий устрій суспільства: первісно-общинний, феодальний, капіталістичний (буржуазний), соціалістичний, сучасний (перехідний, постсоціалістичний, постіндустріальний).

Право на полювання згідно вчення римських юристів є наслідком права власності осіб на нерухомість. Власник має право заборонити стороннім доступ на його власність і таким чином не допускати до полювання у своїх володіннях.

---

[150] Sprawozdanie Wydziału Gal. Towarzystwa łowieckiego za czas od 16. maja 1910 do 15. maja 1911//Łowiec. – 1911. - № 10. – S.110.

[151] Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – S.190.

[152] Opis I. Wystawy łowieckiej we Lwowie 23-26 czerwiec 1922. – Lwów, 1922. – 12 s.

[153] Wystawa łowiecka urządzona w ramach I. Ogóno-polskiej wystawy sportowej we Lwowie od 3 do 16 czerwca 1927r. – Lwów: S-ka Targów wschodnieh, 1927. – 13 s.
Mniszek A. Wystawa łowiecka (od 5 do 30 września b.r.)/ Albert Mniszek//Łowiec. – 1936. – № 9. – S. 149.

[154] Katalog jubileuszowej wystawy łowieckiej iv. pokaz trofeów lowieckih od dn. 5. do 30. Wrzesnia 1936 r. s.111.

[155] Józef Wladysław Kobylanski Piękny dzień myśliwych w Kowlu//Łowiec Polski – 1939. – № 7 . – S.225.

Дичина з точки зору римського права вважалось предметом, що не має господаря (*res nullius*), тому власник господарства (землі) не мав права на повернення добутої в його володіннях без його дозволу дичини.

Древні германці на відміну від римлян визнавали право власності на диких тварин за власником землі, які знаходяться на його території. Відповідно до їхніх законів полювання в чужих володіннях без дозволу господаря каралось як вид крадіжки. Ті ліси і поля, що не були зайняті пашнею, знаходились у спільному володінні, там право полювання належало кожному з членів цієї общини.

У XVI ст. право на полювання перетворилось на регалію – монополію коронованих осіб. На захист домагань королів стають юристи на основі римського вчення (bona vacantia); вони роблять висновки про використання конфіскації до безгосподарських предметів, а відповідно і диких звірів. Дворянам, а де-не-де і міським жителям вдається зберегти за собою право на полювання. Вищим вважалось полювання на копитних тварин: кабанів, лосів, оленів і т.д.

З XVIII ст. право власності на мисливські види тварин переходить до власників земельних ділянок, на яких вони знаходяться. Ця норма знаходить своє вираження в мисливському законодавстві різних країн.[156]

Так, цивільне законодавство Царства Польського на початку XIX ст. врегульовувало питання щодо права власності на полювання, тобто, права на добування дичини, за якою не здійснюється догляд людиною. Відповідно до цього цивільного права мисливські тварини, які розмножуються самі без допомоги людини в лісах, є природним даром, а отже, нічийними, і тому повинні належати кожному, хто його першим добуде. З такої точки зору право на добування дичини мало б належати кожному громадянину країни. Але такий погляд був вірним лише тоді, коли земля була спільною власністю людей, які

[156] Мейер Д.И. Русское гражданское право. – 3-е изд., исп. сообразно определениям новейшаго законодательства. – С.-Петербургъ:Из-ние Н.Тиблена, 1864. – с.335-339

на ній проживали. І так тривало навіть тоді, коли земля переходила у приватну власність, адже мисливство мало таку особливість, що добування тварин відбувалось групою людей (переслідування, нагінка тощо).

Проте, з економічним розвитком у суспільстві загострюється питання права власності на землю, оскільки господарство не могло більше існувати без визнання священного права власності на землю, що набувало все більшої ваги в економіці. Право полювання ставало частиною користування землею, і тому належало виключно власнику землі. При цьому виникали все ж деякі особливості, що були визначені законодавством:

- дичина не прив'язана постійно до однієї і тієї ж площі: за один день вона може перейти до кількох власників земельних ділянок, що викликає багато суперечок – кому повинна належати дичина, яка постійно мігрує. У цьому випадку законодавство чітко визначало, що право власності на дичину належить виключно тому власнику земельної ділянки, на якій її добуто;
- якщо власник землі безпосередньо сам її для полювання не використовує, а здає в оренду, то при цьому він має можливість залишити право полювання за собою.

Отже, пов'язані з цим правові колізії вирішувало законодавство.

З правового погляду тогочасного суспільства потрібно було брати до уваги суспільні потреби. Законодавство повинно було відстоювати не лише інтереси мисливства, особливо у випадках, коли йшлося про ущемлення лісового та сільського господарства. Адже мисливство мало набагато менше значення для економіки, ніж сільське господарство.

На початку XIX ст. право Царства Польського виходило вже з того, що власник великої земельної ділянки міг різними способами організувати мисливське господарство: самому утримувати мисливську службу або орендувати право полювання іншим особам.[157]

---

[157] Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S.608-613.

У Царстві Польському найчастіше при оренді землі було обумовлено, що вона орендується з правом полювання, але лише на дрібну дичину. Велику дичину (копитних) при оренді землі забороняли відстрілювати, оскільки це призвело б до винищення всіх тварин за час оренди. Але популяції дрібних мисливських тварин таки зменшували свою чисельність.

При оренді прав полювання існували рекомендації, які визначали умови оренди по кожному виду дичини. Відповідна угода гарантувала, що орендар землі не знищить всю дичину, навіть в останній рік оренди землі.

Щоб запобігти винищенню всіх мисливських тварин, при оренді права полювання встановлювались відповідні умови:

- охорону дичини проводив не орендар, а власник земельної ділянки, який віддав в оренду право полювання;

- було заборонено здавати в оренду право полювання на своїй землі сусідові, щоб той не привабив дичину на свою землю і там її відстріляв;

- було рекомендовано укладати договір оренди на довгий термін;

- при укладенні договору оренди потрібно визначити вид дичини та спосіб, в який вона буде добуватись. Можна було обумовити заборону використання сіток, капканів;

- слід було визначити терміни полювання, за невиконання яких призначався штраф;

- якщо власник землі віддає її в оренду під ведення сільського господарства, а сам власник має намір там полювати, то такі вимоги слід було вписати при підписанні відповідної угоди;

- орендарю заборонено передавати право полювання третій особі без згоди власника земельної ділянки;

- слід було організувати контроль за проведенням полювань, щоб представники власника землі могли бути присутніми при проведенні полювань орендарем;

- орендар повинен був віддати власнику землі популяцію дичини в такому ж стані, яку взяв у нього в оренду.[158]

У середині XIX ст. в Царстві Польському оренда права полювання поділялась на велике та мале полювання. До малого полювання відносилось полювання на пернатих (куріпки, бекаси, дикі гуси, качки, голуби і всяке інше птаство, перелітне і місцеве. Також при цьому виді оренди права полювання було дозволено добувати зайців та білок.[159] На орендарів покладався обов'язок охороняти пернатих, було заборонено знищення гнізд за винятком хижих птахів. Застосування сіток на полюванні було дозволено виключно для добування куріпок у зимовий час, і для цього необхідно було мати дозвіл влади. За порушення цих вимог на порушників накладали арешт від одного до трьох днів.[160] У мисливському законі Царства Польського від 1907 р. можна було отримати окремо мисливський білет, який давав право полювати виключно на пернатих.[161]

На орендарів права полювання покладався обов'язок відшкодування збитків завданих сільськогосподарським виробникам. Зокрема стаття 51 Пруського Мисливського закону зобов'язували відшкодовувати збитки завдані з копитних лише кабанами, оленями, лосями, ланями та козулями, а з пернатих – лише фазанами. А стаття 66 надавала можливість власникам садів, городів, плантацій квітів, деревних розсадників право відстрілу з вогнепальної зброї пернатих та дичину, яка завдавала в цих господарствах шкоду. Власник полювання мав право домагатись повернення йому добутої дичини як компенсацію за оплату коштів, затрачених для проведення полювання.[162]

---

[158] Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S.612.
[159] Wydrzyński K. Przewodnik dla służby leśnej rządowej. T.1. – Warszawa: Redakcya Sylwana, 1853. – S. 382-397.
[160] Szlezigier I. Myśliwy ze strzelbą. – Warszawa: Drukiem A.Pujewskiego, 1880. – S. 202-209.
[161] Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-344.
[162] Ustawa łowiecka obowiązująca w b.zaborze Pruskim. – Poznań: Czcionkami drukarni «Dziennika Poznańskiego», 1921. – S. 20.

Особливі правила існували при полюванні на птахів. Зокрема, відповідно до Литовських статутів за незаконне добування птахів винному могли винести смертний вирок.[163]

З гуманітарним розвитком суспільства зменшувалась і міра покарання за незаконне полювання на птахів. Так, у Другій Речі Посполитій за руйнування гнізд птахів, вибирання яєць або пташенят мисливських видів передбачався штраф у 50 злотих, а за знищення і відлов співочих птахів – від 2 до 20 злотих. Найвище покарання призначалось за знищення або відлов птахів, які перебувають під постійною охороною. За це порушення призначали покарання до 6 місяців ув’язнення або штраф у 100-300 злотих.[164]

Відповідно до Австрійського патенту від 7 березня 1849 р. право полювання належало власнику землі в межах його володінь. Відповідно до Австрійського цивільного законодавства стаття 383 визначала, що предметом привласнення могли бути виключно дикі пернаті.[165] Й. Стежинський відзначав, що особливим є право набуття нічийної речі. Нічийну річ можна набути у власність трьома способами – полюванням, як воєнну здобич, як знахідку. Крім того, полювання, тобто, (ловецтво) включає в себе привласнення мисливських тварин, риби та птахів.[166]

Австрійський цивільний кодекс від 1812 р. визначав 6 видів сервітуту використання земельної ділянки. Одним з його видів було полювання, риболовство, відлов птахів. Інші статті визначали, що до сервітутів відносилось право утримувати на чужій землі стежки для вигону худоби або переїзду,

---

[163] Krawczynski W.Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – S.7-16.

[164] Wymiar kar//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 6. – S.15.

[165] Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.177-184.

[166] Stężyński J. Prawo prywatne polskie. – Warszawa:Drukarnia banku polskiego, 1851. – S.251-252.

черпати воду, напувати та випасати худобу, збирати опале гілля, жолуді, згрібати листя, добувати камінь, викопувати пісок та випалювати вапно.[167]

Наприкінці XIX ст. австрійські юристи дотримувались думки, що право полювання на птахів пов'язане з власністю на землю навіть тоді, коли власник земельної ділянки не уповноважений полювати. Крім того вони вважали, що на приватну земельну ділянку має право заходити інша особа лише з дозволу її власника. Виходячи з цього принципу, кожен власник земельної ділянки мав право заборонити полювання на птахів. Але австрійське законодавство делегувало вирішення цього питання партикулярним (місцевим) органам державної влади.[168]

Відповідно до статті 46 Мисливського закону Галичини від 1897 р. кожен власник земельної ділянки мав право добування качок та гусей на своїй земельній ділянці.[169] Наступний Мисливський закон Галичини від 1910 р. визначав, що кожен власник обгородженої землі мав право добувати диких гусей і диких качок, які ставали його власністю,[170] а стаття 1 визначала, що до полювання прирівнюється привласнення мисливської дичини, диких птахів, скинуті роги.[171]

Жорсткішим було відношення до диких пернатих у Царстві Польському, де на птахів та на дрібну дичину ніхто ніколи не забороняв полювати. Найчастіше землевласники забороняли полювання своїм сусідам не для того, щоб зберегти задовільний стан популяції мисливських тварин, а щоб

[167] Kodeks cywilny obowiązujący w Austryi od l . stycznia 1812 r. z uwzględnieniem wszystkich zmian i uzupełnień łacznie z trzema nowelami. – Lwów: nakladem F. Koniecznego, 1918. – S.167-168.

[168] Prawo prywatne a Austryackie: [wyd. drugie]. – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.181-182.

[169] Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s.14.

[170] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S.2061.

[171] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S.2052.

підкреслити своє право на дичину, яка знаходилась на їхній території. На зло сусіду право полювання надавалось злісним браконьєрам.[172] Свої особливості на право власності пернатої дичини були в гуцулів. Завдяки малій щільності населення і великим запасам земельних та природних ресурсів краю вони тривалий час вважали необжиті гірські простори, разом із дикими звірями, птахами і рибою спільною власністю всієї громади: «... гуцул, який вважає себе «вільним стрільцем», всю дичину вважав спільною власністю».[173]

З проведеного дослідження випливає висновок, що в Австро-Угорській імперії, Царстві Польському мисливська дичина належала власнику землі, на якій вона знаходилась. Право полювання на своїй землі мав власник земельної ділянки або орендар права полювання. В оренду здавалось право полювання на всі мисливські тварини або на певну групу. Законодавчо встановлювався час проведення полювання, умови проведення полювання, визначався порядок здачі в оренду права полювання. На практиці орендарі права полювання на пернату дичину звертали меншу увагу на її добування у порівнянні з копитними, яке було регламентованим.

3. Державне регулювання термінів полювання на пернатих у Галичині та країнах Європи в кінці XIX – на початку XX ст.

Для піднесення ефективності ведення мисливського господарства органи влади застосовують низку регуляторних аспектів, до яких належать норма добування, стать, ліміт добування. Одним із дієвих механізмів регулювання були і залишаються термін добування дичини, які базуються на біологічних особливостях того чи іншого виду пернатої дичини.

Визначення перших термінів полювання мисливських видів тварин базувалось на мисливських традиціях та нормах звичаєвого права. У

---

172 Świętorzecki B. Myśliwstwo na Kresach Wshodnich w ostatnim stuleciu 1850-1936.Szkic historyczny. - Malinowszczyzna, 1936. – S.1-98.

173 Зеленчук Я. І. Українознавчо-історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини *[Текст]* **:** дис. … канд. істор. наук: 09.00.12 / Зеленчук Ярослав Іванович. — К. : [б. в.], 2008. — С. 239.

подальшому ці норми закріплювались у відповідних державних нормативних актах. Так, відповідно до Литовських статутів полювання на всі види дичини, в тому числі й на пернатих, відбувалось виключно з 1 вересня до 1 березня.[174]

Серед документів що визначали терміни полювання на Галичині, варто згадати розпорядження «Про дичину», видане Галицьким намісництвом від 21 березня 1854 р. до L 6241, в якому визначено, що на глухарів, тетеруків, рябчиків і куріпок дозволено полювати від 1 серпня до кінця березня наступного року,[175] що продовжило термін полювання на пернатих на два місяці. Слід відмітити, що відповідно до тодішнього законодавства до мисливської пернатої дичини крім куріпок, фазанів і гусей, відносились також дрозди, тобто, ті пернаті, які вважались їстівними.[176]

«Весна народів», що прокотилась Австрійською імперією в 1848-1849 рр., принесла нові законодавчі процеси у сфері мисливства у провінції імперії. Виразником інтересів місцевого населення стає Галицький крайовий сейм. Перший Галицький Мисливський закон було прийнято 30 січня 1875 року, і в ньому вперше були прописані конкретні терміни на заборону добування пернатих певного виду. Зокрема, рябчиків забороняли полювати від 1 лютого до 31 серпня, самців тетерука і глухаря – з 20 травня по 31 серпня, вальдшнепів – з 30 квітня по 31 серпня, фазанів і куріпок – з 15 січня по 15 серпня, перепілок, диких голубів – від 1 листопада до 15 липня, дрохву і куріпку – з 15 квітня до 1 серпня, болотних птахів – з 15 квітня по 1 липня, водних пернатих (диких качок і диких гусей) – від 15 квітня до 15 червня. [177] Під повну заборону

---

[174] Krawczynski W.Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – S.7-16.

[175] Zbiór ustaw administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim obowiązujących do użytku organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych. – Kraków: universytet Jagelloński, 1868. – S.1034-1035.

[176] Słotwiński K.L. Katechizm poddanych galicyjskich o prawach i powinnościach ich względem Rządu, Dworu i samych siebie. – Kraków: zakłład nar. im. Ossolińskich, 1832. – S.132-135.

[177] Kasparek J. R. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: [w 6 tomach] / J. R. Kasparek. – Lwów: Wyd-wo H. Altenberga, 1884. – T.1. – S. 378.

полювання потрапили самиці глухарів і тетеруків.[178] Аналізуючи вимоги першого Галицького мисливського закону, спостерігаємо збільшення термінів полювання в порівнянні з попередніми Мисливськими законами, що діяли на території Галичини. Практично аналогічні вимоги щодо термінів добування пернатих були визначені й у другому Мисливському законі Галичини від 1897 рр.[179]

Порівнюючи тривалість термінів добування пернатих у Галичині, Царстві Польському, Росії, Познанському князівстві, бачимо, що найдовший термін полювання був у Царстві Польському, а найкоротший – у Познанському князівстві. (Табл. 3.1.)

Таблиця 3.1.

Терміни полювання на пернатих у Царстві Польському, Росії, Галичині, Познанському князівстві[180]

Адміністративно-територіальне утворення	Царство польське	Кількість місяців, коли дозволено полювання	Росія	Кількість місяців, коли дозволені полювання	Галичина	Кількість місяців, коли дозволені полювання	Князівство Познанське	Кількість місяців, коли дозволені полювання
Закон відповідно до якого визначається термін полювання	17 липня 1871 р.		від 3 (15) лютого 1892 р.		30 січня 1875 року		22 лютого 1870 р.	
Примітка	Полювання у		це дати старого		заборонено			

[178] W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 9. – S.136-138.
[179] Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – s
[180] Encyklopedya rolnicza. – Warszawa: Muzeum przemysłu i rolnictwa, 1898. – T. VII. – S. 412-413.

	вольєрах дозволено в будь-який час		стилю: заборонено полювання з гончаками з 1 (13) по 29 червня (11 липня)		полювання на самиць глухарів і тетеруків			
Глухарі	01-02, 08-12	7					самиці 01.09.-01.02.	5
Тетеруки	01-02, 08-12	7					самиці 01.09.-01.02.	5
Куріпки	01-02, 08-12	7	15.08.-1.12	3,5	15.08.-15.01	5	01.09.-01.12.	3
Гуси	01-03, 07-12	9	01.01.-31.04 та 15.06-31.12	10,5				
Качки	01-03, 07-12	9			15.06.-15.04.	10	01.07.-01.04.	9
Дрозди	01-03, 07-12	9	1. – 01.05 та15.07.31.12	10,5				
Самці	весь рік	12	01.01-	10	01.09.-	8,5	01.09.-	9

глухарів			15.05 та15.07-31.12		20.05.		01.06	
Самці тетеруків	весь рік	12			01.09.-20.05.	8,5	01.09.-01.06	9
Самці рябчиків	весь рік	12						
Самці вальдшнепа	весь рік	12			01.07.-15.04.	9,5		
Самці качок	весь рік	12	01.01.-31.05 та15.06.-31.12	11,5				
Хижі пернаті	весь рік	12						
Співочі птахи та птахи, які їдять комах	Заборонено полювання весь рік	0						

На Буковині відповідно до Мисливського закону від 20 грудня 1874 р., так як й у Галичині, забороняли полювання на самиць оленя, глухаря. (табл. 3.2)

Таблиця 3.2.

Мисливський календар Буковини. Законодавчо визначені терміни добування мисливських видів тварин.[181]

Примітка: Знаком Х відмічено місяці, коли заборонене добування.

Вид дичини	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Олень	Х	Х	Х	Х	Х	Х					Х	Х
Олень (молодняк)						Х	Х	Х	Х			
Самиці оленя, козулі і їхній молодняк	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х
Козуля-самець		Х	Х	Х	Х							
Заєць		Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х				
Борсук												
Лисиця												
Рябчик		Х	Х	Х	Х	Х	Х					
Глухар і тетерук (самці)		Х	Х	Х	Х	Х	Х					
Глухар та тетерук (самиці)	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х
Куріпка	Х	Х	Х	Х	Х	Х	Х					
Перепілка				Х	Х	Х	Х	Х				
Болотні пернаті				Х	Х	Х	Х					

Мисливський Закон Галичини, який набрав чинності в 1910 р., статтею 55 визначав, що заборонено ловити або стріляти рябчиків від 1 лютого до 30 вересня, тобто, охоронний термін продовжено на один місяць; тетеруків і глухарів (самців) – від 20 травня до 31 серпня, куріпок – від 1 грудня до 15

[181] Kalendarz myśliwski. // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1904. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1904. – S. 4.

серпня, охоронний термін збільшено на півтора місяця; фазанів – від 1 січня до 15 серпня, перепілок і диких голубів – від 1 листопада до 1 серпня, охоронний термін збільшено на півмісяця; болотне птаство – від 15 квітня до 30 червня, охоронний термін збільшено на півмісяця. Також весь рік було заборонено добувати самиць глухарів і тетеруків,[182] але за певних обставин Міністерство рільництва Польщі мало повноваження дозволити на них полювання.[183]

З приходом на землі Галичини Другої Речі Посполитої 3 грудня 1927 р. було прийнято Мисливський закон, в якому стаття 49 визначала, що самців гусей заборонено добувати від 15 травня по 15 березня, самців качок – з 1 червня по 10 липня, а самиць і молодняк – від 1 березня до 10 липня.[184]

Стаття 51 визначала, що повна заборона полювання відносилась до самиць глухаря, фазана, чорної лелеки,[185] лише на самиць вальдшнепа дозволялось полювати у темний період доби.[186]

Цей закон забороняв також збирати яйця та пташенят, але надав право добування пернатих власнику землі на відстані 100 м. від своєї забудови, навіть, без відповідного дозволу на добування (стаття 50).

Полювання на пернатих було дозволене, керуючись такими підходами: на вальдшнепів – під час тяги, на глухарів і тетеруків – під час парування (токовища), качок – під час зльоту та перельотів. А відстріл птахів, штучно розведених у вольєрах, взагалі не вважався полюванням. Не можна було полювати на перелітних пернатих на морському узбережжі на відстані 1 км, що було зумовлено гуманним відношенням, оскількитак як втомлені перельотом над морем птахи були виснажені й сідали на узбережжя. Хоча і за законом

[182] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S.2061.

[183] Sander A. Legalna ochrona lisa / Alfred Sander // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.8-10.

[184] Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.

[185] Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – s. 81.

[186] Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №14. – S.220-222.

полювання у нічний період було заборонене але виняток становили вальдшнепи, глухарі, тетеруки та качки.[187]

Слід відмітити, що органи державної виконавчої влади відповідно до своєї компетенції вживали заходи щодо регулювання термінів полювання на пернату дичину. Зокрема, відповідно до розпорядження Міністра рільництва від 11 жовтня 1919 р. «Щодо заборони права полювання на куріпок у сезоні 1919/1920 рр.» через її низьку чисельність на території Польщі, що знаходилась під російським протекторатом, з 15 жовтня 1919 р. і до відповідного розпорядження були заборонені полювання на куріпку, а з 20 жовтня 1919 р. – перевезення, продаж і купівля куріпок.[188] Часописи вказували, що мисливці, зауваживши порушення цієї вимоги коли в ресторані «Брістоль» було подано в листопаді глухаря, йі вони повідомили про це органи влади.[189] У 1929 р. практично кожне воєводство прийняло розпорядження про продовження термінів заборони полювання. (Табл. 3.3)

Таблиця 3.3.

Терміни заборони полювання у 1930 р. у розрізі воєводств[190]

Воєводство	Самець козулі	Дика качка	Куріпка	Заєць
Варшавське (Розпорядження від 30.12.1929 р.)	15.06 - 1.10	01.03-20.07	-	15.01-31.10
Тернопільське (Розпорядження від 21.12.1929 р.)	01.01.-15.06	-	15.09-01.12	15.01-31.10
Поліське	15.06.-01.10	01.03-20.07	15.09-	15.01-31.10

[187] Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – s. 81.

[188] Ustawa łowiecka dla byłej Galicyi i lodomerji z Weilkiem księstwem Krakowskiem. – Przemyśl: Wyd-wo „Polskiej książki naukowej", 1920. – S.82-83.

[189] Wiadomości bieżące //Łowiec Polski – 1929. – № 52 . – S.921.

[190] Terminy ochronne ustanowione dla poszczególnych województw//Łowiec Polski – 1930. – № 34. – S.689.

(Розпорядження від 24.12.1929 р.)			01.11	
Краківське (Розпорядження від 11.12.1929 р. та 30.05.1930р.)	15.06-01.10	01.03-20.07	-	15.01-31.10
Білостоцьке (Розпорядження від 5.12.1929 р.)	15.06.-01.10	01.03-20.07	15.09-01.11	15.01-31.10
Поморське (Розпорядження від 16.12. 1929 р.)	15.06-01.10	01.03-20.07	-	15.01-31.10
Віленське (Розпорядження від 25.02. 1930 р.)	-	01.03-20.07	-	15.01-31.10
Люблінське (Розпорядження від 31.12.1929 р.)	15.06-01.10	01.03-20.07	15.09-01.11	15.01-31.10
Новогродське (Розпорядження від 9.01. 1930 р.)	15.06.-01.10	01.03-20.07	15.09-01.11	15.01-31.10
Лодзьке (Розпорядження від 10.12.1929 р.)	15.06.-01.10	01.03-20.07	15.09-01.11	15.01-31.10
Волинське (Розпорядження з 6.12. 1929 р. і 2.01.1930 р.)	-	01.03-20.07	15.09-01.11	01.02-31.10
Кельцьке (Розпорядження від 29.12.1929 р.)	-	01.03-20.07	-	01.02-31.10

Львівське (Розпорядження від 6.12.1929 р.)	15.06.-01.10	-	15.09-01.11	15.01-31.10
Станиславівське (Розпорядження від 28.12.1929 р.)	15.06.-01.10	01.03-20.07	15.09-01.11	15.01-31.10
Познанське (Розпорядження від 18.12.1929 р.)	15.06.-01.10	-	15.09-01.12	15.01-31.10

Практично кожного року, враховуючи чисельність пернатих, Станиславівський воєвода видавав відповідні розпорядження щодо скорочення термінів проведення полювань. Зокрема, в 1923 р., розглянувши подання Малопольського мисливського товариства щодо нечисельної популяції куріпок на території Станиславівського воєводства, було видано розпорядження від 01.02.1923 р. L. 2328, відповідно до якого було закрите полювання на куріпку до кінця 1925 р.[191] Розпорядження № 79 від 26 квітня 1929 року забороняло полювання на куріпку з 1 вересня до 30 листопада цього року.[192]

На наступний 1930 рік, керуючись статтею 52 Мисливського закону Польщі, Станиславівський воєвода 28 грудня 1929 року видав розпорядження «Про визначення охоронних термінів для дичини протягом 1930 року». Заборона полювання поширювалась на куріпку з 1 січня до 15 вересня, а на дику качку – з 1 березня до 20 липня.[193] Аналогічні розпорядження були прийняті у Львівському воєводстві, зокрема, розпорядження «Про встановлення охоронного терміну для мисливських видів дичини в 1931 році на території Львівського воєводства» від 12 грудня 1930 р. забороняло на весь рік

[191] Iwanówka // Łowiec. – 1924. – № 2. – S. 27.
[192] Stanisławowski dziennik wojewódzki. – 1929. – № 7. – S. 99-100.
[193] Rozporządzenie Wojewody Stanisławowskiego z dnia 28. Grudnia 1929 r. o ustanowieniu czasów ochronnych dla zwierzyny łownej, obowiązujących w roku 1930. // Stanisławowski dziennik wojewódzki. – 1930. – № 1. – S. 1.

полювання на фазана, а на гусей дозволяло полювати лише з 1 серпня,[194] тоді як інше розпорядження «Щодо продовження охоронного часу для дичини на території гміни Гурно Колбушівського повіту» від 6 лютого 1929 р. зменшило терміни полювання на куріпок.[195] Також, крім законодавчих вимог щодо термінів добування існували й етичні. Зокрема, мисливська етика початку XX століття забороняла стріляти самиць фазана, качки, бекаса, тетерука і глухаря.[196]

У 1775 р. у Варшавському сеймі за часів правління Августа Понятовського були прийняті закони, що забороняли полювання на копитних та хутрових тварин від 1 березня до 1 серпня, але це обмеження не стосувалось полювання на пернатих.[197] Хоча вже з середини XIX ст. в Царстві Польському цілорічне полювання було дозволене лише на самців глухаря та тетерука. (табл. 3.4.)

Таблиця 3.4.

Терміни добування пернатих у Царстві Польському в середині XIX ст.

Вид пернатої дичини	Термін полювання	Тривалість полювання
Самці глухарів і тетеруків	весь рік	12 місяців
Рябчик	вересень – 31 січня	5 місяців
Куріпки і перепілки	15 серпня – 31 грудня	4,5 місяці
Вальдшнеп	серпень – 30 квітня	10 місяців

[194] Rozporządzanie Wojewody lwowskiego z dnia 12 grudnia 1930 r. L. R. L. 3505/30 r. o ustanowieniu czasów ochronnych dla zwierzyny łownej, obowiązujących w r. 1931 na terenie województwa lwowskiego. // Lwowski dziennik wojewódzki. – 1930. – № 16. – 31 grudnia. – S.297-298.

[195] Zarządzenie Wojewody lwowskiego z dnia 6 lutego 1929 L. R. L. 172 w sprawie rozszerzenia czasu ochronnego na dzikie zwierzęta łowne w gminie Górno, // Lwowski dziennik wojewódzki. – 1929. – № 4. – 25 lutego. – S.59.

[196] Etyka myśliwska // Gdzie zagrały trąbki myśliwskie?.. – 1930. – № 1. – S.1.

[197] Pryciak M. Własność w łowiectwie / Marcin Pryciak. – Wrocław: Katedra doktryn politycznych wydziału prawa administracji i ekonomii uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – S.320-322.

Інші види птахів, не зазначені в таблиці 2.4, було заборонено добувати лише під час парування і висиджування яєць.[198]

Окремі правила добування дичини, в тому числі й пернатих, застосовувались у державних лісах. Терміни добування птахів залежали від їх статусу: «місцеві» та «перелітні». Птахів, які мали статус місцевих, дозволяли добувати 6 місяців – з 1 вересня до 1 березня, тоді як перелітних – 8,5 місяців (з 15 липня до 1 квітня). Крім термінів добування, на законодавчому рівні встановлювались терміни поставляння дичини на ринок. Зокрема, для тетеруків та куріпок, козуль, кабанів, зайців крайній термін – 14 лютого.[199] Використовувати сітки для відлову птахів було заборонено за винятком дроздів. Заборонялось також вибирати з гнізд пташенят та яйця. Виняток становили хижаки, знищення яких дозволяли в будь-який спосіб та в будь-який час. Більше того, орендар права полювання був зобов’язаний знищувати хижаків, а для підтвердження повинен був представляти органам державної влади висушені кості хижих пернатих . За невиконання цієї вимоги накладався штраф.[200]

17 липня 1871 р. в Царстві Польському був прийнятий Мисливський закон, відповідно до якого встановлювались заборона полювання з 15 лютого до 1 серпня на глухаря, тетерука, рябчика, куріпку і дрохву. З 1 квітня по 1 липня було заборонено полювати журавлів, чапель, голубів, дроздів, гусей, качок, але дозволено полювати цілий рік на пернатих хижаків.[201]

---

198 Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S.588.

199 Wydrzyński K. Przewodnik dla służby leśnej rządowej. T.1. – Warszawa: Redakcya Sylwana, 1853. – S. 382-397.

200 Сборник административных постановлений Царства Польського.Ведомство финансов. т.12: О казенних лесах. – Варшава: типография С. Оргельбранда, 1867. – С. 469-472.

201 Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S. 49-52.

У 80-х рр. XIX ст. полювання на перелітних птахів, включаючи самиць глухарів, тетеруків, куріпок, були дозволені від липня до квітня (стаття 15).[202]

Відповідно до Мисливського закону 1909 р. було повністю заборонено добування співочих видів птахів. Лебеді, гуси, качки всіх видів, бекаси, дупелі і інше водне та болотне птаство були заборонені для полювання з 1 лютого до 15 липня (5,5 місяців), фазани – з 1 січня по 1 жовтня (9 місяців), глухарі, тетеруки, рябчики, куріпки, вальдшнепи – з 1 лютого до 1 серпня (7 місяців), дрохва – з 1 листопада по 1 серпня (9 місяців), перепілка – з 1 лютого по 1 серпня (6 місяців), на дрібних комахоїдних птахів – з 1 березня по 1 серпня (5 місяців). Стаття 35 визначала, що власники фазанаріїв, огороджених парків та вольєрів мають право полювання на цій території протягом цілого року. Стаття 36 забороняла збирати яйця або пташенят всіх видів птахів за винятком перелічених, а також нищення їх гнізд. Але стаття 37 дозволяла знищувати гнізда птахів на будинках і в парках.[203]

У Царстві Польському терміни полювання на пернатих пройшли певну еволюцію – від відсутності обмежень у XVIII ст. і до встановлення відповідних законодавчих термінів полювання в середині XIX ст., які згодом на початку XX ст. зменшились.

Варто зауважити, що у 80-х рр. XIX ст. в Німеччині на куріпку було заборонено полювати з грудня по серпень, тобто 8 місяців; на самців глухаря, тетерука, вальдшнепа – з 15 травня по серпень (2,5 місяця); перепілки, дикого голуба – з лютого по серпень (6 місяців), дрозда – з березня по 15 жовтня (7,5 місяців). Співочих птахів взагалі було заборонено добувати.[204]

Мисливський закон Галичини від 15 липня 1907 р. забороняв полювання на самиць глухарів від 1 лютого до 30 листопада (10 місяців), самців тетеруків, рябчиків і фазанів – від 1 червня до 15 вересня (3,5 місяця), куріпок, перепілок – від 1 грудня до 31 серпня (9 місяців), диких качок – від 1 березня до 30 червня

---

[202] Szlezigier I. Myśliwy ze strzelbą. – Warszawa: Drukiem A.Pujewskiego, 1880. – S. 202-209.
[203] Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-342.
[204] de la Rue Myśliwstwo i myśliwi we Francyi, Anglii i w Niemczech //Łowiec. – 1883. – № 7. – S.110.

(4 місяці), на бекасів – від 16 квітня до 30 червня (2,5 місяці), дрохви – від 1 квітня до 31 серпня (5 місяців), диких гусей – від 1 травня до 30 червня (2 місяці), дроздіви – від 1 січня до 20 вересня (8,5 місяців). Повністю було заборонене полювання на лебедів, журавлів, куликів, деркачів.[205] З утворенням Другої Речі Посполитої вимоги цього Мисливського закону діяли на тій території, яка увійшла до складу Польщі до 1927 р., поки не був прийнятий Мисливський закон, норми якого поширювались на всю територію держави.

Друга Річ Посполита була не єдиною державою, яка у 30-х роках XX ст. вдосконалювала мисливське законодавство. Так, у липні 1934 р. в Німеччині був впроваджений новий Мисливський закон. (таблицю 3.5).

Таблиця 3.5

Терміни добування пернатих у Німеччині та Польщі у 30-х рр. XX ст. [206]

Вид пернатої дичини	Мисливський закон Німеччини 1934 р. (термін полювання)	Тривалість полювання (місяці)	Мисливський закон Польщі 1927 р. (термін полювання)	Тривалість полювання (місяці)
Глухарі-самці	1 квітня – 15 травня	1,5	16 березня – 14 травня	2
Рябчики	1 вересня – 30 листопада	3	16 серпня – 31 січня	5
Куріпки	25 серпня – 30 листопада	3	1 вересня – 30 листопада	3
Фазани	1 жовтня – 15 січня	3,5	16 жовтня – 31 січня	3,5
Дикі голуби	1 серпня – 15	8,5	16 серпня –	6,5

[205] Ustawa łowiecka obowiązująca w b.zaborze Pruskim. – Poznań:Czcionkami drukarni « Dziennika Poznańskiego», 1921. – S. 15.
[206] Gieysztor J. Nowa ustawa łowiecka Rzeszy Niemieckiej//Łowiec Polski – 1935. – № 16. – S.303-305.

	квітня		31 січня	
Вальдшнепи	1 вересня – 15 квітня	7,5	16 серпня – 14 травня	9
Дупелі, бекаси	1 серпня – 15 квітня	7,5	16 липня – 31 грудня	5,5
Дрохви-самці	1 – 30 квітня	1		
Дикі гуси	16 липня – 31 березня	8,5	1 серпня – 14 травня	9,5
Дикі качки	16 липня – 31 грудня	6,5	16 липня – 31 грудня	6,5

Отже, тривалість терміну полювання на пернату дичину у Німеччині та Польщі збігалась, хоча початок та закінчення термінів не співпадали у зв’язку з географічними та природними умовами.

У порівнянні з європейськими країнами в Японії термін полювання на пернатих був меншим, зокрема: на початку XX ст. полювання на пернатих дозволялось з 14 жовтня по 15 березня. Перфекти мали право збільшувати або зменшувати час полювання.[207] Норвезьке мисливське право визначало порівняно невеликі терміни полювання на пернатих, зокрема: на глухарів та тетеруків дозволялось полювати від 15 вересня до 14 березня, на вальдшнепів – від 15 вересня до 20 травня, на качок – від 15 жовтня до 14 березня.[208]

Чеське законодавство у 20-х рр. XX століття визначало, що самиць глухарів, тетеруків та диких індиків заборонено добувати весь рік, фазанів – від 1 січня до 15 вересня, куріпок і перепілок – від 1 грудня до 31 серпня, бекасів – від 1 січня до кінця лютого, диких качок і гусей – від 1 січня до 30 червня, дрохву – від 1 червня до 15 квітня.[209] Закон Данії від 1 липня 1931 р. забороняв на полюванні на фазанів використовувати автоматичну зброю більшу за 12-тий калібр. Водних пернатих дозволяли добувати з 1 серпня до 31 грудня,

[207] Sztocman J. Ze stosunków łoweckich w Japonii//Łowiec. – 1904. – № 12. – S.142-144.

[208] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 2 . – S.11.
[209] Zmiany czeskiego prawa łowieckiego//Łowiec Polski – 1929. – № 38. – S.679.

вальдшнепів – з 25 вересня до 6 квітня, куріпок – від 18 вересня до 1 листопада, фазанів – від 1 жовтня до 31 грудня.[210]

Підсумовуючи викладене, відзначаємо, що важливим механізмом державного регулювання в частині раціонального ведення мисливського господарства є визначення термінів добування мисливських видів тварин, зокрема й пернатої дичини. При визначенні термінів полювання враховані біологічні особливості окремих видів птахів. У загальному спостерігається чітка тенденція до зменшення термінів полювання на пернатих.

4. Нормативно-правове регулювання торгівлі пернатих у Галичині

З цивілізаційним розвитком суспільства змінюється значення мисливства для людини, а відповідно цінність продукції полювання та її роль у потребах людини. До Х ст. мисливство задовольняло потреби людини виключно в харчуванні. У подальшому полювання стало основним джерелом постачання військ провіантом під час воєнних походів, згодом – видом розваг та відпочинку.

У Галичині звичаєві норми щодо торгівлі дичиною беруть початок з XIV ст. Так, у м. Кракові існували норми, за якими торгівці дарували бургомістрові на його день народження по дві куріпки.[211] З утворенням мисливських ревірів (мисливських господарств), яких у Галичині в 1890 р. нараховувалось 6044,[212] а в 1905 р. ця цифра доходить до 8479,[213] постає необхідність реалізації продукції мисливства. Органи державної влади

---

[210] Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.

[211] Krawczynski W.Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – S.7-16.

[212] Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.

[213] Alegaty do sprawozdań stenograficznych drugiej sesyi ósmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1905 przytem index tych alegatów od 338 do 675. – Lwów, 1905, – S.5-6.

Галичини встановили законодавчі вимоги щодо умов торгівлі дичиною. Як показує аналіз правового забезпечення торгівлі дичиною й пернатими, зокрема, держава здійснювала наповнення бюджету через акцизний податок при торгівлі дичиною на внутрішньому ринку, та встановлення мита при торгівлі дичиною з іншими країнами, регулювала споживчі ціни під час війн, контролювала якість мисливської продукції і торгівельних послуг. Так, у розпорядженні Галицької фінансової дирекції від 15 жовтня 1858 р. № 39.319 йдеться про оподаткування дичини при реалізації її на території м. Львова. При реалізації дичини необхідно було сплатити два види податків споживчий та міський, причому споживчий податок був у два рази вищим, ніж міський. (табл. 4.1.-4.7.).

Таблиця 4.1.

Оподаткування мисливської продукції при її реалізації у Львові (1858р.)[214]

Вид продукції (одиниця виміру)	Споживчий податок (у кронах)	Міський податок (у кронах)
Олень (гол.)	1,05	0,52
Кабан живою вагою 30 і більше фунтів (гол.)	0,79	0,39
Кабан живою вагою до 30 фунтів (гол.)	0,26	0,13
Заєць (гол.)	0,05	0,03
Розроблена дичина (за центнер віденський – 50 кг)	1,05	0,52
Рябчик, качка, вальдшнеп, дика гуска, бекас, куріпка	0,05	0,03

[214] Dziennik rządowy dla okręgu administracyjnego Namiesnictwa we Lwowie. – Lwów: król. galic. drukarnia rządowa, 1858. – S.362.

(гол.)		
Дрізд, перепілка й інші птахи придатні для харчування (гол.)	0,02	0,001
Свіжа риба, раки, ікра (за центнер віденський – 50 кг)	1,05	0,52
Морська риба (за центнер віденський – 50 кг)	0,35	0,17
ВРХ (гол.)	4,20	1,05
Телята (гол.)	0,7	0,17
Вівця, баран (гол.)	0,26	0,07
Свиня від 9 до35 фунтів (гол.)	0,52	0,13
Свиня від 35 і більше фунтів (гол.)	1,05	0,26
Свіже м’ясо, сальцесон ковбаса (за центнер віденський – 50 кг)	0,87	0,44

Таблиця 3.2

Тариф споживчого податку для Львова в золотих (1857 р.)[215]

Вид продукції	Одиниця виміру	Споживчий податок	Податок міський	Всього
Свійські тварини				
ВРХ (вгодовані	за голову	4	0,36	4,36

[215] Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1858. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1857. – S. 68-69.

воли, бики, корови)				
ВРХ (молодняк)	за голову	0,4	0,02	0,42
Вівця, баран, коза	за голову	0,15	0,01	0,16
Свиня від 9 до 35 фунтів	за голову	0,3	0,07	0,37
Свиня більше 35 фунтів	за голову	1	0,03	1,03
Свійська пернатa (індики, гуси, качки)	за голову	0,03	0,01	0,04
Дичина				
Олень	за голову	1	0,3	1,3
Кабан 30 і більше фунтів	за голову	0,45	0,22	0,67
Кабан до 30 фунтів	за голову	0,15	0,7	0,85
Заєць	за голову	0,03	0,01	0,04
Дичина розроблена	за центнер віденський	1	0,3	1,3
Фазан, глухар, тетерук, куріпка, рябчика	за голову	0,06	0,03	0,09
Дрозд,	за голову	0,01	0,01	0,02

перепілка, бекас				
Риба річкова та ставкова, раки, ікра – свіжі	центнер віденський	1	0,30	1,30
Морська риба	центнер віденський	0,20	0,10	0,30

Таблиця 3.3.

Тариф споживчого податку для міста Львова у золотих

Даний тариф діє з 1 січня 1876 року[216]

Вид продукції	Одиниця виміру	Споживчий податок	Податок надвичайний	Податок міський	Всього
ВРХ (вгодовані воли, бики, корови)	за голову	4,20	0,84	1,05	6,09
ВРХ (молодняк)	за голову	0,7	0,14	0,17	1,1
Вівця, баран, кози	за голову	0,26	0,05	0,07	0,38
Свиня від 5 до 19,5 кг	за голову	0,52	0,1	0,13	0,76
Свиня більше 19,5 кг	за голову	1,05	0,21	0,26	1,52

[216] Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1879. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1879. – S. 70-71.

Свіже м’ясо	100 кг	1,56	0,31	0,79	2,66
Свійські пернаті (індики, гуси, качки)	за голову	0,05	0,01	0,01	0,07
Олень	за голову	1,05	0,21	0,52	1,78
Кабан 17 кг і більше	За голову	0,79	0,15	0,39	1,33
Заєць	за голову	0,05	0,01	0,03	0,09
Дичина розроблена	100 кг	1,87	0,37	0,94	3,18
Фазан, глухар, тетерук, куріпка, рябчик	за голову	0,1	0,02	0,05	0,17
Дрізд, перепілка, бекас	за голову	0,05	0,01	0,03	0,09
Риба річкова та ставкова раки, ікра - свіжі	100 кг	0,62	0,12	0,31	1,05
Морська риба	100 кг	1,87	0,37	0,94	3,18

Таблиця 3.4.

Тариф споживчого податку для Львова в золотих
діє з 2 липня 1883 року[217]

Вид продукції	Одиниця виміру	Споживчий податок	Податок надзвичайний	Податок міський	Всього
ВРХ (вгодовані воли, бики, корови)	за голову	4,20	0,84	1,05	6,09
ВРХ (молодняк)	за голову	0,7	0,14	0,17	1,01
Вівця, баран, коза	за голову	0,26	0,05	0,07	0,38
Свиня від 5 до 19,5 кг	за голову	0,52	0,1	0,13	0,75
Свиня більше 19,5 кг	за голову	1,05	0,21	0,26	1,52
Свіже м’ясо	100 кг	1,56	0,31	0,79	2,66
Свійські пернаті (індики, гуси, качки)	за голову	0,05	0,01	0,01	0,07
Олень	за голову	1,05	0,21	0,52	1,78
Кабан 17 кг і більше	за голову	0,79	0,15	0,39	1,33
Заєць	за голову	0,05	0,01	0,03	0,09
Дичина розроблена	100 кг	1,87	0,37	0,94	3,18
Фазан, глухар, тетерук,	за голову	0,1	0,02	0,05	0,17

[217] Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1879. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1879. – S. 70-71.

куріпка, рябчик					
Дрізд, перепілка, бекас	за голову	0,05	0,01	0,03	0,09
Риба річкова та ставкова раки, ікра - свіжі	100 кг	0,62	0,12	0,31	1,05
Морська риба	100 кг	1,87	0,37	0,94	3,18

Таблиця 3.5.

Тариф споживчого податку для Львова у кронах з 30 жовтня 1903 р.[218]

Вид продукції	Одиниця виміру	Споживчий податок	Податок надвичайний	Податок міський	Всього
ВРХ (вгодовані воли, бики, корови)	за голову	8,4	1,68	2,1	12,18
ВРХ (молодняк)	за голову	1,4	0,28	0,35	2,03
Вівця, баран, коза	за голову	0,53	0,1	0,14	0,77
Свиня від 5 до 19,5 кг	за голову	1,05	0,21	0,27	1,53
Свиня більше 19,5 кг	за голову	2,10	0,42	0,53	3,05
Свіже м'ясо	100 кг	3,12	0,62	2,18	5,92

[218] Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1915. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1915. – S. 5-6.

Свійські пернаті (індики, гуси, качки)	за голову	0,11	0,02	0,08	0,21
Олень	за голову	2,10	0,42	2,18	4,7
Кабан 17 кг і більше	за голову	1,58	0,31	1,11	3
Заєць	за голову	0,11	0,02	0,08	0,21
Дичина розроблена	100 кг	3,74	0,74	2,62	7,10
Фазан, глухар, тетерук, куріпка, рябчик	за голову	0,21	0,04	0,05	0,3
Дрізд, перепілка, бекас	за голову	0,11	0,02	0,08	0,21
Риба річкова та ставкова раки, ікра - свіжі	100 кг	3,74	0,74	2,62	7,10
Морська риба	100 кг	1,24	0,24	0,87	2,35

Таблиця 3.6.

Тариф споживчого податку для Львова у марках в 1923 році[219]

№	Вид продукції	Одиниця виміру	Гмінна оплата у марках

219 Taryfa podatku konsumcyjnsgo z dodatkami. dla miasta Lwowa // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1915. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1923. – S. 98-99.

1	ВРХ (вгодовані воли, бики, корови)	за голову	2800
2	ВРХ (молодняк)	за голову	320
3	Вівця, баран, кози	за голову	320
4	Свиня від 5 до 19,5 кг	за голову	200
5	Свиня більше 19 ,5 кг	за голову	1100
6	Свіже м’ясо	100 кг	1500
7	Свійські пернаті (індики, гуси, качки)	за голову	60
8	Олень	за голову	0 без оподаткування
9	Кабан 17 кг і більше	за голову	300
10	Заєць	за голову	30
11	Дичина розроблена	за центнер 100 кг	1000
12	Фазан, глухар, тетерук, куріпка, рябчик	за голову	40
13	Дрізд, перепілка, бекас	за голову	20
14	Риба річкова та ставкова раки, ікра-свіжі	100 кг	3000
15	Морська риба	100 кг	800

Таблиця 3.7.

Податок на споживання з гмінним податком, який діяв у Кракові з 1 липня 1911 року.[220]

Продукт	Всього сума податку крон
ВРХ понад 400 кг за голову	15,60
ВРХ від 25до 400 кг	9,10
ВРХ від 50-250	3,90
Вівці, барани вагою більше як 10 кг	1,30
Порося до 10 кг	1,30
Свині більш як 60 кг	3,90

[220] Czech J. Kalendarz Krakowski na rok 1912 / Józef Czech. – Kraków: Jan Fischer i Spółka, 1912. – S. 236.

Індики за голову	0,65
Олень	9,10
Кабан більше як 17 кг	7,80
Кабан до 17 кг	3,90
Заєць	0,39
Дичина (олень) розроблений за 100 кг	10,40
Всяка інша дичина за100 кг	15,60
Фазан, глухар, тетерук за голову	1,04
Рябчик, дика гуска, дика качка, вальдшнеп	0,52
Риба, раки за 100 кг	10,40

Аналіз оподаткування дичини показав, що м'ясо дичини оподатковувалось більше, ніж м'ясо свійських тварин.

Для наповнення бюджету на засіданні Галицького сейму 28 серпня 1877 р. князь Сава запропонував застосувати досвід Англії щодо сплати податку власниками пернатих, які тримають птахів у клітках.[221]

25 травня 1882 року вступають у силу зміни до «Кодексу адміністративних законів» Австрії. До Закону «Про загальний митний тариф Австро-Угорщини» додається розділ Е «Щодо контролю над торгівлею продукцією харчування на ринках та вагами». Відповідно до цих змін оподатковується виключно бита дичина: за 100 кг м'яса битої дичини – 6 золотих, за 100 кг риби, малька та раків – 1 золотий. Продаж живої дичини не оподатковувався.[222] Але окремі міста висували правові вимоги, щоб наповнити місцеву казну, і вводили акцизні збори при реалізації дичини, зокрема й пернатих. Так, відповідно до Закону «Про реформу акцизу в місті Відні та сусідніх гмінах» від 10 травня 1890 р. при реалізації на території міста Відня битої голови оленя слід було сплатити 3,5 золотого, диких кабанів вагою до 17 кг – 1,5 зол., більше 17 – 3 зол., зайця – 0,15 зол. Серед пернатої дичини найбільше оподатковувались фазан, глухар та тетерук, за голову яких необхідно

---

[221] Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi czwartego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie w roku 1877. - Lwów, 1877. – S.426.

[222] Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1892. – S. 119-132.

було сплатити 0,4 зол. За голову рябчика, дикої гуски, вальдшнепа платили 0,2 зол., куріпки та бекаса – 0,1 зол., водяна курочка – 0,05 зол., перепілки та дрозда – 0,02 зол.; за 100 кг розробленої дичини оленя – 6 зол., інших видів – 4 зол.; всі види живої риби та раків – 6 золотих.[223] Слід відмітити, що магістрат Львова вживав заходів до порушників правил торгівлі. Зокрема, лише за порушення при сплаті акцизного збору при торгівлі дичиною в 1874 р. було покарано 38 порушників, а в 1875 р. – 25.[224] Для попередження порушень правил торгівлі дичиною мисливська періодика нагадувала про заборону торгівлі куріпкою починаючи з 15 грудня.[225]

У 1903 р. в Галичині існував споживчий податок на продукти харчування. Порівняно зі свійськими тваринами на дичину існував вищий податок. Зокрема, за реалізацію голови фазана, глухаря, тетерука необхідно було сплатити 39 геллерів, за голову рябчика, куріпки, дикої гуски, дикого голуба, вальдшнепів – 21 геллер, водяних курок, бекасів – 7,5 геллера, тоді як за за свійських птахів – індиків, гусей, качок (за 1 голову) – 16 гелерів, курей та голубів – 5 геллерів. Тобто, за дикого голуба сплачували податок у 21 гелер, тоді як за пару свійських голубів – лише 5 геллерів. За одну водяну курочку платили 6 гелерів, так як і за найбільшу і добре вгодовану свійську курку.[226]

Відповідно до розпорядження від 22 грудня 1910 р. «Стосовно зміни споживчого податку у Кракові» при реалізації однієї голови оленя в казну міста необхідно було сплатити 7 крон, дикого кабана вагою більше 17 кг – 6 крон, зайця – 30 геллерів, за тушу оленя (100 кг) – 8 крон. Дещо більше оподатковувалась інша дичина – до 12 крон. Реалізація фазана, глухаря, тетерука підлягала оподаткуванню в сумі 80 геллерів; рябчика, дикої гуски, вальдшнепа, дикої качки – 40 гелерів, куріпки та бекаса – 20 гелерів, водяної

---

[223] Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1890. – S. 125-130.
[224] Kronika // Łowiec – 1878. – № 2. – S.30.
[225] Przypomnienie // Łowiec – 1912. – № 23. – S.265.

[226] Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.255-258.

курочки та дикого голуба – 10 геллерів, дрозда та перепілки – 4 геллери. За реалізацію 100 кг риби брали 8 крон.[227]

Наступний нормативний акт, що врегульовував оподаткування за споживання мисливської продукції харчування, в тому числі й пернатої дичини, був прийнятий 15 березня 1919 р. За реалізацію 1 голови фазана, глухаря, тетерука необхідно було сплатити 3,2 крони, що в чотири рази перевищувало оплату, закладену в попередньому законі від 1911 року. Але за реалізацію свійських пернатих сума була у чотири рази меншою. Так, споживчий податок при реалізації індика становив 2 крони. У залежності від пори року реалізації коливався податок і на свійських гусей: з березня по червень – 1,2 крони, з липня по лютий – 80 геллерів; за 1 голову курки або голуба – 16 геллерів.[228] Аналогічні податки за спожиту харчову продукцію існували й у Другій Речі Посполитій, зокрема: в м. Краків за одну голову диких пернатих необхідно було сплатити лише 10 грош, тоді як за курку – 15 грош, качку – 20, гуску – 30, індика – 50, зайця – 50.[229] Також влада Кракова врегульовувала питання місця реалізації окремих видів споживчої продукції. Так, на центральному ринку міста було дозволено реалізовувати лише дичину, яйця, птахи, гриби, а картоплю і пшеницю – виключно на переферійних площах м. Кракова.[230]

Для регулювання ввезення дикої пернатої дичини та наповнення бюджету були встановлені відповідні мита. Відповідно до Закону від 25 травня 1882 р. «Про ввізний митний тариф Австро-Угорщини»[231] жива дичина, в тому числі й перната, не обкладалась митом, тоді як за 100 кг битих тварин вже необхідно

---

[227] Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1911. – S.451-455.

[228] Podwyższenie dodatku gminnego do podatku konsumcyjnego. Obwieszczenie. Kraków, 15 marca 1919. L. 5820/18. // Dziennik pozporządzeń dla stoł. król. Miasta Krakowa. – 1919. – № 3 (1. marca). – S. 43-44.

[229] Taryfa opłat placowych dla miasta Krakowa obowiązująca od dnia l lipca 1926 aż do odwołania. // Dziennik pozporządzeń dla stoł. król. Miasta Krakowa. – 1926. – № 6 (30. czerwca). – S. 100.

[230] Ogłoszenie. L. 18084/09 // Dziennik pozporządzeń dla stoł. król. Miasta Krakowa. – 1909. – № 7 (10. lipca). – S. 97.

[231] Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1882. – S. 119-130.

було сплатити 6 золотих, а за таку ж вагу риби, слимаків і раків – лише один золотий. Обкладались податком і живі свійські тварини. Так, за одну голову бика потрібно було сплатити 4 золоті, корови – 3, вівці – 0,5, свині – 3. Наступний закон Австро-Угорської імперії від 13 лютого 1906 р. підвищив вартість ввізного мита. При імпорті живих диких птахів та дичини мито не сплачували, а за кожні 100 кг розробленої дичини було встановлене мито – 20 крон, а за 100 кг риби і раків – 10 крон.[232]

З початком суспільних конфліктів, воєн загострюється питання забезпечення населення продуктами харчування. У вирішенні цього питання зростає регулююча роль органів державної влади. Слід відмітити, що тодішнє населення Галичини споживало порівнянно невелику кількість м’яса. Всього, за підрахунками тодішніх дослідників, дичина складала на початку XX століття 10% споживання м’яса.[233] Для забезпечення рівномірного споживання м’ясної продукції Намісник Галичини вжив заходів щодо обмеження його споживання. Зокрема, розпорядженням намісника Галичини від 15 травня 1915 р. L. 8994 на підставі п.1 розпорядження Міністра внутрішніх справ та Міністерства торгівлі і рільництва Австрії від 8 травня 1915 р. встановлено, що продаж м’яса та м’ясних виробів дозволявся не в усі дні тижня, а лише в неділю, понеділок, середу, четвер і суботу. У вівторок і п’ятницю було заборонено продавати не лише м’ясо, а й подавати м’ясні вироби та страви в ресторанах і корчмах. За порушення цієї вимоги штраф становив до 5 тис. крон або арешт – до шести місяців.[234]

Крім визначення днів продажу дичини врегульовувалась також і її ціна. Зокрема, відповідно до розпорядження від 27 жовтня 1916 р. L. 3448/XI Намісника Галичини – генерала Діллера щодо організації торгівлі дичиною

---

[232] Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1906. – S.40.

[233] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921.

[234] Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Kraków, 1915. – S. 49.

було доручено для Королівства Галичини і Лодомерії з Великим Князівством Краківським утворити єдине бюро щодо закупівлі дичини у Кракові (вул. Ринок, 1). Його діяльність поширювалась на всю Галичину. Всі уповноважені до полювання в господарствах, де відстрілювали за мисливський сезон більше 100 зайців, були зобов'язані їх реалізувати виключно через це бюро. Про проведення полювання потрібно було повідомити бюро заздалегідь – за десять днів до початку полювання, а також про кількість добутої дичини. Бюро встановлювало фіксовані ціни, за якими викуповувало дичину: кабан, олень – 2,50 крони за 1 кг, козуля – 3,80 крон за 1 кг, одна голова зайця – 5 крон. Була встановлена також максимально допустима вартість дичини, яку продавали на ринках і яка була на 30% вищою, ніж при гуртовій закупівлі в товаровиробників: кабан, олень – 3,50 крони за 1 кг, козуля – 5 крон за 1 кг, за голову зайця –7,50 крони.

Якщо дичину продавали не розібраною, то кабана й оленя забороняли продавати дорожче, ніж 3,80 крони за 1 кг, козулю – ніж 5,10 крони, а зайця – ніж за 8 крон. За порушення вимог цього розпорядження державна повітова влада повинна була оштрафувати порушника на 5 тис. крон або арештувати на 6 тижнів. Кошти від сплачених штрафів направляли до бюджету намісництва Галичини для їх використання на незаможних людей.[235]

Питання ціноутворення також торкнулось дикої пернатої дичини. Відповідно до розпорядження Міністерства Австрії від 26 квітня 1917 р. «Щодо врегулювання реалізації деяких видів дичини» одну голову фазана слід було реалізовувати не більше як за 4,50 крони, куріпки до 30 вересня – 1,40 крон, а після 1 жовтня – за 1,80 крон.[236] Законодавство Галичини регламентувало також період продажу дичини, в тому числі й пернатої, виходячи з вимог мисливського законодавства щодо термінів добування. Зокрема, відповідно до розпорядження Галицького намісництва від 21 березня 1854 р. до L 6241 було

[235] Kronika // Łowiec. – 1916. - № 21-22. – S.72-75.

[236] Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Lwów, 1917. – S. 481-483.

заборонено добувати дичину під час парування або висижування яєць; м'ясо якої вважалось шкідливим для людського організму в цей період. Були встановлені конкретні терміни реалізації для кожного окремого виду дичини, а саме: для зайців – від 1 серпня до кінця лютого, оленя – від 1 червня до кінця листопада, козулі – від 1 червня до кінця січня, кабана – від 1 липня до кінця січня, глухаря, тетерука, рябчика і куріпки – від 1 серпня до кінця березня наступного року. На іншу дичину це розпорядження не поширювалось. Також цим розпорядженням визначалось, що вся дичина, що продається в недозволений час, повинна бути знищена. Торговців, які не виконували це розпорядження, штрафували. Крім того, дичина, що продавалась на базарах у дозволений час, повинна була мати відповідну довідку (сертифікат) від керівництва гміни, на якій її добуто.[237]

Положення про встановлення видачі сертифікатів походження дичини було пролобійоване Галицьким мисливським товариством для перших мисливських законів, що діяли на території Галичини[238]. Так, у Мисливському законі Галичини від 1897 р. відповідно до ст. 36 було визначено, що для продажу м'яса потрібно представити свідоцтво про походження дичини. У свідоцтві повинні міститись дані про вид та кількість дичини. Повноваження на їх видачу були покладені на керівників мисливських господарств.[239] У наступному Мисливському законі Галичини від 1908 р. у ст. 58 була прописана вимога для осіб, що торгували м'ясом дичини, мати при собі відповідний сертифікат. Відповідно цього ж закону діяла також заборона на продаж дичини

[237] Zbiór ustaw administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim obowiązujących do użytku organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych. – Kraków: universytet Jagelloński, 1868. – S.1034-1035.

[238] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.23.

[239] . Проців О. Р. Державне регулювання торгівлі продукцією мисливства у Галичині середини XIX – початку XX століття на прикладі міста Львова / О. Р. Проців // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 33. – С.127-137.

після чотирнадцятиденного терміну по закінченню строків добування певного виду[240]. Наступний Мисливський закон Галичини від 1927 р. (ст. 53) давав ще менший термін щодо можливості реалізації м'яса дичини після запровадження охоронного часу, а саме – 10 днів. Крім того, заборонялось не лише продавати м'ясо, шкіру дичини, але і готувати страви дичини в ресторанах, їдальнях, кафе й інших закладах харчування[241].

Виступають за реалізацію м'яса за відповідними сертифікатами походження і мисливські товариства. Вони переслідували мету не стільки регулювання реалізації продукції полювання, скільки зменшення випадків браконьєрства. Так, наприклад, Галицьке мисливське товариство неодноразово через пресу зверталось до влади з вимогою виконувати вимоги щодо продажу м'яса з сертифікатом походження.[242] Галицьким намісництвом видавались розпорядження щодо торгівлі дичиною при наявності сертифікатів походження дичини з дотриманням вимог законодавства[243]. Галицьке мисливське товариство було незадоволене діями Львівського магістрату, оскільки «..у Львові вільно продають дичину, яку незаконно відстрілюють, без відповідних сертифікатів про походження дичини», «не сертифіковану дичину у Львові легко набути, а акційна охорона нічого не робить.», «браконьєр, який не може збути свою дичину на місці, їде до Львова, де має можливість її вигідно продати. Адже у Львові на нього вже чекають жиди, які не питають про сертифікати походження дичини. Вони навіть не задумуються, що купуючи дичину у злодіїв, самі стають причасними до злодійства».[244] Аналогічні факти висвітлює у своїй статті С. Павлік, відзначаючи, що через те, що жиди оминали податки і закуповували м'ясо у браконьєрів, у Львові за їх посередництвом

[240] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S. 2062

[241] Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №15. – S.238-239.

[242] Ustawa a jej wykonanie//Łowiec – 1899. – № 1. – S.6-7.

[243] W ochronie łowiectwa//Łowiec – 1904. – № 18. – S.209.

[244] Ustawa a jej wykonanie//Łowiec – 1899. – № 1. – S.6-7.

можна було купити м’ясо дичини втричі дешевше ніж на базарі[245]. Для наведення порядку в торгівлі дичиною журнал «Ловець» звертався до влади з вимогою конфіскації незаконно добутої дичини.[246] Слід відмітити, що в 1880 р. лише у Львові органи державної влади конфіскували серед мисливських видів 34 пернаті, 5 козуль, 28 зайців. Всю конфісковано дичину передано у фонд убогих.[247]

Для полегшення реалізації м’яса законно добутої дичини Галицьке мисливське товариство з 1878 р. організовує на Львівському ринку торговий ряд для продажу м’яса дичини, добутої членами товариства. Це дало можливість зменшити вартість м’яса, так як при продажу виключались перекупники.[248] На думку тогочасного дослідника п. Кохановського, торгівля у Львові не мала системного характеру й умови тут диктували торгівці, а не мисливські господарства.[249] З метою організації торгівлі Львівський магістрат звернувся до продавців риби, птахів, дичини та запропонував їм зібратись у магістраті 9 червня 1900 р., щоб організувати спілку (асоціацію) продавців цих груп товарів.[250]

Отже, державне регулювання при реалізації диких пернатих базувалось на регулюванні цін на пернату дичину, отриманні податку з їх реалізації та при імпорті. Для унеможливлення розвитку браконьєрства були врегульовані терміни реалізації дичини.

5. Державне регулювання добування птахів

З організацією мисливської справи дичину почали ділити на категорії щодо її користі для потреб людини. Тварин ділили на благородних та хижаків

---

[245] Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.

[246] Schult W sprawie wykonania ustawy łowieckiej//Łowiec – 1899. – №2. – S.18-19.

[247] Kronika// Łowiec. – 1881. - № 3. – S.47.

[248] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.8.

[249] Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.258.

[250] Zgromadzenie drobnych handlarzy // Gazeta lwowska. – 1900. – № 126. – 2 czerwca. – S.2.

відповідно до звичаєвих, а потім і правових норм. У середині XIX ст. К. Водзіцький відзначав «На даний час вже ніхто безапеляційно не поділяє як це було колись, наприклад: птахи благородні, нешкідливі та шкідливі. Так як і шкідливі птахи мають свою цінність в біологічному ланцюгу, і цінні для наших лісів».[251]

У дослідженнях М. Грушевського згадано перші правові норми та мотивації щодо добування пернатих в Україні у XV ст., що «коли б знайшло ся соколине гнїздо, мають всїх соколів з нього віддати до двору; як би знайшли гнїздо яструбів або рябців, то до двора мають дати по одному птаху з гнїзда».[252]

У Галичині відповідно до пункту 3 Патенту Австрії від 28 лютого 1786 р. було дозволено знищувати хижаків без будь-яких умов. На відшкодування за збитки, спричинені сільськогосподарським культурам, можна було розраховувати лише у випадку, якщо їх завдали благородні види дичини. За збитки, завдані хижаками, відшкодування не виплачували. Більше того, за певних обставин до хижаків можна було зарахувати і благородну дичину. Зокрема, такі пернаті як дикі качки або дикі гуски вважались хижими, якщо вони пристали до стада свійських качок чи гусей. Заборонялось полювати на комахоїдних птахів, оскільки як їх споживча вартість була малою, а користь сільському господарству вони приносили велику. Повністю полювання на комахоїдних пернатих було заборонено в Румунії (1846 р.) та Франції (1874 р.). В інших країнах добування комахоїдних пернатих дозволяли виключно в певні терміни (Німеччина, 1888 р.; Буковина, 1870 р.; Далмація 1874 р.; Горіція 1870 р.; Істрія, 1870 р.).[253]

Особливості полювання на пернату дичину діяли в окремих країнах Європи. Так, у Франції (1874 р.), Швейцарії, Іспанії, Чехії забороняли

---

[251] Wodzicki K. Skarby rzyrody i ich ochrona//Łowiec. – 1932. - № 24. – S.310.

[252] Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С.155.

[253] Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S. 19.

застосовувати приманки. А з огляду на безпеку на полюванні у Франції, Румунії й Іспанії забороняли полювати в темний період доби. Слід відміти, що у Франції (1874 р.) мисливське законодавство ділило браконьєрство на дві категорії: легке та злісне. Незаконне полювання на пернатих відносилось до легшого виду злочину, за який передбачалось покарання штрафом від 16 до 100 франків, тоді як за незаконне добування копитних передбачався штраф від 50 до 200 франків або арешт від 2 до 6 місяців.[254]

У Галичині вперше перелік хижих тварин був визначений Законом Галичини від 21 грудня 1874 р. «Про охорону деяких тварин корисних для сільського господарства».[255] Відповідно до цього Закону під охорону підпадали птахи, які не відносились до мисливських видів та не внесені до списку як шкідливі види. Як виняток державна повітова влада мала право видати дозвіл для вилову цих пернатих для наукових цілей. Цей дозвіл міг бути виданий лише на підставі письмового дозволу власника землі, де буде проводитись відлов птахів. Стаття 4 визначала, що за порушення цих вимог на порушника накладався штраф від 2 до 30 крон, а в разі несплати штрафу – арешт від 12 годин до трьох днів. Крім того, в порушників повинні були бути також конфісковані засоби, якими відловлювали птахів, та клітки, а птахів слід було відразу відпустити на волю. Стаття 5 визначала, що керівники гмін повинні були контролювати виконання цього закону. Повноваження накладати покарання надавалось керівнику гміни або повітовій жандармерії. Апеляцію щодо покарання слід було подавати до державної повітової влади або намісництва Галичини. Оплачені штрафи поступали в доброчинний фонд для малозабезпечених тієї гміни, де сталось порушення. Вчителі повинні були роз’яснювати учням шкідливість збирання яєць птахів та вимоги закону.

[254] Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S. 66.

[255] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1901. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1901. – S. 86-92.

Стаття 1 забороняла вибирати яйця птахів, які не відносились до шкідливих видів. До шкідливих видів птахів відносились беркут, орлан-білохвіст, скопа, шуліка рудий, сапсан, малий підсоколик, великий підсоколик, великий яструб, малий яструб, очеретяний лунь, пугач, крук, Стаття 2 забороняла ловити, відстрілювати та продавати таких птахів: чорний дрізд, співочий дрізд, трав'янки, східний соловейко, західний соловейко, кропив'янки, гаїчка-пухляк, кропивник, щевриків, плисок, ластівок, мухоловок,сорокопудів, стінолазів, звичайних підкоришників, повзиків, золотому шків, синиць, зябликів, в'юрків, зеленяк, коноплянок, звичайну чечітку, чижів, щигликів, щедриків, польових горобців, снігурів, ялинового шишкаря,вівсянок, звичайних зозуль, дрімлюгів, чорного серпокрилеця, одудів, сиворакша, крутиголовок, дятлів, всіх сов за винятком пугача, звичайного бривітера, степового бривітера, кібчика, звичайного канюка, зимняка, осоїда та деяких інших птахів.

Аналогічні закони «Про охорону птахів» мисливських видів було прийнято й в інших країнах Європи: в Чехії – від 30 квітня 1870 р., Сілезії – 30 квітня 1870 р., на Буковині – 30 квітня 1870 р., в Каринтії – 30 листопада 1870 р., Крайні – 17 червня 1870 р., Предлитавії – 1 жовтня 1887 р., Штирії – 10 грудня 1868 р., Зальцбурзі – 31 липня 1888 р., Тиролі – 30 квітня 1870 р., Гориції – 30 квітня 1870 р., Істрії – 2 вересня 1870 р., Далмації – 20 грудня 1874 р., Німеччині – від 22 березня 1888 р.[256] Практично в усіх мисливських законодавствах Європи заборонялось забирати яйця із гнізда.[257]

З метою зменшення чисельності хижих пернатих стаття 56 Мисливського закону Галичини від 1910 р. дозволяла на власній земельній ділянці кожному власнику їх відстріл.[258] Наступний Мисливський закон Галичини, прийнятий

[256] Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S.4-16.

[257] Bresiewicz T. Przegląd prawa i administracyi : Część praktyczna. / Tadeusz Bresiewicz / [redaktor: E. Till]. – Lwów : Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S. 675.

[258] Balko R. Kilka uwag o projekcie nowej ustawy łowieckiej dla Galicyi //Łowiec. – 1908. – № 15. – S.172-173.

вже владою Другої Речі Посполитої 3 грудня 1927 р., забороняв для вилову мисливських видів тварин використовувати отруту, сильця, самостріли, ями, зерно, замочене у спирті, капкани й інші подібні знаряддя (стаття 41). Але хижаків, у тому числі й пернатих, дозволяли добувати будь-якими методами.[259]

Тогочасна мисливська преса подавала інструкції щодо отруєння хижих пернатих, оскільки лише одна ворона нищила гнізда птахів, поїдала сотні молодняка фазанів, куріпок та зайців. Вважалось, що для боротьби з цим хижаком найефективніше використовувати отруту, так як відстріляти її дуже важко, бо ворона є дуже обережною і не підпускає до себе людей. Для цього використовували отруту, що містила фосфорні складники, які на відміну від стрихніну окислюються і з часом стають безпечними для свійських видів тварин.[260] Крім того, через специфічний запах фосфорні принади собаки не їдять[261].

Одноразово на одному місці за допомогою отрути знищували по 50-60 ворон. Ощадливі мисливці навіть підрахували, що собівартість знищення однієї ворони коштувала на початку ХХ ст. 14 геллерів. І якщо стрихнінові приманки можна було купити готовими в аптеці, то фосфорні для економії коштів можна було приготувати самому, але дотримуючись техніки безпеки, бо фосфор є легкозаймистим.[262] Отруєні приманки для ворон рекомендувалось робити з риби, яка має світлу та блискучу луску.[263] Інші знавці не радили використовувати для цього отруєне м’ясо чи рибу, оскільки ворони розноситимуть їх на дуже велику відстань і отруюватимуть велику площу землі. Відомі випадки, коли таким чином були отруєні мисливські собаки. Існував рецепт, при якому перемішували стрихнін із кров’ю дичини і у сильний

---

[259] Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №13. – S.210-211.

[260] Najszkodliwsze drapieżce skrzydlate i sposoby ich łowienia. // Łowiec . – 1915. – № 1-2. – S.12.

[261] Tępienie wron. //Łowiec Polski – 1911. – № 10 . – S.157.

[262] Jak należy truć wrony i gdzie nabyć trucizny. // Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 18. – S.308.

[263] O wronie i walce z nią w łowisku. // Łowiec Polski – 1936. – № 2. – S.32.

мороз виливали цю суміш на сніг.[264] У спеціалізованій мисливській літературі можна було знайти оголошення про продаж отрути.[265] Наприклад, у м. Жешув отруту для лисиць можна було придбати в аптеці, але за дозволом старости повіту, так як ліки – лише за рецептами лікарів. Отрути мали різну силу дії, від цього залежала ціна: 3 крони – за 25 порцій слабкої отрути, 4,50 крон – сильної, тоді як вартість 1 кг м'яса становила в ті часи близько 1 крони.[266]

Крім аптеки отруту для ворон можна було купити на фабриці в с. Замарстинів біля Львова. Препарат продавався в концентрованому вигляді: 25 грамів фосфору були розведені у 200 г. У подальшому його потрібно було розвести у 50 літрах крові тварин. Вартість препарату становила 1,7 крони. Реалізацією отрути займались також спеціалізовані фірми, як то фабрика отруйних препаратів Г. Дегенара й інші[267]. Застосування отрут у мисливстві мало противників з точки зору їх застосування та реалізації. Проти продажу отрути в аптеках виступало багато мисливців, які вважали, що реалізація отрути в аптеці є неприпустимою і загрожує здоров'ю людей.[268] Природоохоронні організації наголошували, що отруєння хутрових тварин – це негуманне ставлення до них, і вважали, що мисливці, прикриваючись боротьбою з хижаками, більше думають про хутро цих хижаків.[269] Самі ж мисливці притримувались думки, що отрута, виставлена на хижаків, є небезпечною для їх чотирилапих помічників, і вимагали від власників мисливських господарств заздалегідь їх повідомляти про виставлену отруту.[270]

Також для боротьби з пернатими хижаками використовували пугачів. Цих сов в 1885 році можна було купити у Львові з кліткою за 25 золотих.[271]

---

[264] Tępienie wrony //Łowiec . – 1898. – № 11. – S.166.

[265] Trutki // Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 17. – S.283.
[266] Trucizna na lisy! // Łowiec . – 1907. – № 24. – S.295.
[267] Rozmaitości// Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 14. – S.244.
[268] Lis i kilka uwag tyczących się jego tępienia // Łowiec . – 1908. – № 15. – S.174.
[269] Jozef Gieysztor Z powodu trucia lisow //Przegląd myśliwski. – 1924. – № 3. – S.11.
[270] Z W. K. Poznańskiego. //Łowiec Polski – 1902. – № 3 . – S.39.
[271] Inseraty // Łowiec. – 1885. - № 7. – S.120.

Слід відмітити, що в мисливців Галичини існували певні морально-етичні норми при полюванні на пернату дичину. Зокрема, при добуванні пернатих потрібно було враховувати номер дробу. Існували вказівки, щоб шкідливих птахів не добувати жорстокими методами.[272]

У подальшому звичаєві норми мисливців трансформувались у законодавчу площину. Вони в основному врегульовували правила полювання в площині, щоб тварини не мучились: Галичина (1875 р.), Австрія (1874 р.), Буковина (1874 р.), Істрія (1882 р.), Моравія (1873 р.), Штирія (1876 р.), Крайна (1889 р.), Прусія (1870 р.).[273] В період входження Галичини до складу Другої Речі Посполитої діяло розпорядження президента Польщі від 22 березня 1928 р., яке визначало певні дії як жорстоке поводження з тваринами: зв'язування птахам ніг та крил, прив'язування їх за крила та ноги, утримування птахів у мішках; утримування на базарі птахів без води та їжі; скубання живих качок, гусей, тварин; вилов співаючих птахів з метою їх продажі; вибирання з гнізд яєць птахів.[274] На практиці дослідники відзначали, що через те, що жінки використовують для прикрас пір'я мандрівних голубів, їх популяція щораз зменшується.[275]

Негативно оцінює роль хижаків для мисливського господарства дослідник В. Спауста (1893 р.), в тому числі й хижих пернатих. Так, у Прусії одного хижого птаха відстрілювали на 3 км^2, а в Галичині – на території 10 км^2. Через те, що хижі пернаті знищували поштових голубів, яких використовувала армія, уряд в 1888 р. збільшив фонд, який виплачував премії за знищення пернатих хижаків. Оскільки у Прусії ефективніше велась боротьба з хижими пернатими, то й мисливське господарство Прусії було набагато ефективнішим.

---

[272] Rocznik myśliwski na rok 1886 (rok drugi). – W-wa: Księgarnia G. Centnerszwera, 1886. – S.57.

[273] Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S. 49.

[274] Illustrowany kalędarz jubieleuszowy „Przyjaciela zwierząt" (r.1880) na rok 1931 /pod red. T. Sas-Jaworskiego. – W-wa: T-wo opieki nad zwierzętami RZPlitej Polskiej, 1931. – S. 50-51.

[275] Lubicz Niezabitowski E. Łowiectwo a ochrona przyrody//Łowiec Polski – 1928. – № 48. – S.834-835.

Так, у 1885 р. було добуто дичини на 12 мільйонів марок, відповідно до тодішнього курсу – 7 мільйонів золотих. У Галичині цей показник становив лише 160 тис. золотих (з поправкою на те, що площа Галичини в 4,4 рази менша, ніж площа Пруського Королівства: 78496 км^2 проти 347509 км^2). Якщо б у Галичині мисливське господарство велось так, як у Пруському Королівстві, то вартість добутої дичини зросла б у десятки разів і становила б 1,6 мільйонів золотих. У середньому на 1 км^2 у Прусії було добуто 14 голів дичини вартістю 16,8 золотих, а в Галичині – не більше двох голів вартістю 2,12 золотих, тобто, співвідношення добутих тварин становило 7:1, а по вартості 8:1. Позитивний досвід Прусії у стимулюванні ефективного ведення мисливського господарства полягав у тому, що сумлінним мисливцям виплачувались премії за знищення хижаків.[276] Слід відмітити, що і в Галичині окремі мисливські господарства стимулювали зменшення чисельності пернатих хижаків. Відповідно до внутрішніх правил товариство ім. Святого Губерта в Жовкві за добутого яструба вплачувало премію в розмірі 0,25 золотого, тоді як за бродячого кота – 0,1 золотого, а за бродячого собаку – 0,50 золотого.[277]

Отже, з метою ефективного ведення мисливського господарства в Галичині й інших країнах Європи в законодавстві було передбачено регулювання чисельності хижих пернатих та охорону пернатих, що були корисними для людини. Для регулювання чисельності хижих пернатих застосовували засоби (капкани, отруту і т.д.), які на цей час були заборонені законодавством. Крім того, за ефективну боротьбу з хижими пернатими мисливських охоронців та мисливців стимулювали преміями, тоді як в умовах сучасної України такі підходи відсутні.

---

[276] Spausta W. Z zatargów rodzinnych i z ekonomii łowieckiej/ Władysław Spausta //Łowiec. – 1893. – № 10. – S. 145-150.

[277] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.122.

6. Організація охорони та розведення пернатої дичини

На території Великого князівства Литовського питання охорони птахів піднімалось у XIII ст., а їх охорона була покладена на місцевих селян.[278]

Велику роль у збереженні популяції мисливських видів пернатої дичини відіграє цивілізаційний розвиток суспільства в гуманітарному і технологічному напрямі. Пернату дичину в порівнянні із ссавцями було досить важко добути, навіть із застосуванням вогнепальної зброї. Поява в XVI ст. кремнієвих рушниць не змінила ситуацію, бо й вони не підходили для полювання на пернатих.[279] Крім того, на боці пернатих стояли й мисливські закони. Так, у 1871 р. в першому Мисливському законі Царства Польського були прописані основні принципи охорони мисливських видів пернатої дичини: власники земельних ділянок повинні були слідкувати за пастухами, які пасли худобу на пасовищах, щоб ті не брали з собою собак, так як вони розорюють гнізда куріпок, перепілок, бекасів, рябчиків, качок, з'їдають яйця пернатих та молодих зайців. Оскільки влада вважала, що селянство має низьку мораль і є головним негативним чинником, що несе загрозу популяції пернатих, було запропоновано забороняти полювання з 1 березня до 1 вересня, а для контролю за виконанням цих вимог залучати жандармерію. Попередньо в законопроекті (1869 р.) Й. Пюрковський пропонував визначити в законі покарання за вибирання яєць та полювання в недозволений час – 15 днів ув'язнення, тоді як за добування однієї голови пернатої дичини – лише 2 дні ув'язнення. Отримані від штрафів кошти слід було спрямовувати у фонд незаможних.[280]

Перший мисливський закон Царства Польського (1871 р.) забороняв полювати на співочих птахів, а також на тих, які годуються мухами. Порушники підлягали штрафуванню на суму від одного до десяти рублів за

---

[278] Hube R. Prawo Polskie w wieku trzynastym. – Warszawa: staraniem i nakładem Radakcyi biblioteki umiejętności prawnych, 1874. – S. 154.
[279] Przewodnik myśliwca. – Leszno i Gniezno: Nakładem i drukiem E. Günthera, 1848. – S. 3-22.
[280] Piórkowski J. O łowiectwie i ochronie zwierząt dzikich jako też ptastwa / Józef Piórkowski.- Warszawa: Drukarnia Jana Jaworskiego, 1869. – S. 71-77.

кожну особину. Стаття 50 визначала, що за пошкодження гнізд птахів, а також за вибирання яєць, пташенят порушники підлягали арешту від одного до трьох днів. За полювання на види птахів, на які заборонено полювати, винуватці підлягали покаранню від 50 до 150 рублів або ув'язненню від трьох до шести місяців.[281]

Аналогічні проблеми з вибиранням яєць птахів селянами існували й у Галичині. В. Боваровський відзначав, що «велика кількість хижаків ходить на двох ногах, які також завдають великої шкоди. Кожен селянин, побачивши яйця куріпки або інших птахів, забирає їх з гнізда. Так само він поводиться стосовно молодих зайців. Для селян Мисливський закон практично зовсім не існує».[282] Дослідник пропонував збільшити та перенести охоронний час при полюванні на куріпок з 15 на 1 листопада. Більше того, відомі факти, коли селяни маніпулювали вимогами чинного на той час законодавства, безпідставно вимагаючи від мисливських господарств відшкодування збитків, які начебто завдавала пернатa дичина сільськогосподарським господарствам.[283] У місцях, де традиційно найбільше водяться пернаті – біля лісу та фазанаріїв, селяни спеціально висівали горох, фасолю. Отримавши відшкодування від власника полювання, вони його висміювали, бо відшкодування було більшим, ніж спричинена шкода.[284] Низька мораль селянства збереглась у Галичині й у XX ст. Відмічалось, що у 20-х рр. на Богородчанщині діти-пастухи у віці 6-15 років виставляють сильця для вилову пернатих.[285] Слід відмітити, що органи державної влади Галичини вживали низку заходів щодо охорони птахів. Зокрема, за Розпорядженням австрійського уряду від 3 липня 1873 р.,

---

[281] Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S.53.

[282] Baworowski W. Kilka uwag u sprawie reformy Ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1887. - № 11. – S.173-176.

[283] Korespondęcye//Łowiec – 1904. – № 5. – S.55-56.

[284] Z prasy zagranicznej//Łowiec Polski – 1938. – № 10 . – S.198.

[285] Graf S. Korespondencje//Łowiec. – 1929. - № 7. – S.112.

Галицький сейм поклав обов'язок на лісову охорону запобігати виловлюванню мухоїдних птахів.[286]

Слід відмітити, що наявність пернатої дичини на території мисливських угідь у Другій Речі Посполитій підвищувала їхню якість. Відповідно до Розпорядження Міністерства рільництва від 11 липня 1919 р. «Про оренду полювання на державних землях» всі мисливські угіддя були поділені на шість категорій. Найбільше цінувались ті місливські господарства, на яких знаходились глухарі: вони відносились до першої категорії. До третьої категорії відносились угіддя, на яких перебували фазани або рябчики, а до четвертої – лісові угіддя, на яких перебували тетеруки, куріпки, болотні водоплавні птахи. Відповідно була диференційованою плата за користування мисливськими угіддями.[287] При оренді мисливських угідь укладились угоди між власником земельної ділянки й орендарем права полювання. У частині ведення мисливського господарства орендар права полювання був зобов'язаний у зимовий час підгодовувати та ставити відповідні навіси для куріпок і фазанів. Після закінчення терміну угоди щодо оренди права полювання, всі побудовані ферми по розведенню фазанів та качок переходили у власність власника земельної ділянки. Ліміт добування фазанів та куріпок слід було погоджувати з орендарем земельної ділянки.[288] Практичних навиків щодо розведення пернатої дичини можна було навчитись у приватній мисливській школі с. Лукавець Стрийського повіту. У школі була організована ферма з розведення фазанів.[289]

---

[286] O ściślejszem wykonywaniu ustawy lasowej, o rewizyach przez rządowych leśniczych i o założeniu katastru lasów. (Rozp. min. -z dnia 3 Lipca 1873 dz. ust. kraj. N. 261). // Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: Podręcznik dla organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych / ułożył i wydał J.R. Kasparek.– – Lwów, 1884. – T. II. – S. 1093.

[287] Ustawa łowiecka dla byłej Galicyi i lodomerji z Weilkiem księstwem Krakowskiem. – Przemyśl: Wyd-wo „Polskiej książki naukowej", 1920. – S.79-80.

[288] Umowa o dzierżawę prawa polowania na terenach PNZ. – 6s.

[289] Prywatna szkoła łowiecka//Łowiec Polski – 1929. – № 19 . – S.325.

Отриманий приплід фазанів школа продавала власникам мисливських господарств Галичини.[290]

7. Добування пернатої дичини в Галичині кінця XIX - та початку XX ст.

Велике значення в Галичині мало мисливство. Окрему нішу займало полювання на дику пернату дичину. Зокрема, за правління князя Данила Галицького найбільше значення мало полювання на голубів, лебедів, журавлів, тетеруків, рябчиків.[291] Тогочасні літописці відзначали, що на весняних полюваннях «хлопці набирають повні човни яєць качачих, диких гусей, журавлів, лебедів, а потім набирають повні хижі молодих птахів. Орлят беруть до кліток задля їх пір'я, яке приладжують до стріл».[292]

У Галицьких Карпатах поштовхом для розведення зростання чисельності глухарів послужили масові вирубки лісу, які почались у 1868 р. Зруби поростали малинниками та ожинниками, що становили корм для пернатих.[293]

Проте, проаналізувати та порівняти добування мисливських видів звірів і пернатих, зокрема, стає можливим з кінця XIX ст., коли в 1874 р. відповідно до розпорядження Міністерства рільництва Австрії, до складу якої входила Галичина, започатковано ведення мисливської статистики.[294] Інформація про добування дичини в Галичині вперше надрукована в «Ловці» в 1878 р., про добування пернатих – у 1876 р. Відповідно до цих даних у 1876 р. було добуто 40 глухарів, 501 тетерук, 1201 рябчик, 7122 куріпки, 1189 фазанів, 27914 перепілок, 12421 бекас, 386 диких гусей, 9482 дикі качки. Серед шкідливих

---

[290] Ogłoczenia//Łowiec Polski – 1930. – № 10. – S. 194.

[291] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.27-28.

[292] Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.86-88.

[293] Stosunki łowiecki w Galicyi//Łowiec Polski – 1909. – №20 . – S.310-312.

[294] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 27-28.

пернатих – 215 орлів, 95 пугачів, 4085 яструбів, 760 сов та ворон.[295] У перерахунку на 1 тис. км^2 у Галичині, що займала площу 78,5 тис. км^2, було добуто 0,5 глухарів, 6 тетеруків, 15 рябчиків, 91 куріпка, 15 фазанів, 355 перепілок, 158 бекасів, 5 диких гусей, 121 дика качка.

У наступному 1877 р. відповідно до даних радника дирекції лісів Г. Леттнера в Галичині було добуто 54 глухарі, 622 тетеруки, 1773 рябчики, 100 фазанів, 8792 куріпки, 31452 перепілки, 5875 вальдшнепів, 7744 бекаси, 248 диких гусей, 10200 диких качок. Серед шкідників добуто 215 орлів, 115 пугачів, 3407 яструбів, 810 сов.[296] У перерахунку на 1 тис. км^2 було добуто 0,7 глухарів, 8 тетеруків, 23 рябчики, 113 куріпок, 403 перепілки, 75 вальдшнепів, 99 бекасів, 3 дикі гуски, 130 диких качок. На думку Рожинського і Шлехтера, виходячи з географічного положення Польщі, на площі 1000 гектарів можна щорічно добувати 175 куріпок, 145 зайців, 30 козуль.[297] В. Гюрлер вказував, що на 1 тис. га мисливських угідь можна утримувати 500 фазанів, 100-150 зайців, 150-200 куріпок.[298]

На думку іншого дослідника Янта-Полчинського, також можна було добувати з 1 тис. га 175 куріпок, 30 фазанів, 20 качок; з копитних – 0,6 оленя, 0,3 кабана, 25 козуль, 160 кроликів. На його думку при ефективному веденні мисливського господарства на території Польщі (площа – 395 км^2) можна було отримувати 49674975 кг м’яса дичини. На практиці цифри добування пернатої дичини були в сотні разів меншими навіть у випадку ефективного ведення мисливського господарства. (табл. 7.1)

---

[295] Kronika //Łowiec – 1878. – №8. – S.127.
[296] Kronika//Łowiec – 1878. – №10. – S.159.
[297] Świętorzecki B. W sprawie podatku od polowania//Przegliąd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 2-3.
[298] Gürtler W. W polu i w lesie / Władysław Gürtler. – Warszawa: polski związek stowarzyszeń łowieckich, 1932. – S. 12.

Таблиця 7.1.

Оптимальна можливість добування дичини на території мисливських угідь Другої Речі Посполитої за Янта-Полчинським.[299]

Вид дичини	Оптимальне добування на 1000 га (гол.)	Оптимальне добування по всій Польщі (гол.)	Кількість м’яса (кг)	
			вага 1 голови	всього
Олені	0,6	19254	100	1925400
Лані	1	39500	60	2370000
Кабани	0,3	11850	60	711000
Козулі	25	987500	15	14812500
Зайці	160	6320000	3	18960000
Кролики	10	395000	1,5	5925000
Куріпки	175	912.500	0,4	2765000
Фазани	30	185000	1,0	1185000
Тетеруки	3	118500	1,0	118500
Рябчики	1	39500	0,3	11850
Качки	20	790000	1,0	790000
Гуси	0,1	3950	3,0	11850
Перепілки	10	395000	0,2	79000
Вальдшнепи	2	39500	0,25	9875
Всього, кг				**49674975**

Крім ведення статистики в розрізі повітів у Галичині велась також статистика у розрізі державних лісових господарств Львівської дирекції домен

[299] Janta-Połczyński W. Wpływ łowiectwa na wyżywienie ludności / Władysław Janta-Połczyński //Przegląd myśliwski. – 1923. – № 6. – S.7-8.

та лісів. Зокрема, за десятилітній період – з 1878 по 1887 р. найбільше глухарів добували у Гриняві, Явірнику. (табл. 7.2.)

Таблиця 7.2

Добування пернатих у камеральних лісах з 1878 по 1887 р.[300]

Мисливське господарство	Глухар	Тетерук	Рябчик	Куріпка	Дика гуска	Дика качка	Вальдшнеп	Дрібні пернаті	Пугач та орел	Яструб	Чапля
Мізунь	3	1	161				4		1		1
Рахиня			32				7				
Велика Тур’я			10				8				
Лоп’янка			60				20		2	6	
Суходіл			60				15				
Роп’янка			2				27				
Калуш			1				2				
Красне		1	7				3				
Небилів	4		16			12	10		1		
Ясень	13		99	4		1	1		1		
Болехів			4	12			60		2		
Поляниця			57	2			3	16	2	8	
Лисовичі			40				120		2		
Дрогобич					1		5				
Гринява	72	16	466			11	1		1	5	
Явірник	20		60				20		2		

[300] Wykaz zwierzyny ubitej w lasach kameralnych w Galicyi w dziesięcioleciu 1878 do 1887, wraz z wykazem zwiezostanu w tych lasach z końcem roku 1887, zestawione przez c.k. dyrekcyę lwowską domen i lasów//Łowiec. – 1888. - № 4. – S.69.

Кути		1	1								
Косів							7		1	1	
Шешори	1		17	20			3				
Уторопи			7	1			8	18			
Печеніжин			15	6			30	1			
Княждвір			7	24		3	20	29			
Яблунів			3	7	1	1	24		4	17	
Делятин		1	19	10	2		37		2		
Дора	4		41	2			2				
Ослави			10	14			19				

У 1882 р. в державних лісових господарствах Львівської дирекції лісів було добуто 1589 голів пернатих, найбільше – в Неполоміце (264 гол., з них – 198 куріпок). У той же час найбільше глухарів було добуто в Кутах. (табл. 7.3.)

Таблиця № 7.3.

Список добутої дичини протягом 1882 р. в державних господарствах[301]

Мисливське господарство	Глухар	Тетерук	Куріпка	Рябчик	Вальдшнеп	Дика качка	Гуска	**Всього**
Кути	10	5	0	49	0	0	5	69
Печеніжин	0	0	0	2	3	0	0	5
Делятин	0	0	5	7	3	1	0	16
Калуш	0	0	0	4	12	0	0	16
Долина	1	0	0	16	8	0	0	25
Болехів	0	0	0	1	1	0	0	2
Дрогобич	0	0	0	4	3	0	0	7
Добромиль	0	0	3	17	5	0	0	25

[301] Kronika//Łowiec. – 1883. – № 6. – S.99.

Неполоміце	0	0	198	0	10	56	0	264

У 1879 р. в Галичині було добуто 24 глухарі, 341 тетерук, 1146 рябчиків, 10426 куріпок, 156 фазанів, 29328 перепілок, 8590 вальдшнепів, 12930 бекасів, 243 дикі гуски, 13387 диких качок. Із шкідливої дичини – 130 орлів, 3756 яструбів, 975 соколів та сов.[302] У перерахунку на 1 тис. км^2 було добуто 0,3 глухарі, 4 тетеруки, 15 рябчиків, 134 куріпки, 376 перепілок, 114 вальдшнепів, 172 бекаси, 3 дикі гуски, 178 диких качок.

З 1 січня по 31 грудня 1881 р. в Галичині було добуто 24567 куріпок, що складало 29,7% від загальної чисельності дичини, добутої по Цислейтанії (84487 гол.), 11567 бекасів (56%), 5937 вальдшнепів (24%), 487 диких гусей (40%), 11244 качки (26%). І це при тому, що площа Галичини складала майже четверту частину від усієї площі Цислейтанії (табл. № 7.4).

Таблиця 7.4

Добування пернатих у Галичині та Цислейтанії в 1881 р.

Вид дичини	Чисельність добутих тварин у Галичині (гол.)	Частка від загальної чисельності пернатих, добутих по Цислейтанії	Загальна чисельність добутих пернатих по Цислейтанії (гол.)
Бекас, вальдшнеп, гуска, качка	29255	34,4	87578
Глухар	37	1	3664
Тетерук	324	4,34	7400
Куріпка	442	0,06	717292
Рябчик	1184	1425	8298

302 Kronika//Łowiec. – 1881. – № 1. – S. 14.

Перепілка	24567	29	84487

Дослідники мисливства Галичини дійшли висновку, що мисливське господарство у Галичині ведеться нераціонально, оскільки допускається наявність великої кількості хижаків: лисиць, вовків, рисів. Було виявлено, що задекларована чисельність добування – 442 куріпки, не відповідає дійсності й це спотворює статистичні дані.[303]

Вже в ті часи проводили порівняльний аналіз ефективності ведення мисливського господарства Галичини й інших країн Європи. Результати виявились невтішними: вартість добутої дичини з умовної площі мисливських угідь в Галичині була у десятки разів меншою, ніж у Німеччині. (табл. № 7.5., 7.6.)

Таблиця 7.5.

Добування пернатих у 1885 р. у Галичині та Пруссії (гол.)

Вид дичини	Пруссія (площа 347509 км^2)	Галичина (площа 78496 км^2)
Глухар	378	52
Тетерук	6016	356
Рябчик	2209	1215
Куріпка	2521195	20001
Перепілка	102836	30688
Фазан	139568	531
Вальдшнеп	40891	7608
Лебідь	27	0
Гуска	3400	431
Качка	269765	13964
Бекас	51991	14565

303 Kochanowski C. Myśliwstwo w Galicyi według dat statystycznych ministeryum rolnictwa//Łowiec. – 1884. – № 4. – S.53-54.

Таблиця 7.6.

Добування пернатої дичини на 1 тис км^2 площі Пруссії та Галичини в 1885 р. (голів)[304]

Вид дичини (гол.)	Пруссія (площа 347509 км^2)	Галичина (площа 78496 км^2)	Співвідношення добування у Пруссії та Галичині (%)
Глухар	1	0,6	1,7
Тетерук	17	4,5	3,7
Рябчик	6	15	0,4
Куріпка	7265	256	28,3
Перепілка	296	393	0,75
Фазан	402	7	57
Вальдшнеп	117	97	1,2
Гуска	10	6	1,7
Качка	777	179	4,3
Бекас	150	186	0,8

У період з 1885 по 1893 р. у Галичині добуто 667 глухарів, 2852 тетеруки, 10532 рябчики, 6549 фазанів, 107128 куріпок, 267391 перепілка, 51670 вальдшнепів, 98556 бекасів, 4337 диких гусей, 108108 диких качок (табл. 7.7.).

[304] Korespondencje: Z Lisowic//Łowiec. – 1921. – № 8. – S. 5.

Таблиця 7.7.

Добування дичини в Галичині протягом 1885-1893 рр. (птахи)

Повіт	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика качка	Орел, яструб, сокіл	Сова
Бяла	26	8	5	599	7876	887	368	564	44	4702	1120	74
Бібрка	1	6	133	6	958	4927	1972	1979	312	2232	2043	204
Бохня					673	949	586	204		734	258	47
Богородчани	7	93	322	1	450	2425	755	215	37	151	1214	140
Борщів					916	16536	1052	526	21	706	4151	372
Броди		20	25		600	960	392	2212	11	1508	1290	113
Бжеско		180	949		1789	1824	142	459	7	752	866	136
Бережани			57		319	2977	583	1314	339	2650	868	281
Бжозув			109		137	2521	311	75	1	140	331	119
Бучач				67	159	3768	584	2646		2662	600	174
Хранів	21	665		1133	8756	1363	322	244	40	1418	2637	102
Цешанів		54	55		738	3341	451	637	166	957	986	396
Чортків					1341	4663	812	1360		706	1488	127
Домброва			12	148	1740	2834	70	292	6	472	490	92
Добромиль			322		398	819	214	58	46	88	438	131
Долина	34	23	1271		151	221	438	441	24	155	265	206
Дрогобич	1	24	381		527	1130	511	1982	18	817	637	88
Горлиці			186		791	1256	131		5	94	246	27
Городок			108		448	2472	455	2619	24	2122	355	98
Грибів					347	260	58			31	94	19
Городенка					262	6688	931	3383	97	2230	962	624
Гусятин				293	407	4611	823	860	56	784	300	117
Ярослав		5		22	2080	3740	521	1240	97	1310	2266	56
Ясло					1952	8240	2417		2	528	407	97
Яворів		6	37	111	1170	2295	512	1531	256	2363	932	222
Калуш	46	131	316		332	2140	565	192		251	176	21
Кам’янка		290	90		3171	4024	1693	4199	350	4678	4002	288
Колбушова		6	71	19	956	1110	48	469	1	460	311	83
Коломия	99		445		2109	6530	2600	225		1320	520	223
Косів	204	95	1047		345	496	319	200	28	182	143	97
Краків		24	9	238	1844	579	152	319	4	130	329	24
Кросно			63		476	3073	157	705	14	199	221	13
Ліманова	3	164	125		615	718	303			98	225	22
Ліско			614		750	3135	391	259	10	212	1167	85
Львів					1490	14600	1510	2000	306	7318	1848	1396
Ланьцут			5	547	1432	2456	425	1534	1	355	1839	22
Мелець	1	12	139		3712	2704	340	382	20	1284	604	185
Мостиська					3008	6485	1004	1212	332	2993	1453	700
Мисленіце	1		19		1121	856	708	21	79	172	116	28
Надвірна	124	215	507		381	2034	490	228	34	149	673	123
Ніско	4	116	106	69	1372	1859	376	619	104	2837	1362	317

Новий Сонч			2		2192	2070	189	108	48	473	136	89
Новий Тарг	8				225	95	107			118	29	6
Пільзно					1476	1970	403	120		389	377	655
Підгайці		5	10		1406	6022	1669	1038	115	1200	1151	509
Перемишль		8	357	102	4400	6210	994	1100	100	1051	1334	201
Перемишляни			54		2078	8720	1987	5430	30	959	4846	154
Рава		212	137	32	1690	6725	862	6828	51	3338	1528	189
Рогатин		1	123		62	3365	761	1542	328	1834	813	479
Ропчиці		1			974	1306	102	232	4	414	190	103
Рудки			138		523	3915	3915	2591	24	2603	546	55
Жешів		13	177	100	3950	14500	1005	1992	34	2235	2005	565
Самбір					988	2600	1386	3738	4	2126	376	109
Санок			253		747	1570	234	342		306	143	87
Скалат			94		1680	3521	651	2066	66	3175	480	200
Снятин	27				268	5107	454	2220	7	985	332	56
Сокаль		59	27	3	393	2415	1554	1332	36	1593	981	262
Станиславів	17	111	103		927	7543	928	2365	50	1633	1060	592
Старе місто	9				110	681	364		13	207	107	58
Стрий	16	111	1043	1	1120	4462	1080	1422	37	1195	1929	438
Тарнобжег	10	9		264	2267	2747	821	87	179	2140	1243	13
Тернопіль				204	1121	7772	708	4747	102	4688	237	94
Тарнів			63	260	2446	2270	756	665	66	1452	253	19
Тлумач		24	2		1063	3256	709	980	6	1578	805	748
Теребовля				15	388	3623	523	953	13	795	903	703
Турка			240		76	306	266			30	172	80
Вадовіце		2		2225	5822	1300	522	4449	6	4479	2839	55
Величка		23			1075	739	160	589		223	187	173
Заліщики			10		1663	8134	602	240	8	296	1061	198
Збараж				90	830	2762	710	1417	28	2425	459	339
Золочів			113		4396	11607	3312	9011		6794	438	488
Жовква		135	41		1855	3481	298	2344	9	1772	1879	66
Жидачів		1	13		141	1950	665	1102	77	2567	482	210
Живець	8		4		677	91	81	1	4	85	2868	33
Всього	**667**	**2852**	**10532**	**6549**	**107128**	**267391**	**51670**	**98556**	**4337**	**108108**	**72325**	**15715**

У цей період добування глухаря становило в рік мінімально від 52 до 100 голів, тетерука – від 243 до 418 голів, рябчиків – від 659 до 1301 голови, фазанів – від 531 до 1099 голів (табл. 7.8.)

Таблиця 7.8

Добування пернатої дичини в Галичині в 1885-1893 рр.[305]

Рік	Благородні птахи									Шкідники		
	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Крук	Дика гуска	Дика качка	Орел, яструб, сокол	Сова
1885	52	356	1215	531	20501	30198	7573	14565	431	13864	7048	1864
1886	71	362	1127	551	11245	21609	6325	11300	465	12516	8159	1751
1887	86	311	1301	709	12026	31210	6593	12058	495	14424	6762	1601
1888	100	259	1331	599	9950	27091	5524	11909	618	13632	7883	1836
1889	73	243	1085	664	11715	27258	4593	10193	426	11724	6583	2239
1890	74	282	1123	548	12956	29978	5427	10170	718	10335	8054	1484
1891	58	301	1114	1099	10272	32500	6344	11550	378	11988	9182	1826
1892	85	418	1565	789	10653	37395	5324	9202	319	11063	8463	1448
1893	66	327	659	1093	8664	28859	4561	7942	430	9022	10094	1795
Всього	**665**	**2859**	**10520**	**6583**	**107982**	**266098**	**52264**	**98889**	**4280**	**108568**	**72228**	**15844**

Незначно відрізнялась статистика добування пернатих, подана в «Ловці» № 3 за 1900 р. (табл. 7.9.)

[305] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 32.

Таблиця 7.9

Чисельність добутих пернатих у Галичині в 1878-1898 рр.[306]

Рік	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб, шуліка	Сова
1898	36	415	825	4210	21550	18880	4410	7470	421	12540	108	111	13030	1250
1897	71	422	929	3532	14993	18906	4497	8467	430	11785	78	136	12485	1157
1896	55	406	999	3706	13689	23737	5614	8791	421	12591	106	110	12517	1134
1895	68	341	976	1971	12082	28204	4290	8900	442	12462	129	70	11643	1023
1894	70	353	1229	1789	10073	32315	6051	11728	634	12730	341	357	10913	1258
1893	68	321	669	1093	7224	28304	4550	7836	434	8914	254	769	9757	1040
1892	85	418	1565	789	10653	37395	5324	9202	319	11063	256	270	8207	1178
1891	58	301	1114	1099	10272	32500	6344	11550	378	11988	226	127	8956	1699
1890	74	282	1123	548	12956	29978	5427	10170	718	10335	236	315	7818	1169
1885	52	356	1215	531	20001	30688	7668	14565	431	13964	324	329	6923	1417
1884	42	454	1052	303	14770	26194	6489	16926	354	17143	232	241	5611	1226
1882	37	324	1184		442	324567	5937	11567	487	11244	137	435	3715	
1878	23	384	1464	114	11132	30084	8460	13017	223	11078	156	212	3751	1404

У 1886 р. в Галичині було добуто 71 глухаря, 362 тетеруки, 1127 рябчиків, 551 фазан, 11245 куріпок, 21609 перепілок, 5325 вальдшнепів, 465 диких гусей, 12576 диких качок.[307]

У перерахунку на 1 тис. км^2 було добуто 0,9 глухаря, 5 тетеруків, 14 рябчиків, 7 фазанів, 144 куріпки, 277 перепілки, 68 вальдшнепів, 6 диких гусей, 161 дика качка. Порівнюючи з рівнем добування в 1876 р., бачимо, що у два

---

306 Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 4. – S.49.
307 Kronika//Łowiec. – 1887. - № 7. – S.122.

рази зросла чисельність добування глухаря, куріпки, дикої качки та знизилось добування перепілок.

У 1887 р. в Галичині було добуто пернатих: 86 глухарів, 1301 рябчик, 709 фазанів, 12026 куріпок, 31710 перепілок. Глухарів традиційно найбільше добували в гірських повітах – Надвірнянському та Косівському (табл. 7.10.)

Таблиця 7.10.

Довідка про добуту в 1887 р. пернату дичину на підставі урядової статистики, представленої лісовим радником Г. Леттнером [308]

Повіт	Площа повіту в австрійських милях =57,54 км^2	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб	Сова
Бяла	11,4	3	1		45	673	43	71	64	12	989			103	
Бібрка	15,7					83	47	121	130	5	381	9	4	105	16
Бохня	14,3						34	21	15		118			47	
Богородчани	16,2		6	32		59	168	75	26		24	17	1	187	15
Борщів	14,8					120	2600	118	98	4	119	12	19	106	6
Броди	32,6		4	2		180	71	10	204	2	163	5		186	7
Бжешко	14,4		50	175		215	300	40			108	3	3	120	25
Бережани	19,8			23		3	190	45	85	32	291		10	127	6
Бжозув	12,3			34		16	140	24	34	1	27	7		81	16
Бучач	19,3				15		400	50	360		500	5	5	70	15
Хшанув	12,5	2	53		193	606	94	79	40	26	152		1	314	3
Цешанів	20,6					193	1001	99	120	53	250	1	8	310	136
Чортків	14					250	500	100	200		180	2		252	10
Домброва	10,9					32	260	10	75		60				
Добромиль	14,9			24		8	5	22			6	2	4	30	4
Долина	43	5	6	112		15	30	58	145	3	48	7	1	25	11
Дрогобич	23		3	40		60	135	77	311	4	162	3	1	72	8
Горлиці	15,4			38		211	47	3				3		67	
Городок	13,9			9		36	200	40	260		300		7	30	
Грибів	10,2					40	20	4			4			4	
Городенка	14,3					150	8	215			80		2	22	7
Гусятин	15,6				68	215	2535	200	340	7	205	1	10	40	20
Ярослав	22,6				3	230	370	41	115	18	120	4		190	
Ясло	14,5					320	951	520			58			15	2

[308] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.

Яворів	18,0			11	1	155	309	85	146	23	89	1	15	76	25
Калуш	19,9	7	20	36		32	160	52	18		21	3		17	3
Кам’янка	26,4		31	9		642	311	200	703	2	707	4		416	28
Колбушова	14,7			13		129	68		31		69			10	1
Коломия	21,0	13		83		250	700	100	35		140		6	90	15
Косів	33,4	30	15	109		47	55	38	53	4	39	3	9	21	5
Краків	8,7		6	5	60	152	30	14	40		14			50	20
Кросно	16,5			17		42	97	6	77	78	6			10	
Ланьцут	19,9				80	60	72	58	137		20	3		80	8
Ліманова	16,4		35	30		50	100	75			15	2		10	
Ліско	32,6			50		19	100	50		10	10	5	10	200	10
Львів	22,3					120	2600	350	460	60	1300	3	60	170	150
Мелець	4,2			14		420	618	45	60	2	200		3	40	15
Мостиська	12,7					392	503	130	181	53	351		18	162	84
Мисленіце	19,0					100	120	140		15	30				
Надвірна	33,8	19	6	44		128	578	44	71	5	15	3	6	70	2
Ніско	17,2		6	4	5	70	235	116	219		125			160	
Новий Сонч	23,9					231	182	27	19		43	3	1	11	6
Новий Тарг	19,5	3				10	23					1			
Пільзно	14,8					170	305	98			85			75	135
Підгайці	18,3					106	684	346		9	246	4		126	37
Перемишль	17,9			45	18	740	1050	50	165		186		10	78	22
Перемишляни	17,1			7		45	380	80	500		85		8	18	6
Рава	24,3		21	29		650	800	31	890	4	255			62	
Рогатин	20,0			8			213	84	187	21	196	4	3	68	71
Ропчинці	12,8					120	110	12			41			16	8
Рудки	12,6					35	180	16	150	4	212		1	15	3
Жешів	20,1			30		300	1500	150	250	3	300	4		300	80
Самбір	18,3					250	500	350	400		450			60	20
Санок	22,2			60		120	115	20	16		30	2	1	12	6
Скалат	15,1					110	500	30	240	3	370			20	2
Снятин	10,4					24	700	38	360		180		2	18	7
Сокаль	23,2					85	280	310	20		94	3		110	9
Станиславів	13,8		1	14		91	520	60	270		140	12		72	19
Старе Місто	12,9						75	65			23	1	2	4	5
Стрий	33,6	2	26	178		140	428	120	327	5	184	14	23	363	51
Тарнобжег	17,8					280	360	105			290			110	
Тернопіль	20,3				80	227	1500	114	829	6	420		4	29	14
Тарнів	13,9			5		216	234	84	84	8	242				
Тлумач	17,6		2			180	540	100	260		244	132	45	54	35
Теребовля	9,9					40	440	69	41	3	76			70	12
Турка	25,3						100	60							
Вадовіце	14,9				141	367	106	40	502	1	400		12	204	
Величка	12,3		1			115	130	25	70		36		6	15	15
Заліщики	15,1					184	678	73			18	1	12	72	
Збараж	13,4					30	400	40	150		200	1		30	20
Золочів	29,3			5		250	1150	320	950		600		4	20	15
Жовква	20,9		18	5		340	520	36	480		337	4		152	
Жидачів	16,1						200	80	45	5	140			40	
Живець	19,9	2		1		56	2	17		4	5	7	1	195	10
Всього		**86**	**311**	**1301**	**709**	**12026**	**31710**	**6596**	**12058**	**495**	**13624**	**290**	**337**	**6117**	**1271**

У 1888 р. в Галичині добуто 100 глухарів, 259 тетеруків, 1331 рябчик, 599 фазанів; серед хижаків – 1388 сов, 7560 яструбів й шулік, 323 орли. (табл.№ 7.11.)

Таблиця 7.11.

Чисельність добутої дичини в розрізі повітів Галичини протягом 1888 р. на підставі державних даних, впорядкованих радником лісів Г. Леттнером[309]

Повіт	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб, шуліка	Сова
Бяла	15			16	363	58	86	42	4		1		83	1
Бібрка				6		150	546	72	122	156	5	13	129	2
Бохня					110	34	25	23		34	1		40	4
Богородчани	2		106		210	400	45	60	10			15	30	17
Борщів					130	30000	98	36	2	56	22	13	860	
Броди		1	3		30	72	21	308	1	130	7		170	16
Бжеско		57	112			152	1			50			77	6
Бережани					36	280	66	283	79	533	3	3	106	46
Бжозув			12			318	64			52			18	12
Бучач				12		380	55	365		510	6	4	75	12
Хшанув	10	16		128	664	122	26	10		70	1		194	
Цешанів			4		100	400	20	180	8	200	10		120	20
Чортків					260	450	80	200		100	5	1	330	20
Домброва					41	316	4	40		40				
Добромиль			32			109	49		32		14	9	54	17
Долина			169				41		1	13	1	2	10	
Дрогобич		2	45		64	120	60	270	2	150	3	2	66	6
Голиці			11		65	125	18			3			12	
Городок					17	160	22	150	2	190		4	29	
Грибів					25	10	2			2			2	
Городенка					8	130	19		67	230	4	7	65	80
Гусятин				43	56	220	57	220	6	80	3	2	41	20
Ярослав				4	210	320	38	130	15	130	3		240	4
Ясло					115	930	280			90			21	12
Яворів			3	5	89	317	63	152	2	243	2	13	115	
Калуш	8	23	41		56	140	26	23		14	2		13	2
Кам’янка		36	11		418	295	204	578	3	716	7		438	42
Колбушова			20			240		126		134			22	2
Коломия	13		83		250	700	100	35		140		6	90	15
Косів	26	10	140		52	20	60	22	5	42	3	9	20	6

[309] Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu r. 1888 zestawiony na podstawie dat urzędowych przez G.Lettnera, radcę lasowego //Łowiec. – 1889. – № 7. – S. 110.

Краків		8		24	214	140	24	62		12			38	
Кросно			3		24	327	30	43		18			28	2
Ланьцут				82	79	450	32	411	1	34	4		250	4
Ліманова		32	20		48	110	80			14			12	
Ліско			50		50	250	20	10		15	5		100	
Львів					150	300	260	70		540	5	80	200	280
Мелець	1		30		252	329	31	3	3	130		8	103	
Мостиська					304	730	115	148	12	458		42	193	115
Мисленіце					120	110	150		20	40				
Надвірна	20	7	115		37	151	76	17	1	6	3	2	56	
Ніско	2	15	9	4	38	160	58	2	86	1711	16		203	
Новий Сонч					200	240	20	6	2	40			10	2
Новий Тарг					32	20				8	1		5	
Пільзно					134	290		102		52			65	115
Підгайці					385	159	105	102	17	102	9		108	23
Перемишль			24	12	680	1100	48	220		160		8	84	25
Перемишляни			10			500	80	600	2	100	2	20	10	
Рава		8	10		182	1167	147	1435	25	513	8	8	208	38
Рогатин			9			219	81	145	24	181	5	7	56	83
Ропчиці					70	60	10			20			8	6
Рудки					56	304	3	8		66			36	
Жешів			40		260	1500	140	280	6	400	12		400	70
Самбір					150	300	50	500		300			60	30
Санок					60	100	40	10		40		2	1	4
Скалат					60	300	41	254	2	398	2		26	5
Снятин					28	600	40	360		150		1	18	6
Сокаль		3	4		48	250	282	119		102	5		112	6
Станиславів		15	12		69	397	78	320	3	175	3	7	72	43
Старе Місто						86	95		5	27		3	6	8
Стрий	1	13	122		161	634	111	124	4	241	23	9	290	19
Тарнобжег				34	276	421	107		12	352		9	120	
Тернопіль				30	128	979	91	724	2	686		5	39	8
Тарнів			10		250	220	90	55		160				
Тлумач			2		195	482	54	124	3	251	96	34	83	29
Теребовля					50	390	54	37	2	84		70	149	19
Турка			60			23								
Вадовіце				199	510	183	142	732		448			72	
Величка		3			230	70	15	60		45		11	30	8
Заліщики					289	776	75	13		41	17	9	132	4
Збараж					40	500	100	250	15	300			50	40
Золочів			3		370	1100	280	870		600		10	30	20
Жовква		10	5		221	510	30	267		198	2		160	
Жидачів						180	60	90	10	300	1		35	10
Живець	2		1		98	6	3	1		6	1		432	4
Всього	**100**	**259**	**1331**	**599**	**9917**	**27091**	**5524**	**11909**	**618**	**1388**	**323**	**448**	**7560**	**1388**

Аналізуючи рівень добування пернатих у 1886-1892 р.р., спостерігаємо незначне збільшення чисельності добування глухарів (14), тетеруків (47), рябчиків (438), фазанів (403), куріпок (967), перепілок (15786). Дещо знизилось

добування диких гусей (105) та диких качок (1453). Тогочасні дослідники відзначали, що на зменшення чисельності добування качок вплинуло осушення боліт, збільшення чисельності мисливців та удосконалення мисливської зброї. (табл. 7.12.)

Таблиця 7.12.

Добування пернатої дичини в Галичині в 1886-1892 рр.[310]

Рік	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика качка	Орел	Яструб і сокіл	Пугачі і інші сови
1886	71	362	1127	551	1124	2160	6325	1130	465	1251	314	7845	1751
1887	86	311	1301	709	1202	3121	6593	1205	495	1442	298	6464	1601
1888	100	259	1331	599	9050	2709	5524	1190	618	1363	323	7560	1836
1889	73	243	1085	664	1171	2725	4593	1019	426	1172	165	6418	2239
1890	74	282	1123	548	1295	2997	5427	1017	718	1033	236	7818	1484
1891	58	301	1114	1099	1027	3250	6344	1155	378	1198	226	8956	1826
1892	85	409	1565	954	1221	3739	5324	9202	360	1106	259	8223	1436

[310] Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.

Підрахувавши ефективність ведення мисливського господарства за період 1875-1895 рр. виявлено, що за рівнем вартості добутих мисливських видів тварин Галичина знаходилась на передостанньому місці серед адміністративних одиниць Цислейтанії з показником 3,7 крон з 1 $км^2$ мисливських угідь. Ще гірші результати показала Буковина, де дохід від добутої дичини з 1 $км^2$ становив 1,86 крон. У понад 12 разів цей показник був вищим у Нижній Австрії, де з 1 $км^2$ дохід становив 45,48 крон. З копитних видів мисливських тварин з розрахунку на одиницю площі оленів найбільше добували у Штирії (9 гол. на 100 $км^2$), Нижній та Верхній Австрії, Зальцбурзі – по 8 голів, якщо в Галичині добували 6 козуль на 100 $км^2$, то у Верхній Австрії – 60, Нижній Австрії – 50, Штирії – 33, Сілезії – 30, Моравії – 29.

Аналогічно передостаннє місце займала Галичина по добуванню пернатої дичини: на 100 $км^2$ добували 16 куріпок та одного фазана. По інших видах пернатих розрахунок навіть і не проводився по причині низької чисельності добування. Тож куріпок з одиниці площі в Галичині добували в 60 разів менше ніж у Чехії та в 48 разів – ніж у Моравії. (табл. 7.13).

Таблиця 7.13.

Дані про співвідношення площ монархії, мисливських відносин, середньої вартості добутої дичини, мисливського персоналу на підставі статистичних відомостей, зібраних Міністерством рільництва Австро-Угорської імперії протягом 1875-1895 рр.[311]

Територіально-адміністративні одиниці		Середня вартість дичини на 1 км^2 в коронах	Кількість добування пернатих на 100 км^2							
			Олень	Лань	Козуля	Серна	Глухар	Тетерук	Фазан	Куріпка
Північно-західні	Чехія	34,38	3	3	19		1	7	90	964
	Моравія	36,43	3	2	29			1	102	783
	Сілезія	22,11	6		30				50	316
	Всього	**34,16**	**4**	**3**	**23**		**1**	**5**	**91**	**870**
Північно–східні	Галичина	3.70			6				1	16
	Буковина	1,86			2					1
	Всього	**3,48**			**5**				**1**	**14**
Наддунайські	Нижня Австрія	45,48	8	1	50	1	1	1	109	766
	Верхня Австрія	28,17	8		60	4	2		89	279
	Всього	**38,96**	**8**		**53**	**2**	**1**		**101**	**581**
Альпійські	Зальцбург	11,38	8		21	18	3	4	4	10
	Тироль з	4,77	1		4	6	2	5		8

[311] Zestawienie powierzchni kraju, stosunków łowieckich przeciętnej wartości ubitej zwierzyny, personlu łowieckiego na podstawie dat ststystycznych, zebranych przez c.k. ministerwstwo rolnictwa w periodach 1875, 1880, 1885, 1890 i 1895 //Łowiec. – 1901. – № 11. – S. 168.

	Форальбергом									
	Штирія	20,92	9		33	8	5	4	50	145
	Каринтія	9,62	4		25	4	4	4		11
	Крайна	4,37			13	1	1		5	11
	Всього	**10,53**	**4**		**18**	**7**	**3**	**4**	**14**	**48**
Примор’я	Трієст, Горація та Істрія без Далмації	6,29			3				2	61
Австрія (без Далмації) всього		**17,90**	**3**	**1**	**19**	**2**	**1**	**3**	**40**	**324**

У Галичині в 1898 р. добуто 36 глухарів, 825 рябчиків, 4167 фазанів. З хижих та шкідливих пернатих у Галичині було добуто 12986 яструбів та шулік, 1230 сов. Традиційно найбільше глухарів добували в Косівському та Надвірнянському повіті. (табл. 7.14.)

Таблиця № 7.14.

Чисельність добутої дичини у 1898 р. в розрізі повітів Галичини[312]

Повіт	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб, шуліка	Сова
Бяла		5	17	36	12	37	15	80	7	11		1	12	40

[312] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 3. – S.37.

Бібрка			10		11	22	19	88		24			36	41
Бохня					14	38	36	60		40			13	
Богородчани		11	15		11	74	14	3		2	4	2	22	3
Борщів					19	88	19		3	47			38	18
Броди		35			20	40	48		12	52			31	
Бжеско				37	95	60	20	75		25			28	6
Бережании			6		31	40	30	60	4	21			11	14
Бжозув					45	40	20	26	6	63		2	13	4
Бучач				85	64	67	12	31	7	93		13	14	98
Хшанув		67		84	30	89	16	2		16	8		21	5
Цешанів		15	1		28	15	50	84	10	1			84	
Чортків					86	75	97	25	3	26	1	10	21	34
Домброва				18	60	21	1	3	1	13			13	5
Добромиль			77		69	27			7	23			57	17
Долина			90		45	12	55		16	48		1	72	8

Дрогобич			36		15	26	67	48	1	25	8	3	15	12
Горлиці			15		55	30	10		2	10			30	
Городок			9		57	77	62	37		13			87	
Грибів			1		39				1	5	1		68	14
Городенка						36	48	40		12			24	44
Гусятин				17		34	34	17	16	75	8	26	12	31
Ярослав		1	5	1	35	35	30	40	2	15			25	30
Ясло		1			65	33	65	55	32	28			14	19
Яворів		14	7		40	21	40	12	2	26			26	15
Калуш		15	52			12	67	28		45	1		12	2
Кам’янка		71	22		53	34	97	19	11	47			75	
Колбушова		15	6		40	95	3	87	3	67			23	46
Коломия	2	3	51		18	65	62		4	65		8	49	17
Косів	13	12	53		14	27	9		32	55	10	13	23	5
Краків				6	84	30	16	30		24			18	
Кросно			7		98	40	50	30	6	20	4	2	60	10

Ланьцут				19	57	25	32	99		10			54	2
Ліманова					68	57	12			12	1		61	7
Ліско			10		15	12					2		15	
Львів					14	50	15	43		26			89	6
Мелець		3	8		60	15	16	13	3	12			22	16
Мостиська					26	52	35	85	12	75			36	24
Мисленіце			10		13	25	7	3		11	1		82	2
Надвірна	21	12	77		39	67	63	2	4	17	10	8	10	10
Ніско		9	5	4	47	90	23	92		12			18	7
Новий Тарг					8	10					1		70	
Новий Сонч			13		14	30	35		8	30	3	2	21	8
Пільзно				33	52	20	14	1	2	12			71	70
Підгайці					15	52	52	40	2	35			16	71
Перемишль		6	72	8	40	70	21	30	3	20			50	25
Печеніжин			10			14	20						20	10
Перемишляни					47	18	18	9		25			21	10

Рава		29		3	88	42	98	90	3	37	1		12	21
Рогатин						34	83		6	14			50	8
Ропчинці					22	18	3			12			15	6
Рудки					24	85	23	91	8	40			91	23
Жешів		28	9	35	12	90	75	15	2	45		5	50	30
Самбір					42	11	30	25	7	35			74	8
Санок			3		40	42	30			60			80	
Скалат			1		49	33	1	63	7	17	15	10	18	10
Снятин						33	6	41		72			23	
Сокаль					64	20	37	18		61			41	1
Станиславів		11	8		95	67	17	13	5	17			18	36
Старе місто					13	40	15	6	1	8	17		22	8
Стрий			20		65	92	49	12		96	1		22	9
Тарнобжег		15		14	13	26	45	31	4	56			94	18
Тернопіль					32	54	25	15	59	57			64	55
Тарнів					13	25	59			60	3		14	

Тлумач					46	52	41			12	3		36	20
Теребовля					11	17	27	30		12		2	74	4
Турка			65			12				5	1		18	2
Вадовіце				22	43	17	44	61		68			41	60
Величка					35	14	10	23		34			37	4
Заліщики					10	44	86		18	78	2		20	18
Збараж					30	25	40	18	12	22		1	68	20
Золочів		14			11	17	61	27	51	33	3		17	17
Жовква		14			10	14	30	23		35			61	18
Жидачів		10	4	21	84	12	62	41	16	35			21	15
Живець			30	9	92	12				22			19	3
Всього	**36**	**416**	**825**	**4167**	**21546**	**18539**	**4417**	**7534**	**421**	**12540**	**109**	**109**	**12986**	**1230**

Галичина в 1899 р. в порівнянні з іншими провінціями Австро-Угорської імперії добувала стосовно мало пернатих благородних видів. Якщо в Галичині було добуто 68 глухарів, то в Чехії – 1266, Тиролі – 898, Штирії – 2185; всього в Австро-Угорській імперії було добуто 3843 глухарі. Відносно мало добували в Галичині хижих птахів. Так, яструбів у Галичині було добуто 7555, тоді як у Нижній Австрії – 26810, Верхній Австрії – 9628, Моравії – 16323. (табл. 7.15).

Таблиця 7.15

Чисельність добутої дичини у 1899 р. в Австро-Угорській імперії (відповідно до даних міністерства сільського господарства)[313, 314]

Назва землі	Глухар	Тетерук	Рябчик	Курінка біла	Фазан	Курінка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дикий голуб	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб	Сова
Нижня Австрія	527	551	269	5	30527	226408	6855	1375	138	387	5242	23	86	26810	3985
Верхня Австрія	514	197	410	19	16370	45328	509	406	59	29	3430	1	9	9628	1248
Зальцбург	310	270	278	24	440	1096	57	85	8	5	601	2	11	1232	-
Штирія	2185	1426	2999	252	29774	37892	3723	2372	476	280	3230	18	352	11002	2186
Каринтія	742	624	1902	121	836	4110	576	281	134	24	1303	2	36	2309	354
Крайна	202	50	1099	14	98	3668	1988	1161	712	261	1753	11	56	2362	320
Австрійське примор’я	12	11	66	8	87	3852	2562	1895	392	105	1088	15	24	448	145
Тироль	898	1723	1896	1482		4345	2180	851	320	21	1776	21	59	1900	290
Чехія	1266	6066	919		600007	587841	13118	2063	548	3026	13365		174	55036	419
Моравія	15	444	172		43922	421938	10834	1170	223	227	7313	20	208	16323	513
Сілезія	58	23	43		3156	24586	617	376	94	3	2950	5	5	4903	531
Галичина	68	454	841		4566	26228	23218	2960	8369	316	13362	154	107	7555	1212
Буковина	46	36	860			129	3142	331	230	63	754	52	52	1288	111
Всього у 1899 р.	3843	11875	11754	1925	189783	1387421	69379	15326	11703	4747	56167	289	1226	140796	11314
Всього в 1898 р.	6563	13000	11319	1934	204000	1181400	59800	16900	11100	2124	63069	280	1097	105600	22628

У 1900 р. в Галичині збільшилось добування пернатих у порівнянні з 1898 р. Зокрема, було добуто 68 глухарів, 494 тетеруки, 1572 рябчики, 4339 фазанів (табл. 7.16.).

---

313 Statystyka ubitej zwierzyny // Łowiec – 1900. – № 18. – S.274.

314 Wykaz ubitej zwierzyny w Austryi w r. 1896//Łowiec. – 1898. – № 9. – S. 136-138.

Таблиця 7.16

Чисельність добутої в Галичині дичини в розрізі повітів у 1900 р.[315]

Повіт	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб, шуліка	Сова, сорока
Бяла	2	9	4	150	1247	19	23	41		1091		4	108	18
Бібрка					436	481	664	374	12	886			128	518
Бохня					256	9	11			47			41	11
Богородчани			50		81	93	362	9	1	7	9	1	916	126
Борщів					693	1670	263	23	3	125	21	2	471	815
Броди		42			215	265	23	185	15	273	12	1	112	20
Бжеско				34	700	8	12	70		180	4		28	21
Бережани		7			10	320	11		15	290		3	70	60
Бжозув			9		702	232	15	109	14	51	2	3	174	849
Бучач				5	490	968	146	100	2	148	7	3	683	427
Хшанув		59		892	2200	40	9	10		115	3		212	37
Цешанів		16	9		620	110	33	80	2	127	6	2	149	1397
Чортків			2		315	990	150	270	13	237	4	1	169	259
Домброва		4		5	1552	176	19	84		56	3	1	32	393
Добромиль			144		294	112	84	26	6	20	7	3	333	615
Долина	8	5	181		39	18	369		5	28		5	81	
Дрогобич			29		42	244	95	495	2	180	15	3	268	12
Горлиці			10	26	204	16	3	1		1		2	38	214
Городок			9		278	360	153	423	1	298	2		126	394
Грибів			2		224	33	5		4				20	453
Городенка					83	216	127		1	102	12	2	140	323
Гусятин					471	1261	192	38	4	245	18	3	349	715
Ярослав		3	6	5	1052	507	63	78	12	100	3		440	1571
Ясло			38	2	567	130	20	11	8	37	13		108	1188
Яворів		13	6		877	439	178	250	2	192	5	3	142	801
Калуш		10	50			120	60	30		52	2		8	2
Кам’янка	1	89	5	16	1341	375	196	217	3	243	23	2	757	21
Колбушова		17	3		1565	128	25	84	3	104	3	6	167	1304
Коломия		3	14		254	386	226	119	6	80	5	3	131	407
Косів	34	5	157		53	43	30	18	12	36	25	7	29	155
Краків		6		41	604	30	12	42		28			11	13
Кросно			10	1	324	287	34	7	1	28	4	2	61	716
Ланьцут				2829	1557	124	59	224		90	1	3	39	21
Ліманова					658	165	20			23	50	5	239	1148
Ліско			199	1	259	230	128	17	4	76	19	4	716	493
Львів					157	509	161	429		267			323	3035
Мелець		9	5		1395	117	5	90	4	227	3	5	90	1345
Мостиська			6	4	598	388	142	262	4	94	5	1	248	1251
Мисленіце					136	36	8	10	11	2			96	

[315] Wykaz ubitej zwierzyny w r.1900 //Łowiec – 1903. – № 13. – S.150.

Надвірна	7	8	83		30	59	90	28	5	12	6	8	82	71
Ніско		11	1	7	814	42	149	88		173	12	1	151	220
Новий Сонч	2	1	18		350	82	31			31	5	2	66	699
Новий Тарг	10		2		83	16	19	6		11	1	2	58	288
Печеніжин			22		36		56	15			1	2	12	64
Пільзно			8		562	116	30	32	8	74	1	2	134	736
Підгуже				35	1493	331	8			137			42	4
Підгайці			3	1	344	762	210	148	7	223	6	3	191	437
Перемишль			75	3	622	315	105	6		26	2	3	314	1589
Перемишляни			6		557	371	111	63	3	107	26	3	467	39
Пшеворск		3		109	793	224	32	211		127	1	2	155	894
Рава		41	2	2	1892	762	131	734	4	938	18	1	428	1008
Рогатин			54	9	140	346	142	95		491	3	2	295	48
Ропчинці			6		455	273	38	84	5	108		2	75	1556
Рудки					47	6	281	119	68	308		6	68	
Жешів			5	5	834	205	141	112	3	103			250	1085
Самбір				6	90		36	200	8	180			40	
Санок			60		185	206	24	28	4	35	17	3	91	544
Скалат			4		492	904	203	523	71	667	7	3	242	14
Снятин			23		161	189	129	129	8	164		6	51	275
Сокаль		26	16		482	194	113	165	2	246	7	6	325	925
Станиславів		4	68	1	443	690	395	256	12	245	5	10	289	915
Старий Самбір			4		86	69	9	2	2	55	24	8	42	
Стрий	2	3	122	22	131	231	208	77	1	170	4	11	177	993
Стрижув				1	187	73	15	15	1	29		4	49	120
Тарнобжег		38			864	69	4	178	36	256	1	9	186	1046
Тернопіль					43	920	28	19	47	802		3	40	19
Тарнів					304	143	66	30	9	90			87	1125
Тлумач		3			159	205	98	46	4	104	6	8	136	514
Теребовля					141	419	183	60	1	180	14	3	140	39
Турка			38			19				12	1		11	
Вадовіце				118	406		53	476		635		9	317	48
Величка					250	43	12	22		30			34	12
Заліщики					252	442	59	1	1	26	12	6	186	838
Збараж					30	340	50	95	5	380	1	2	70	25
Золочів		7			417	119	111	218	7	243	11	1	75	16
Жовква		21		2	325	80	120	170		370	1	5	124	483
Жидачів		30	2		3	200	100	150	6	500	60	3	300	
Живець	2	1	2	7	192	1	22					3	299	14
Всього	**68**	**494**	**1572**	**4339**	**37244**	**21121**	**7748**	**8827**	**498**	**14487**	**539**	**222**	**14352**	**37851**

З 1898 по 1901 р. у Галичині спостерігалось поступове зростання добування пернатої дичини. У мисливських часописах відзначалось, що на початку XX ст. в Галичині організовували полювання, на яких лише одноразово добували по 1000-1200 голів фазанів. Фазан став звичайним видом на рівнинних територіях. На думку автора статті «Мисливські відносини у

Галичині», полювання на болотних пернатих у Галичині вважалось менш елітним, ніж в Угорщині, а на вальдшнепа – ніж у Словенії.[316]

Зокрема, за цей період добування глухарів зросло на 200%, тетеруків – на 110%, рябчиків – на 196%, куріпок – на 157%, перепілок – на 110%, диких качок – на 111%, вальдшнепів – на 170%. Зменшилось добування фазанів на 28%, диких гусей – на 11%. Тогочасні фахівці у сфері мисливства відзначали, що в Галичині добували мало куріпок через її невелику популяцію.[317] (табл. 7.17. і 7.18.).

Таблиця 7.17.

Добування пернатих у Галичині з 1898 по 1901рр.

Вид пернатої дичини	1898 р.	1899 р.	1900 р.	1901 р.
Глухар	36	68	68	72
Тетерук	415	454	494	460
Рябчик	825	841	1582	1617
Фазан	4210	4533	4338	3066
Куріпка	21550	26228	37234	34003
Перепілка	18880	23218	21118	20680
Вальдшнеп	4410	2960	7749	7521
Дика гуска	421	316	498	378
Дика качка	12540	13362	14487	13885
Орел	108	154	539	347
Сова	111	107	220	84
Яструб	13030	75555	14359	14641
Ворона, сорока	1250		37851	36577

[316] Stosunki łowiecki w Galicyi //Łowiec Polski – 1909. – №21 . – S.328-334.
[317] Lasy państwowy w Galicyi//Łowiec. – 1906. - № 9. – S.118.

Таблиця 7.18

Чисельність добутої в Галичині дичини у розрізі повітів у 1901 р.[318]

Повіт	Глухар	Тетерук	Рябчик	Фазан	Куріпка	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Лиска, дика качка	Орел	Пугач	Яструб, шуліка	Сова, сорока
Бяла	2	9	4	1247	19	23	41			1091		1	108	32
Бібрка					417	469	652	383	17	817		2	131	536
Бохня					773	117	4			8			46	7
Богородчани			49		75	97	358	17	2	16	11	1	845	216
Борщів					715	1597	312	35	4	132	32	2	527	912
Броди		29			145	242	256	37	18	459	4	1	168	24
Бжеско				53	750	30	20	60	4	140	5		30	10
Бережани		10	2		14	112		52	12	92	1		54	20
Бжозув			14		661	159	7	44	6	32	1		187	924
Бучач					516	874	152	93	1	156	2	2	587	429
Хшанув		90		954	2630	28	12	18	2	126	2		496	3
Цешанів		24	17		711	190	58	101	7	152	1		125	1115
Чортків					371	927	143	252	7	243	3	2	172	341
Домброва					1569	195	16	83		75	1		28	179
Добромиль			171		312	105	104	30	1	48	3		302	310
Долина	1		119		45	57	177			12			34	
Дрогобич			17		39	113	123	678	5	278	6	1	24	76
Горлиці			10	29	198	15	3		1	1	2		15	301
Городок			13		269	354	149	418	3	302	6		132	418
Грибів		1	3		340	30	5			4			13	420
Городенка					101	211	136		2	152	6	1	152	356
Гусятин					541	1017	187	32	1	238	12	1	357	803
Ярослав		15	6	6	1160	815	168	61	19	112			485	1680
Ясло			18	2	340	85	13	13		28	3	1	114	1250
Яворів		29	4		1011	600	102	230		285	2		328	712
Калуш		15	48			157	50	40		52	2		28	5
Кам’янка	1	63	15	5	627	365	159	252	12	421	22	3	741	213
Колбушова		11	3		1200	200	75	72	2	102		2	152	1276
Коломия		5	18		311	367	225	187	3	92	3	3	154	368
Косів	37	17	214		37	51	26	19	10	43	27	2	31	151
Краків		5		57	812	65	21	33	3	29			240	11
Кросно		1	15		240	218	15	9	2	34			54	730
Ланьцут				340	1542	134	44	291		167		1	40	56
Ліманова					302	115	25			4	21		192	489
Ліско			252		310	212	131	11		69	34	1	647	542
Львів					162	503	164	417		261			384	3373
Мелець		5			1048	72	14	58		211	1	3	138	810
Мостиська			3	5	622	487	190	303	6	106	1		333	1212
Мисленіце					114	18	4	7		4			72	

[318] Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1903. – № 14. – S.162.

Надвірна	11	7	98		31	63	87	29	3	17	2	2	91	67
Ніско		17		8	639	45	123	126		212	7	2	68	380
Новий Сонч	1	1	19		295	44				30			58	590
Новий Тарг	11	2	3		42	10	30	7		5	2	1	62	305
Печеніжин			33		41		72	25				3	15	70
Пільзно	5		6		636	205	15	24	4	61		3	83	723
Підгуже				53	999	92	44	20	1	55			357	2
Підгайці					357	814	315	157	2	302	3	2	210	387
Перемишль			83	1	741	220	85	15		33	2	1	285	1680
Перемишляни		7			159	523	58	73	1	43	8	3	323	13
Пшеворск			3	94	724	208	31	79	4	113	1		185	1024
Рава		33			1400	662	212	689	1	818	29	1	348	990
Рогатин			13	3	28	369	81	61	8	156	2	2	93	14
Ропчиці					641	147	24	38	32	83		1	157	978
Рудки					206	242	30	322	1	229		2	127	
Жешів				14	616	172	113	118		87		2	132	1394
Самбір				8	120		40	250	3	300			40	
Санок			73		160	204	15	24		32			49	516
Скалат			2		98	581	41	105	14	132	8	5	157	14
Снятин			19		218	211	151	122	6	183			79	226
Сокаль		19	12		528	285	192	270	8	610	5	2	552	1120
Станиславів		3	56	1	336	681	414	328	11	256	6	3	316	853
Старий Самбір			29	2	150	52	27	13	1	31	15	1	80	317
Стрий	4	1	115	14	132	189	190	129	2	156	3	1	136	720
Стшижув			5		213	52	7	14	2	25			56	272
Тарнобжег		8			1049	67	36	180	30	369		2	141	545
Тернопіль				8	48	685	31	219	45	551		1	63	12
Тарнів					228	118	56	38		45			95	1125
Тлумач		2			163	214	107	58	6	103	5	2	154	487
Теребовля			6		32	285	65	32	1	153	5		108	40
Турка			27			16				18			14	
Вадовіце				104	618	41	37	412		570		3	401	16
Величка				30	200	45	13	22		35			30	4
Заліщики					312	481	62	7	1	38	11	1	201	823
Збараж					107	126	39	66	4	345	1	1	34	5
Золочів		11			206	261	141	437	29	310	5	2	187	14
Жовква		16		3	318	114	117	164		376	7		141	479
Жидачів		4		20	4	140	65	160	8	400	6	3	180	
Живець				5	161		14			9		2	182	12
Всього	**73**	**460**	**1617**	**3066**	**34005**	**20090**	**7521**	**9169**	**378**	**13885**	**347**	**84**	**14656**	**36527**

У порівнянні з 1901 р. у 1906 р. Галичина нарощує добування всіх видів пернатих. Зокрема, добування фазанів становить 8410 гол. (274%), куріпок – 53307 гол. (156%), перепілок – 29465 гол. (142%), вальдшнепів – 10850 гол. (144%), диких качок – 14277 гол. (102%).[319]

[319] Wiedza i życie. Serya IV. – Tom VII. – Lwów-Warszawa: Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 1910. – S. 43-55.

Мисливська література зафіксувала детальну статистику ведення мисливського господарства в Лисці (Богородчанський повіт). Мисливське господарство займало площу 8400 моргів, з яких складали 4400 моргів ліси, а 4000 морги – польові угіддя. Всі мисливські угіддя знаходились на території гмін Старий Лисець та Посіч. З числа пернатих найбільше добували в господарстві вальдшнепів (табл. 7.19.).

Таблиця 7.19.

Добування мисливських видів тварин у мисливському господарстві «Лисець» протягом 1894-1903 рр.[320]

Рік	Тетеруки	Рябчики	Курілки	Перепілки	Вальдшнеп	Бекас	Дикі гуси	Інш пернаті
1894					60			
1895	2				26		3	
1896	1				32			
1897					40	2		
1898	2				43			
1899		1			36			
1900		4			51	2		
1901	2	5	2		119			
1902	7	5	16		80		1	3
1903	6	1	28	2	85			
Всього	**20**	**16**	**46**	**2**	**572**	**4**	**4**	**3**

[320] Korespondencye//Łowiec . – 1904. – № 23. – s.295-296.

Негативно впливали на стан популяції дичини суспільні катаклізми. На початку XX ст. найбільший негативний вплив мала Перша Світова війна. Про перебіг війни та її вплив на популяцію дичини можна дізнатись з мемуарів тодішніх мисливців. Так, зі спогадів Івана Марцинківа – багатолітнього директора одного з мисливських господарств у Карпатах, «з перших днів вересня 1914 року до 15 травня 1915 року без перерви, вдень і вночі стріляли гармати, строчили кулемети та карабіни, як у пеклі. Цілі армія, як ті мурашки, обсіли всі гори. Не було такого закутку, колиби, землянки, де б не ступив солдат, і не постріляв звірину.[321]

Під покровом війни в горах почали діяти багато місцевих браконьєрів, які спричинили значне зменшення оленів. Погіршувала ситуацію й та обставина, що до Австрійської армії були призвані практично всі єгері, а відповідно здійснювати охорону було нікому.[322] Найбільше під час воєнних дій постраждали копитні тварини, яких було легко добути, тоді як зайці та перната дичина практично зовсім не постраждали, так як для їх добування нарізна армійська зброя не була придатна.[323]

Під час Першої Світової війни російські солдати біля м. Коломиї настріляли стільки оленів, що харчувались їх м’ясом самі, а решту продавали місцевому населенню. Оцінюючи вплив воєнних дій на стан дичини, старший лісовий радник С. Кохановський відзначав, що дичина головним чином була більше знищена в тих місцевостях, де проходили найбільші воєнні дії. Проте, були обставини, що мали позитивний вплив на стан дичини навіть під час війни, а саме:

- загальна мобілізація привела до армії багатьох чоловіків до 36-річного віку, а в цьому віці багато хто з них був браконьєром;

- існувала заборона будь-якого полювання;

---

[321] Marcinków J. Jeleń karpacki//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 13-15.

[322] Marcinków J. Jelenie i rykowiska na Skolszczyznie//Łowiec. – 1932. - № 24. – S.306-307.

[323] Zwierzyna a wojna//Łowiec. – 1917. – № 19-20. – S. 155-157.

- конфіскація в населення зброї, якої лише Львівським магістратом було зібрано на один мільйон крон. При чому, у членів Галицького мисливського товариства вилучено 537 рушниць, не враховуючи карабінів та іншої зброї;

- під час війни у країні значно збільшилось патрулювання території;

- військова зброя не зовсім підходила для полювання на дичину.[324]

Навіть тогочасні мисливці вказували, що за час війни збільшилась чисельність таких хижаків, як лисиця, а також і диких кабанів.[325]

Через воєнні дії послабився державний контроль у боротьбі з браконьєрством. Більше того, практично були припинені договори про оренду права полювання, ніхто не наглядав за дотриманням правил полювання. Ці обставини теж зумовили ріст браконьєрства. Налагодити контроль з боку держави за нелегальним полюванням вдалось лише з весни 1919 р., коли польська влада почала наводити порядок.[326] Через воєнні дії мисливство Галичини зазнало і культурні втрати. Зокрема, був пограбований відомий у всій Європі музей мисливських трофеїв,[327] які зберігались протягом 42 років Лисовицьким мисливським товариством.[328] Навіть по закінченні війни її вплив зберігався в подальшій деморалізації місцевого населення, що звикло до грабежів.[329] Негативним чинником для стану дичини, зокрема й пернатої, був науково-технічний прогрес. Дослідники відзначали, що рух потягів становив значний негативний вплив на популяцію дичини. Окрім того, під час багатосніжної зими гине багато птахів, які обирають залізницю місцем свого перебування, оскільки як там є найменше снігу.[330]

З середини двадцятих років 20-х рр. XX ст. Другій Речі Посполитій запроваджено не лише статистику добутої дичини, але й наявної популяції. Так,

[324] Stan zwierzyny w oswobodzonej Galicji//Łowiec. – 1915. – № 21-22. – S. 173-175.
[325] Korespondencje//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.
[326] Marcinków J. Rykowisko jelenie w Karpatach//Łowiec . – 1929. – № 4. – S.53-56.
[327] Великий І. Оксамитова імперська ностальгія// Львівська газета від 18 травня, 2007 року, № 82 (152).
[328] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 15-16. – S. 180-181.
[329] Walka z kłusownictwem//Łowiec . – 1932. – № 3. – S.35.
[330] Łowiectwo a koleje żelazne //Łowiec Polski. – 1911. – № 11. – S.165.

у доповіді про східні Карпати[331] фігурувала чисельність пернатих, яких обліковували на території державної дирекції лісів у Станіславівському воєводстві. Зокрема, на території Поляницького надлісництва (басейн річок Сукіль і Свіча) площею 9878 га обліковано 50 рябчиків, тобто на 1 тис. га припадало 5,1 рябчика; в надлісництві Мізунь Солотвинський площею 25602 га обліковано 10 глухарів, 300 рябчиків, на 1 тис. га припадало 0,4 глухаря, 11,7 рябчика; в надлісництві Суходіл і Лоп'янка на площі 19697 га обліковано 95 глухарів, 450 рябчиків, на 1 тис. га – 4,8 глухаря, 33 рябчики; в надлісництві Ясень площею 15706 га – 35 глухарів та 500 рябчиків, на 1 тис. га – 2,2 глухаря, 31,8 рябчика; у надлісництвах Надвірна, Зелена і Рафайловій на сумарній площі 45400 га – 80 глухарів та 150 рябчиків, на 1 тис. га – 1,7 глухаря, 3,3 рябчика; в Делятинському надлісництві на площі 52253 га – 105 глухарів, 300 рябчиків, на 1 тис. га – 2 глухарі, 5,7 рябчика; у Гринявському надлісництві площею 27467 га – 450 глухарів, 2500 рябчиків, на 1 тис. га – 16,4 глухаря, 91 рябчик. Всього на території державної дирекції лісів (площа 196 тис. га) нараховувалось 1300 оленів, 59 ведмедів, 471 кабан, 715 глухарів, 185 тетеруків, 5600 рябчиків. У середньому на 1 тис. га державних лісів обліковано 6,6 гол. оленів, 0,3 ведмедя, 2,3 кабани, 3,6 глухарів, 1 тетерук, 28 рябчиків.

Серед надлісництв найменше обліковано пернатих у Солотвині Мізунській, де на 1 тис. га припадало 0,4 глухаря, 11,7 рябчика, та Надвірнянському надлісництві: на 1 тис. га – 1,7 глухар, 3,3 рябчика. Найбільшу кількість пернатих зафіксовано у Гринявському надлісництві: на 1 тис. га припадало 16,4 глухаря, 91 рябчик.

Статистика добування пернатих у мисливських угіддях Львівського воєводства подана в таблиці 7.20.

---

[331] Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – S.180-187.

Таблиця 7.20.

Добування пернатих на території Львівського воєводства в мисливському сезоні 1931/32 та 1932/33 рр.

Вид дичини	1931/32	1932/33
Дика качка	2956	3819
Куріпка	3053	11066

У порівнянні з Львівським воєводством, у Станиславівському в мисливському сезоні 1932/33 рр. було добуто 1910 качок, що складає 50%, перепілок 421 гол., що складає 3% (табл.7.21.)

Таблиця 7.21.

Добування пернатої дичини у Станиславівському воєводстві в мисливському сезоні 1932/33 років[332]

Вид тварин	Кількість
Глухар	16
Тетерук	48
Куріпка	421
Перепілка	188
Дика качка	1910

У мисливському сезоні 1933/34 рр. у Львівському воєводстві зросло добування пернатих: добуто 4119 диких качок та 21416 куріпок.[333] Фахівці відзначали, що в середині 30-х років XX ст. у Станіславівському воєводстві розвелось багато глухарів.[334] На нашу думку, статистика добування дичини, що вели у Другій Речі Посполитій, мала велику похибку. Зокрема, як зазначалося в інших літературних джерелах, на території Станиславівського повіту площею 101 тис. га у мисливському сезоні 1937/38 р.р. було добуто 13 тетеруків, 33 рябчики, 768 куріпок, 234 вальдшнепи, 11 перепілок, 12 гусей, 4086 пернатих

---

[332] Statystyka łowiecka//Łowiec – 1933. – № 22. – S.261.
[333] Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1935. – № 6. – S. 72.
[334] Wschód. – 1936. – № 8. – S.22.

хижаків, тобто, через декілька років в окремо взятому повіті добувалось більше пернатих, ніж у цілому воєводстві.[335]

Порівнюючи добування пернатої дичини між Львівським та Тернопільським воєводством у мисливському сезоні 1930/1931 рр., бачимо, що у Львівському воєводстві добувалось більше пернатих, але воно й за площею було майже у два рази більшим. Також дослідники відзначали, що на території Тернопільського воєводства довше тривали бойові дії під час Першої Світової війни, ніж на території Львівського воєводства. (табл. 7.22.).

Таблиця 7.22.

Добування пернатих на території Львівського та Тернопільського воєводства у мисливський сезон 1930/1931 р.р.[336]

Вид дичини/воєводство	Львівське воєводство	Тернопільське Воєводство
Дика качка	2956	1889
Ворона	14211	6210
Сорока	7012	4265

Розгорнутий звіт щодо ведення мисливського господарства в Рава-Руському повіті за 1930-1933 рр. показує, що на площі 135 тис. га (108 тис. га польових та 27 тис. га лісових) щорічно добували 23-30 кабанів, 43-86 козуль, 2771-3480 зайців. Серед пернатих найбільше добували диких качок, куріпок. Велике значення надавали знищенню хижаків – сірих ворон та яструбів (табл. № 7.23.)

Таблиця 7.23.

Добування мисливських видів тварин у Рава-Руському повіті у період 1930-1933 рр. (голів)

Добуто за сезон	1930/31	1931/32	1932/33
Кабан	30	25	23

[335] Stanisławów//Łowiec – 1939. – № 8. – S.25.
[336] Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1932. - № 4. – S.49.

Козуля	77	43	86
Лисиця	54	67	52
Зайці	3260	2771	3480
Видра	2	0	2
Тхір	19	46	61
Ласка	1	62	34
Собака	181	292	146
Кіт	179	284	117
Тетерук	5	12	17
Фазан	33	25	27
Куріпка	215	299	436
Білка	22	65	8
Вальдшнеп	38	71	62
Дубпель	91	154	19
Качка дика	546	388	95
Водяна курка	27	0	2
Голуб	2	0	3
Яструб	114	104	82
Сойка	2	0	5
Ворона	765	1154	312
Сорока	33	178	37
Крук	17	45	21
Куниця лісова	0	1	3
Борсук	0	2	4
Олень	0	1	0

Відзначалось, що в повіті декілька мисливських господарств робили спроби розведення фазанів у природних умовах, але вони в зимку гинули або відлітали.[337]

У 90-х рр. ХХ ст. на території мисливських угідь виробничого об'єднання «Прикарпатліс» площею 501,7 тис. га обліковано 897 глухарів, 1660 рябчиків, 8 тетеруків, 1102 сірі куріпки. Порівнюючи чисельність пернатих у 30-х і 90-х роках ХХ ст., спостерігаємо її зменшення в умовах сучасної України, зокрема, з 3,6 гол. на 1 тис. га глухаря – до 1,7 гол., з 28 гол. рябчика – до 3,3 гол., з 1 тетерука до 0 гол. (табл. 7.24.).

Таблиця 7.24.

Чисельність мисливських пернатих у держлісфонді виробничого об'єднання «Прикарпатліс» у 1990 і 1991 р.р. (голів)[338],[339].

Вид	1990 р. (гол.)	Чисельність на 1 тис. га	1991 р. (гол.)	Чисельність на 1 тис. га
Глухар	890	1,7	897	1,7
Рябчик	1468	2,9	1660	3,3
Тетерук	8	0,0	8	0
Сіра куріпка	939	1,9	1102	2,1

Аналізуючи щільність глухаря в розрізі підприємств виявили, що у Верховинському лісокомбінаті вона є найвищою, а рябчика – в Солотвинському лісокомбінаті (табл. 7.25.).

[337] Wysocki K. Z prawozdań delegatów powiatowych//Łowiec Polski – 1933. – № 35. – S.456-458.

[338] Статистичний звіт про ведення мисливського господарства по Івано-Франківській області (форма № 2-тп- мисливство) за 1990 рік. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 1990. — 4 арк. — [На правах рукопису].

[339] Статистичний звіт про ведення мисливського господарства по Івано-Франківській області (форма № 2-тп- мисливство) за 1991 рік. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 1991. — 4 арк. — [На правах рукопису].

Таблиця № 7.25.

Чисельність мисливських пернатих у держлісфонді виробничого об'єднання «Прикарпатліс» у 1991 р. в розрізі підприємств

Лісокомбінат	Площа, тис.га	Глухар (гол.)	Рябчик (гол.)	Чисельність глухаря на 1 тис. га	Чисельність рябчика на 1 тис. га
Болехівський	31,6	64	298	2,0	9,4
Вигодський	61,6	174	401	2,8	6,5
Брошнівський	61,6	57	140	0,9	2,3
Осмолодський	60,7	157	407	2,6	6,7
Івано-Франківський	33	0	0	0,0	0,0
Надвірнянський	58	35	60	0,6	1,0
Солотвинський	30	50	500	1,7	16,7
Делятинський	32	0	0	0,0	0,0
Ворохтянський	12,3	47	43	3,8	3,5
Коломийський	46,3	13	0	0,3	0,0

Верховинський	30,1	213	39	7,1	1,3
Кутський	25,8	57		2,2	0,0
Карпатський національний природний парк	38,6	108	74	2,8	1,9
Всього	**501,7**	**974**	**1962**	**1,9**	**3,9**
Чисельність у попередньому 1990 р.	**501,7**	**897**	**1660**	**1,8**	**3,3**

Аналізуючи чисельність пернатих в угіддях виробничого об'єднання «Прикарпатліс» з 1965 по 1990 рік, спостерігаємо стабільну чисельність глухаря: максимальну – 1395 гол., мінімальну – 826 гол. Аналогічні результати по куріпці – від 939 гол. до 1592. Спостерігаються великі коливання чисельності популяції тетерука – від 1333 до 8 гол. та рябчика – від 3297 до 1468 гол. (табл. 7.26, 7.27.).

Таблиця 7.26.

Чисельність мисливських тварин у мисливських угіддях виробничого об'єднання «Прикарпатліс» у 1965-1990 рр.

Вид	1965	1970	1971	1975	1976	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Глухар	826	1224	979	1395	980	1100	1150	970	1156	1113	1248	1206	1143	1104	1205	1198	1031	891
Тетерук	1333	663	159	152	64			10	7	26	40	40	47	129	56	74	12	8
Рябчик	3297	3192	2210	2365	2252	1700	1800	1860	2014	1926	1908	1812	1783	1891	1878		1867	1468
Куріпка	1481	1266	1443	1573	1459	960	1300	950	1140	1294	1393	1531	1528	1762	1971	1179	1592	939

Таблиця 7.27.

Чисельність пернатих в Івано-Франківській області (площа мисливських угідь 724 тис. га) відповідно до статистичної звітності 2014 р. та розрахунок на 1 тис. га мисливських угідь

Вид	Чисельність	Щільність на 1 тис. га мисливських угідь
Гуска	805	1,1
Бекас	13429	18,5
Припутень	18904	26,1
Фазан	243	0,3
Сіра куріпка	11869	16,4
Перепілка	16404	22,7
Тетерук	350	0,5

При порівнянні чисельності добування пернатих в Івано-Франківській області (площа – 13928 км^2) у 2014 р. та у Станиславівському воєводстві (площа – 16894 км^2) в 1932 р., що мало дещо більшу площу через входження Жидачівського та Стрийського повітів, бачимо, що на даний час в Івано-Франківській області не добуваються тетеруки та глухарі, тоді як у Станиславівському воєводстві їх було добуто відповідно 48 та 16 голів. На цей час добувають у 2,8 разів більше диких качок, в 11 разів – перепілок, у 3 рази – куріпок, добуто 512 гусей, 5262 голуби, 1133 куріпки, 2196 перепілок, 5356 диких качок.

Встановлено, що в Галичині ефективність ведення мисливського господарства була надзвичайно низькою, що проявлялось у низькій кількості добування дичини. Найефективніше вели мисливське господарство Чехія та Моравія, які добували відповідно у 60 та 48 разів більше пернатої дичини з одиниці площі. В умовах сучасної України чисельність пернатих зменшилась, зокрема глухаря – у 2 рази, рябчика – у 9 разів. Через малу чисельність популяції заборонено добувати глухарів, рябчиків і тетеруків. Враховуючи різну методологію при проведенні таксації мисливських видів тварин на

початку XX століття та теперішній час, необхідно враховувати велику похибку статистичних даних, хоча тенденція зберігається.

8. Добування мисливських видів пернатої дичини в Австро-Угорській імперії в кінці XIX – на початку XX ст.

Важливу інформативну роль для аналізу добування мисливських видів пернатої дичини відіграє статистика. Зокрема, для узагальнення результатів ведення мисливського господарства у Галичині в 1874 р. відповідно до розпорядження Міністерства рільництва Австрії започатковується ведення мисливської статистики, що містила статистику добутої дичини, чисельність мисливського персоналу, господарські показники, збитки, завдані сільськогосподарським угіддям дикими тваринами.[340]

Перша статистика добування мисливських видів тварин у Галичині була опублікована у спеціалізованій мисливській пресі за 1876 р.[341], тоді як статистика добування в загальному по Цислейтанії та Австро-Угорській імперії, до якої входила Галичина, опублікована дещо пізніше. Вперше на шпальти тогочасної мисливської преси потрапила інформація про чисельність добування дичини і, зокрема пернатих, за 1878 р. у провінції імперії – Штирії. На площі 2427 км^2 [342] було добуто 790 глухарів, 695 тетеруків, 1698 рябчиків, 2618 фазанів, 6314 куріпок, 7180 перепілок, 3338 вальдшнепів, 595 бекасів, 61 дика гуска, 2632 дикі качки.[343] У Чехії (площа 51948 км^2) в 1880 р. було добуто 670 глухарів, 3460 тетеруків, 468 рябчиків, 433962 куріпки, 33179 фазанів, 9401

---

[340] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 27-28.

[341] Kronika //Łowiec – 1878. – №8. – S.127.

[342] Zestawienie powierzchni kraju, stosunków łowieckich przeciętnej wartości ubitej zwierzyny, personlu łowieckiego na podstawie dat ststystycznych, zebranych przez c.k. ministerwstwo rolnictwa w periodach 1875, 1880, 1885, 1890 i 1895 //Łowiec. – 1901. – № 11. – s. 168.

[343] Kronika//Łowiec. – 1879. – № 10. – s.158.

перепілка, 3354 вальдшнепи, 844 бекаси, 296 диких гусей, 9164 дикі качки.[344] У наступному 1881 р. було добуто 739 глухарів, 3536 тетеруків, 589 рябчиків, 425030 куріпок, 35619 фазанів, 9316 перепілок, 2653 вальдшнепи, 864 бекаси, 10282 дикі качки.[345] У перерахунку на 1 тис. км^2 було добуто: 13 глухарів, 66 тетеруків, 11 рябчиків, 8345 куріпок, 638 фазанів, 180 перепілок, 65 вальдшнепів, 6 диких гусей, 176 диких качок. У межах статистичної похибки таку ж кількість пернатих було добуто в Чехії у 1893 р.: 642 глухарі, 3667 тетеруків, 425 рябчиків, 30579 фазанів, 408206 куріпок, 7789 перепілок, 2436 вальдшнепів, 987 бекасів, 202 дикі гуски, 12504 дикі качки; серед шкідливих пернатих – 45 сов, 38444 яструби, соколи.[346] Суттєво в Чехії зросло добування пернатої дичини в 1899 р.: 1266 глухарів, 6066 тетеруків, 929 рябчиків, 60007 фазанів, 587841 куріпка, 13118 перепілок, 2063 вальдшнепи, 548 бекасів, 3026 диких гусей, 13365 диких качок.[347] У перерахунку на 1 тис. км^2 було добуто 24 глухарі, 117 тетеруків, 18 рябчиків, 1153 фазани, 11304 куріпки, 252 перепілки, 40 вальдшнепів, 11 бекасів, 58 диких гусей, 257 диких качок, тобто за період з 1880 по 1899 рік добування пернатих у Чехії зросло у два рази.

Вперше статистика добування на території Цислейтанії була опублікована в 1887 р. у спеціалізованому мисливському виданні «Ловець». Відповідно до цієї статистики у 1886 році було добуто 4427 глухарів, 8240 тетеруків, 9895 рябчиків, 1327000 куріпок, 108680 перепілок, 27341 вальдшнеп, 1322 дикі гуски, 28704 дикі качки.[348] Якщо враховувати, що площа Цислейтанії становила 300008 км^2, то на 1 тис. км^2 було добуто 15 глухарів, 27 тетеруків, 33 рябчики, 4423 куріпки, 362 перепілки, 91 вальдшнеп, 4 дикі гуски, 95 диких качок. У 1905 р. в Цислейтанії було добуто 7055 глухарів, 12873 тетеруків,

[344] Kronika//Łowiec. – 1881. – № 10. – S. 160.

[345] Kronika//Łowiec. – 1882. – № 11. – S.175.
[346] Korespondecye //Łowiec. – 1884. – № 11. – S.183.

[347] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 23 . – S.10.
[348] Kronika//Łowiec. – 1887. - № 12. – S.204.

261915 фазанів, 2107796 куріпок, 72419 качок.[349] На 1 тис км^2 було добуто 23 глухарі, 43 тетеруки, 873 фазани, 7025 куріпок, 241 качка.

Тогочасні дослідники, проаналізувавши стан добування пернатих за період з 1875-1895 рр., виявили, що в середньому на 1 тис. км^2 у Цислейтанії добували 10 глухарів, 30 тетеруків, 400 фазанів, 3240 куріпок, тобто, добування дичини за двадцять років подвоїлось. Найефективнішим було ведення мисливського господарства в Нижній Австрії та Чехії. (табл.8.1.).

Таблиця 8.1.

Добування пернатих на 1 тис. км^2 в Австро-Угорській імперії в адміністративно-територіальному розрізі[350]

Частини імперії	Глухарі	Тетеруки	Фазани	Куріпки
Нижня Австрія	10	10	1090	7060
Верхня Австрія	40	20	890	2790
Зальцбург	30	40	40	100
Чехія	10	70	900	9640
Моравія		10	1020	7830
Тіроль і Форальберг	20	50		80
Штирія	50	40	500	1450
Каринтія	40	40		110
Триєст, Гориція, Істрія			20	610
Сілезія			500	3160
Галичина			10	160
Буковина				10
У середньому по імперії	**10**	**30**	**400**	**3240**

Дослідники подавали дані, що в Цислейтанії з 1892 до 1896 р. зменшилось добування вальдшнепа, рябчика, бекаса, диких гусей та диких

[349] Kamocki S. Łowiectwo i jego przyszłość w Polsce//Łowiec . – 1928. – № 17. – S.266-267.

[350] Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa //Łowiec Polski. – 1902. – № 20. – S.322-324.

качок, але збільшилось добування глухарів, тетеруків, куріпок, перепілок, фазанів. (табл. 8.2.).

Таблиця 8.2.

Чисельність добутої дичини в Австрії у 1896 р.[351]

Вид пернатої дичини	Коливання середніх показників за 1892-1896 р.р. (гол.): збільшення (+), зменшення (-)
Глухарі	+410
Тетеруки	+477
Рябчики	-246
Куріпки	+94614
Перепілки	+5203
Фазани	+30024
Вальдшнепи	-1002
Бекаси	-1640
Дикі гуси	-195
Дикі качки	-2343

Рівень добування пернатої дичини серед земель Австрійської імперії був найвищим в Альпійській та Придунайській частинах. Якщо в середньому по імперії на 1 тис. км^2 добували 49 глухарів та 1149 фазанів, то у Придунайській частині – 82 глухаря та 2556 фазанів (табл. 8.3)

Таблиця 8.3

Добування пернатих у 1908 р. на 1 тис. км^2

Територія Австрійської монархії	Глухар	Тетерук	Рябчик	Куріпка	Фазан	Вальдшнеп	Дика качка
Придунайська	82	83	72	19	2556	84	480

[351] Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.

Альпійська	94	84	194	114	465	141	233
Північно-західна	64	389	36	2	2521	97	564
Північно-східна	3	11	51	-	67	80	195
Приморська	3	2	5	6	139	837	644
У середньому	**49**	**113**	**71**	**37**	**1149**	**240**	**423**

У кількісному вигляді глухарів найбільше добували у Штирії, фазанів та куріпок – у Нижній Австрії, перепілок – у Моравії (табл.8.4., 8.5.).

Таблиця 8.4.

Чисельність добутої пернатої дичини в 1898 р. в Цислейтанії (відповідно до даних Міністерства сільського господарства)[352]

Землі	Глухар	Тетерук	Рябчик	Куріпка біла	Фазан	Куріпка
Нижня Австрія	361	223	417	4	35300	123400
Верхня Австрія	287	53	409		14300	29300
Зальцбург	224	233	263	19	500	1200
Штирія	1622	890	2832	113	19900	26200
Каринтія	626	645	1572	110	200	1600
Крайна	232	52	941	3	30	1400
Австрійське примор’я	12	15	34	2	100	3200
Тироль і Предлітавія	809	1598	1890	1327	-	4200
Чехія	1246	5341	481		57200	298400

[352] Wykaz ubitej zwierzyny w Austryi w r. 1896//Łowiec. – 1898. – № 9. – S. 136-138.

Моравія	26	343	161	-	33600	167100
Сілезія	16	13	19		2870	21200
Галичина	55	406	999		3700	13700
Буковина	Дані відсутні					
Всього в 1896 р.	5547	9818	10482	1578	167700	691000
1895 р.	5271	9768	10446	1989	177887	814308
1894 р.	5861	9690	10067	1908	188940	1462161
1893 р.	5305	9551	9388	1582	187703	1244330
1892 р.	4984	9110	10778	?	142903	934682
У середньому за рік у період з 1892-1896 рр.	5394	9587	10532	?	172927	1029296

Таблиця 8.5

Чисельність добутої дичини в 1898 р. в Цислейтанії (відповідно до даних Міністерства сільського господарства)

Землі	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дикий голуб	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб	Сова
Нижня Австрія	9200	1152	248	412	3799	26	84	22380	1855
Верхня Австрія	700	468	37	3	2638	11	33	6330	714
Зальцбург	30	63	1	3	442	1	9	990	92
Штирія	3800	2661	637	72	2500	79	273	10000	2167
Каринтія	770	334	106	10	773	13	36	2167	333
Крайна	2600	684	663	53	944	11	34	1176	190
Австрійське	3600	2234	571	35	1317	11	31	495	69

примор'я									
Тироль і Предлітавія	2800	788	433	14	2035	5	59	1443	209
Чехія	8000	2414	553	521	10858		69	42662	673
Моравія	12400	1980	362	86	5868	30	307	18000	36409
Сілезія	500	578	226	19	1914	5	18	2358	416
Галичина	23700	5614	8791	421	12591	106	110	12336	1134
Буковина	3400	1000	232	21	815	96	118	1400	119
Всього у 1896 р.	70500	19970	12860	1670	46494	394	1184	122000	44380
1895 р.	77505	22701	12699	1106	47976	?	1092	98789	24721
1894 р.	115238	24994	16197	1436	47256	?	1591	137125	40863
1893 р.	137566	19657	12353	1371	46111	442	1364	109184	63700
1892 р.	93698	22946	17629	1639	49888	?	1114	101960	29740
У середньому за рік у період з 1892-1896 рр.	98901	21944	14348	1444	47545	?	1268	113812	40655

У 1899 р. в Цислейтанії у два рази зменшилось добування глухаря в порівнянні з попереднім 1898 р. Найкращі показники по добування демонструвала Чехія. У два рази збільшилось добування диких голубів – 4747 гол (табл. 8.6.).

Таблиця № 8.6.

Чисельність добутої пернатої дичини у 1899 р. в Австро-Угорській імперії (відповідно до даних Міністерства сільського господарства)[353]

Землі	Глухар	Тетерук	Рябчик	Куріпка біла	Фазан	Куріпка
Нижня Австрія	527	551	269	5	30527	226408
Верхня Австрія	514	197	410	19	16370	45328
Зальцбург	310	270	278	24	440	1096
Штирія	2185	1426	2999	252	29774	37892
Каринтія	742	624	1902	121	836	4110
Крайна	202	50	1099	14	98	3668
Австрійське примор’я	12	11	66	8	87	3852
Тироль	898	1723	1896	1482		4345
Чехія	1266	6066	919		600007	587841
Моравія	15	444	172		43922	421938
Сілезія	58	23	43		3156	24586
Галичина	68	454	841		4566	26228
Буковина	46	36	860			129
Всього в 1899 р.	3843	11875	11754	1925	189783	1387421
Всього в 1898 р.	**6563**	**13000**	**11319**	**1934**	**204000**	**1181400**

[353] Statystyka ubitej zwierzyny // Łowiec – 1900. – № 18. – S.274.

Землі	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дикий голуб	Дика качка	Орел	Пугач	Яструб	Сова
Нижня Австрія	6855	1375	138	387	5242	23	86	26810	3985
Верхня Австрія	509	406	59	29	3430	1	9	9628	1248
Зальцбург	57	85	8	5	601	2	11	1232	-
Штирія	3723	2372	476	280	3230	18	352	11002	2186
Каринтія	576	281	134	24	1303	2	36	2309	354
Крайна	1988	1161	712	261	1753	11	56	2362	320
Австрійське примор'я	2562	1895	392	105	1088	15	24	448	145
Тироль і Предлітавія	2180	851	320	21	1776	21	59	1900	290
Чехія	13118	2063	548	3026	13365		174	55036	419
Моравія	10834	1170	223	227	7313	20	208	16323	513
Сілезія	617	376	94	3	2950	5	5	4903	531
Галичина	23218	2960	8369	316	13362	154	107	7555	1212
Буковина	3142	331	230	63	754	52	52	1288	111
Всього в 1899 р.	69379	15326	11703	4747	56167	289	1226	140796	11314
Всього в 1898 р.	**59800**	**16900**	**11100**	**2124**	**63069**	**280**	**1097**	**105600**	**22628**

Австрійська фірма «Шонталєр і син» з Відня провела аналіз добування дичини в Австро-Угорській імперії протягом десяти років з 1889 до 1898рр. і дійшла висновку, що в середньому за один рік в імперії добували 2954861 голів

дичини для споживання та 231830 шкідників та хижих тварин. З пернатих найбільше добували куріпок у 1896 р. (691000 гол.), а найменше – 1894 р. (146161 гол.). У звітах відзначалось, що майже за всіма мисливськими показниками перше місце займала Чехія.[354]

У період з 1875 по 1895 р. середня по Австрії вартість добутої дичини з 1 км^2 склала 17,9 крони. Найвищою була ефективність у Наддунайській частині монархії, до якої належали Нижня та Верхня Австрія, вартість дичини складала в середньому 38,9 крони з 1 км^2. Найгірші показники демонстрували північно-східні провінції монархії, до яких входила Галичина та Буковина, де з 1 км^2 добували дичини лише на 3,48 крони. Цей показник був у десять разів гіршим, ніж у Наддунайській частині монархії та втричі нижчим від середньостатистичних показників по імперії. У середньому по імперії добували з 1 км^2 одного глухаря, 3 тетеруки, 40 фазанів та 324 куріпки (табл. 8.7.).

Таблиця 8.7.

Показники ведення мисливського господарства в період з 1875 по 1895 р.[355]

Землі		Середня вартість дичини на 1 км^2, у коронах	Олень	Лань	Козуля	Серна	Глухар	Тетерук	Фазан	Куріпка
Північно західні країни	Чехія	34,38	3	3	19		1	7	90	964
	Моравія	36,43	3	2	29			1	102	783
	Сілезія	22,11	6		30				50	316
	Всього	**34,16**	**4**	**3**	**23**		**1**	**5**	**91**	**870**
Північно	Галичина	3,70			6				1	16

[354] Myśliwstwo na wystawie Paryskiej//Łowiec Polski. – 1902. – № 24. – S.2-3.

[355] Zestawienie powierzchni kraju, stosunków łowieckich przeciętnej wartości ubitej zwierzyny, personlu łowieckiego na podstawie dat ststystycznych, zebranych przez c.k. ministerwstwo rolnictwa w periodach 1875, 1880, 1885, 1890 i 1895 //Łowiec. – 1901. – № 11. – S. 168.

східні країни	Буковина	1,86			2					1
	Всього	**3,48**			**5**				**1**	**14**
Наддунайські країни	Нижня Австрія	45,48	8	1	50	1	1	1	109	766
	Верхня Австрія	28,17	8		60	4	2		89	279
	Всього	**38,96**	**8**		**53**	**2**	**1**		**101**	**581**
Альпійські країни	Зальцбург	11,38	8		21	18	3	4	4	10
	Тироль з Форальбергом	4,77	1		4	6	2	5		8
	Штирія	20,92	9		33	8	5	4	50	145
	Каринтія	9,62	4		25	4	4	4		11
	Крайна	4,37			13	1	1		5	11
	Всього	**10,53**	**4**		**18**	**7**	**3**	**4**	**14**	**48**
Країни Примор'я	Трипс, Горація та Істрія без Далмації	6,29			3				2	61
Австрія (без Далмації)		**17,90**	**3**	**1**	**19**	**2**	**1**	**3**	**40**	**324**

У 1900 р. збільшується добування глухарів до 6723 голів, тетеруків – 10883, фазанів – 212076, куріпок – 1092847, перепілок – 55719, вальдшнепів – 21730, диких качок – 62684.[356,357]

При порівнянні добування пернатої дичини у період в 1895-1899 р.р. по 1905-1908 рр. встановлено, що середньорічне добування пернатих поступово збільшилось по всіх видах тварин. Зокрема, добування глухарів збільшилось на 1566 гол., рябчиків – на 1401 гол., фазанів – на 70473 гол., білої куріпки – 348 гол., скельної куріпки – 348 гол., сірої куріпки – 825087 гол. (табл. 8.8., 8.9.).

---

[356] Ze statystyki łowieckiej// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.296.
[357] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1904. – № 15. – S.237-238.

Таблиця 8.8.

Добування пернатих в країнах Австрійської монархії без Далмації в середньому за один рік протягом 1895-1899 р.р. та 1905-1908 р.р.

Вид пернатих / роки	1895-1899	1905-1908
Глухар	6032	7598
Рябчик	11119	12520
Фазан	185777	256250
Біла куріпка	1852	2200
Куріпка скельна	3379	7067
Куріпка сіра	997114	1822201
Перепілка	67954	87330
Вальдшнеп	19001	33052
Бекас	12093	12440
Дика гуска	2189	2024
Дика качка	53868	85150

Шкідливі види пернатих

Вид	1895-1899	1905-1908
Орел	252	547
Сова Пугач, інші	582	492
Сокіл і нші.	119560	102845
Ворона, сорока	444725	520907

Таблиця № 8.9.

Відстріл пернатої дичини в Австрії в 1908 р. на 1тис. км^2 угідь

Частина Австрійської монархії	Глухар	Рябчик	Фазан
Наддунайська	82	72	2556
Альпійська	94	194	465

Північно-західна	64	36	2521
Північно-східна	3	51	67
Приморська	3	5	139
В середньому:	**49**	**71**	**1149**

Частина Австрійської монархії	Куріпка сіра	Перепілка	Вальдшнеп	Бекас	Дика гуска	Дика Качка
Наддунайська	12310	441	84	9	43	480
Альпійська	1464	204	141	33	4	233
Північно-західна	17560	414	97	20	8	564
Північно-східна	379	161	80	96	5	195
Приморська	1639	8	837	376	13	644
У середньому:	**6670**	**404**	**240**	**107**	**14**	**423**

Дані таблиць, що показують відстріл дичини, є найважливішими, оскільки вони наочно показують ефективність ведення мисливського господарства. З цих показників видно, що лідирують північно-західні країни, а саме: Чехія, Моравія і Сілезія. На останньому місці залишились північно-східні країни, до яких належала Галичина. У загальному північно-західні країни перевищили в ефективності ведення мисливського господарства північно-східні в десять разів, і Галичину зокрема.[358]

У 2014 р. на території Івано-Франківської області на площі 7,2 тис. км^2 добуто 217 гусей, 53 вальдшнепи, 5262 голуби, 1133 сірі куріпки, 2196

[358] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921.

перепілок, 30 рябчиків, 5256 качок,[359] тобто на 1 тис. км^2 добуто 30 гусей, 7 вальдшнепів, 730 голубів, 157 сірих куріпок, 305 перепілок, 4 рябчики, 730 качок. Порівнюючи добування пернатих на території Галичини й Івано-Франківської області, встановлено, що на території області глухарів та фазанів взагалі не добувають. Практично по всіх видах пернатих спостерігається значне зменшення добування. Так, у 1,5 рази менше добуто перепілок, у 34 рази – вальдшнепів, у 42 рази – сірих куріпок. Більше добуто лише диких гусей (у 2 рази) та качок (в 1,7 рази).

Отже, за період з кінця XIX – початку XX ст. добування пернатої дичини збільшилось. Найефективніше ведення мисливського господарства по пернатій дичині спостерігалось у таких провінціях імперії, як Чехія, Моравія, Сілезія. Порівняння щодо добування пернатих на території Івано-Франківської області та в Австрійській імперії складається не на користь сучасності. Відповідно залишається актуальним досвід ведення мисливського господарства в Австро-Угорській імперії кінця XIX – початку XX ст. в умовах сучасної України.

9. Добування пернатих у країнах Європи

Пруссія в 1900 р. володіла 34,2 млн га мисливських угідь, в межах яких у тому ж році було добуто 1500 оленів, 8600 ланей, 110000 козуль, 9400 кабанів, 1273000 зайців, 85000 лисиць, 5000 борсуків, 4100 видр, 600 диких котів, 10900 куниць, 27000 тхорів і лише 4 вовки. З пернатої дичини було добуто 400 глухарів, 6000 тетеруків, 2250 рябчиків, 2525000 куріпок, 103000 перепілок, 139000 дрохв, 41300 вальдшнепів, 52000 бекасів, 280 лебедів, 270000 диких качок; із шкідників – 244 орла, 244 пугача, а також 350 собак та 119500 інших хижаків.[360] На 1 тис. км^2 з пернатих добували 1,2 глухаря, 17,5 тетерука, 6,5 рябчика, 7383 куріпок, 301 перепілку, 406 дрохв, 120 вальдшнепів, 152 бекаси,

---

[359] Статистичний звіт про ведення мисливського господарства по Івано-Франківській області (форма № 2-тп- мисливство) за 2014 рік. [Текст]. — Івано-Франківськ: [б. в.], 2014. — 4 арк. — [На правах рукопису].

[360] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1902. – № 23. – S.375.

789 диких качок. У порівнянні з добуванням пернатих в Галичині цього ж періоду з одиниці площі показники добування в Галичині виявились набагато нижчими. Зокрема, добування глухаря становило 75% від показника Пруссії, тетерука – 34%, рябчика – 215%, куріпки – 2%, перепілки – 92%, вальдшнепи – 56%, диких качок – 20%. У 1910 р. Пруссія добувала 400000 качок, що на 48% більше, ніж у 1900 р., 4000000 куріпок (на 58%), 64000 вальдшнепів (на 23%). Ефективне ведення мисливського господарства в Німеччині підняло рівень споживання дичини до 10% від всього споживання м'яса.[361] У Баварії, площа якої складала 95 тис. км^2, було добуто 3802 олені (40 гол./1 тис. км^2), 83585 козуль (879 гол./1 тис. км^2). Серед пернатих було добуто 98173 фазани (на 1 тис. км^2 – 1033 гол.), 279813 куріпок (на 1 тис. км^2 – 2945 гол.).[362] Якщо порівнювати показники рівня добування в Баварії 30–х років. ХХ ст. та Галичини кінця ХІХ ст. з одиниці площі, вони є у тридцять разів більшими на користь Баварії.

У статті «Deutsche Jägerschaft» («Німецьке мисливство») аналізувалось стан ведення мисливського господарства, порівнюючи з 1935 року до 1885 р. (табл. 8.1) Автор прийшов до висновку, що протягом 50 років ефективність ведення мисливського господарства значно покращилась по добуванню всіх видів дичини, крім куріпки.

Таблиця № 9.1.

Добування голів дичини на 10 тис. га у Німеччині в 1885 і 1935 р.р.

Вид	На кожні 10 тис. га. добуто	
	В 1885 році	В 1935 році
Козуля	33	100
Заєць	577	634
Кролики	98	367
Фазани	32	198

[361] Gieysztor J. Znaczenie gospodarcze łowiectwa w Niemczech//Łowiec Polski – 1935. – № 30. – S.585.
[362] Z prasy zagranicznej //Łowiec Polski – 1935. – № 16. – S.317.

Куріпка	632	484
Лисиці борсуки	31	37
Куниця, ласиця	17	34

У мисливському сезоні 1935-1936 рр. дохід від добутої дичини склав 29565849 марок (табл. 9.2.).

Таблиця 9.2.

Добування дичини в Німеччині в мисливському сезоні 1935-1936 рр.[363]

Вид дичини	Добуто голів	Загальна вартість марок	Вартість 1 голови марок
Лосів самців	69	20550	
Лосів самиць	68		1500
Оленів самців	12823		
Оленів самиць і телят	35912	3411450	75
Оленів самиць і телят	8175	502480	45
Ланей-самців	2991		
Ланей самиць і телят	8175	502480	45
Козуль-самців	194808		
Козуль-самиць і телят	321952	8268160	16
Муфлонів-самців	78		
Муфлонів-самиць і телят	65	5005	35
Серн-самців	565		
Серн-самиць і телят	373	28140	30
Диких кабанів	30768	1384560	45
Зайців	2741994	8225982	3
Кроликів	1227666	1227666	1

[363] Gieysztor J. Pierwsze sprawozdanie z działalności „ Deutsche Jägerschaft”//Łowiec Polski – 1937. – № 5. – S.85.

Лисиць	155167	1551670	10
Борсуків	13499	134990	10
Інших хижаків	126133	630665	4
Глухарів	1175		
Тетеруків	4920		
Дрохви	33		
Рябчиків та куріпок	736		
Фазанів	882690	1544707	1,75
Куріпок	2024637	2024637	1
Голубів	151684	226636	1,5
Дроздів	4636	1,391	0,3
Вальдшнепів	33839	84598	2,5
Диких качок	253125	253125	1
Диких гусей	10218	30654	3

У Чехії з площею 51,9 тис. км^2 [364] протягом 1877 р. було добуто 483 глухарі, 2060 тетеруків, 354 рябчики, 31071 фазан, 351389 куріпок, 6536 перепілок, 3030 вальдшнепів, 1156 бекасів, 391 дику гуску, 7029 диких качок.[365] Протягом 1875-1900 рр. з пернатої дичини в середньому щорічно добували 570000 куріпок (10982 гол./1 тис. км^2), 800 глухарів (на 1 тис. км^2 – 15,3 гол.), 4200 тетеруків (на 1 тис. км^2 – 80 гол.), 600 рябчиків (на 1 тис. км^2 – 11,5 гол.), 41000 фазанів (на 1 тис. км^2 – 788 гол.), 12000 перепілок (на 1 тис. км^2 – 230 гол.), 3000 вальдшнепів (на 1 тис. км^2 – 57,6 гол).[366] Аналізуючи рівень добування пернатих у Галичині на одиницю площі за відповідний період, спостерігаємо, що добування глухарів було меншим у 22 рази, тетеруків у 10, куріпок у 97.

[364] Rocznik statystyki Galicyi pod kierunkiem dr. T.Rutowskiego rok 1893. – Lwów: Drukarnie Pillera i spółki, 1893. – S.5.

[365] Gostyński K. O łowiectwie w Czechach //Łowiec. – 1879. – № 7. – S.100.

[366] Drobiazgi myśliwskie//Łowiec Polski – 1902. – № 8 . – S.124.

У штаті Пенсільванія (США), площа якої становила 119 тис. км^2, у 1932 році всього було добуто 4548636 гол. дичини, в тому числі: 105 051 олень, 501 ведмідь, 3 100 000 кроликів.[367] Серед пернатих було добуто 284441 фазан (на 1 тис. км^2 – 2391 гол.), 115552 перепілки (на 1 тис. км^2 – 971 гол.), 31650 бекасів (на 1 тис. км^2 – 265 гол.), 18320 качок (на 1 тис. км^2 – 154 гол.). Як свідчить статистика добування дичини, в тому числі й пернатої, мисливське господарства Сполучених Штатів Америки вели ефективніше, ніж у європейських країнах.

10 . Добування пернатих та організація полювань для аристократії

Полювання вищих соціальних прошарків завжди було і залишається полем, де можна показати власну кмітливість, тверду руку та гострий зір. Про мисливські здобутки аристократії широко писали в засобах масової інформації, і завдяки цьому сьогодні ми маємо можливість проаналізувати добування пернатої дичини, яка була предметом гордості як мисливський трофей.

Зокрема, преса Галичини відзначала здобутки цісаря Австро-Угорської імперії Франца Йосифа I (1830-1916 рр.), який полював протягом 36 років (1848-1884 рр.) та добув 43138 голів різного роду мисливської дичини; з пернатих: 14175 фазанів, 8270 куріпок, 1404 качки, 54 тетеруки, 562 глухарі, 286 перепілок, 825 бекасів, 1287 пернатих хижаків; з копитних: 1570 серн, 1279 кабанів, 807 оленів, 922 олениць, 377 козуль (самців), 204 лані; іншої дичини: 6456 зайців, 4418 кроликів, 197 лисиць, 1 ведмедя.[368]

З нагоди 80-річчя монарха в 1910 р. була організована мисливська виставка під його власним протекторатом,[369] на якій були представлені його мисливські трофеї. Як відзначав сам ювіляр, найулюбленішим видом полювання для нього було полювання на оленя, серну і глухаря. З нагоди цього

[367] Rozmaitości //Łowiec Polski – 1933. – № 28. – S.338.
[368] Kronika//Łowiec. – 1885. – № 3. – S.54.
[369] Проців О.Р. Участь Галичини у першій міжнародній мисливській виставці у Відні 1910 року// Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 21.8. – Львів, 2011. – С.357-362.

свята Віденський мисливський клуб опублікував дані про кількість добутої цісарем дичини до кінця 1908 р. За даними клубу він добув: з копитних – 1378 оленів самців (у тому числі: одну двадцятку, п'ять вісімнадцяток, п'ятнадцять шістнадцяток, п'ятдесят три чотирнадцятки, сто дванадцять дванадцяток, сімсот шістдесят десяток), 1369 самиць-оленів, 147 голів молодняка оленя, 2043 серни, 457 козуль, 204 лані, 1492 кабани, 7556 зайців, 4997 кроликів, 226 лисиць, 42 голови інших видів тварин. Разом із пернатою дичиною ним було добуто 50919 голів.[370]

Не менш затятим мисливцем був німецький цісар Вільгельм II (1859-1941 рр.). У 1902 р. він відзначив свій 30-літній мисливський стаж, протягом якого він добув 47443 голови різних видів дичини. Найулюбленішим його видом полюванням було полювання на фазанів, яких він добув 18891 гол., що становить 39% від усіх добутих тварин, а також – 17881 зайця, 2507 кабанів, 1627 кроликів, 1596 ланей, 1302 олені.[371]

Лише за один 1908 р. він добув 126 оленів-самців, 9 оленів-самиць, 7 ланей, 88 лисиць.[372] Але тодішня преса відзначала, що в 1895 р. лорд де Грей встановив світовий рекорд по добуванню дичини. За 29 років мисливської практики він добув 316699 голів дичини: 26500 зайців, таку ж кількість диких кролів, 111190 фазанів, 84400 куріпок, 45500 рябчиків. Лише в 1893 р. він вполював 19135 голів дичини: 837 зайців, 914 кролів, 8732 куріпки, 5760 фазанів та 2911 голів іншої дичини.[373]

Один з найбагатших людей Європи – князь Ян Ліхтенштейн у селі Татарів побудував мисливський палац. З 1894 р. він орендував право полювання та рибної ловлі на Гуцульщині. У палаці спеціально для потреб гостей було три спальні кімнати, ванни.[374] Палац прикрашали також чучела

---

[370] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1910. – № 2. – S.28-29.
[371] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1903. – № 2. – S.28.
[372] Wykazy myśliwskie //Łowiec Polski. – 1909. – № 4. – S.60.
[373] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1906. – № 4. – S.62.
[374] Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 11. – S.134-135.

птахів.[375] Зазвичай полювання на оленів тривало близько трьох тижнів. Кожен поважний запрошений мисливець приїжджав зі своєю прислугою, кількість якої сягала до десяти осіб.[376] Приїзджі відзначали, що в мисливських угіддях нараховувалось багато глухарів. Рябчики заселили найвищі гори Чорногірського хребта. Відзначалось, що порівнянно менше є тетеруків.[377]

У 1905 р. в орендованих ним мисливських угіддях у Карпатах, площа яких сягала 125 тис. га,[378] було добуто 30 оленів, 4 козулі, 3 глухарі, 14 кабанів, 3 рисі, 1 дикий кіт, 2 старі вовки, 4 видри, 21 куниця, 7 лисиць, 9 ласок, 1 орла, 6 яструбів, 326 ворон, сорок, граків.[379] 22-23 квітня 1912 року на запрошення князя Ліхтенштейна в с. Микуличин полював на глухарів австрійський архикнязь Карл Франц Йосиф.[380]

З 1895 року мисливські ревіри в Долинському повіті орендував архикнязь Леопольд Сальватор[381]. Мисливська література розповідала з піднесенням про мисливські подвиги архикнязя: Леопольд Сальватор був вражений великою кількістю глухарів, і на полюванні 21 вересня 1907 р. він на відстані 200 кроків 11 міліметровою кулею з карабіна «Манліхера» добув сидячого глухаря. Сам архикнязь був настільки задоволеним, що визнав: добути такого глухаря йому миліше, ніж середнього оленя.[382]

Часто в Долинському повіті (Перегінське, Суходіл, Ілемня) полював депутат Галицького сейму – граф Здіслав Тарновські. Ці мисливські угіддя він орендував спільно із намісником Галичини – графом Андрієм Потоцьким.

---

[375] Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 11. – S.134-135.

[376] Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 12. – S.145-147.

[377] Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 13. – S.157-160.

[378] Park przyrody w Karpatach//Łowiec . – 1912. – № 13. – S.145-147.

[379] Marek W. Sprawozdanie delegatów / Władysław Marek //Łowiec. – 1905. – № 22. – S.260-261.

[380] Яремчук В. Микуличин [Текст]: [до 590-річчя заснування] Т. 2. / В. Яремчук, В. М. Клапчук, Боберський Ю.Ю. – Брошнів: «Таля», 2002. – С. 210.

[381] Ogłoszenia//Łowiec. – 1906. - № 21. – S.253-255.

[382] Z rykowisk w Mizuniu i polowań arcyksiążęcych//Łowiec. – 1908. – № 1. – S. 2-3

Одного року протягом 10 днів він добув тут 16 глухарів.[383] У Долинському повіті до вибуху Другої Світової війни велику колекцію опудал глухарів мав Владислав Дунко де Сайо.[384] У Галичині велика колекція опудал птахів зберігалась у природничому музеї графа Володимира Дідушицького, а також великими колекціями опудал володіли графи Казимир Водзіцький та Роман Потоцький.

Крім того галицькі вельможі виїзджали на полювання пернатих за кордон. Зокрема, граф Роман Потоцький, гостюючи у Штирії у князя Альфреда Ліхтенштейна, полював на глухарів.[385]

Про елітарність власне самого полювання свідчить той факт, що на ринку вже добутого фазана можна було купити лише за 2 крони, в той час, коли лише за купівлю самого права полювання на одного фазана потрібно було сплатити в сім разів більше –15 крон.[386] У 30-х рр. ХХ ст. Надвірнянське надлісництво пропонувало полювання на глухарів у мисливських угіддях біля сіл Зелена і Максимець за наступними умовами: плата за право полювання – 28 злотих, добування глухаря – 42 злоті, поранення глухаря – 42 зл., промах – 42 зл. Під терміном «одноразове полювання» розуміли триденне полювання.[387] Львівська дирекція державних лісів пропонувала й дещо інші умови при полюванні на глухаря. Перед полювання слід було заплатити половину коштів за добутого глухаря. У випадку, якщо мисливець його добув, то слід було доплатити другу половину; якщо мисливець нічого не добув, то кошти йому не повертали.[388]

Отже, перната дичина в мисливській ієрархії аристократії Галичини займала друге місце після полювання на оленів. Щоб полювати на пернату дичину в Карпатах багато аристократів орендували там мисливські угіддя.

---

383 Ziembicki W. Pamięci wielkiego myśliwego/ Witold Ziembicki //Łowiec. – 1938. – № 5-6. – S. 43-44.

384 Popieł W.Pamięci inż. Władysława Dunki de Sajo/ Wacław Popieł//Łowiec – 1933. – № 4. – S.43.

385 Kronika łowiecka // Gazeta lwowska. – 1886. – № 102. – 5 maja. – S.3.

386 Myśliwstwo jako przedmiot wykładów uniwersyteckich // Łowiec – 1913. – № 3. – S.25-27.

387 Komunikaty// Łowiec. – 1932. - № 9. – S.124.

388 Wystawa myśliwska//Gazeta Lwowska. – 1935. – № 166. – S.4.

Мисливські трофеї, виготовлені з пернатої дичини, були предметом гордості мисливців.

11. Споживання пернатої дичини

З цивілізаційним розвитком суспільства змінюється значення мисливства для людини і, відповідно, цінність продукції полювання та її роль у потребах людини. До X ст. мисливство задовільняло потреби людини виключно в харчуванні. У подальшому полювання стало основним джерелом постачання військ провіантом під час воєнних походів, згодом – видом розваг та відпочинку.

На початку XX ст. через високі акцизні податки на дичину вона зрівнялась за вартістю зі свійською продукцією. Крім того, фактором підвищення вартості дичини були дієтичні та лікувальні якості цього м'яса, яке лікарі в той час призначали хворим з проблемами шлунково-кишкового тракту. Приготування дичини вимагало кваліфікованих кухарів, а також багато дорогих приправ. Знавці вказували, що дичину, як правило, споживали багаті люди, оскільки господині з нижчих соціальних страт не вміли приготовувати із дичини смачних страв.[389]

Серед важливих чинників, що впливали на ціну м'яса, – поширеність дичини в певному регіоні (дорожчою дичина була в тих місцях, де її було менше), ціна на м'ясо свійських тварин. Крім того, у великих містах дичина коштувала більше, ніж у селах або малих містечках.[390] Фахівці відзначали, що захід Галичини був більш цивілізованим, тому там споживання м'яса було вищим. Якщо у Кракові в середньому кожна людина в рік споживала 66,9 кг

[389] Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.257.

[390] Проців О. Р. Державне регулювання торгівлі продукцією мисливства у Галичині середини XIX – початку XX століття на прикладі міста Львова / О. Р. Проців // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 33. – С.127-137.

м'яса, а разом з рибою – 84,7 кг, то у Львові в середньому одна людина споживала 58,8 кг м'яса, а з пернатими та дичиною – 64,5 кг.[391] Тодішні дослідники вказували, що споживання м'яса у Кракові було вищим, ніж в інших містах Європи. Так, в 1899 р. один мешканець Кракова споживав 98,84 кг, в 1900 р. – 104,28 кг, тоді як у більш заможному Берліні в 1899 р. – 76,64 кг, а у 1900 р. – 81 кг м'яса. Мешканець Праги у цей же період споживав близько 90 кг м'яса. Але автори статистики вказували, що перепис населення у Кракові відбувається 31 грудня, коли учні та студенти мали канікули та роз'їхались додому, тому чисельність жителів міста насправді була вищою і така велика цифра щодо споживання м'яса може мати велику похибку.[392]

Для полегшення реалізації м'яса законно добутої дичини Галицьке мисливське товариство, починаючи з 1878 р., організовує на Львівському ринку торговий ряд для продажу м'яса дичини, добутої членами товариства, що дало можливість зменшити його вартість, оскільки при продажу виключались перекупники.[393]

На думку тогочасного дослідника проблем торгівлі дичиною у Львові п. Кохановського, ця торгівля не мала в місті системного характеру й умови тут диктували торгівці, а не мисливські господарства.[394] Формування ціни на м'ясо дичини у м. Львові зумовлювала низка чинників, пов'язаних з регулюючим впливом магістрату міста, економічними особливостями. Так, у Львові на початку ХХ ст. були встановлені такі акцизи (податок на споживання): олень – 3,95 крон, дикі кабани більше 17 кг – 2,80 крон, козулі, малі кабани – 0,95 крон, зайці – 0,2 крони. Вартість одного кілограма м'яса у зв'язку із встановленням податку на споживання підносилась у залежності від виду дичини на 5-10%. На вартість дичини впливали також й інші видатки, причому найдорожчою з них

---

[391] Nasz handel bydłem // Dzeinnik polski. – 1899. – № 65. – 18 lipca. – S.12.

[392] Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1910. – S. 154-155.

[393] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.8.

[394] Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.258.

була вартість транспортування; заробіток торгівця становив 10%, а в загальному вартість м'яса дичини підносилась від 25 до 35% відносно закупленої в мисливському господарстві. Як свідчить аналіз тогочасної літератури, на початку XX ст. склались такі ціни на дичину безпосередньо у мисливських господарствах: заєць коштував 1,5-1,8 крон, козуля (більше 14 кг) – 13 крон, кабан (три і більше років) – близько 20 крон, дворічний – 16 крон, і однорічний – 6-10 крон, олень (більше 100 кг) – близько 25 крон, від 60 до 100 кг – близько 20 крон, менше 60 кг – близько 15 крон за одну голову.

У той же час ціни на львівській торговиці складались таким чином: заєць коштував 2-2,5 крон, козуля велика – 18-20 крон, середня – 14-15 крон; кабан великий – близько 30 крон, середній – 25 крон, малий – близько 15 крон; великий олень – близько 32 крони, середній – близько 24 крони, малий – 20 крон. [395]

У структурі харчування жителів Львова кінця XIX ст. дичина, й зокрема пернаті, займала вагоме місце. У 1865 р. чисельність населення Львова становила 55662 особи. У середньому за період 1860-1865 рр. Львів споживав 20479 голів ВРХ, 18737 телят, 8772 вівці, 18668 свиней, 27450 центнерів риби, 285633 свійських пернатих. Серед дичини споживали 4956 гол. копитних та 6896 пернатих.[396] Протягом 1874-1876 рр. до міста лише через митні пости (рогатки) завозили від 258 до 322 голів фазанів, глухарів, тетеруків, 2722-2792 рябчиків, куріпок, качок, вальдшнепів, 1138-1898 бекасів, 511-4068 дрібної пернатої дичини (табл. 11.1.).

---

[395] Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.256.

[396] Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1867. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1867. – S. 43-45.

Таблиця 11.1.

Ввезення дичини через митну рогатку Львова (1874-1876 рр.)[397]

Вид дичини	1874 р.	1875 р.	1876 р.
Олені (гол.)	2	2	4
Кабани (гол.)	64	94	84
Козулі (гол.)	1243	1045	777
Зайці (гол.)	8930	8631	8656
Розроблена дичина (кг)	1085	2068	1342
Фазани, глухарі, тетеруки (гол.)	258	256	322
Рябчики, куріпки, качки, вальдшнепи (гол.)	2792	4430	2722
Бекаси (гол.)	1898	920	1138
Дрібні птахи (гол.)	511	10400	4068

Слід зазначити, що рівень споживання дичини в період з 1881 по 1895 р. постійно зростав (табл. 11.2.).

[397] Kronika // Łowiec – 1878. – № 2. – S.30.

Таблиця 11.2.

Реалізація дичини у Львові (1881-1895 р.р.) [398]

Рік	Копитні та зайці					Пернаті				
	олень (гол.)	кабан вагою до 17 кг (гол.)	великі кабани, козулі (гол.)	зайці (гол.)	розроблена дичина всіх видів (ц)	перната дичина (гол.)	фазан, глухар, тетерук (гол.)	рябчик, куріпка дика гуска і качка (гол.)	болотні птахи (гол.).	перепілка, дрізд, інші птахи (гол.)
1881	1	80	1250	8350	30	12740	330	4050	1040	7320
1890	4	140	1850	12050	45	15825	610	4560	695	9960
1891	3	105	1990	13020	55	17295	635	4320	1360	10980
1892	2	160	2150	14060	51	19910	630	4820	3280	11720
1893	2	110	2440	14280	50	8590	620	4360	2470	11400
1894	9	120	2600	15630	70	18260	1190	6400	2380	9480
1895	6	145	2470	15030	60	17780	1110	6350	1640	10680

Закономірно, що Відень, як столиця імперії, споживав найбільшу кількість дичини, а для Галичини був найбільшим споживачем її мисливської продукції. Так, жителі Відня в 1893 р. спожили 2534 олені, 844 дикі кабани, 11675 козуль, диких свиней і серн, 441843 зайці, 22070 кг козячого м’яса, 31570 кг іншої розробленої дичини, 44216 гол. фазанів, глухарів, куріпок та інших птахів, всього – 177520 гол.[399]

Вартість дичини у Львові не піднімалась з 1888 р. через фіскальну політику Львівського магістрату, який встановив вищий податок на дичину, ніж на м’ясну продукцію із свійських тварин. Про цю несправедливість писав часопис «Ловець», подаючи порівняння податків на свійських тварин та дичину: за однорічне теля слід було заплатити лише 2,03 крони, тоді як за оленя того ж віку – 3,95 крон; за вівцю та барана – 0,78 крон, за козулю – 0,95 крон; за одного індика – 0,16 крон, за одного дикого голуба – 0,21 крони, за одну дику

[398] Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 5-6.
[399] Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-4.

качку сплачували 0,06 крон, а за найбільшу і добре вгодовану свійську качку – 0,058 крони.

Як вказували тогочасні дослідники, на початку XIX ст. практично кожна країна мала свою культуру торгівлі дичиною. У деяких країнах була встановлена ціна за цілу тварину, а в інших на вагу продавалась, як м'ясо домашніх тварин. Наприклад, у Польщі олень, кабан, козулі продавались цілими разом із шкірою. Великий вплив на вартість дичини мала стать тварини. Так, м'ясо самиць вартувало більше, ніж м'ясо самців, бо за смаковими якостями вважалось делікатнішим. Також на ціну м'яса впливав час добування. Ціна оленя, добутого в липні, була вищою, ніж добутого восени під час парування, знову ж таки через якість м'яса. Натомість більше вартували дикий кабан та заєць, добуті пізньою осінню, ніж наприкінці літа, так як те м'ясо було жирнішим. Вказувалось, що бекаси, вальдшнепи, інші кулики стають найсмачнішими з початком осені.[400]

Серед важливих чинників впливу на ціну м'яса була поширеність дичини в певному регіоні. На рівень цін впливала також ціна м'яса домашніх тварин. Крім того, у великих містах дичина коштувала дорожче, ніж у селах або містечках.

Що стосується вартості шкіри, то на її ціну більший вплив мав фактор сезону добування дичини. Найбільш цінувались шкіри тварин, добутих у зимовий період.[401]

Тогочасні дослідники відзначали, що у Львові протягом 1881-1890 рр. споживання дичини було незначним: у середньому споживали 12 тисяч зайців; з пернатої дичини: 4300 рябчиків, куріпок, диких гусей і качок; дрібних пернатих: 1500 гол. фазанів, глухарів, тетеруків; з копитних: 110 гол. кабанів, оленів, 1600 гол. молодняка (кабанів та козуль). У середньому в цей період у Львові спожили 21 тис. голів дичини, в тому числі 40 центнерів м'яса копитної

[400] Upominek dla gospodyń. // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1853. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1853. – S. 35.

[401] Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S.602

дичини. Ціни на м’ясо у досліджуваний період мали тенденцію до зростання. Так, у період з 1805 по 1848 р. в середньому кілограм м’яса коштував 0,17 золотого ринського (центів). Найменша ціна в цей період була зафіксована в 1826 р. – лише 6 центів, а найвища, в 1811 р. – 45 центів. У 1849 р. ціна м’яса зростає до 20 центів, а в 1890-1894 рр. – до 60 центів за кілограм. Протягом 1881-1892 рр. споживання свійських пернатих на 100 осіб населення Львова в рік становило від 385 до 403 голів. Але місцеві мисливські господарства не задовольняли попит Львова на дику пернату дичину. У «Львівський Газеті» (1883 р.) відзначалось, що для організації весілля на 50 осіб на місцевому ринку не знайшлось відповідної кількості пернатої дичини, і пернату дичину (рябчиків, вальдшнепів) довелось у терміновому порядку закуповувати в Чехії[402] (табл. 11.3.).

Таблиця 11.3.

Споживання м’ясних продуктів на 100 мешканців Львова (1881-1892 рр.)[403]

Роки	М’ясо (кг)	ВРХ (гол.)	Дрібна рогата худоба (гол.)	Пернаті (гол.)
1881-1890 (в середньому за рік)	1285	13,5	49	385
1891	1242	13,3	53	434
1892	1118	12,9	53	403

Статистика відзначала, що в 1901 р. на львівській різниці (м’ясокомбінаті) із забитої худоби було отримано 18000 центнерів свіжого та копченого м’яса. Крім того, було забито дичини: 125 оленів, 2575 козуль та кабанів, 16447 зайців. Додатково для переробки було завезено 5000 кг м’яса розібраної дичини. Зі свійських пернатих було забито 241168 курей та 550162 голубів; з диких пернатих – 855 фазанів і глухарів, 5816 рябчиків і куріпок, 688

402 Z kraju i ze świata // Gazeta lwowska. – 1883. – № 273. – 29 listopada. – S.1.
403 Miasto Lwów w okresie samorządu 1870 – 1895. – Lwów: Drukarnia W.A. Szyjkowskiego, 1896. – S.663.

бекасів. З попередньо забитих 760 кг диких пернатих вироблено м'ясні вироби.[404]

Статистичні дані щодо реалізації свійської пернатої дичини мали сезонний характер. Найменше в 1906 р. у Львові їх споживали в січні, а найбільше – в жовтні, листопаді та грудні. Дика перната дичина відзначалась сезонністю споживання, яке пов'язували з термінами полювання на той чи інший вид дичини. Зокрема, велику пернату дичину, найбільше реалізовували у вересні-жовтні, тоді як малу – в січні (табл. № 11.4.).

Таблиця 11.4.

Забезпечення міста Львова продуктами харчування в 1906 р. **[405,406,407,408,409,410,411,412,413,414,415]**

[404] Konsumcya mięsa we Lwowie // Gazeta lwowska. – 1902. – № 73. – 4 lutego. – S.3.
[405] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Styczeń 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[406] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Luty 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[407] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Marzec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[408] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Kwiecień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[409] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Czerwiec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[410] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Lipiec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[411] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Sierpień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[412] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Wrzesień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[413] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Paździemik 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8
[414] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Listopad 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.
[415] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Grudzień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

Вид м’ясної продукції	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
ВРХ (гол.)	1274	1515	1200	1200	1660	1328	1171	1361	1660	1328	1117
Телята (гол.)	4761	3212	3569	3444	3950	3690	4001	3580	3950	3640	4001
Вівці (гол.)	12	14	22	112	380	342	346	435	380	342	346
Ягнята (гол.)	180	6	1	23	82	98	88	27	82	98	88
Кози (гол.)	6										
Підсвинки (гол.)	42	5	6	63	168	122	67	136	168	122	67
Свині (ц)	2966	2705	2477	2808	3464	4652	4466	3402	3464	4652	4466
М’ясо свіже, копчене (ц)	1997	2097	1310	1175	1422	1160	1296	1373	1422	1160	1296
Птахи (гол.)	3870	13870	20557	26580	38675	38161	38442	33820	38675	38161	38442
Кури, голуби (гол.)	33366	86785	88415	88339	72536	82623	55274	79305	72536	82623	55274
Олені (гол.)											
Кабани (гол.)	1	4	1		3	5	6		3	5	6
Козулі (гол.)	2	109	70	85	99	201	240	86	99	201	240
Зайці (гол.)	1		1	1	2636	3471	3757	21	2636	3471	3757
Бита дичина (розроблена) (ц)	0,82	2	1	1	2	12	7	3,5	2	12	7
Фазани (гол.)	51				186	184	476	18	186	184	476
Дикі птахи (великі) (гол.)	231		18	841	1260	1310	698	2804	1260	1310	698
Дикі	6		39	105	86	48		500	340	300	2312

птахи (малі) (гол.)											
Риба благородна (ставкова) (ц)	273	168	149	232	356	236	298	288	356	294	298
Риба річкова (ц)	4889	796	239	1250	1483	294	1242	810	1483	1478	1242
Волове м'ясо (передня частина) (ціна у кронах)	1,16-1,36	1,10-1,26	1,20-1,34	1,20-1,60	1,18-1,44	1,20-1,40	1,16-1,32	1,28-1,66	1,18-1,44	1,20-1,40	1,16-1,32
Волове м'ясо (задня частина) (ціна у кронах)	1,30-1,42	1,24-1,40	1,26-1,48	1,36-1,52	1,44-1,52	1,40-1,48	1,30-1,44	1,44-1,52	1,44-152	1,40-1,48	1,30-1,44
Волове м'ясо (ціна у кронах)	1,0-1,28	1,04-1,28	1,16-1,34	1,06-1,36	1,18-1,42	1,18-1,36	1,12-1,28	1,24-1,42	1,18-1,42	1,18-1,36	1,12-1,28
Телятина (ціна у кронах)	1,01-1,36	1,04-1,28	1,04-1,24	1,12-1,60	1,30-1,52	1,26-1,36	1,20-1,40	1,44-1,60	1,30-1,52	1,24-1,36	1,20-1,40
Баранина (ціна у кронах)											
Свинина (ціна у кронах)	1,28-1,36	1,26-1,36	1,20-1,32	1,08-1,24	1,20-1,40	1,12-1,28	1,04-1,28	1,20-1,40	1,20-1,40	1,12-1,28	1,04-1,28

Статистичні дані щодо реалізації пернатої дичини відзначали, що в 1908 році у Львові в місяць реалізовували від 174 до 1292 голів пернатої дичини, тоді як свійських птахів – від 1898 до 36697 голів. Перната дичина складала лише двадцяту частину від свійських пернатих. У порівнянні з 1906 роком реалізація диких пернатих видів дичини у Львові зменшилась (табл. 11.5.).

Таблиця № 11.5.

Забезпечення м. Львова продуктами харчування в 1908 р. [416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427]

[416] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Styczeń 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[417] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Luty 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[418] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Marzec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[419] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Kwiecień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[420] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Maj 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[421] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Czerwiec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[422] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Lipiec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[423] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Sierpień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[424] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Wrzesień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[425] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Paździiernik 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8s.
[426] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Listopad 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.
[427] Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Grudzień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.

Вид м’ясної продукції	Грудень 1907	Січень 1908	Лютий 1908	Березень 1908	Квітень 1908	Травень 1908	Червень 1908	Липень 1908	Серпень 1908	Вересень 1908	Жовтень 1908	Листопад 1908
ВРХ (гол.)	1355		1290	1270	1431	1396	1211	1246	1274	1524	1657	1476
Телята (гол.)	4397		5020	5489	5340	7388	7492	620	5260	4583	5271	4816
Вівці (гол.)	23		11	1	24	18	19	30	176	150	163	296
Ягнята (гол.)	57		27	47	138	37	36	10	100	10	87	166
Кози (гол.)	0			4		3						
Підсвинки (гол.)	55		32	34	35	26	28	28	132	28	85	45
Свині (гол.)	5376		5198	5637	3840	4311	3880	3275	4228	3434	5791	5819
М’ясо свіже, копчене (ц)	1840		1951	2045	2175	1939	1728	1410	1040	1165	1362	1585
Птахи (гол.)	1898		8447	5979	5360	3168	2618	15510	28320	22528	36697	33850
Кури, голуби (гол.)	33926		30340	33847	37960	51974	5320	80100	69634	63315	70115	53650
Олені (гол.)	2		1									
Кабани (гол.)	17		22	8	2	1	2					5
Козулі (гол.)	265		220	61	2	43	53	50	79	32	128	162
Зайці (гол.)	4474		1362	8							1870	2018
Бита дичина (розроблена) (ц)	7		6	1	1	13	2	2	1	1	3	4
Фазани (гол.)	134		93	64	34						390	770
Дикі птахи (великі) (гол.)	104		12	8	110				210	450	1596	280
Дикі птахи (малі)	120		149	160	30				212	110	438	242

(гол.)												
Риба благородна (ставкова) (ц)	276		192	298	278	218	210	168	178	158	288	368
Риба річкова (ц)	120		618	437	49	339	290	510	310	1236	1128	796
Ціна м’яса свійських тварин у місті за 1 кг												
Волове м’ясо (передня частина) (ціна у кронах)	1,04 - 1,34		1,22 - 1,58	1,10 - 1,44	1,08 - 1,46	1,24 - 1,52	1,14 - 1,56	1,20 - 1,34	1,20 - 1,36	1,64 - 1,32	0,96 - 1,24	0,94 - 1,24
Волове м’ясо (задня частина) (ціна у кронах)	1,16 - 1,40		1,22 - 1,40	1,26 - 1,36	1,28 - 1,38	1,30 - 1,40	1,28 - 1,42	1,12 - 1,24	1,08 - 1,20	1,10 - 1,26	1,14 - 1,26	1,12 - 1,24
Волове м’ясо (ціна у кронах)	0,92 - 1,12		0,92 - 1,24	0,90 - 1,16	1,94 - 1,20	0,98 - 1,28	0,96 - 1,24	1,00 - 1,08	0,94 - 1,06	0,96 - 1,06	0,96 - 1,10	0,92 - 1,10
Телятина (ціна у кронах)	1,16 - 1,32		0,96 - 1,12	0,84 - 1,20	0,80 - 1,10	0,86 - 1,20	0,88 - 1,24	0,96 - 1,16	1,20 - 1,30	1,16 - 1,36	1,24	1,04 - 1,20
Свинина (ціна у кронах)	1,02 - 1,16		1,10 - 1,24	1,20 - 1,32	1,10 - 1,28	1,17 - 1,34	1,17 - 1,35	1,20 - 1,34	1,20 - 1,36	1,12 - 1,36	1,06 - 1,24	1,02 - 1,20

За січень 1908 р. дані відсутні через те, що магістрат Львова не подав їх редакції статистичного віснику.

Певні особливості були й у Кракові. Зокрема, в XIV ст. у Кракові існували окремі ятки, в яких торгували виключно дичиною. Торгівці дичиною мали спеціальні привілеї (дозволи), щоб займатись такого роду діяльністю. В основному вони централізовано закуповували дичину в солтисів і

уповноважених мисливців. Дичина в ті часи користувалась великим попитом.[428] Дослідники торгівлі дичиною встановили, що вартість м’яса дичини на початку XX ст. зростала на 25-35% відносно закупленої в мисливському господарстві. У структурі торгівельних послуг лише 10% від реалізованої вартості становили власне послуги торгівців, а 15-25% становила вартість транспорту.[429]

Протягом 1897-1900 рр. постійно зростало споживання м’яса. Якщо в 1897 році на одного жителя Кракова припадало 96,92 кг м’яса, то в 1900 р.-вже 104,28 кг. Тогочасні статистичні дані по дикій пернатій дичині зафіксували її реалізацію: щороку – близько 2 тис. голів. (табл. 11.6.)

Таблиця 11.6.

Споживання м’яса жителями Кракова (1897-1900 рр.)[430]

Вид м’ясної продукції (кг)	1897 р.	1898 р.	1899 р.	1900 р.
Волове м’ясо (кг)	5647874	6005704	6037853l	497120
Свинина, баранина (кг)	7076850	7323572	7589741	8275448
Всього дичини (кг)	**54786**	**57944**	**60643**	**52809**
В тому числі				
Козулі, олені (гол.)	11730	12930	12915	11655
Кабани	2025	1620	2565	3240

428 Gürtler W. W polu i w lesie / Władysław Gürtler. – Warszawa: polski związek stowarzyszeń łowieckich, 1932. – S.6.

429 Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.258.

430 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1902. – S. 124-125.

(гол.)				
Зайці (гол.)	37491	39429	41520	33629
Розроблена дичина (кг)	1692	1559	1967	2333
Фазани (гол.)	1848	2406	1676	1952
Риба (кг)	458393	463213	432744	441771
Всього м’яса (кг)	**8365806**	**8579824**	**8863868**	**9526520**
Річне споживання м’яса в середньому на одного жителя Кракова				
Яловичина (кг)	65	68	67	71
Свинина (кг)	16	14	17	19
Баранина (кг)	0,21	0,24	0,18	0,13
Риба (кг)	5,31	5,26	4,82	4,83
Дичина та свійські птахи (кг)	9,62	9,01	9,38	8,35
Всього (кг)	**96,92**	**97,27**	**98,84**	**104,28**

У період з 1890 по 1896 рр. мешканці Кракова споживали пернатої дичини від 16154 гол. (1896 р.) до 27715 гол. (1893 р.). Споживання пернатої дичини в цей період мало тенденцію до зменшення (табл.11.7.).

Таблиця 11.7.

Споживання дичини в м. Кракові[431]

Рік	Олень	Кабан (гол.)	Козуля	Зайці	Перната

[431] Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.

	(гол.)		(гол.)	(гол.)	дичина (гол.)
1890	7	32	701	10645	24062
1891	35	45	757	9138	19854
1892	12	79	747	10138	24250
1893	11	54	796	12127	27715
1894	28	54	915	16115	25807
1895	19	56	795	12229	21882
1896	19	22	776	12905	16154

У середньому протягом 1895-1896 рр. споживання дичини відповідно становило 5,7 кг та 6,3 кг, а риби – 9,5 та 10,2 кг. У структурі споживання дичини перевагу надавали м'ясу козулі та оленя (табл. 11.8.).

Таблиця № 11.8.

Споживання дичини мешканцями міста Кракова (1895-1896 р.р.)

Вид дичини	1895 р.	1896 р.
Козулі та олені (кг)	12210	11925
Кабани дикі (кг)	7560	4070
Зайці (кг)	41578	43877
Дичина випотрошена (кг)	628	609

У період з 1889 по 1896 р. жителі Кракова споживали від 7 до 35 голів оленя, від 22 до 79 голів кабана, від 594 до 796 голів козулі. З пернатої дичини обліковували споживання лише фазанів. У цей період їх реалізація у Кракові склала від 500 до 1000 голів (табл.11.9.).

Таблиця 11.9.

Споживання дичини мешканцями м. Кракова (1889-1896 рр.)

Вид дичини/роки	1889 р.	1890 р.	1891 р.	1892 р.	1893 р.	1894 р.	1895 р.	1896 р.
Олень (гол.)	12	7	35	12	11	28	19	19

Кабан (гол.)	27	32	45	79	54	54	56	22
Козуля (гол.)	594	701	757	747	796	915	795	776
Зайці (гол.)	10455	10645	9198	10138	12127	16115	12229	12905
Розроблена дичина (кг)	1308	601	358	867	679	894	628	609
Фазан (гол.)	527	412	463	565	763	1041	852	736
Річкова риба (кг)	276230	291030	273304	279302	318763	329100	334257	326757

У період 1901 – 1904 рр. у Кракові найбільше з копитних було реалізовано козуль (812-674 гол.), кабанів (54 – 20 гол.), найменше – оленів (12 – 1 гол). Зростає споживання фазанів. Зокрема, у 1904 році їх споживання складало 1704 голови (табл. 11.10.).

Таблиця 11.10.

М'ясо дичини, завезене до м. Кракова (1901-1904 рр.)[432]

Вид дичини / роки	1901 р.	1902 р.	1903 р.	1904 р.
Олень (гол.)	12	10	1	4
Кабан (гол.)	54	28	20	36
Козуля (гол.)	812	835	768	674
Зайці (гол.)	11378	13195	10478	13208
Інша дичина (кг)	2764	2838	3169	3148
Фазан (гол.)	974	1357	785	1704
Дикі птахи (гол.)	4869	3713	2171	3099

У подальшому дещо зростає кількість реалізованих оленів, але зменшується реалізація кабанів та козуль. Реалізація фазанів утримується на

---

[432] Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1905. – S. 85.

попередньому рівні. Значно, в 4-5 разів, зменшується реалізація іншої пернатої дичини у порівнянні з 80-ми роками ХІХ століття (табл. 11.11.,11.12.)

Таблиця 11.11.

Дичина, завезена для реалізації до м. Кракова (1906-1907 рр.)[433]

Вид дичини / роки	1906 р.	1907 р.
Олень (гол.)	4	10
Кабан (гол.)	19	20
Козуля (гол.)	816	718
Заєць (гол.)	17200	14232
Інша дичина (кг)	3341	2674
Фазан (гол.)	1716	1459
Дикі птахи (гол.)	4674	4151

Таблиця 11.12.

М'ясна продукція, завезена для реалізації до м. Кракова (1908-1909 р.р.)[434]

Вид	1908 р.	1909 р.
Велика рогата худоба (гол.)	15781	19178
Телята (гол.)	43950	46836
Вівці (гол.)	895	1126
Свині (гол.)	42029	39541
Свинина (кг)	1115963	1138246
Птиця (гол.)	671016	625701
Олені (гол.)	16	12

[433] Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1911. – S. 165.
[434] Statystyka miasta Krakowa. – Kraków, 1912. – Zeszyt XII. – S. 176.

Кабани (гол.)	24	23
Козулі (гол.)	675	773
Зайці (гол.)	15146	11029
Фазани (гол.)	1488	1793
Дикі пернаті (гол.)	4745	7855
Риба благородна (кг)	218453	226173
Риба звичайна (кг)	516164	583510

У ваговому вимірі споживання риби по відношенню до дичини було в десять разів більшим. Споживання риби протягом з 1901 -1907 рр. становило 4-5% від спожитої м’ясної продукції. Дичина становила близько 0,5%. Реалізація фазанів утримувалась на попередньому рівні, тоді як у два рази зростає реалізація іншої пернатої дичини (табл.11.13.).

Таблиця 11.13

Споживання дичини та риби у Кракові в 1901-1907 рр.[435, 436]

1901	Спожито:	кг	% від усього м’яса
	Дичина	58279	0,59
	Дикі птахи	10081	0,10
	Риба	484524	4,98
1902	Спожито:	кг	% від усього м’яса
	Дичина	62826	0,62
	Дикі птахи	5975	0,06
	Риба	457447	4,14
1903	Спожито:	кг	% від усього м’яса
	Дичина	5864	0,53
	Дикі птахи	6568	0,06
	Риба	519831	5,21

[435] Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1910. – S. 166-167.
[436] Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1911. – S. 132.

1904	Спожито:	кг	% від усього м’яса
	Дичина	61065	0,59
	Дикі птахи	8948	0,09
	Риба	526059	5,12
1905	Спожито:	кг	% від усього м’яса
	Дичина	62850	0,61
	Дикі птахи	7979	0,09
	Риба	546145	5,24
1906	Спожито:	кг	% від усього м’яса
	Дичина	75686	0,74
	Дикі птахи	6350	0,06
	Риба	579530	5,69
1907	Спожито:	кг	% від усього м’яса
	Дичина	63833	0,61
	Дикі птахи	5551	0,05
	Риба	765618	7,37

У ваговому вимірі споживання риби по відношенню до дичини було в десять разів більшим. Споживання риби протягом 1901-1907 рр. становило близько 4-5% від спожитої м’ясної продукції. У загальному дичина становила близько 0,5%. Частка пернатої дичини складала від 0,1% до 0,05% і мала тенденцію до зниження.

Слід відмітити, що вартість дичини на 30-50% була вищою від вартості м’яса свійських тварин. Серед риби найбільше цінувалась щука. (табл. 11.14.-11.16).

Доставка до м. Краків продуктів харчування за 1911 рік[437,438,439,440,441,442,443,444,445,446,447,448]

Таблиця 11.14.

Місяці	ВРХ (гол.)	Свині (гол.)	Кури, голуби (гол.)	Інші пернаті (гол.)	Олені (гол.)	Дикі кабани (гол.)	Козулі (гол.)	Зайці (гол.)	Розроблена дичина (центнери)	Фазани (гол.)	Великі дикі пернаті (гол.)	Середні дикі пернаті (гол.)	Дрібні дикі пернаті (гол.)
Січень	1864	4245	13387	1558	1	5	142	6253	1,46	400	62	6	409
Лютий	1380	3932	12592	7437	2	1	130	1682	280	91	147	2	211
Березень	1708	3895	14263	9267	1	3	25	5	0,54	32	66	-	114
Квітень	1424	2955	14738	6670	-	2	-	-	0,25	31	51	-	-
Травень	1771	4165	22801	1017	1	-	26	1	0,4	6	1	-	-
Червень	1667	3821	30057	2137	1	1	90	-	1,10	-	-	-	-
Липень	?	?	?	?	?								
Серпень					-	-	37	3		1333			

437 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
438 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Luty 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
439 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Marzec 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
440 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Kwiecień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
441 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Maj 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
442 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Czerwiec 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
443 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Lipiec 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
444 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Sierpień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
445 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Wrzesień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
446 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Pażdziernik 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
447 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Listopad 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.
448 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Grudzień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

Вересень			74801		4	-	29	53	3,53	2467
Жовтень			56512		4	3	65	440	2,73	1205
Листопад			37696		4	1	77	302	3,86	1798
Грудень			31769		3	1	108	785	3,71	1815

Таблиця № 11.15.

Реалізація деяких видів дичини та свійських видів тварин у Кракові у 1915 р. в розрізі місяців [449,450,451,452,453,454,455,456,457,458,459,460]

Місяці	Кури, голуби (гол.)	Риба (центнери)	Олені (гол)	Дикі кабани (гол.)	Козулі (гол.)	Зайці (гол)	Розроблена дичина (центнери)	Дикі пернаті (гол.)	Вартість 1 кг м'яса козулі (крона)	Вартість 1 голови зайця (крона)
Січень	11089	602	1	2	26	928	0,78	343	-	6-7
Лютий	13399	355	-	-	46	300	0,26	570	-	-
Березень	12610	354	-	1	2	12	0,34	511	-	-
Квітень	8918	146	-	1	-	-	0,04	42	-	-
Травень	12576	116	-	-	2	-	-	47	-	-
Червень	19226	106	-	-	6	1	0,04	20	-	-
Липень	32854	132	-	-	2	1	0,14	1	-	-
Серпень	39622	126	-	-	5	3	0,23	507	-	-
Вересень	48911	227	-	-	4	38	0,88	837	-	-
Жовтень	38963	284	1	-	7	955	0,33	650	-	-
Листопад	22693	415	-	-	12	1384	0,29	941	-	7-8
Грудень	20279	532	-	-	32	2441	0,92	247	-	8-10

[449] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[450] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Luty 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[451] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Marzec 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[452] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Kwiecień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[453] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Maj 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[454] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Czerwiec 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[455] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Lipiec 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[456] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Sierpień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[457] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Wrzesień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[458] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Październik 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[459] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Listopad 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.
[460] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Grudzień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s

Таблиця 11.16.

Статистика споживання м'яса в місті Кракові за 1925 р.

[461,462,463,464,465,466,467,468,469,470,471,472]

Місяць	Вартість у злотих				Споживання					
	Свинина (за 1 кг)	Телятина (за 1 кг.)	Заєць за (гол.)	М'ясо козулі (за 1 кг)	Кури, голуби (гол.)	Розроблена дичина (центнери)	Дикі пернаті (гол.)	Кабани, олені, козулі (гол.)	Зайці (гол.)	Риба (кг)
Січень	1,80-2,00	1,30-1,55	7-7,50	-	35138	0,15	49	19	3102	823
Лютий	1,80-2,00	1,40-1,55	-	-	37948	0,50	3	9	1053	969
Березень	1,70-1,80	1,30-1,55	-	-	40523	0,10	1	8	-	1134
Квітень	1,70-1,80	1,30-1,55	-	-	45764	0,45	8	-	-	619
Травень	1,70-2,00	1,30-1,40	-	-	58806	-	-	1	-	387
Червень	1,70-2,00	1,30-1,40	-	-	51475	0,55	-	11	-	264
Липень	1,70-2,00	1,30-1,40	-	-	54574	0,3	14	3	-	346
Серпень	2,30-2,50	1,40-2,00	-	-	45358	1,10	86	6	-	419
Вересень	2,80-3,00	1,80-2,0	-	-	57619	1,20	865	7	2	602

[461] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[462] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Luty 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[463] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Marzec 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[464] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Kwiecień 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[465] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Maj 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[466] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Czerwiec 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[467] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Lipiec 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[468] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Sierpień 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[469] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Wrzesień 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[470] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Paździermik 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[471] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Listopad 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.
[472] Sprawozdania statystyczne za miesiąc Grudzień 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

Жовтень	2,60-3,00	1,60-2,00	4,00-7,00		42345	1,10	138	11	1151	741
Листопад	2,20-2,60	1,60-2,00	3,00-6,00	3,00-4,20	26858	1,44	1716	9	2699	765
Грудень	2,20-2,60	1,40-1,80	5,50-7,00		22893	0,74	101	27	5525	809

Найнижчий рівень споживання пернатої дичини припадав на березень, квітень, травень. У ці місяці відповідно до чинного на той час законодавства було заборонене практично будь-яке полювання, дозволялось добувати лише у вольєрах. Найвищий рівень реалізації припадав на вересень, жовтень та листопад. У порівнянні з початком ХХ ст., в 1925 р. реалізація дикої пернатої дичини у Кракові різко знижується.

За право реалізації продуктів харчування сплачували відповідний податок. Лише за реалізацію пернатої дичини в казну надходило більше тисячі крон. (табл. 11.17).

Таблиця 11.17.

Загальний дохід магістрату Кракова від сплати акцизного податку по видах дичини в 1894-1903 рр. (у кронах)[473]

Вид дичини / роки	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903
Олені	100	68	68	68	39	29	18	43	35	3
Кабани	145	150	59	40	32	51	64	145	75	54
Козулі	833	723	706	692	772	774	700	736	756	696
Зайці	3062	2323	2452	2120	2227	2345	4899	2185	2534	2012
Фазани та глухарі	375	307	265	335	436	304	353	352	491	284
Дикі	540	674	699	651	807	815	884	902	694	400

[473] Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1905. – S. 116.

птахи										

На початку XX ст. діяли віжповідні ставки щодо оплати акцизного податку (табл. № 11.18).

Таблиця 11.18.

Ставка сплати акцизного податку за право реалізації харчових продуктів у місті Кракові (1906-1907 рр.)[474]

Вид дичини	Одиниця виміру	Вартість
Велика рогата худоба	за голову	1,26 крон
Телята до одного року	за голову	0,07 крон
Молодняк свиней до 19 кг	за голову	0,27 крон
Свині більше 19 кг	за голову	0,11 крон
Свіже м'ясо	за 100 кг	1,58 крон
Олень	за голову	1,05 крон
Кабани до 17 кг	за голову	0,79 крон
Козулі	за голову	0,27 крон
Зайці	за голову	0,06 крон
Інша дичина	за 100 кг	1,88 крон
Дикі птахи фазан, глухар (більші та кращої якості)	за голову	0,11 крон
Рябчики, качки, гуси, голуби (менші)	за голову	0,06 крон
Свійські більші: індики, гуси, качки	за голову	0,03 крон
Свійські менші: кури, голуби	за голову	0,01 крон

Слід відмітити, що вартість дичини на 30-50% була вищою від вартості м’яса свійських тварин. Серед риби найбільше цінувалась щука. Оподаткування

[474] Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1911. – S. 165.

фазана було в десять разів вищим за оподаткування малої домашньої курки однакової ваги. Навіть якщо порівнювати оподаткування пернатих з іншою дичиною, то воно було високим. Зокрема, рябчик, вага якого в 6-8 разів менша за вагу зайця, оподатковувалась по одній ставці.

Доволі велике значення споживання пернатої дичини мало і в інших містах Європи. Лише за 1907 р. парижани спожили 6,8 млн голів різної пернатої дичини, в тому числі: 500 тис. куріпок, 40 тис. перепілок, 1,2 млн. голубів, 860 тис. диких качок. З копитних – 11 тис. оленів та козуль, 200 кабанів; з хутрових - 253 тис. зайців, 3,25 млн. диких кроликів.[475] А вже в 1912 році парижани спожили наступну кількість пернатої дичини: 143 тис. фазанів, 170 тис. індиків, 173 тис. шпаків, 317 тис. куріпок, 622 тис. диких качок.[476] Якщо врахувати, що в місті в той час проживало 2,7 млн осіб, то в середньому один парижанин споживав 2,5 голів дикої пернатої дичини. У Львові в цей же період (початок XX ст.) проживало близько 150 тис. мешканців. Споживання пернатої дичини складало 7-10 тис. голів. У середньому один львів'янин споживав 0,04-0,06 голів пернатої дичини, що в 50 разів менше, ніж у Парижі. Великими споживачами пернатої дичини були й мешканці Берліна, які лише в 1906 р. спожили 432 тис. фазанів. Якщо врахувати, що чисельність мешканців Берліна в той час становила близько двох мільйонів, то в середньому один фазан припадав на чотирьох мешканців.[477] У цейже період львів'яни споживали до 1 тис. фазанів тобто, 1 фазан припадав на 150 львів'ян.

Отже, в організації державного регулювання споживання пернатої дичини велику роль відігравало державне регулювання торгівлі та цінової політики при визначенні податків і мит. Розмір податку в Галичині за реалізацію пернатої дичини залежав від її виду. Вартість оподаткування пернатої дичини була вищою за свійських пернатих. Споживання пернатої дичини мало сезонний характер, найнижчий рівень припадав на березень-травень, а найвищий – на вересень-листопад. Позитивно на торгівлю дичиною вплинув науково-

[475] Drobiazgi myśliwskie//Łowiec Polski. – 1908. – № 20. – S.248.
[476] Kronika // Łowiec. – 1913. - №11. – S.131.
[477] Kamocki S. Łowiectwo i jego przyszłość w Polsce//Łowiec . – 1928. – № 16. – S.259-26

технічний прогрес, при якому м’ясо дичини можна довгий час зберігати в охолодженому вигляді. Це дало можливість знівелювати сезонне подорожчання дичини. У порівнянні з країнами Європи, в Галичині споживання пернатої дичини було в десятки, а по деяких позиціях у сотні разів нижчим.

12. Вартість мисливських видів пернатої дичини

З цивілізаційним розвитком суспільства змінюється значення мисливства в житті людини, а відповідно й цінність продукції полювання та її роль у задоволенні потреб людини. До X ст. полювання стало основним джерелом постачання війська провіантом під час воєнних походів, а згодом – видом розваг та відпочинку.

З економічним розвитком Галичини в XIX ст. все більшу роль у харчуванні починають відігравати м’ясні продукти, ціна на які в порівняні з рослинними зростає. Так, якщо протягом 1805–1814 рр. співвідношення вартості пшениці до м’яса було 33:1, то з 1865 по 1874 р. вартість м’яса зросла у два рази (табл. 12.1.).

Таблиця 12.1.

Ціни продуктів харчування в м. Львові в золотих ринських[478]

Роки	за центнер					за 1 кг
	пшениця	жито	ячмінь	гречка	овес	м’ясо
1805-1814	4,89	3,76	2,96	3,20	1,82	0,15
1815-1824	4,42	3,35	2,42	2,87	1,43	0,13
1825-1834	2,89	1,98	1,52	1,89	1,29	0,10
1835-	2,81	2,04	1,53	2	1,2	0,13

[478] Miasto Lwów w okresie samorządu 1870 – 1895. – Lwów: Drukarnia W.A. Szyjkowskiego, 1896. – S.663.

1844						
1845-1854	5,92	4,57	3,70	3,96	2,58	0,20
1855-1864	7,04	4,38	3,59	4,23	2,65	0,36
1865-1874	7,68	4,99	4	4,85	2,84	0,45
1875-1884	6,94	4,86	3,70	4,63	2,85	0,50
1885-1894	5,71	4,06	3,11	4,90	2,72	0,59

Порівняно з іншими країнами на ринках м. Львова наприкінці XIX ст. встановились низькі ціни на пернатих,[479] а гуцули обмінювали вальдшнепа лише за пачку тютюну, що коштувала лише 4 геллери, тоді як у Відні його вартість була у тридцять разів вищою.[480] Преса заохочувала експортувати дичину до країн Європи, інформуючи про досить високі ціни на тамтешніх ринках. Саме тому у Відні закуповували дичину для Гамбурга і Лондона, бо там її ціна постійно зростала: молоді куріпки коштували 90 геллерів, фазан – 2,5 крон, дика качка – 1-1,2 крони, вальдшнеп – 1-1,3 крони, 1 кг оленини – 44-49 геллерів, великих кабанів – 32-36 геллерів, середніх – 50-60 геллерів, малих – 80-90 геллерів.[481] Очевидно, що м'ясо пернатої дичини було дорогим. Зокрема, вага живої маси вальдшнепа сягала 400 г. За гроші, сплачені за нього, можна було купити 2 кг м'яса дикого кабана середньої якості.

Однак слід зазначити, що торгівля дичиною в Львові не мала системного характеру, а свої умови тут диктували торгівці, а не мисливські господарства. Формування ціни на м'ясо дичини в м. Львові зумовлювала низка факторів,

[479] Kronika // Łowiec – 1885. – № 10. – S.165.
[480] Słowo o hucułach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.
[481] Dziczyzna // Gazeta lwowska. – 1892. – № 303. – 18 grudnia. – S.3.

пов'язаних з регулюючим впливом магістрату міста та з економічними особливостями. Так, у Львові на початку ХХ ст. були встановлені наступні акцизи (податок на споживання) на дичину, за одну голову: олень – 3,95 крон, дикі кабани понад 17 кг – 2,80 крон, козулі, малі кабани – 0,95 крон, зайці – 0,2 крони. Вартість 1 кг м'яса у зв'язку із встановленням податку на споживання зросла на 5-10% у залежності від виду дичини.

На вартість дичини впливали також й інші видатки: дороге транспортування, заробіток торгівця (10%). У загальному вартість м'яса дичини зростала на 25-35% відносно закупівельної в мисливському господарстві. Так, на початку ХХ ст. склались наступні ціни на дичину безпосередньо в мисливських господарствах: заєць – 1,5-1,8 крон, козуля понад 14 кг – 13 крон, кабан (три і більше років) – близько 20 крон, дворічний – 16 крон і однорічний – 6-10 крон; олень понад 100 кг – близько 25 крон, від 60 до 100 кг – близько 20 крон, менше 60 кг – близько15 крон за одну голову. У той же час ціни на львівській торговиці були сформовані наступним чином: заєць – 2-2,5 крон; козуля велика – 18-20 крон, середня – 14-15 крон; кабан великий – близько 30 крон, середній – 25 крон, малий – близько 15 крон; великий олень – близько 32 крони, середній – близько 24 крон, малий – 20 крон. У Відні в цей же період ціна продажу дичини була ще більшою ніж у Львові і становила: заєць – 3-3,20 крони, куріпка – 1,30-1,60 крони, стара куріпка – 0,8-1,1 крони; качка – 2-2,4 крони; вальдшнеп – 2,2 до 2,8 крони; олень (1 кг) – 0,64-0,76 крони; козуля (1 кг) – 1,40-1,50 крон, кабан старий (1 кг) – 0,6-0,8 крон. Одна з причин подорожчання м'яса дичини у Відні полягала у правилах експорту, відповідно до яких було встановлено досить високе мито. У Німеччині це мито були меншим, і дичину туди було легше постачати. Також через несприятливу фіскальну політику багато мисливської продукції проходило повз ринок. Так, розмір податку за оленя великого чи малого був однаковим, тому на львівський ринок потрапляли старі особини, тоді як молодих відправляли на віденський

ринок, де ціни були вищими.[482] Зокрема, в 1900 р. на віденському ринку кілограм м'яса козулі коштував 1,3-1,6 крони, оленини – 0,6-0,7 крони, великі зайці – 3,2-3,5 крони, малі зайці – 1,4-2,1 крони. Серед пернатих, за голову молодих куріпок брали 1,0-1,45 крони, старих – 0,7-0,9 крони, фазана – 2,8-3,2 крони, дикої качки – 1,2-1,4 крони перепілки 0,2-0,4 крони.[483] У порівнянні з цінами на львівському ринку у Відні ціна на дичину була у два рази вищою. Середня ціна на пернату дичину протягом 12 років (1898-1909 рр.) у деяких містах Європи становила (в марках): за куріпку в Ліоні – 2,82, Парижі – 1,08, Відні – 1,07, Ризі – 1,03, Монако – 0,99, Берліні – 0,85; за фазана в Ліоні – 4,26, Римі – 3,63, Відні – 3,63, Дрездені – 3,60, Парижі – 3,38, Відні – 3,04, Цюріху – 2,89, Будапешті – 2,89, Липску – 2,83.

Як бачимо, найдорожче можна було реалізувати дичину в Ліоні. Також порівняно високі ціни на дичину фіксували в Парижі. Дешевше можна було купити дичину в Відні. Але найдешевше дичину, в тому числі й пернату, можна було купити в Берліні. Дослідники відзначали, що висока ціна на дичину в Ліоні, Парижі та Мадриді криється в поганих умовах ведення мисливського господарства в цих країнах.[484]

Цікавим є той факт, що на подорожчання дичини впливали деякі дивні для сучасника чинники, зокрема, для приготування дичини використовували більшу кількість приправ, які на той час коштували дорого, та потрібні були послуги доброго кухаря, бо господині нижчих соціальних прошарків не вміли приготувати з дичини смачні страви.[485]

---

[482] Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.255-258.
[483] Sprawozdanie oryginalne z targu zwierzyny // Łowiec. – 1900. – № 19. – S. 295.
[484] Cena dziczyzny//Łowiec Polski. – 1911. – № 22. – S.34.

[485] Проців О. Р. Державне регулювання торгівлі продукцією мисливства у Галичині середини XIX – початку XX століття на прикладі міста Львова / О. Р. Проців // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 33. – С.127-137.

Ринок Галичини відреагував різницею цін при торгівлі дичини масовим утворенням організацій з її закупівлі, в тому числі й пернатої. Зокрема, Станіслав Щупяк зі Львові зобов′язувався закупити будь-яку кількість дичини. За умови великої партії дичини (60-70 зайців) він виявляв готовність приїхати при будь-якій погоді навіть на місце полювання. Закупівельник пропонував наступні ціни: 1 кг кабана до 40 кг – 0,25 золотого, 1 кг кабана до 70 кг – 0,15 золотого, 1 кг кабана понад 70 кг – 0,1 золотого, 1 кг м'яса козулі – 0,4 золотого, заєць – 1 золотий, пара фазанів – 2,4 золотого, рябчик – 1 золотий, вальдшнеп – 1 золотий, куріпка – 0,5 золотого, тетерук – 1,2 золотого, качка – 0,5 золотого.[486] Кілограм оленини коштував 80 гелерів,[487] тобто 0,4 золотого.

Цього ж року Міхал Кривда (м. Львів, Ринок, 29 пасаж Андріолі) скуповував дичину за такими цінами: 1 кг м'яса самця оленя – 0,4 золотих, заєць – 1 золотий, 1 кг м'яса дикого кабана (молодняк до 25 кг) – 0,3 золотого, середньої ваги (25-50 кг) – 0,25 золотого, вище середньої ваги (50-70 кг) - 0,15 золотого; за пернатих: фазан – 1,1 золотого, рябчик – 1 золотий, вальдшнеп – 0,9 золотого, дика качка – 0,65 золотого.[488] Аналіз показує, що закупівельні ціни з попередньою позицією за невеликим винятком співпадають. Перната дичина коштувала значно більше в порівнянні з м'ясом копитних тварин. Крім оголошень про закупівлю дичини, публікувались оголошення про реалізацію великих партій живої дичини для відсвіжування крові. Зокрема, покупцям пропонували купити 10000 живих зайців і декілька тисяч живих фазанів та куріпок з гарантією їх доставки живими.[489]

Для покращення експорту дичини й ознайомлення потенційних експортерів з ціновою ситуацією на ринках Європи в тогочасній мисливській пресі публікували ціни на дичину в той чи інший час. Зокрема, в 1907 р. у Вроцлаві куріпки були дорогими, а в Пешті встановились наступні ціни: дика

---

[486] Ogłoszenia // Łowiec. – 1904. – № 1. – S.11.

[487] Drobne ogłoszenia i inseraty//Łowiec. – 1904. – № 21. – S.253.

[488] Drobne oglłoszenia i inseraty// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.297.

[489] Drobne oglłoszenia i inseraty// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.297.

качка – 0,8 золотого, куріпка – 0,75 зол., заєць – 1,7 зол. за голову, дикий голуб – 0,5 зол., перепілка – 0,5 зол. за пару, 1 кг козулячого м'яса – 0,75 зол., а оленячого – 0,6 зол.[490] Порівнюючи ціни у Львові та Пешті, встановлено, що м'ясо козулі вартувало в Пешті у два рази більше, а вартість куріпки та дикої качки була більшою на 50%. Великий попит на диких пернатих спостерігався в Парижі. Його мешканці в 1899 р. спожили 1500000 жайворонків, 31000 вальдшнепів, 277000 перепілок, 138000 фазанів, 230000 дроздів, 650000 куріпок; з копитних – 14000 оленів і козуль, 500 кабанів; 100000 зайців. Найбільше дичини до міста привозили з Англії, Голландії, Італії, Норвегії і Німеччини. Пернатої дичини, а особливо жайворонків найбільше експортували з Іспанії, а з Єгипту – перепілок. Крім того, ціна на жайворонка становила 1,65–2,75 франки, вальдшнепа – 3-5 фр., перепілку – 0,75-1 фр., фазана – 5-6 фр., дрозда – 0,4-0,6 фр., зайця – 5-7 фр., оленя – 50-170 фр., кабана – 40-90 франки.[491] Отже, парижани високо цінували пернату дичину: вартість 15 фазанів дорівнювала вартості 1 дикого кабана. Слід відмітити, що фазан у живій масі у 50-70 разів менший за кабана.

Тенденція до високих цін на дику пернату дичину збереглась і наприкінці 20-х років XX ст. Зокрема, вальдшнеп, середня вага якого становила 300 г, коштував як 3-4 кг оленини. Фазан дорівнював вартості одного зайця, дика качка – 4 кг м'яса дикого кабана.[492] У 30-х роках XX ст. в Італії вартість куріпки становила 80-100 лір, зайця – 85-110 лір, фазана – 40-50 лір. 31 грудня після закінчення сезону полювання, велику кількість дичини, в тому числі й пернатих, випускали в угіддя. Пернатих навіть експортували з інших країн Європи. Експортери зазвичай транспортували дичину лише до італійського кордону, звідти після митних та санітарних формальностей її швидкими поїздами доставляли до місця призначення. Переїзд по Італії тривав максимально до 24 годин, тому випадків загибелі дичини не було. За дичину, призначену для мисливських угідь, мито відповідно до чинного законодавства

[490] Handel zwierzyną // Łowiec. – 1897. – № 11. – S.196.
[491] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 23 . – S.10.
[492] Wiadomości handlowe//Łowiec Polski – 1930. – № 1. – S.17.

не оплачували, а перевезення на території Італії коштувало 50-70 лір за 100 кг багажу (живої дичини).[493]

Дослідники відзначали, що ціни на пернатих у Бельгії у 30-х роках XX ст. були в 4-7 разів вищими, ніж у Другій Речі Посполитій. Це заохочувало експортерів поставляти туди продукцію. Так, куріпок реалізовували по 20-23 франки, зайців – по 20-50 франків, перепілок – по 10-20 франків, тетеруків – по 50 франків.[494]

Аналіз цін на пернату дичину у 30-х роках XX ст. у Другій Речі Посполитій показав, що фазан коштував стільки ж, як і 6 кг м'яса дикого кабана; один вальдшнеп вартував 5 кг м'яса кабана (табл. 12.2.)

Таблиця 12.2.

Витяг з оголошень про реалізацію дичини у Львові в 1931-1932 рр.[495,496]

Вид продукції	1931 р.	1932 р.
	Вартість (у злотих)	
М'ясо козулі (1 кг)	1,30-1,6	
Кабан (1 кг)	0,5-0,8	0,5
Заєць із шкірою (1 гол.)	3,5	
Заєць без шкіри (1 гол.)	2,20-2,75	
Фазан (1 гол.)	3-3,5	
Качка (1 гол.)	2	2
Вальдшнеп (1 гол.)	2,5	2,5

Тогочасні експерти відзначали зростання цін на зайців у Галичині через їх масовий вивіз за кордон.[497] Слід відмітити, що під час захоплення Австрії Німеччиною в 1938 р. ринкові механізми визначення цін на дичину було

[493] Dereziński J. Możliwości exportu żywej dziczyzny z Polski do Włoch // Łowiec Polski – 1931. – № 8. – S.146.
[494] Rozmaitości //Łowiec Polski – 1933. – № 28. – S.339.
[495] Wiadomości handlowe // Łowiec – 1931. – № 24. – S.372.
[496] Wiadomości handlowe// Łowiec. – 1932. - № 4. – S.40.
[497] Wiadomości handlowe//Łowiec Polski – 1930. – № 1. – S.17.

замінено на адміністративне втручання, притаманне державам з тоталітарним режимом. Законодавство забороняло реалізовувати дичину за ринковими цінами, причому окремо ціна встановлювалась при оптовій та роздрібній реалізації (табл. № 12.3.)

Таблиця 12.3.

Максимальні реалізаційні ціни в Австрії в 1938 р.[498]

Вид дичини	Ціна (в марках)	
	для заготівельників	для споживачів
Заєць (1 гол.)	3	3,8
Заяче м’ясо (1 кг)		1,3
Козуля (1 кг)		0,8
Олень зі шкірою (1 кг)	0,9	
Оленяча полядвиця за (1 кг)		3
Оленяча лопатка (1 кг)		2
Фазан-самка (1 гол.)	1,5	1,9
Фазан-самець (1 гол.)	1,8	2,3
Куріпка (1 гол.)	0,6	0,8

Високі ціни на пернату дичину на початку XX ст. спостерігались і в Царстві Польському. Зокрема, одна куріпка середньої ваги (350-600 г) коштувала як і заєць, вага якого становила 3-7 кг, а вартість однієї дикої качки дорівнювала вартості 7 кг м’яса дикого кабана (табл. 12.4.)

Таблиця 12.4.

Вартість дичини на складі Хрущинського в м. Варшава (1900 р.)[499]

Вид дичини	Купівля	Продаж	Одиниця виміру
	Вартість		
М’ясо козулі	18 коп.	22,5-25 коп.	Фунт

[498] Der deutsche Jäger//Łowiec Polski – 1938. – № 34 . – S.708.
[499] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 2 . – S.13.

Заєць	75 коп.	1-1,20 коп.	голова
Куріпка	80 коп.	1.00 коп.	пара
Качка дика	90 коп.	1,20 коп.	пара
Рябчик	1.20 коп.	1,50 коп.	пара
Тетерук	1,80 коп.	2,50 коп.	пара
Кабан	5 коп.	8 коп.	фунт

Примітка. 1 фунт = 453 г.

Коливання цін на пернату дичину в Царстві Польському мало сезонний характер. Взимку дичина коштувала дорожче і дешевшала на весні. (табл. 12.5).

Таблиця 12.5

Оголошення про продаж живої дичини в с. Скерневичі (Королівство Польське) у 1909 р.[500]

Місяць	Заєць (ціна в рублях)		Фазан за голову (ціна в рублях)		куріпка (ціна за пару в рублях)
	самець (1 гол.)	самиця (1 гол.)	півень (гол.)	курка (гол.)	
Грудень	2	6,80	2,30	3,20	2,70
Січень	2,30	7,80	2,80	3,50	3,0
Лютий	2	8,80	3	4	3,50
Березень			3,20	4,50	3,80

Відомий дослідник мисливства Царства Польського Микола Ройман відзначав особливості реалізації дичини на ринках. Наприклад, у Царстві Польському олені, кабани, козулі реалізовували цілими зі шкірою. Велике значення на формування ціни мала й категорія м’яса та його якість. М’ясо самок оленів, козуль і кроликів вартувало більше, ніж м’ясо самців. Вище цінувалась дичина, добута влітку. Більше того, кожному виду дичини були присвоєні категорії якості. Такі види пернатої дичини, як куріпка, вальдшнеп, бекас, перепілка були віднесені до найвищої третьої категорії. За їх реалізацію

[500] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1909. – №21 . – S.334.

сплачували найвищий торгівельний податок і вони мали високу реалізаційну ціну (табл. 12.6.).

Таблиця 12.6.

Категорія якості, вартість та торгівельний податок на дичину в Царстві Польському (1840 р.)[501]

Вид дичини	Категорія якості	Вага (у фунтах)	Торгівельний податок (в рублях)	Вартість м’яса певних категорій	
				найнижча	Найвища
Самець оленя до 2-х років	1	160	1,20	4,80	8.0
Самка оленя	1	120	1.20	3,60	6,0
Олень або олениця до 2-х років	1	90	1.20	2.70	4.5
Лось-самець старший 2-х років	0,8	400	1,20	9.60	16
Самка лося старша 2-х років	0,8	330	1,20	7,92	13,20
Лось (молодняк) до 2-х років	0,8	240	1,20	5,76	9,60
Козуля-самець старший 2-х років	1,5	60	0,60	2,70	4,50
Козуля-самка до 2-х років	1,5	50	0,60	2,25	3,75

[501] Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S.602.

Козуля-самець або самка до 2-х років	1,5	40	0,60	1,80	3
Кабан-самець (однорічний)	0,6	200	0.90	3,60	6
Кабан-самка старша 3-х років	0.7	120	0,60	2,52	4,20
Кабан-самець або самка старші 2-х років	0,8	100	0,45	2,40	3,95
Кабан до одного року	1.0	40	0,30	1,20	2,0
Заєць	1	9	7,5 копійок	27	45
Бобер			30 копійок	4.50	4,50
Дрохва	1	10	15	48	80
Глухар	1,2	9	15	32	54
Рябчик	2	4	7,5	24	40
Куріпка	3	1,5	5	13	22
Вальдшнеп	3	1,5	5	13	22
Бекас	3	1	5	9	15
Перепілка	3	0.5	4	4	7
Деркач, кулик, шпак, голуб	2	0,5	2,5	3	5
Дика качка	1	3	5	0	15

Отже, мисливські види пернатої дичини користувались на ринках Галичини та Європи високим попитом. Вартість м’яса пернатих у порівнянні з м’ясом диких копитних тварин була у 5-7 разів вищою. На ціноутворення мали вплив політичні режими, а також оподаткування та сезонні фактори. Загалом

вартість пернатої дичини в Європі була вищою ніж у Галичині, що зумовлювало її експорт та підвищувало ціни на внутрішньому ринку.

13. Експорт та імпорт пернатої дичини

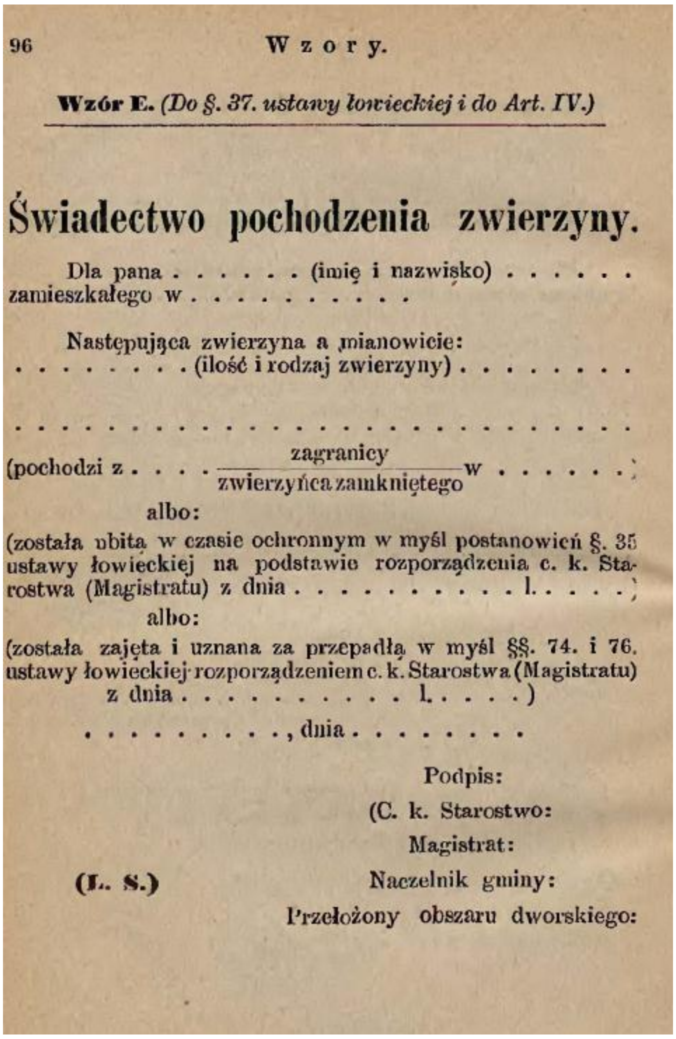
Ефективність ведення мисливського господарства зумовлене частково географічними та кліматичними особливостями. Вони визначають насичення внутрішнього ринку дичиною та її імпорт з інших країн, що ефективніше ведуть мисливське господарство і де відповідно продукція мисливства є дешевшою. Також однією з умов ефективного ведення мисливського господарства є можливість реалізувати продукцію за найвищою ціною. То ж визначальним чинником, що формує ціну, є власне ефективне ведення мисливського господарства, яке забезпечує потребу внутрішніх споживачів, визначає ціну і можливість реалізовувати продукцію на зовнішніх ринках. Слід відмітити, що в Галичині мисливська галузь, як й інші галузі економіки, знаходилась на низькому рівні**.** У середньому протягом 1875-1895 рр. на 1 км^2 у Галичині в рік добували дичини на 3,7 крони. Нижчими показники були лише на Буковині – 1,86 крон. У той же час середній дохід від добування дичини серед країн Австро-Угорської імперії був набагато (майже в 10 разів) вищим; у Нижній Австрії – 45,48 крон (у 12,3 рази), Чехії – 34,38 крон (у 9,3 рази). Відповідно у десять разів нижчим було добування козуль в Галичині у порівнянні з Верхньою та Нижньою Австрією. [502]

Питання імпорту дичини отримало законодавче забезпечення у країнах Європи. З метою контролю за якістю мисливської продукції при імпортних операціях Австро-Угорської монархії намісництво Галичини Розпорядженням від 23 вересня 1906 р. L. 117.704 затвердило ветеринарну конвенцію, укладену між Австро-Угорщиною і Швейцарією. Конвенція визначала, що вся м’ясна продукція, що ввозиться на територію Галичини із Швейцарії і вивозитьс на

[502] Zestawienie powierzchni kraju, stosunków łowieckich przeciętnej wartości ubitej zwierzyny, personlu łowieckiego na podstawie dat ststystycznych, zebranych przez c.k. ministerwstwo rolnictwa w periodach 1875, 1880, 1885, 1890 i 1895 //Łowiec. – 1901. – № 11. – S. 168.

територію Швейцарії, повинна проходити ветеринарно-санітарну експертизу.[503] Відповідно до Мисливського закону Галичини, що вступив у дію в 1910 р., для забезпечення контролю за рухом імпортованої дичини вона повинна була мати відповідний сертифікат про походження. Форма сертифікату визначалась у додатку Е:

(рис. 13.1)

96 Wzory.

Wzór E. *(Do §. 37. ustawy łowieckiej i do Art. IV.)*

Świadectwo pochodzenia zwierzyny.

Dla pana . . . . . . (imię i nazwisko) . . . . . .
zamieszkałego w . . . .

Następująca zwierzyna a mianowicie:
. . . . (ilość i rodzaj zwierzyny) . . . .

. . . .

(pochodzi z . . . . zagranicy / zwierzyńca zamkniętego w . . . .)

albo:

(została ubita w czasie ochronnym w myśl postanowień §. 35 ustawy łowieckiej na podstawie rozporządzenia c. k. Starostwa (Magistratu) z dnia . . . . l. . . . . .)

albo:

(została zajęta i uznana za przepadłą w myśl §§. 74. i 76. ustawy łowieckiej rozporządzeniem c. k. Starostwa (Magistratu) z dnia . . . . l. . . . . .)

. . . ., dnia . . . .

Podpis:
(C. k. Starostwo:
Magistrat:
(L. S.) Naczelnik gminy:
Przełożony obszaru dworskiego:

Додаток Е до Мисливського закону Галичини від 1897 р.: Свідоцтво про походження дичини.[504]

Компетенція видачі цих сертифікатів покладалась виключно на державну повітову владу того повіту, де продаватимуть дичину.[505] Слід відмітити, що

[503] Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Lwów, 1906. – S. 413.

[504] Das neue Jagdgesetz für Galizien und Großherzogtum Krakau: giltig vom 26.März 1898. – Złoczów: Nakładem i drukiem księgarni W.Zukerkandla, 1905. – S.96.

мета видачі цих сертифікатів полягала не лише у впорядкуванні якості дичини та сплаті мита, але й у запобіганні браконьєрства, оскільки незаконно добута дичина не могла бути в законний спосіб реалізована.[506] Наступний Мисливський закон, що діяв у Галичині з грудня 1927 р., у статті 53 передбачав також видачу відповідних сертифікатів про походження для битої дичини.[507] Стаття 54 цього ж закону передбачала видачу сертифікатів при імпорті живої дичини. Ці вимоги запобігали поширенню епізоотій, сприяли контролю за акліматизацією дичини.[508] Відомо також, що аналогічний сертифікат про походження дичини був запроваджений ще в 1888 р. при її імпорті до Франції.[509] Свій вплив на експортно-імпортні операції з дичиною мали й міжнародні громадські організації. Зокрема, на третій сесії Міжнародної мисливської ради, що проходила з 19 по 22 квітня 1934 р. у Варшаві, було прийнято звернення до керівників країн, що імпортують та експортують живу дичину, з вимогою створили належні умови для торгівлі, а саме: впорядкувати законодавче забезпечення для зменшення впливу держави на ці процеси, а сама рада взяла на себе функцію координатора між продавцями та покупцями дичини.[510]

У період з 1884 по 1908 р. Австро-Угорщина імпортувала дичину на 1701082 крон, тоді як експортувала – на 73090307 крон, тобто, експорт дичини переважав імпорт. Найбільше дичини імпортували до Австро-Угорщини з Німеччини (54,82%), Росії (23,14%) й Італії (16,06%). Найбільший експорт дичини з Австро-Угорщини відбувався до Німеччини (42,30%), Швейцарії

[505] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S.2062.
[506] Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S. 2062.

[507] Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №15. – S.238-239.
[508] Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – S. 1-81.
[509] Z Izby handlowo-premyslowej // Gazeta lwowska. – 1888. – № 114. – 18 maja. – S.5.
[510] Międzynarodowa Rada łowiecka //Łowiec. – 1934. – № 15-16. – S. 125.

(21,55%) та Франції (20,81%). У загальному в період з 1884 по 1908 р.р. імпорт дичини складав лише 2,3 % від експорту. У цей же час спостерігалось збільшення частки імпорту до експорту дичини від 0,8 % у 1884-1888 рр. до 3,8 % у 1904-1908 рр.[511]

У 1905 р. експорт дичини Австро-Угорщини знижується і становить 2,6 млн крон, що в перерахунку на золоті становить 1,3 млн золотих. Сама Угорщина експортувала дичину на 600 тис. крон, а Цислейтанія – на 2 млн крон. Найбільше дичини експортовано до Німеччини (на суму 490 тис. крон), Швейцарії (270 тис. крон), Франції (242 тис. крон). Пернатої дичини експортовано з Австро-Угорської імперії на суму 856 тис. крон, у тому числі до Німеччини – на 299 тис. крон, Швейцарії – 296 тис. крон, Італії – 63 тис. крон, Франції – 143 тис. крон, Великобританії – 34 тис. крон. Велику частку в експорті Австро-Угорщини займав експорт живої дичини (на суму 587 тис. крон). Найбільшими споживачами живої дичини були Німеччина (430 тис. крон), Франція (74 тис. крон), Бельгія (21 тис. крон), Росія (18 тис. крон).[512] Серед найбільш поширених видів пернатої дичини були тетеруки, глухарі, фазани, вальдшнепи, дикі качки, куріпки, перепілки.[513] Дослідники мисливства зазначали, що дикі пернаті у Франції мали велике споживче значення, а місцеві мисливці під час сезону полювання добували всю пернату дичину, яка знаходилась у мисливських угіддях. У 80-х роках ХІХ ст. у Франції нараховували найбільше мисливців серед усіх країн Європи. Фактично мисливські закони у Франції не діяли. Дійшло до того, що депутати, які піднімали питання браконьєрства в парламенті, одразу втрачали свою популярність. Відзначалось, що у Франції дозволено полювати будь-кому на своїй навіть найменшій часточці землі, й, таким чином, вибивають всіх куріпок,

---

[511] Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921.

[512] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1907. – № 22. – S.343.

[513] Huber W. R. Znaczenie łowów w Austryi pod względem gospodarczym / W. R. Huber // Łowiec – 1907. – №7. – S.74.

перепілок, зайців.[514] Орнітологи підрахували, що у світі наприкінці XIX ст. за рік добували вісім мільйонів перепілок.[515] Тому кожного року після сезону полювання французькі мисливські господарства імпортували велику кількість пернатих, які в основному поставляли з Італії, Іспанії, Штирії, Греції. Найбільшим попитом користувались перепілки за своє смачне м'ясо. Лише з Єгипту до Франції та Англії в 1899 р. було експортовано 1276490 перепілок, до Італії – 70000, до Мальти – 25000.

Було суворо заборонено імпортувати після сезону полювання м'ясо битих тварин. При порушенні цих вимог влада мисливську продукцію конфісковувала і передавала на благодійні цілі в основному для хворих у лікарнях.[516] Велику частину пернатих до Франції експортувала Австро-Угорщина.[517] Як свідчить статистика, в 1905 р. лише Франція імпортувала 1900 тис. куріпок.[518]

Крім імпорту дичини на споживання великий вплив мало генетичне оздоровлення популяції пернатих. З цією метою лише в 1905 р. Англія імпортувала з Угорщини 50 тис. фазанів.[519] Слід відмітити, що збільшення експорту пернатих зумовило збільшення випадків браконьєрства.[520] Крім експортно-імпортних операцій з дичиною, велике значення мала й така призабута на даний час данина моді, як пір'я пернатих, які використовували для прикрас. З цією метою лише в 1911 р. зі Сполучених Штатів Америки експортовано лише до Англії 9464 крила і пір'я орлів, 20698 райських птахів, 41000 колібрі, 129168 білих чапель, 313598 сірих чапель.[521]

Питанням експорту дичини і зокрема, пернатої, наприкінці XIX ст. займався генеральний консул Австро-Угорщини в Ліверпулі. Проживаючи в Англії він відзначав, що тут можна зробити добрий бізнес із завезенням дичини

---

[514] de la Rue Myśliwstwo i myśliwi we Francyi, Anglii i w Niemczech//Łowiec. – 1883. - № 1. – S.3-5.
[515] Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 3 . – S.10.
[516] Lowiectwo we Francyi // Łowiec – 1881. – № 12. – S.188.
[517] Wywóz zwierzyny z Austro-Węgier do Anglii. // Łowiec – 1900. – № 14. – S.215.
[518] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1906. – № 3. – S.46.
[519] Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1906. – № 1. – S.15.
[520] Kradzione jaja. // Łowiec – 1913. – № 9. – S.194.
[521] Na ratunek ptakom! // Łowiec – 1914. – № 14. – S.172-173.

та пернатих з Австро-Угорщини. Він зауважував, що в зимові місяці (початок грудня і до кінця березня) англійці споживали багато дичини, яка практично вся імпортувалась з Європи, оскільки ціни на дичину на англійському ринку були вищими, ніж в інших країнах Європи. Він застерігав потенційних експортерів, що англійці велике значення приділяють якості дичини. Він радив експортувати птахів у коробці по 12-15 складати грудьми догори, щоб кров не стікала на м'ясо. Їх слід обмотати папером, щоб туди не потрапляв пил.[522] Для експорту дичини велике значення мала вага. Зокрема, вага молодих куріпок не повинна бути меншою за 300-350 г, а старих особин – близько 400 г. Вага фазанів повинна коливатись у межах 1,25-1,5 кг.[523] Методологічне забезпечення експорту пернатих взяв на себе «Польський мисливський інститут».[524]

Отже, головними споживачами диких пернатих тварин з Австро-Угорської імперії були країни Європи – Німеччина, Франція, Бельгія, Росія. Головним чинником імпорту для країн-імпортерів було збільшення поголів'я пернатої дичини у власних мисливських угіддях, відсвіжування крові. На відміну від сучасного стану вагоме місце в торгівлі пернатою дичиною займало пір'я, яке застосовували для прикрас. Головним механізмом регулювання балансу експорту й імпорту стали митні платежі та акцизний збір при продажі пернатих. Серед факторів, що сприяли експорту пернатих з Австро-Угорської імперії, була їх висока ціна на ринках Європи та кулінарні смаки європейців.

14. Особливості організації полювання на пернату дичину в мисливських товариствах Галичини

Питання регулювання добування мисливських видів пернатих врегульовали не лише закони, але і статути та правила поведінки для членів мисливських товариств. У проекті правил поведінки для мисливців,

[522] Kronika // Łowiec. – 1898.– № 9. – S.144.

[523] Transport dziczyzny Kalendarz myśliwski na 1934 rok. – Warszawa: Polski związek Stowarzyszeń łowieckich, 1934. – S. 79-82.

[524] Pierwszy polski instytut łowiecki//Łowiec. – 1928. – № 8. – S. 117-118.

розробленого Галицьким мисливським товариством, виносилось питання власності на дичину при конфліктних ситуаціях, зокрема, коли дичину стріляв більше ніж один мисливець. Власність на пернату дичину, як і на лисицю чи зайця, призначали мисливцю, постріл якого зупинив дичину.[525] Відповідно до статуту Ковельського мисливського товариства визначені Мисливським законом терміни полювання на пернату дичину скорочувались. Навесні на вальдшнепів полювання дозволяли лише до 15 травня, на болотну пернату дичину – з 15 серпня; полювання на рябчиків навесні було заборонене. Тогочасне мисливське законодавство забороняло полювання на самиць деяких мисливських видів тварин. Хоча й за порушення цієї вимоги законодавство передбачало штрафи, окремо також визначались штрафи для членів товариства, які йшли на рахунок товариства. Так, за добування самиці глухаря штраф становив 100 злотих, молодняка глухаря – 50 злотих, молодняка качки – 10 злотих; за добування качки в недозволений час (з 1 лютого до 15 червня) – 10 злотих.[526] Не залишались поза увагою пернаті при визначенні переможців у проведенні колективних полювань. У правилах полювань Варшавського військового товариства мисливців, переможець визначався за кількістю балів за добуту дичину. Кожен вид дичини мав різні бали. Найбільше – 12 балів отримував мисливець при добуванні кабана, вовка – 8, лисиці – 5, самця козулі – 3, тетерука – 3, за одну голову іншої пернатої дичину – 2 бали. Найнижче оцінювали зайця та сову – в 1 бал.[527] У Калішському мисливському товаристві при проведенні полювань на зайців заборонялось одночасно добувати пернатих.[528]

---

[525] Projekt regulaminu dla myśliwych//Łowiec. – 1879. – № 1. – S.10-12.

[526] Regulamin myśliwski Kowielskiego towarzystwa myśliwskiego. – Kowel: Drukarnia Brandesa i Kaweberga, 1924. – 12 s.

[527] Regulamin łowiecki wojskowego towarzystwa łowieckiego w Warszawie. – W-wa, 1928. – 16 s.

[528] Postanowienie dotyczące polowań (regulamin). – Kalisz, 1927. – 7s.

Лисовицьке мисливське товариство

У 1859 р. було організоване Лисовицьке мисливське товариство.[529] Однією з передумов утворення цього товариства було вдале полювання 30 жовтня 1851 р. Франца Йозефа I, коли за один день було добуто 18 козуль, 4 лисиці, 8 кабанів, 2 зайці й 1 вальдшнеп. На пам'ять про місце, де цісар добув кабана, було посаджено дуба. Товариство вело літописну книгу («Lisowitzer Jagd-Protokoll»), в якій протягом 1859–1871 рр. записували всі полювання, організовані товариством.[530] Для мотивації влучних пострілів та з метою зменшення чисельності підранків товариство розробило шкалу штрафів за промахи на полюванні. Зокрема, на загальних зборах товариства листопаді 1873 року було вирішено: за промах по рябчику платити штраф 10 центів (0,1 золотого).[531] Відомий дослідник та організатор Галицького мисливства А. Мнішек відмічав, що ефективність ведення мисливського господарства в товаристві була на високому рівні. Свою позицію він обґрунтовував тим, що в шестирічний період (з 1889 р. по 1895 р.) на 104 полюваннях було добуто 5 ведмедів, 4 рисі, 5 диких котів, 4 вовки, 188 кабанів, 317 самців козулі, 4 самичок козулі, 314 лисиць, 440 козуль, 16 куниць, 6 видр, 3 борсуки, 206 рябчиків, 233 вальдшнепи.[532]

У сьомій шестирічці існування Лисовицького товариства (1907–1913 рр.) з пернатих було добуто 230 вальдшнепів, тоді як з копитних – 105 кабанів, 51 олень-самець, 50 оленів самиць, 6 голів оленя молодняка, 244 козулі. За період з 1871 по 1921 рр. добуто з пернатих: 47 тетеруків, 926 рябчиків, 2 качки. Також було добуто 10 ведмедів, 11 рисів, 12 диких котів, 14 вовків, 818 козуль, 50

---

[529] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego. – S. 6.

[530] Krogulski S. Łowiectwo polskie pod zaborem austrjackim (1872-1918) / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1923. – № 12. – S.178-180.

[531] Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895.

[532] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 13-14. – S. 157-159.

оленів-самців, 80 оленів-самичок, 1755 самців козулі, 52 самичок козулі, 1542 лисиці, 2424 зайці, 42 куниці, 6 видер, 4 норки, 5 борсуків.[533] (табл. 13.1-13.4)

Таблиця 13.1.

Результати колективних полювань у мисливських угіддях Лисовицького товариства в 1871-1894 рр.[534]

Рік		Кількість днів полювання	Кількість нагінок	Тетерук	Рябчик	Вальдшнеп	Орел	Яструб	Пугач	Сова	Курі́пка	Кількість пострілів
1871	зима	11	64		1							215
1872	осінь	4	84			22						99
1872	зима	12	93		16	1						261
1873	зима	8	37		4					1		89
1873	осінь	10	74		10				1	11		341
1874	зима	5	25		1							77
1874	осінь	8	41		1					1		149
1875	зима	11	56		4		1					269
1876	осінь	10	96	3	11	41				5		425
1877	зима	6	35		5					3		166
1877	осінь	10	85		12	11				1		240
1878	зима	11	58		6					2		219
1878	осінь	11	101	3	12	37				3		288
1879	зима	11	73		9			1		2		257

[533] Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 15-16. – S. 180-181.
[534] Obraz polowań Tow. Lisowieckiego w kniejach Lisowieckiej, Bolechowskiej, Tanjawskiej od roku 1871 do roku 1894 //Łowiec. – 1894. – № 7. – S. 100.

1879	осінь	8	53			25		1		5		231
1880	зима	12	59			4				4		242
1880	осінь	7	109	1	19	41		2				334
1881	зима	10	68		6			1	1	1		295
1881	осінь	8	64	3	18	11				1		227
1882	зима	9	64		15					3		307
1882	осінь	8	53	1	16	20				2		277
1883	зима	11	69		7					2		259
1883	осінь	8	70		18	5		1		8		258
1884	зима	10	68		7					7		279
1884	осінь	10	76	1	17	11			1			251
1885	зима	11	68		2				1			263
1885	осінь	9	73	1	23	14				13		384
1886	зима	11	77		7			6				298
1886	осінь	10	101	2	39	55		2		3		523
1887	зима	10	89		9			2				248
1887	осінь	10	96	6	14	30		4		6		383
1888	зима	10	63		9			1		3		217
1888	осінь	9	80	2	34	3		6				274
1889	зима	9	61		4				1			170
1889	осінь	6	65		34	15		3		6		277
1890	зима	10	80		24					1		361
1890	осінь	10	100		24	30		2		1	1	348
1891	зима	10	58		11			3		1		283
1891	осінь	10	97	4	36	51		5		12		547
1892	зима	6	31		11					3		185
1892	осінь	9	79	2	14	37				3		404
1893	зима	10	64		8			1		1		462
1893	осінь	10	91		16	32			2	8		404

1894	зима	5	35							1		119
Всього		**404**	**3083**	**29**	**534**	**496**	**1**	**41**	**7**	**124**	**1**	**12205**

Таблиця 13.2.

Список добутої дичини в Лисовицьких мисливських угіддях (1907– 1921 рр.) [535]

Мисливський сезон	Кількість днів полювання	Тетерук	Рябчик	Вальдшнеп	Куріпка	Качка	Крук, сова, яструб і тд.	Кількість пострілів
1907-1908	16	1	13	41			16	510
1908-1909	17		11	77		2	7	535
1909-1910	19		7	30			3	503
1910-1911	16		15	38			2	596
1911-1912	17		11	27			8	
1912-1913	14		12	17	1		6	344
Добуто протягом шести років	**99**	**1**	**69**	**230**	**1**	**2**	**42**	**2838**
1913-1914	17	3	20	35			2	565
1914-1915								0
1915-1916								0
1916-1917	8		5					73

[535] Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat czternastu od jesieni 1907 do zimy 1921, włącznie. – T. 3. – Kraków, 1921. – S.484-486.

1917-1918	17		10	20			1	369
1918-1919	9	1	8	10				80
Добуто протягом шести років	**51**	**4**	**43**	**65**			**3**	**1087**
1919-1920	8	1	5	1				74
1920-1921	6		2					50
Добуто протягом шести років	14	1	7	1				124
Всього за 14 років	**164**	**6**	**119**	**296**	**1**	**2**	**45**	**4049**

Таблиця 13.3.

Поіменний перелік мисливців та добутої ними пернатої дичини в мисливських угіддях Лисовичів (1871-1895 рр.)[536]

Прізвище й ім’я мисливця	Кількість днів полювання	Орел	Тетерук	Рябчик	Вальдшнеп	Курiпка	Сова	Пугач	Яструб	Всього дичини
Абрагамовіч Євген	10			1	1					11
Бараньський Тадеуш	7				2					11
Бараньський Валерій	67			10	8		3			54
Бараньський Володимир	16			2	2					17
граф Баворовский Міхал Марія	4				1					7
Бєльський Юліуш	111		3	15	14		3	1	3	146

[536] Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895. – S.910-91.

(старший)										
Бєльський Юліуш Олександр	126			33	44		8		4	243
граф Борковский Альфред	10									1
граф Борковський Емануїл	68		1	5	9		1			44
граф Бруніцкий Юліан	4									1
Бжостовский Міхал	15		1	5	7					25
Бжозовский Кароль	7									7
Бзовський Константин	10			1	1					13
Бзовський Владислав	319			35	35		13	1	4	354
Цєнцєвіч	30				1					7
Чарковскі Тадеуш	58			13	3		4		3	68
Денбінский Антоній							2			23
граф Дембський Здіслав	10									4
граф Дойовский Казимир	20						1			7
граф Дрогойовский Зиґмунт	39			2	5		2			21
граф	11									8

Дзєдушицький Едмунд										
граф Дзєдушицький Станіслав	16			1						19
полковник Фарцас	96			1						23
граф Фредро Ян Олександр	4				13				1	14
Гарапіх Станіслав	25			3				1		12
Гнєвош Владислав	4									1
Годлевский	6									3
граф Голуховський Станіслав	5				1					2
урядник Грабовський М.	149			6	3		2		1	47
Гомолакс Станіслав	14									13
Городинський Богуслав	166			14	11		3		1	135
Городинський Онуфрій	64		1	10	3		3			76
Городинський Збігнєв	7			1						9
Гудетц Вацлав	153			4	6		2		1	69
Гулімка Олександр	113			15	17		5			117
Ірсай Стефан	16			1	1		1			7
Ярунтовський Францішек	4				1					2
Єнджейович Францішек	8									10
Єловіцький Юліан	92	1	1	4	5					30

Коритовський Вітольд	3									3
Ковнацький Тадеуш	6			2	1					8
граф Красіньський Йозеф	10						1			3
граф.Красіньський Казимир	4									1
граф Квілєцький Збігнев	8									1
князь Любомірський Анджей	7			2						6
граф Лончиньський Генрик	78		1	5	6		2		1	42
граф Лось Мар'ян	71			6	6					59
граф Лубєньський Роджер	5									2
Марморосс Казимир	9			1						7
доктор Медвей	9									4
граф Мьончиньський Йозеф	57			1					1	19
Мнішек Антоній	62			10	5		1			41
Мнішек Владислав	54			4						24
граф Мицєльський Едвард	21		1	2	2				1	39
граф Мицєльський Станіслав	31			4	4		2			43
граф Мицєльський Владислав	5									3
урядник Петрі	10				2		1			9
Пєховський Францішек	21			2	2					20

Пєгловський Станіслав	231		6	39	35		7	1	5	328
Пєньчиковський Йозеф	23				2					9
Пєньчиковський Станіслав	4									3
Пєтруський Зиґмундт	208			27	23		7	2	3	210
Подлєвський Йозеф	30			1						19
граф Потоцький Артур	10			2	3					5
Прек Стефан	5									1
Пузина Володимир	3									3
граф Рей Станіслав	15			9	2					28
Сімон Едвард	61			3	1		2			24
Скшиньський Антоній	5			1						5
граф Стадніцький Станіслав	305		1	25	23		4			251
директор Становський	8									2
граф Стаженьський Едмунд	18									4
граф Юліуш Стаженьський	8		1	1			1			6
граф Леопольдд Стаженьський	306		3	45	51		14	2	2	378
Тадеуш Стаженьський	4									3
граф Шембек Петро	5				5					10
граф Шембек Стефан	108			14	17		2			132
Шольц	18			2						12
урядник Шишковський Болеслав	14			1	5		1			16

граф Тарновський Юліуш	70			4	3			1	1	61
граф Тарновський Станіслав	90			15	4		4		1	87
граф Тишкєвич Марсель	94			15	10		2		1	81
Урбаньський Ян	6				1					7
граф Водзіцький Олександр	24		2	6	9		1			38
граф Водзіцький Антон-Казимир	48		1	8	8		1			42
граф Водзіцький Казимир	211		3	21	24		5			192
граф Водзіцький Станіслав	149		1	31	30		3		2	209
Журовський Теофіл	4									3
Мисливці (наймані)	-		1	55	67		15		4	523
Мисливська охорона		4		18	8	1	4	1		153
Сумнівні			3	6	8		1	1		109
Всього		**4**	**31**	**569**	**559**	**1**	**135**	**10**	**40**	**4969**

Таблиця 13.4.

Іменний покажчик мисливців та добутої пернатої дичини з осені 1919 р. до зими 1921 р. включно[537]

1919/20-1920/21	Кількість днів полювання	Тетеруки	Рябчики	Вальдшнепи	Сови	Всього дичини
Бельський Юліуш	14		3	1		9
Прек Генрик (гість)	8					7
Мармарош Здіслав	14	1	1			6
Мунтер Едвард (гість)	14					5
Водзіцький Казимир Антоній	14		1		1	5
Гарапіх Владислав	14				1	4
Мармарос Казимир	14					4
Баранський Володимир	14					2
Каплінський Адам (гість)	6					2
Тарновський Юліуш	8		1			2
Кумор (гість)	3					1
Кельчевський Станіслав	6		1			1
Мисливська охорона						1
Нагінка						1
Всього		**1**	**7**	**1**	**2**	**50**

Мисливське товариства ім. Святого Губерта в Жовкві

У Жовківському мисливському товаристві ім. Святого Губерта, організованому в 1883 р., з метою подолання браконьєрства призначали винагороди (премії) за конфіскацію у браконьєрів дичини. Найвищу винагороду

[537] Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat czternastu od jesieni 1907 do zimy 1921, włącznie. – T. 3. – Kraków, 1921. – S. 484-485.

отримувала особа, яка конфіскувала козулю (3 золотих), лисицю (2 золоті), зайця (0,5 золотого). За пернатих – вальдшнепа, перепілку, качку платили 0,2 золотого.[538]

Золочівське мисливське товариство

Золочівське мисливське товариство було організоване 17 червня 1888 р. за ініціативи ротмістра Недеррейтера. У 1938 р. товариство орендувало мисливські угіддя на площі 35 тис. га, що становило четверту частину Золочівського повіту. У цей рік товариство нараховувало 31 члена, переважно урядовців та офіцерів. У середньому за мисливський сезон добували 1000 зайців, близько 25 козуль та 30 лисиць; з пернатої дичини – 150 качок і близько 200 куріпок. Хороших результатів товариство домоглось у розведенні фазанів.[539]

Стрийське мисливське товариство

У Стрийському мисливському товаристві в мисливському сезоні 1894/1895 р. 16 його членів організували 19 колективних полювань, на які в середньому збиралось 7-8 мисливців. Всього було добуто 6 кабанів, 20 лисиць, 113 зайців, 10 вальдшнепів.[540]

Мисливське товариство ім. Святого Губерта в Ріпному

Мисливське товариство ім. Святого Губерта в Ріпному (теперішній Рожнятівський район), організоване в 1927 р., орендувало за період свого існування від 2800 га мисливських угідь у 1927 р. до 8500 га у 1937 р. Зважаючи на географічні особливості – мисливські угіддя знаходились у гірській місцевості на висоті (500-950 м), більшу увагу приділяли розведенню і

---

[538] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.122.

[539] Obchód 50-lecia polskiego towarzystwa łowieckiego w Złoczowie // Łowiec. – 1938. - № 15-16. – S.54.

[540] Korespondencye // Łowiec. – 1895. – № 10. – S. 158.

добуванню копитних. Серед пернатих найбільшою популярністю користувались тетеруки та куріпки (табл. 13.5).

Таблиця 13.5.

Добування мисливських видів тварин у мисливському товаристві ім. Святого Губерта в Ріпному (1927-1938 рр.)[541]

Роки	1927 /28	1928 /29	1929 /30	1930 /31	1931 /32	1932 /33	1933 /34	1934 /35	1935 /36	1936 /37	1937 /38
Площа господарства	2800	2800	3200	3400	4000	6000	6000	2500	8500	8500	8500
Кількість полювань	14	16	22	18	18	16	17	19	20	18	16
Кількість зроблених пострілів	233	350	277	425	726	667	620	670	700	690	420
Співвідношення влучних пострілів до невлучних	67: 166	98: 252	82: 195	112: 313	224: 502	183: 484	145: 475	142: 528	140: 560	118: 572	100: 320
Добуто: Кабан	1	2	2	4	1	1					10
Козуля	1	3	2	1	3	4	4	5	6	8	7
Лисиця	1	4	9	9	6	6	7	6	6	7	8
Заєць	56	62	55	87	165	150	130	132	120	110	42

541 Sołtyński K. Koło łowieckie im. Św. Huberta w Rypnem/ K. Sołtyński //Łowiec. – 1938. – № 11-12. – S. 114.

Тетерук				1	9	3	2	3	3	2	
Рябчик	1	1			2						
Качка				1	4	3	6	4	4	4	2
Куріпка					2	1			5	12	20
Яструб	3	10	4	1	12	6	4	4	8	9	7
Загальні кошти, витрачені на мисливське господарство	776	913	1517	1765	1000	1343	1400	1430	1370	1128	1050
Оплата за оренду мисливських угідь	271	389	782	1109	608	987	980	990	1010	908	858
Оплата нагоничам	505,5	523,8	735,9	656,5	392,4	356,1	420	440	360	220	192

Надвірнянське мисливське товариство

Надвірнянське мисливське товариство в 1905 р. нараховувало 17 членів,[542] які за мисливський сезон добули 1 оленя, 1 дикого кабана, 11 козуль, 21 лисицю, 225 зайців, 1 борсука. Велике значення мало добування пернатої дичини, а саме: 23 вальдшнепи, 122 куріпки, 40 перепілок, 7 деркачів.[543]

Станиславівське мисливське товариство

Члени Станіславівського мисливського товариства намагались розводити пернату дичину. Зокрема, керівник товариства, доктор хімічних наук Альфред

[542] Marek W. W Nadwórnie / Władysław Marek//Łowiec . – 1906. – № 10. – S.130.
[543] Korespondencje //Łowiec. – 1906. – № 10. – S.130.

Байль організував біля Станиславова фазанарій. Крім фазанів він розводив багато екзотичних пернатих. Щоб привезти спеціальний вид голубів, він їздив до Малої Азії.[544]

Мисливське товариство «Кнея» у Станиславові

Свої традиції на полюванні були у Станиславівському мисливському товаристві «Кнея». Правила поведінки мисливців у цьому товаристві визначали, що власником добутих пернатих є особа, яка зробила останній постріл.[545] В обов'язки єгеря входило контролювати не лише мисливців, які незаконно полюють, але й щоб місцеві жителі не вибирали яйця птахів.[546]

Рогатинське мисливське товариство

Товариство мисливців у Рогатині було зареєстроване Галицьким намісництвом 26 серпня 1881 р. Відповідно до статуту всі полювання проводились колективно, за винятком полювання на пернату дичину, де дозволяли індивідуальні полювання. У період з 1886 по 1891 р. ведення мисливського господарства проводилось на площі 15 тис. моргів.[547] У мисливському сезоні 1904/1905 рр. мисливське товариство нараховувало 25 членів та 12000 моргів лісових та польових мисливських угідь. Протягом мисливського сезону організовано 12 полювань нагінним способом і одне полювання з собаками на кабана. Результати добування були відмінними: 4 кабани, 18 козуль, 9 лисиць, 187 зайців, 9 рябчиків, 180 куріпок.[548] У 1910 р. площа мисливських угідь збільшилась до 18000 моргів. Під час 12 колективних полювань з копитних було добуто 3 кабани, 2 козулі, а з пернатих – 8 рябчиків. Здебільшого добування пернатих відбувалось на індивідуальних полюваннях,

[544] Towarzystwo myśliwych w Stanisławowie: Półwieku. Historia towarzystwa od r. 1880-1930. – Stanisławów, 1930. – S. 9.

[545] Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja" w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S.22.

[546] Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja" w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S. 61.

[547] Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.119.

[548] Reorganizacja delegatów//Łowiec – 1905. – № 23. – S.276.

на яких членами товариства було добуто 2 вальдшнепи, 3 куріпки, 16 диких качок, 1176 перепілок, а із шкідників – 17 яструбів, 142 ворони і сороки.[549] До найкращих господарств, де можна було полювати на дикі качки, належали стави у Княгиничах, власником яких був Владислав Тустановські.[550]

Мисливське товариство у Снятині

Статут мисливського товариства, зареєстрованого в 1870 р., визначав, що при колективному полюванні за промах у пострілах до куріпки або вальдшнепа мисливець повинен був сплатити 10 грош, тоді як за незаконне добування будь-якого виду пернатої дичини – 5 золотих.[551] Хроніки полювань у Снятинському повіті засвідчують такі показники: 21 листопада 1938 р. в с. Толуків на полюванні 7 мисливців добули 12 зайців, одну лисицю, одну куріпку (власником мисливського ревіру був доктор Казимир Агопсович); 30 листопада 1938 р. в с. Рудники 14 мисливців добули 77 зайців, 2 лисиці, 2 куріпки; 12 грудня 1938 р. у Джурові було організовано 9 загінок, добуто 93 зайці, одну ласку, одного вальдшнепа; 17 грудня 1938 р. у Вовчківцях (орендатор – доктор Титус Кавалець) з 9 рушниць впольовано 86 зайців.[552] Добру репутацію на Покутті мало мисливське господарства в с. Задубрівці, власником якого був Міхал Чайковський. Площа мисливського господарства становила лише 2100 га, в тому числі – лише 50 га мішаного лісу. На цій території кожного року добували понад 600 зайців. Для мотивування знищення хижих та шкідливих тварин мисливцю, який добув хижого птаха, давали 50 грош премії.[553]

---

[549] Katalog//Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.

[550] Starzeński L. Sprawozdania delegatów / Leopold Starzeński // Łowiec. – 1898.– № 2. – S.28.

[551] Statut regulamin i karta prawa polowania towarzystwa łowieckiego w Śniatynie. – Śniatyn, 1921. – 17 s.

[552] Program zawodów strzelecko-myśliwskich podczas wystawy łowieckiej w Równem // Łowiec Polski. – 1939. - №17. – S.543.

[553] Rosochacki M. M. Powiat Śniatyński w świetlie stosuków łowieckich / Michał Rosochacki // Łowiec. – 1939. - №5-6. – S.58-59.

Львівське мисливське товариство «Тур»

Львівське мисливське товариство «Тур» було організоване в 1922 р. Статут ловецького товариства «Тур» затверджено рескриптом Львівського воєводи від 29 серпня 1922 р. ч. 13090/22. Відповідно до статуту головний офіс товариства знаходився у Львові. Хоча й назва товариства «Тур» походить від виду тварин, які колись великій кількості населяли Галичину, але логотипом товариства був «Тетерук», що свідчить про неабияке зацікавлення пернатою дичиною.

Статут товариства визначав, що полювання на пернату дичину з використанням собаки дозволяв виключно керівник товариства. Таке застереження було виписано для запобігання полошення дичини з мисливських угідь, які взяло товариство в оренду. Індивідуальне полювання на пернату дичину дозволяли з 13 червня до 15 квітня. Але існували певні обмеження, які стосувались добування куріпок, а саме: кожен член товариства мав право добути не більше 5 голів. Таку ж кількість можна було добути зайця.[554] У подальшому полювання на куріпок розпочиналось лише з першого вересня.[555]

Львівське міське товариство мисливців

Згадки про Львівське міське товариство мисливців зустрічаються ще з 1839 р.[556] Але офіційні документи з Львівського архіву засвідчують його діяльність з 1862 р. Товариство розпочало свою діяльність відповідно до рішення Львівської гміни від 3 вересня 1862 р. Також відповідно до цього рішення йому було надано в користування мисливські угіддя терміном на шість років. Першими членами товариства були Леопольд Шхімсерем, Зигмунт Мосер, Войцех Пєшковський. Про зацікавленість полювання на пернатих

---

[554] Статут і правильник ловецького товариства «Тур» у Львові. – Львів: Наук.товариство ім. Т. Шевченка, 1926. – С.

[555] На початок сезону//Новий час. – 17 вересня 1938 року «Ловецтво» Сторінка ловецького спорту.

[556] Zaklika Z. Miejskie towarzystwo myśliwskie we Lwowie / Zenon Zaklika //Łowiec. – 1939. – № 11-12. – S. 112-113.

свідчить той факт, що товариство в 1905 р. в с. Гаї спорудило фазанарій.[557] У мисливському сезоні 1893/1894 рр. товариство орендувало 4000 га мисливських угідь, в яких на 16 колективних полюваннях було добуто 11 козуль, 227 зайців, 13 лисиць, 1 борсука, 20 вальдшнепів.[558]

Велике значення під час полювань для членів товариства мала перната дичина у 30-х роках ХХ ст. У цей період у мисливський сезон добувалось до 172 куріпки, 37 качок, 7 вальдшнепів (табл. № 13.6)

Таблиця 13.6.

Добування дичини Львівським міським товариством мисливців у 1936-1939 рр.[559]

Вид дичини / роки	1936/37	1937/38	1938/39
Кабан (гол.)	3	2	-
Лисиця (гол.)	11	32	21
Самець козулі (гол.)	13	17	10
Заєць (гол.)	511	426	434
Вальдшнеп (гол.)	7	5	5
Качка (гол.)	11	37	31
Куріпка (гол.)	139	172	169

Львівське мисливське товариство імені Святого Губерта

Витоки мисливських товариств на Галичині беруть свій початок ще з 1838 р. зі створенням «Міського мисливського товариства у Львові». До його складу входили купці, промисловці, рідше представники міської інтелігенції.

[557] Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. – № 9-10. – S.72-75.
[558] Z knieje miejskiej // Łowiec. – 1894. – № 3. – S. 41.
[559] Zaklika Z. Miejskie towarzystwo myśliwskie we Lwowie / Zenon Zaklika //Łowiec. – 1939. – № 11-12. – S. 112-113.

Члени товариства мали право полювати в багатьох маєтках біля м. Львова. Згодом з'являються й інші мисливські товариства. Так, в 1859 р. організовано Лисовицьке товариство,[560] в 1876 р. – «Галицьке мисливське товариство»[561] та «Мисливське товариство ім. Святого Губерта». До останнього входили переважно державні службовці, військові, професори, адвокати, лікарі, промисловці та купці. Першими членами товариства імені Святого Губерта були Грегор, Н. Лозинський, Броніслав Коморовскі, доктор Зигмунт Рігер, Владислав Годовскі. Членами товариства в різні роки були Фердинанд Кратер, Тадеуш Ковнацький, Казимир Мармарос, Едвард Юнтер, Александр Пшеджемірський, Альфред Мисловські, Генрик Прек, Станіслав Пєнчиковські, Едмунд Рильські, Альберт Мнішек, Йозеф Грюнвальд, Юліуш Цєлецкі, Ян Соловій, Зиґмунд Пєтруський, Йозеф Звольський, Ян Клейкі, К. Полянські, В. Прибиславскі, Й. Стойовський. [562] У 1880 р. товариство нараховувало 25 членів. У цей період товариство орендувало право полювання в селах Пасіки-Зубрецькі, Сигнівці, Скнилові, Сокільниках та Журавках. На зборах товариства, 13 січня 1880 р. було прийнято рішення про обрання почесним членом товариства графа Володимира Дідушицького.[563] У 1894 р. товариство нараховувало вже 64 члени.

Товариство орендувало 100 тис. моргів мисливських угідь, які були поділені на 12 ревірів. Завдяки хронікам полювань, що вело товариство з 1895 по 1905 р., та великій історичній спадщині публікацій у спеціалізованій мисливській пресі Галичини можна проаналізувати чисельність добування пернатої дичини, традиції, культуру добування тощо. Із джерел відомо, що найкращими ревірами вважались ті, що знаходились близько Львова: Нагожани, Солонка, Лісновичі. Також товариство орендувало гірські угіддя у

[560] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.6.

[561] Ilustruwany skorowidz stołecznego miasta Lwowa z okazyi powszechnej wystawy krajowej roku 1894. – Lwów: druk. Fr. S. Reichman, 1894. – S.80.

[562] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.

[563] Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie //Łowiec. – 1880. – № 3. – S. 38.

фундації «Скарбувка», серед яких мисливські ревіри Клімець, Сморж, Жаб'є, Рожнятів і Дуба. Товариство орендувало мисливські ревіри в Турці, біля Коломиї та Баранчиці в Самбірському повіті.

Слід відзначити, що у товаристві існували відповідні внутрішні правила при проведенні полювань, які доповнювали чинне на той час мисливське законодавство. Іноді товариство встановлювало навіть жорсткіші вимоги щодо його виконання. Так, відповідно до правил Товариства, затверджених на загальних зборах 9 вересня 1884 р., було встановлено штрафні санкції за порушення правил полювання, а саме: за добування або поранення самиці козулі – штраф 25 золотих. (Примітка – О. П. відповідно до тодішнього законодавства самиць козулі забороняли добувати у будь-який час). За добування зайця або козулі-самця на забороненій для полювання території встановлювався штраф – 5 золотих; за добування будь-якої чотириногої тварини в охоронний час – штраф у 5 золотих, за добування птаха у невідповідному місці або невідповідний час – 2 золоті, за добування будь-якої дичини на несакціонованому колективному полюванні – штраф у 5 золотих. Ці покарання не звільняли винуватця від відповідальності перед чинним законом.

Кожен мисливський сезон керівництво товариства визначало місця, де можна було полювати на пернату дичину.[564]

В угіддях біля Львова дичини було мало, оскільки широко було розповсюджене браконьєрство. Однак, поняття «мало дичини» було досить умовним, так як протягом лише двох-трьох годин один мисливець добував 20 голів пернатої дичини,[565] причому вогнепальна зброя на той час була досить примітивною і не забезпечувала в порівнянні з теперішнім часом ефективного добування дичини.

---

[564] Przewodnik łowiecki członków towarzystwa myśliw. imienia św. Huberta we Lwowie. – Lwów, 1884. – S. 55.

[565] Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie. Sprawozdanie z czynności Towarzystwa w pierwczym roku swego istnienia //Łowiec. – 1880. – № 12. – S. 184-185.

У мисливському сезоні 1897/1898 рр. у мисливських угіддях товариства з пернатих було добуто 73 вальдшнепи, 187 дупелів, 506 качок, 68 куріпок, 3 рябчики, 335 перепілок, 57 куликів, 74 голуби, 1 дику гуску, 83 яструби, 311 ворон та сорок,[566] а за десятилітній період (з 1897 по 1907 рік) на території орендованих угідь було добуто 3000 куріпок[567] (табл. 13.6.).

Таблиця 13.6

Кількість добутої пернатої дичини в мисливських ревірах товариства мисливців ім. Святого Губерта у Львові протягом 1879-1893 рр.[568]

Мисливський сезон	Хижі пернаті	Глухар	Тетерук	Рябчик	Куріпка	Перепілка	Лебідь	Гуска	Качка	Чернь	Вальдшнеп	Дубельт	Кулик	Інші пернаті
1879	7													
1880/1	18			1					26		2			2
1881/2	29			3	1	39			31		16	11		39
1882/3	37			4	5	62			36		37	22		156
1883/4	68			2	11	106			27	1	81	18	2	268
1884/5	57			1	9	493		2	48	3	66	37	14	417
1885/6	93			6	21	684		3	272	2	95	262	49	1555
1886/7	75			7	35	832		7	451	8	64	320	32	2037
1887/8	112		2	3	48	1075			675		57	215	41	2602
1888/9	98			5	39	1125			283	1	84	276	26	1773
1889/0	124			1	27	1266			167		43	117	9	939
1890/1	111			4	21	1301			71	2	76	168	3	1049

[566] Towarzystwo myśliwskie im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1898.– № 6. – S.94-95.
[567] Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.
[568] Wykaz ubitej zwierzyny w rewirach towarzystwa myśliwskiego im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1894. – № 10. – S. 156.

1891/2	106			3	24	1203			217	4	56	352	39	4312
1892/3	80	5			15	1117			313		36	211		1762
1893/4	120	7	1	1	18	816	1	2	282		45	206	25	2286
Всього	**1135**	**12**	**3**	**41**	**274**	**10119**	**1**	**14**	**280**	**21**	**758**	**221**	**240**	**19197**

Детальніше про добування дичини в угіддях товариства імені Святого Губерта у Львові протягом з 1879-1912 р.р. подано у таблиці № 13.7

Таблиця № 13.7

Кількість добутих тварин у мисливських угіддях товариства імені Святого Губерта у Львові протягом 1879-1912 р.р.[569]

Вид тварин / роки	1879-1889 рр.	1890-1896 рр.	1897-1907 рр.	1908-1912 р.р.	За весь період (1879-1912 рр.)
Ведмідь	4	4	3		11
Рись	2		1	1	4
Вовк	2		1	2	5
Дикий кіт	1		2		3
Лисиця	362	261	320	159	1102
Куниця	3		23	8	34
Видра	8		1	2	11
Кабан	51	47	102	20	220
Борсук	3		4	3	10
Олень	4	5	70		79
Козуля	343	283	495	53	1147
Заєць	1502	1489	4207	1441	8639
Хижі птахи	504	541	1167	666	2878
Глухар		12			12
Тетерук	2	1			3
Рябчик	32	9	64	1	106
Куріпка	169		2962	595	3726
Перепілка	4816	5703	2025	1086	13630

569 Szczegóły statystyczne // Łowiec. – 1924. – № 2. – S. 18.

Лебідь		1	1		2
Дика гуска	12	2	1	1	16
Качка	1869	1050	2802	647	6368
Чернь	15	6			21
Вальдшнеп	502	256	513	106	1377
Дубельт	1161	1054	736	276	3227
Кулики	164	76	382	71	693
Інші пернаті	8159	9918	5608	1050	24735
Всього	**19690**	**20718**	**21490**	**6188**	**68059**

У 1901 році товариство взяло в оренду на шість років мисливські угіддя у гміні Турка Коломийського повіту та у гміні Миколаєва над Дністром. Вже в мисливському сезоні 1900/1901 рр. було добуто: 1 ведмідь, 10 оленів, 19 кабанів, 21 лисиця, 64 козулі, 371 заєць, 109 вальдшнепів.[570]

Численність дичини можна суб’єктивно оцінити за такими даними: лише з однієї нагінки на стрільців виганяли 28 самців козулі і за одну нагінку було добуто п’ять самців козулі.[571]

Члени товариства відповідально ставились до вдосконалення мисливського законодавства, запропонувавши в 1890 р. зміни до тодішнього мисливського законодавства: «Кожна дичина, виставлена на продаж або принесена в дар, повинна мати відповідну пломбу». Пломбу слід було закріпити до вуха в дичини або дзьоба в пернатих.[572] До речі, відповідна норма діє й у сучасній Польщі та країнах Європи.

Підсумовуючи відзначаємо, що у Львівському товаристві імені Святого Губерта завдяки високому рівню правозастосування мисливського законодавства та виконання внутрішніх правил в орендованих мисливських ревірах зберігалась чисельна популяція мисливських видів дичини в тому числі і пернатої, відповідно спостерігався високий рівень добування. Товариство

[570] Z towarzystwa św. Huberta//Łowiec. – 1901. – № 12. – S.182.

[571] Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. - № 7-8. – S.51-52.

[572] Kilka słów o nowej ustawie łowieckiej dla Galicyi. (Na podstawie obrad komisyi, z Towarzystwa myśl. im. św. Huberta wybranej.) // Łowiec. – 1890. – № 9. – S.139.

вживало заходи щодо удосконалення чинного мисливського законодавства з метою викорінення браконьєрства.

На волонтерських засадах при державному зоологічному музеї у Варшаві з січня 1931 р. під протекторатом доктора Міхала Сєдлецького діяла «Дослідна станція по міграційних птахів» (табл. 13.8.).

Таблиця 13.8

Діяльність дослідної станції по міграціях птахів у Варшаві в 1931-1934 р.р.[573]

Рік	Кількість волонтерів	Кількість закільцьованих птахів (особин.)
1931	12	1029
1932	78	3671
1933	166	7941
1934	122	7386

15. Роль громадських мисливських організацій у творенні мисливського законодавства та його правозастосуванні

З метою лобіювання власних інтересів мисливці організовували товариства. Засобами для досягнення мети були різноманітні звернення до органів крайової державної влади про недотримання норм чинного законодавства в галузі мисливства, подання законопроектів до Галицького сейму, які б відстоювали інтереси мисливців. Мисливські товариства створили відповідні фонди для стимулювання мисливської охорони та винагороди за виявлення браконьєрів.

У 1876 р. у Львові створено «Галицьке мисливське товариство».[574] 24 квітня 1876 р. відбулись перші збори членів товариства, що налічувало 42

---

[573] Sprawa orączkowania ptakow w Polsce// Echa leśne. – 1937. - № 36. – S.775.

[574] Ilustruwany skorowidz stołecznego miasta Lwowa z okazyi powszechnej wystawy krajowej roku 1894. – Lwów: druk. Fr. S. Reichman, 1894. – S.80.

особи. Абсолютною більшістю голосів, на зборах обирають головою товариства визначну особистість того часу – графа Володимира Дідушицького, великого знавця і любителя природи й полювання.

В. Дідушицький став натхненником товариства. Зібравши велику колекцію звірів із птахів, переважно під час полювання, він придбав палац у центрі Львова по вул. Театральній 18, де в 1869 р. після його реконструкції було організовано «Природничий музей ім. Дідушицьких» (теперішня назва – Державний природознавчий музей НАН України).[575]

Девізом у роботі товариства стала боротьба з апатією в мисливстві та вимога від влади виявляти і карати осіб за невиконання мисливського законодавства. Своїм опікуном мисливці вибрали Святого Губерта, якого просили лише про удачу на полюваннях і ніколи про щастя.

У статуті «Галицького мисливського товариства» було визначено мету, засоби, управлінські й організаційні аспекти діяльності товариства. До основних цілей товариства належало: піднесення стану звірини в державі; підтримка влади в нагляді за виконанням закону про полювання й у розслідуванні випадків невиконання Мисливського закону від 30 січня 1875 р.

Свої завдання товариство вбачало в особливому нагляді за виконанням мисливського закону членами товариства у викритті випадків браконьєрства, співпраці з владою для їх покарання та винагороді за розслідувані випадки браконьєрства.

Статут Галицького мисливського товариства передбачав членство звичайних або чинних членів, якими міг стати кожен громадянин держави. Офіс товариства знаходився в м. Львові.

[575] Проців О. Р. Діяльність Галицького мисливського товариства в кінці xix – на початку xx ст. // Проблеми вивчення й охорони тваринного світу у природних і антропогенних екосистемах. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю з часу опублікування регіонального зведення «Животный мир Советской Буковины» (м. Чернівці, 13 листопада 2009 р.). – Чернівці: ДрукАрт, 2010. – С. 216-222.

За згодою Галицького мисливського товариства у Львові, його філія могла бути створена в м. Кракові за умови, що там збереться 100 членів, які будуть у своїй діяльності керуватись законом про товариства від 15 листопада 1867 р. та застосовувати печатку з назвою «Галицьке мисливське товариство».

Кожен член товариства мав право бути присутнім на зборах товариства, виступати, голосувати, отримати безоплатно часопис товариства, подавати пропозиції для вирішення проблем товариства.

Члени товариства, які були відсутні на зборах, мали право подати свою думку про роботу товариства письмово через одного з членів товариства.

На членів товариства покладались і певні обов'язки:

- підтримувати мету товариства, визначені статутом товариства; в особливий спосіб здійснювати нагляд за дотриманням мисливського закону;

- платити річний внесок у розмірі 5 золотих та вступний – 2 золоті;

- кожен член товариства отримував відповідну відзнаку, яку повинен був носити на полюванні.

Управління товариством здійснювали наступним чином: справи товариства вирішувало керівництво товариства; керівництво товариства складалось з керівника, заступника і дванадцяти членів; керівництво обирало секретаря, який отримував відповідну винагороду за свою роботу і був одночасно скарбником товариства; керівництво товариства обиралось на три роки; майно товариства складалось із членських внесків та пожертв. Ліквідація товариства могла бути здійснена лише на загальних зборах. Майно у цьому випадку переходило у власність до крайової школи лісового господарства.

Одними з перших дій товариства було ухвалення рішення про винагороду в сумі 50 золотих охороні, яка наглядала за виконанням Мисливського закону. За поданням товариства влада організувала на Львівському ринку торговий ряд для продажу за прийнятними цінами дичини, яку постачали члени товариства. Це дало можливість зменшити ціну на м'ясо дичини, яку накручували спекулянти.

На зборах 16 вересня 1877 р. було ухвалене рішення про преміювання осіб, які знищують вовченят, по 5 золотих за голову. До товариства зверталось багато осіб, не лише мисливців, зі скаргами та пропозиціями щодо ведення мисливства. Для вирішення цих проблем та з метою пропаганди, відстоювання мисливських інтересів, виведення мисливства з занепаду, створення шляхетного способу полювання, прищеплення етики полювання, ознайомлення зі словником мисливця Галицьке мисливське товариство, ініціює створення журналу «Ловець». 10 січня 1878 р. під редакцією Йозефа Лозинського з'являється перший номер журналу. Журнал «Ловець» став першим у польській літературі журналом, який започаткував спробу видання періодики на мисливську тематику. Товариство організувало друк Мисливського закону, щоб перш за все ознайомити з ним охорону. Вихід у світ «Ловця» знайшов схвальні відгуки в інших виданнях, а саме: у журналах «Kłosy» (№ 672 від 16 травня 1878 р.), «Sylwan», у чеському журналі «Hai», «Waldhütte Unterhaltungsblatt für Forst- und . Waldmänner» (1878 р.), присвячених мисливству та лісівництву, які також виявили бажання до співпраці.[576]

Іван Франко відводив значну роль журналу у висвітленні краєзнавчих питань Галичини, показав значення часописів «Łowiec», «Sylwan», «Rolnik», «Przyrodnik», які зробили великий вклад у Галицьке краєзнавство. [577]

На час створення товариства відношення до мисливства в Галичині було невтішним. Мисливські угіддя були нічийною власністю (res nullius), тобто, без догляду, охорони і закону. Мисливське господарство на час створення товариства добре вели в декількох великих землевласників та на кількох державних ревірах. Мисливські угіддя іншої частини Галичини були майже пустелею з огляду на стан мисливських тварин. Провадження раціонального полювання належало більше до винятків, ніж до правил. Безкарно здійснювалось різного роду браконьєрство.

---

[576] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.1-21.

[577] Франко І.Зібрання творів у 50 томах. т.46, книга 2: Історичні праці (1891-1897). – Київ:Наукова Думка,1986. – С. 124.

Однією з головних цілей товариства було законне виборювання в місцевої влади найкорисніших для мисливства законів та розпоряджень, які б повністю виконувались. Першим кроком у цьому напрямку було звернення товариства від 7 жовтня 1878 р. до намісництва Галичини з вимогою, щоб старости видавали дозволи на вогнепальну зброю тільки тим особам, які мають дозвіл на полювання. У січні 1880 р. було подано звернення до Галицького сейму з вимогою про запровадження посвідчень мисливця, а також внесено петицію у справі про зміну до чинного Мисливського закону в частині про можливість полювання на лисицю цілий рік.[578]

Наступні звернення товариства стосувались законодавчого запровадження видачі сертифікатів на добуту дичину як засобу, що запобігав би торгівлі незаконно добутою дичиною. На зібранні 4 липня 1880 р. було ухвалене рішення про організацію по містах складів дичини з метою боротьби із браконьєрством. Також обговорено справи про оплату за заподіяну мисливством шкоду.

У 1881 р. товариство подає подання до намісника Галичини щодо швидких і суворих мір покарання за злочини, пов'язані з браконьєрством. Для вирішення цього подання Галицьке намісництво видає Розпорядження від 5 вересня 1881 року у справі браконьєрства. За ініціативи товариства та за згодою крайової лісової школи в 1882 р. утворено мисливський музей.

Не оминало товариство і проблеми, пов'язані з врегулювання питання охорони та полювання на пернату дичину. Так, керівництво товариства мало зауваження до проекту Мисливського закону, представленого Галицьким намісництвом, яке запропонувало до мисливських видів пернатих додати дрозда.

Товариство відзначало, що діючий декрет від 14 серпня 1854 р. не забороняє добування дрібних пернатих.[579] Головна увага товариства була прикута до того, що лисиця була головним ворогом пернатих. Для збільшення

---

[578] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.22-133.
[579] W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 8. – S.121-123.

популяції пернатих 24 жовтня 1879 р. до Галицького сейму було направлено звернення про внесення змін до Мисливського закону щодо дозволу добувати лисицю у будь-який час. Але ця пропозиція в Галицькому сеймі не набрала більшості голосів.[580] Аналогічне звернення щодо можливості цілорічного добування лисиці та заборони полювання на весні на вальдшнепа товариство прийняло на засіданні 11 жовтня 1882 р.[581] На з'їзді товариства 30 червня 1905 р. піднімали питання, щоб органи державної влади активніше вели боротьбу з нелегальною торгівлею пернатими. Адже кожного дня у Львові нелегально реалізовували сотні рябчиків та куріпок.[582]

На з'їзді (1898 р.) Галицьке мисливське товариство прийняло резолюцію щодо необхідності охоронного часу для пернатої дичини. Була внесена пропозиція, щоб у законі чітко виписати терміни полювання на вальдшнепів.[583] Аналогічну позицію товариство займало й у 1906 р., запропонувавши внести зміни до Мисливського закону – заборонити полювання на вальдшнепа з 15 квітня по 15 серпня.[584]

З розпадом Австро-Угорської імперії Галицьке мисливське товариство було реорганізоване. Новій владі – Другій Речі Посполитій не сподобалась назва «Галицьке» і, щоб затерти українську ідентифікацію, його перейменували на «Малопольське мисливське товариство».[585] Статут товариства передбачав сприяння мисливським господарствам у розведенні пернатої дичини: набуття яєць птахів та надання методологічної і матеріальної підтримки при їх

---

[580] W obronie lisa // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.17.

[581] Sprawy galic. towaryzstwa łowieckiego //Łowiec. – 1882. – № 11. – S.161-1

[582] Walne zgromadzenie//Łowiec – 1905. – № 14. – S.163.
[583] Zjazd łowiecki // Gazeta lwowska. – 1898. – № 148. – 3 lipca. – S.3.
[584] W sprawie zamierzonej zmiany ustawy łowieckiej//Łowiec. – 1906. – № 20. – S.241-242.

[585] Проців О. Р. Діяльність Товмацького осередку Галицького мисливського товариства кінця XIX – початку XX ст. // Тлумач: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-річчю заснування м. Тлумача (Тлумач, 24 жовтня 2013 р.) / упорядник А.А. Білас. – Івано-Франківськ – Тлумач : Злагода, 2014. – С. 178.

розведенні.[586] Також товариство проводило моніторинг популяції дичини та надавало консультативні послуги органам державної влади. Завдяки старанням товариства було припинено полювання на водно-болотну пернату дичину у двох повітах та у п'яти – на куріпку.[587]

Про утворення міждержавних координуючих органів ведення мисливства відомо починаючи з кінця XIX ст. У 1882 р. в м. Відень відбувся мисливський конгрес. Основною метою конгресу було утворення спілки мисливських товариств Австрійської монархії. На конгресі обговорювали співпрацю країн імперії в питаннях піднесення мисливства та визначення спільних принципів у сфері права. Та попри намагання учасників на конгресі не було знайдено порозуміння щодо визначення принципів правового регулювання мисливства. Через непоступливість делегацій не вдалося визначитись з єдиним охоронним часом для мисливських тварин.[588]

На цьому конгресі Галицьке мисливське товариство, представлене графом Романом Потоцьким, прийняло рішення приєднатись до Австрійської спілки мисливців за умови, що товариство припинить свою участь у спілці мисливців, якщо утискатимуться його права, і якщо Австрійська спілка мисливців неналежним чином підтримуватиме мисливські справи Галичини. Річний членський внесок для Галицького мисливського товариства становив 50 золотих.[589]

В умовах Австро-Угорської імперії значна увага приділялась питанням структурування мисливських товариств. Так, з метою утворення центральної спілки Цислейтанських мисливських товариств 7 червня 1883 р. у Відні відбулась попередня нарада за участю представників Чехії, Моравії, Штирії,

---

[586] Statut zentralnego związku polskich stowarzyszeń łowieckich (інвентарний № 00171191(К) ЛНБ ім. В.Стефаника)

[587] Sprawozdanie z czynności Wydziału Mał. Tow. Łowieckiego za r. 1928/29//Łowiec. – 1928. - № 12. – S.182.

[588] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów : Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S. 24.

[589] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów : Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S. 70.

Каринтії, Нижньої та Верхньої Австрії, Зальцбурга, Галичини, Тиролю, які входили до Цислейтанії. На нараді була висловлена думка, що всім мисливським товариствам Цислейтанії потрібно діяти спільно для піднесення ролі мисливства. Водночас, не слід допускати порушення автономії кожного окремого товариства монархії. Важливим виявилось питання щодо визначення законодавчих принципів мисливського законодавства для Цислейтанських країн, а саме: мисливсько-контролюючого законодавства, законодавства про діяльність мисливської охорони, про проведення полювання, про охорону мисливських тварин, про врегулювання торгівлі дичиною. Виокремлювали питання охорони перелітних пернатих, особливо вальдшнепа. Так, мисливське законодавство Нижньої та Верхньої Австрії визначало охоронний час для вальдшнепа, тоді як у сусідніх країнах його можна добувати в будь-який час.[590] Була внесена пропозиція щодо прийняття для охорони перелітних пернатих єдиного закону, який би діяв на всіх землях.[591]

Питання врегулювання полювання й охорони пернатої дичини були винесені на Міжнародний мисливський конгрес у Відні 1910 р. Зокрема, була озвучена проблема охорони перелітних птахів, головним чином, перепілок, вальдшнепів, диких качок і гусей. Керівник паризького клубу Святого Губерта граф Ю. Кларі відзначав, що ці перелітні змучені птахи, прилітаючи на Французьке побережжя, падають на землю цілими зграями і стають у цей час здобиччю диких інстинктів людей, які влаштовують змагання, хто скільки добув знесилених тварин.

У цьому контексті на конгресі було прийняте рішення про те, щоб у всіх державах, головним чином, на території яких пролягають шляхи міграції

[590] Protokoł narady wstępnej//Łowiec. – 1883. – № 8. – S.120-125.

[591] Дробот І.О. Проців О.Р. Вплив міжнародних мисливських організацій на нормативно-правове регулювання мисливства в Галичині; Історичний аспект Державне будівництво: збірник наукових праць Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. - Харків. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2011. – № 1. Електронне видання

пернатих, заборонити на час перельоту полювання на перепілок, торгівлю ними. Стосовно вальдшнепа було прийнято рішення, щоб термін полювання на нього у тих державах, де воно починається 2 лютого, був безумовно відмінений.

Для правового врегулювання проблеми із перелітними птахами граф Кларі запропонував запровадження міжнародної конвенції, яка б охороняла перелітних мисливських птахів і вимагала повної заборони вживання сіток та капканів, а також забороняла полювання в будь-який спосіб під час висиджування яєць як на воді, так і на суші. Також було запропоновано включити до конвенції заборону відстрілу перелітних птахів з мисливських дробових гармат. Для цього потрібно було добитись, щоб всі країни взагалі заборонили продаж мисливської зброї більше 4-го калібру. Іншою проблемою регулювання міждержавного значення була охорона морських птахів, і в цьому питанні конгрес прийняв наступну резолюцію: видавати дозволи на право вибирання яєць морських птахів лише в такій кількості, щоб не перешкоджали росту чисельності популяції птахів; при вилові морських птахів заборонити використання сіток і капканів.

Для подальшого вдосконалення міждержавних правових стосунків з охорони морських птахів на конгресі була організована комісія, метою якої було встановлення міжнародних норм добування морських птахів та складання проекту міжнародної конвенції з охорони морських птахів.[592]

Питання охорони пернатих на міжнародному рівні піднімали й у 20-х рр. ХХ ст. на Міжнародній мисливській раді. 22-25 листопада 1928 р. у Нових Замках (Чехословаччина) за ініціативи Франції був організований Перший міжнародний з’їзд керівників мисливства за участю Франції, Польщі, Румунії та Чехословаччини для вирішення міжнародних проблем у галузі мисливства. Патронат над конференцією взяв на себе «Saint Hubert Club de France» – найбільша громадська мисливська організація Франції. На цій конференції

[592] Krogulski S. Międzynarodowy kongres myśliwski w Wiedniu //Łowiec . – 1910. – № 21. – S.245-247.

розглядали питання щодо принципів охорони диких птахів. Було відзначено, що особливістю розведення пернатих є велика територія поширення їх популяції. Тому навіть найкраще законодавство однієї країни не дає результатів, якщо сусідні країни не вживають заходів.[593]

Питання охорони птахів розглядалось також у Відні на орнітологічному конгресі 7 квітня 1884 р., який відбувався під протекторатом архикнязя Рудольфа. У ході обговорення професор, доктор Алтум відзначив помилковість поділу птахів на корисних та шкідливих для людини, аргументуючи свої твердження прикладами: є птахи, які корисні для сільськогосподарського виробника, але одночасно шкідливі для лісівництва.

На конгресі було прийнято узгоджене рішення:

1. При охороні птахів слід враховувати їх естетичне та господарське значення.
2. Заборонити відлов та добування перелітних птахів у другій половині зими і навесні.[594]

Крім товариств, що мали господарське й екологічне спрямування, були організовані товариства, метою яких було сприяння гуманному відношенню до тварин. Зокрема, в Галичині з реєстрацією рескриптом № 5832 намісника Галичини статуту 12 лютого 1876 р. організовано Галицьке товариство охорони тварин, друкованим органом якого був журнал «Місячник».[595]

Головною метою товариства відповідно до затвердженого статуту була охорона від переслідування й винищення всіх видів тварин, утримання і розмноження яких має господарське, лісове, наукове та інші значення, запобігання будь-якій жорстокості при утриманні тварин взагалі, а особливо тих тварин, яких людина використовує для своїх потреб, а також всякого роду подразненням, каліченням, негуманному відношенню при забитті тварин.

---

[593] Ejsmond J. Międzynarodowa rada łowiecka//Łowiec Polski – 1928. – № 49. – S.853-854.

[594] Kongres ornitologiczny// Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 4. – S. 61-62.

[595] Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim księstwem Krakowskiem na rok 1892. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1892. – S.657.

Для досягнення мети товариство поставило собі завдання – пробудити в суспільстві співпереживання до живої природи, раціональне втручання у природу і поширення розумного співіснування людини і тварини, а особливо поширювати роботу серед нижчих суспільних соціальних груп для дотримання норм поведінки з тваринами. Серед засобів впливу слід назвати:

- власний добрий приклад членів товариства;
- нагадування, осуд винуватця;
- поширення закону і повага до нього;
- підтримка влади і її службовців, яким довірено наглядати за виконанням законодавства, що забороняє знущатись над тваринами;
- випуск і розповсюдження преси, яка підтримує цілі товариства;
- поширення природничих знань;
- стимулювання підтримки цілей товариства фінансовими, матеріальними засобами.

Відповідно до статуту член товариства повинен був дотримуватись громадянських обов'язків і мати добру репутацію. Рішення про прийняття в товариство вирішувало його керівництвом після отримання усного або письмового звернення. Кожен член отримував відповідне членське посвідчення, мав право вийти із членів товариства після письмового або усного звернення до керівника товариства. У випадку недотримання статуту або, якщо своїми діями член товариства його зганьбив, то такого виключали з товариства. Офіс товариства знаходився у Львові. У повітах можна було утворювати філії товариства. Для підтвердження підписів відповідно до статуту передбачалось виготовлення печатки «Галицьке товариство охорони тварин», написане польською й українською (русинською) мовами.

Члени товариства мали право брати участь у зборах товариства: виступати, голосувати, отримувати безкоштовно журнали, які видає товариство. Члени товариства, які не проживали у Львові, мали право направляти свої звернення та побажання, які стосуються справ товариства. Не допускались у лоні товариства дебати на політичні та церковно-релігійні теми.

На членів товариства покладався обов'язок підтримувати завдання товариства, викладені у статуті, сплачувати річні членські внески в сумі 1 злотий. У випадку несплати членських внесків з товариства виганяли, а попередньо сплачені членські внески не повертали.

Управління товариством здійснювало керівництво, яке складалось з керівника, заступника, секретаря. Секретар товариства одночасно був скарбником (касиром) товариства. Щороку керівник товариства зобов'язаний був скликати загальні збори. Щоб рішення зборів набрали силу, необхідна була присутність половини членів товариства. Філії товариства для участі у зборах направляли своїх представників. Рішення приймали простою більшістю присутніх осіб. У випадку, коли член товариства не мав змоги бути присутнім, він свій голос мав право передати іншому члену, який брав участь у засіданні. Для закриття товариства потрібне було рішення, за яке проголосувало дві третіх членів товариства.[596]

Діяльність Галицького товариства охорони тварин розширювало свою співпрацю з іншими товариствами. Зокрема, в 1912 р. товариство уклало угоду з Галицьким мисливським товариством, згідно якої кожен член мисливського товариства був записаний до Галицького товариства охорони тварин. Отримане посвідчення давало повноваження втручання при порушенні ким-небудь положень закону про охорону тварин.

Питання співпраці з Галицьким товариством охорони тварин розглядали на XIII з'їзді Галицького мисливського товариства, який відбувся 4 червня 1909 р. Відзначалось, що Галицьке мисливське товариство тісно співпрацює з Галицьким товариством охорони тварин, оскільки ці два братні товариства мають багато спільного, а головним чином, співпрацюють у сфері подолання недозволеної торгівлі дичиною під час охоронного часу, браконьєрства, боротьби зі сказом.[597]

---

[596] Ustawa galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – Lwów: drukarnia ludowa pod zarządem S.Baylego, 1876. – 6 s.

[597] Sprawozdanie z Walnego Zgromadzenia XIII. Zjazdu, z dnia 4. czerwca//Łowiec. – 1909. - № 12. – S.134-135.

Товариство вживало практичні заходи, а саме: займалось підгодівлею птахів на Високому замку, в міських парках. Для цього гміна м. Львова виділила 60 золотих.[598] Члени товариства закликали мешканців Львова підгодовувати птахів.[599]

Товариство також приділяло велику увагу гуманному ставленню до диких та свійських тварин. Правовою підставою регулювання гуманного ставлення до тварин у Другій Речі Посполитій був чіткий механізм впливу в порівнянні з Галичиною. Відповідно до Розпорядження Президента Речі Посполитої від 22.02.1928 року № 332 було визначено, що воно поширюється на свійські тварини і птахи, дикі тварини та дикі пернаті, а також на рибу, плазунів, мух і т. п.».[600]

Отже, на нормативно-правове регулювання та правозастосування при розведенні пернатої дичини в Галичині та Другій Речі Посполитій мали вплив громадські мисливські організації, міжнародні організації екологічного спрямування та гуманітарного спрямування. Їх головною метою було вдосконалення нормативно-правового забезпечення в частині термінів добування пернатих, його стандартизації в межах країн Європи, гуманного ставлення до пернатої дичини.

16. Організація виставок

Однією з основних складових, що визначає ефективність мисливства, є його пропаганда для отримання позитивного іміджу в суспільстві. Вона допомагає відстоювати інтереси мисливської галузі й ухвалювати лояльні до

[598] Sprawozdanie z Walnego zgromadzenia człoków galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt odbytego dnia 15. Lipca 1884 we Lwowie // Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 7-8. – S. 114-116.

[599] Odezwa do członków // Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 11. – S. 162.

[600] Mockus Z. Możliwości zastosowania humanitaryzmu w łowiectwie// Łowiec Polski – 1935. – № 15. – S.286-288.

мисливської галузі нормативно-правові документи. Для реалізації цих завдань мисливські товариства використовували мисливські виставки.

Перша мисливська виставка в Галичині, де експонувались досягнення мисливської галузі, була організована у Кракові в 1887 р. Серед іншого на цій виставці граф Артур Потоцький представив 33 роги козулі, 7 рогів оленя, 2 голови кабана, 4 опудала тетерука. Граф Володимир Дідушицький представив 15 рогів козулі, опудала соколів та капкани для їх відлову. Міхал Бжостовський представив 98 рогів козулі, 8 – оленя та опудало глухаря, граф Роман Потоцький – 12 хвостів глухаря. Не залишились поза увагою на виставці пернаті. Так, товариство мисливців з Радимні представило сітки для вилову куріпок, перепілок, граф Казимир Бадені – опудала орлів та яструбів, граф Стефан Замойський – опудало тетерука.[601] Учасники виставки були нагородженні відзнаками за кращі представлені трофеї чи знаряддя мисливства, що становили предмет гордості. Так, склад зброї Альфреда Дзіковського, що знаходився на вулиці Кароля Людвика у Львові в рекламі своєї продукції вказував – «Єдина фірма, нагороджена на мисливській виставці».[602]

Відомо, що 5 червня 1894 р. у Стрийському парку м. Львова була організована загальногосподарська галицька виставка. Всього на виставці було відкрито 130 павільйонів. Був представлений також і мисливський павільйон площею 300 квадратних метрів. На виставці було представлено багато опудал, серед яких опудала зубрів, серни, вовка, лисиці, козулі, борсука, куниці, чаплі, диких гусей, качок, роги оленів, козуль. Оригінальним експонатом виділилось Лисовицьке мисливське товариство, яке представило опудало ведмедя, добутого Казимиром Водзіцьким, з табличкою у лапах з даними про проведені товариством протягом 23 років полювань. На окремому столику були представлені всі екземпляри журналу «Ловець», що видавало Галицьке мисливським товариство.

---

[601] Katalog wystawy rybackiej, łowieckiej i lasowej na wystawie krajowej rolniczej i przemysłowej w Krakowie w r. 1887. – Kraków: Czas, 1887. – S. 25.
[602] Inseraty // Łowiec. – 1885. - № 7. – S.120.

Широко була представлена мисливська вогнепальна зброя із львівських зброярень Дзіковського, Копчинського і Шатковського. Негативні емоції в жінок викликали розкладені фекалії диких тварин, але чоловіки-мисливці пояснювали, що вони є дороговказом для тих, хто переслідує дичину. Також були представлені ліки від мотилиці (фасціольозу) козуль, які додають у солонці.[603]

У загальному експонати на цій виставці були систематизовані за різними розділами. В історичний відділ входили стародавні викопні рештки мисливських тварин та давня зброя, за допомогою якої добували мисливських тварин, набої, порохівниці, мисливські торби та ножі. Були представлені різноманітні аксесуари для мисливських собак (намордники, поводки, будки), збруя для коней, мисливські трубки, одяг. Також був стенд, присвячений сокільництву, де були представлені різні специфічні знаряддя – рукавиці, шнурки, сітки, що використовували для відлову птахів. Побут мисливців ілюстрували палатки, будиночки. Різноманітні мисливські товариства представили звіти про добування дичини в окремих господарствах, плани організації мисливських господарств тощо.

У залі «Історія природи тварин» серед іншого була представлена колекція скелетів тварин, добутих у різні пори року, патології рогів. Відтворено місця перебування тварин, приклади пошкодження різними тваринами лісових рослин.

У розділі «Догляд і охорона мисливських тварин» була представлена колекція насіння, дерев, кущів, які висаджують у лісах та на полях для підгодівлі тварин, біотехнічні споруди, годівниці для куріпок та зайців, форма та відзнаки мисливської охорони, браконьєрське знаряддя з різних місцевостей країни, біноклі.

Відділ «Мисливські акліматизовані тварини» був представлений сучасною мисливською зброєю, набоями, одягом та взуттям для різних видів полювання та різних пір року, човнами та знаряддями для водного полювання,

[603] Łowiectwo na powszechnej wystawie krajowej //Łowiec. – 1894. – № 6. – S. 81-83

мисливськими собаками, зразками дичини та приготування її до поштової пересилки в різні пори року, зразками способів обробки дичини, виправлення свіжих шкір, способу зберігання шкір, мисливськими трофеями.

Крім того, велику кількість стародавніх видів мисливської зброї представив князь Євстахій Сангуський: стародавні арбалети з XVII ст. та мисливські ріжки, оздоблені сріблом. Цікаві стародавні знаряддя для полювання представив Владислав Пшибиславський з Косова: стару мисливську зброю, шкіряні торби, рушниці, а Олександр Швейковський представив форму мисливських урядовців з Косова. Лісові управління з Гриняви та Татарова представили капкани та саморобні знаряддя, що використовують гуцули для добування ведмедів.[604]

Цікавими виявились й експонати, що стосувались пернатих і їх ролі в мисливському господарстві. Зокрема, Тлумацька організація «Вольтер і спілка» представила опудала птахів, Болехівська лісова школа – колекцію капканів для вилову птахів,[605] Едвард Очосальський зі Львова – опудало орла, двох тетеруків, глухаря, вальдшнепа, рябчика; Едмунд Хартель – опудало двох орлів, двох сов, двох яструбів, глухаря; граф Владислав Замойський (Закопане) – опудало білої сови, глухаря, куріпки, рябчика; Станіслав Пєгловський (Львів) – опудало куріпки.[606]

У 1908 році уряд Австро-Угорської імперії прийняв рішення організувати в 1910 р. у Відні Першу міжнародну мисливську виставку. 1 липня 1908 року для підготовки Міжнародної мисливської виставки до Львова приїхав радник цісаря – В. Губер. На засіданні Галицького мисливського товариства він виголосив промову про те, що: «Галичина – це мрія для мисливців, край мисливців з особливим значенням, який в особливий спосіб і з особливою

---

[604] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 2-10.
[605] Katalog powszechnej wystawy krajowej we Lwowie w 1894 roku . – Lwów: Drukarnie Pillera i spółki, 1894. – S. 70-77.
[606] Katalog powszechnej wystawy krajowej we Lwowie w 1894 roku . – Lwów: Drukarnie Pillera i spółki, 1894. – s.81-83.

увагою віддається цьому шляхетному спорту». Він висловив сподівання, що край займе найдостойнішу позицію на цій виставці.

Для підготовки виставки було утворено три комітети: а) збору мисливських трофеїв; б) промислів та рукоділля; в) культури та мисливського мистецтва.

Технічним комісаром для організації виставки було обрано пана Драгоновського, який попередньо працював директором лісів у володіннях графа Андрія Потоцького; секретарем – Тадеуша Горецького, а касиром – Северина Крогульського. На редактора «Ловця» поклали інформаційні обов'язки щодо організації виставки. Але через рік, у 1909 р. керівництво організаційного комітету було змінене: головою комітету став князь Андрій Любомірський, а його заступником – граф Бєльський. Крім того, в комітет було включено князя Євстахія Сапєгу, який повинен бу проводити агітацію щодо участі поляків, які проживали на території Королівства Польського, у виставці разом з Галичиною.

Галицьке мисливське товариство при організації виставки переслідувало не лише економічні, а й політичні інтереси. Воно відзначало, що «основним завданням міжнародної мисливської виставки було надання багатьох доказів противникам мисливства щодо помилковості їх демагогічних гасел «Геть з полюванням!.. Геть забави панів! Доглянута панами дичина завдає непомірної шкоди нашим лісам та полям!» Ці гасла були просто засобами для підбурювання несвідомої частини суспільства і їх використовували для агітації під час виборів до гмін».[607]

На XIII з'їзді Галицького мисливського товариства, 4 червня 1909 р. віце-президент виставкового комітету граф Юліуш Бєльський виступив із пропозицією, щоб Галичина на виставці виступила одноосібно і сама показала свої здобутки та представляла польське мисливство на виставці. Але для досягнення цієї мети необхідно було мати певні кошти. Для цього

---

[607] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.110-113.

організаційний комітет вислав до всіх великих власників мисливських угідь, і навіть, до Царства Польського пропозицію про пожертву на організацію спільної польської виставки. Станом на червень 1909 р. 102 громадян Галичини задекларували згоду на фінансування на суму 18676 крон. Але Царство Польське не дало позитивної відповіді, тому потрібно було шукати засоби для організації виставки лише в Галичині. Галицький сейм дав позитивну відповідь щодо фінансування виставки. У листі від 11 травня 1909 р. йшлося, що Галицький сейм виділяє на виставку 1 тис. крон. Це була незначна сума, тому на з'їзді було прийнято рішення направити окреме звернення до найвпливовіших людей Галичини щодо фінансування виставки. Адже, щоб побудувати власний Галицький мисливський павільйон, була необхідна сума щонайменше у 100 тисяч крон. Виходячи з фінансових можливостей, на з'їзді було прийнято рішення про оренду 200-250 м^2 в Австрійському павільйоні. Для цього потрібно було сплатити суму у 37 тис. крон. Також було прийняте рішення щодо випуску програми виставки польською мовою.[608]

Для якісної організації виставки 29 березня монарх Австро-Угорської імперії Франц Йосиф І прийняв представників – організаторів мисливської виставки, які запропонували монарху взяти виставку під свій патронат. До складу делегації входили: віце-президент виставки, таємний радник – граф Фердинанд Буко і граф Франц Коллоредо-Маннсфельд. Президент виставки – князь Егон Фюрстенберг з огляду на свою відсутність у Відні не зміг прийти на аудієнцію. Цісар прийняв делегатів досить ласкаво і погодився на цю пропозицію. З великим пафосом «Ловець» повідомляв, що «здійснилось бажання широкого кола мисливців про патронат цісаря над виставкою». У процесі розмови з делегацією монарх цікавився фінансовою стороною та участю закордонних гостей у виставці й висловив сподівання, що «виставка

---

[608] Sprawozdanie z Walnego Zgromadzenia XIII. Zjazdu, z dnia 4. czerwca//Łowiec. – 1909. - № 12. – s.134-135.

буде мати найсприятливіші умови для приїзду іноземців до Відня, а країна гідно їх прийме.[609]

Для забезпечення участі Галичини у виставці журнал «Ловець» друкує звернення Галицького крайового виставкового комітету до всіх мисливців Галичини з проханням представити мисливські експонати на виставку до Відня. Комітет домовлявся про участь експонатів у виставці. Всі контакти необхідно було спрямовувати до комісара виставки Кароля Драгоновського за адресою: м. Львів вул. Пекарська, 1/16.[610]

Мисливська преса широко відслідковувала хід підготовки до виставки та із захопленням повідомляла, що для показу виставки планується використовувати кінематограф. Для цього спеціально будується кінопалац на 1000 осіб. Для зручності учасників і гостей у Відні заплановано збудувати палац з поштовим відділенням. Для декорування виставки було збудовано штучне озеро площею 5500 м^2. Біля нього організовують павільйони німці. Такі аристократи, як архикнязі Фредерик та Леопольд Сальватор, самостійно за свій кошт облаштовують павільйони. Загальна кількість запроектованих павільйонів сягає 60-70 будівель.[611]

Для продуктивної участі у виставці Франції французький уряд додатково взяв кредит на суму 200 тис. франків. Зголосилась взяти участь у виставці й Італія, а Буковинський комітет планував виставити оригінальний гуцульський будинок. У той час він вже будувався в Чернівцях, а знамениті румунські мисливці за ведмедями мали там жити.[612]

Великі зусилля організаторів виставки увінчались успіхом. Щоденно виставку відвідувало 15 тис. осіб, а всього її відвідало два мільйони. Патрон виставки – монарх Франц Йосиф I відвідав виставку 8 разів, цісар Вільгельм – один раз. Тричі відвідав виставу шведський король Густав. Також виставку

[609] Kronika//Łowiec. – 1909. - № 8. – S.93-94.
[610] Odezwa//Łowiec. – 1909. - № 14. – S.157.
[611] Wystawa łowiecka w roku 1910//Łowiec. – 1909. - № 24. – S.282.
[612] Kronika//Łowiec. – 1909. - № 17. – S.201-202.

відвідали король Болгарії – Фердинанд, члени австрійського уряду та багато князів.

Крім основної виставки діяли й одноденні: виставка коней, мисливських трофеїв, собак, птахів, кроликів і т.д. Відвідувачів розважали конкурсами зі стрільби. Для цього використовували спеціальну машину, з якої вилітали глиняні тарілки. Також організовувалися вечірки. Кульмінаційним пунктом цих вечірок стало свято на честь вісімдесятиріччя монарха Франца Йосифа I. Кінематограф демонстрував кращі світлини всіх монархів на великих полюваннях та фільми.[613]

На виставці у Відні в 1910 р. два трофеї від Галичини здобули мисливські рекорди: граф Мицєльський був відзначений за роги козулі, добутої в Нєнадові, й новий власник успадкованого опудала ведмедя, добутого покійним графом Андрієм Потоцьким. Також першою нагородою відзначено наступні трофеї: ікла старого вепра (власник – граф Юліуш Бєльський 1889 р.); роги оленя: 18-ка графа Е. Сільва Тароука (Поляниця); 20-ка графа К. Вайсенвольфа (Вітлін); 14-ка князя Г. Ліхтенштейна (Татарів); роги козулі (1901 і 1902 рр.) князя К. Траутманнсдорфа (Гробля) та роги козулі графа Ресеквейра з Ніска.

Друге місце посіли клики кабана графа Юліуша Бєльського (1906 р.); роги оленя – 18-ка князя Ліхтенштейна, добуті художником Піком у Татарові; роги оленя – 22-ка А. Федоровича (Вітлін); 18-ка доктора А. Крісера (Крушельниця); 18-ка 1906 року графа Здіслава Тарновського; роги оленя – 12-ка з 1908 року графа Здіслава Тарновського; 16-ка, добута графом Сєраковським; 16-ка, добута графом Андрієм Замойським; козулячі роги князя Януша Радзівілла (1908 р.); козулячі роги графа Ресеквейра (1905 р.), графа Шептицького (1909 р.), Юліуша Ковнацького (1894 р.). Третю нагороду отримали: роги оленя 14-ка графа Сильва – Таруока (Поляниця), 14-ка Мослера (Велдзіж), та 3 пари козулячих рогів 1875 р., 1901 р. і 1904 р.[614]

---

613 Kronika//Łowiec – 1910. – № 20. – S.243.

614 Galicja na wystawie łowieckiej w Wiedniu//Łowiec – 1910. – № 12. – S.146-147.

Через фінансові та матеріальні труднощі, Галичина не була представлена на виставці павільйоном, як це зробили багатші країни Австрійської монархії, проте вона виставила галерею рідкісних і вагомих мисливських трофеїв, тим самим, скромно підкреслюючи значний розвиток мисливства в Галичині за останні 30 років.[615]

Були також експонати з Галичини, які не посіли жодного призового місця, але вони були досить оригінальними: пара сплетених між собою рогів оленів, які загинули під час риковища у мисливських угіддях Сколівщини через голод, бо не змогли роз'єднатись.[616]

Відповідно до правил оцінки мисливські трофеї вирізняли не лише за видами, а й за роками добування. Так, трофеї серни оцінювали за такими параметрами: добуті з 1848 року до 1910 року; до 1848 року; добуті в Альпах, Карпатах і Трансильванських горах, у Балканських країнах та Пірінеях.[617]

На виставці мали чим похвалитись сусіди Галичини – румуни. Представлені роги серни мали високу трофейну якість. Одні роги серни, довжиною 34 см завоювали на виставці перше місце.[618]

У звіті керівництво Галицького мисливського товариства (з 15 травня 1910 р. по 16 травня 1911 р.) відзначено, що найголовнішою справою товариства за цей час, що мала історичне значення, була участь Галичини в мисливській виставці у Відні 1910 року. Завдяки жертовності лише 107 членів товариства Галичина мала змогу взяти участь у цій виставці. Для цієї мети було зібрано 30000 крон. Галичина на цій виставці отримала низку нагород 1-го, 2-го та 3-го класів. Крім членів мисливського товариства велику роль у підготовці експонатів відіграли й інші особи: князь Андрій Любомирський, керівник виставкового комітету, барон Гьоц-Окоцімські, віце-президент виставкового комітету, Кароль Драгоновський, комісар цього комітету. Щиру подяку

---

[615] Krogulski S. Pół wieku: zarys działalności małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876-1926. – Lwów: Nakładem małopolskiego towarzystwa łowieckiego, 1929. – S.113.
[616] Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – S.190.
[617] Łowiec. – 1910. – № 1. – S.7.
[618] Nedici Gh. Polowanie w Rumunji//Łowiec Polski – 1935. – № 21. – S.403-405.

заслужили і члени виконавчого комітету виставки: Юліуш Цибульський, граф Павло Дзєдушицький, Кирило Кохановський, Єжи Ольшевський, Станіслав Рейхан, Едвард Шехтель. Кращі представники галицького мисливства брали участь й у мисливському конгресі, що проходив у 1910 р. паралельно з виставкою[619].

Подяку організаторам виставки оголосив на XV мисливському з'їзді Голова Галицького мисливського товариства граф Стадніцький[620]. Всі учасники виставки були занесені в каталог, що вийшов окремою брошурою. Відомо, що на виставці від Галичини пернатих виставили граф Здіслав Тарновський (глухарі та тетеруки), Хуго Мослер (2 тетеруки, 2 глухарі, 2 орли), князь Єжи Любомирський (3 глухарі),[621] Владислав Длугош (2 глухарі) добуті у Велдіжі (Долинський повіт)[622]

Із входженням Галичини в 1918 р. до Другої Речі Посполитої виставки мисливських трофеїв продовжують свою роботу. Перша післявоєнна мисливська виставка відбулась у Львові в 1922 р. (23-26 червня). Всього 53 мисливці представили свої трофеї: глухарів представили Кирило Чарковський-Голембйовський, князь Андрій Любомирський, Альберт Мнішек, Станіслав Орський. Тетеруків представив Мечислав Крушевський [623].

Наступна виставка відбулась з 3 по 16 червня 1927 р. Як свідчить каталог, 77 мисливців на цій виставці представили мисливські трофеї. Цікаво, що це були не лише мисливські трофеї тварин, які водяться в Галичині, але й екзотичних тварин (крокодилів, гірських баранів, носорогів тощо), полювання на яких могли собі дозволити лише тодішні аристократи [624].

[619] Sprawozdanie Wydziału Gal. Towarzystwa łowieckiego za czas od 16. maja 1910 do 15. maja 1911//Łowiec. – 1911. - № 10. – S.110.
[620] Sprawozdanie z obrad XV. Zjazdu łowieckiego //Łowiec. – 1911. - № 12. – S.134.
[621] Spis wystawców. – Lwów: Krajowy komitet wystawy, 1910. – S.8.
[622] Katalog // Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.

[623] Opis I. Wystawy łowieckiej we Lwowie 23-26 czerwiec 1922. – Lwów, 1922. – 12 s.
[624] Wystawa łowiecka urządzona w ramach I. Ogóno-polskiej wystawy sportowej we Lwowie od 3 do 16 czerwca 1927r. – Lwów: S-ka Targów wschodnieh, 1927. – 13 s.

Також на виставці були представлені пернаті. Зокрема, глухарів представили Євстахій та Тадеуш Баранські, Мечислав Крушевський, Станіслав Кумор (Львів), князі Андрій та Єжи Любомирські (Львів), Станіслав Орський, барон Грьодель (Сколе), Рудольф Вацек (Львів).[625]

Наступна мисливська виставка (5-30 вересня 1936 р.) була присвячена 60-річчю заснування Малопольського мисливського товариства. Мисливські трофеї представили понад 100 осіб, зокрема: 100 оленячих рогів, 3 лосячих, 18 рогів ланей, 530 рогів козулі, 100 кликів кабана, 11 трофеїв з ведмедя, 11 вовків, 17 рисів, 6 диких котів, 150 птахів. У загальній кількості було більше як 1000 експонатів.[626] За даними тодішньої преси, ця виставка відзначалась більшою кількістю експонатів, ніж попередня виставка 1927 р. Окремі мисливські трофеї були представлені на модних для того часу фотографіях, зокрема, п.п. Корсака, Пухальського. Свої фотографії представили також державна рада з охорони природи та багато фотографів-аматорів. У рамках виставки трофеїв відбулась також виставка мисливських собак.[627] (табл. № 16.1)

Таблиця 16.1.

Експонати мисливських видів пернатої дичини, представлені на ювілейній виставці в м. Львів 1936 р.[628]

Експонат	Власник	Мисливець, що вполював трофей	Дата добування	Повіт	Воєводство	Власник господарства
Глухар	Отто Брюкман	Отто Брюкман	22.09.1924 р.	Надвірна	Станіславівське	Гміна
Глухар	Юліуш Місьолек	Юліуш Місьолек		Стрийський (Сколе)	Станіславівське	Брати Грьодель
Глухар	Тадеуш Марцінкевич	Тадеуш Марцінкевич	20.04.1935 р.	Косівський (Зелена)	Станіславівське	Власність держави
Глухар	Станіслав Шірмер	Станіслав Шірмер	1932 р.	Стрийський (Рожанка)	Станіславівське	Брати Грьодель
Глухар	Улам Анджей	Улам	Травень	Долинський	Станіславівське	Власність

[625] Wystawa łowiecka urządzona w ramach I. Ogóno-polskiej wystawy sportowej we Lwowie od 3 do 16 czerwca 1927r. – Lwów: S-ka Targów wschodnieh, 1927. – 13 s.

[626] Mniszek A. Wystawa łowiecka (od 5 do 30 września b.r.)/ Albert Mniszek//Łowiec. – 1936. – № 9. – S. 149.

[627] Mniszek A. Wystawa łowiecka (od 5 do 30 września b.r.)/ Albert Mniszek//Łowiec. – 1936. – № 9. – S. 149.

[628] Katalog jubileuszowej wystawy łowieckiej iv. pokaz trofeów lowieckih od dn. 5. do 30. Wrzesnia 1936 r. s.111.

		Анджей	1934 р.	(Суходіл)		держави
Глухар	Томаш Зан	Томаш Зан	1936 р.	Костопіль	Волинське	Польський банк
Глухар	Інженер Тадеуш Срочинський	Інженер Тадеуш Срочинський	1932 р.	Надвірнянський (Томнатик)	Станіславівське	Власність держави
Глухар	граф Петро Сумінський	граф Петро Сумінський	03.06.1936 р.	Уперово	Полісся	Здіховський Кароль
Глухар	барон Хуго Ваттман	барон Хуго Ваттман	1936 р.	Любачівський	Львівське	Барон Хуго Ваттман
Глухар	Збігнєв Вінярський	Збігнєв Вінярський	15.04.1929 р.	Надвірнянський (Майдан)	Станіславівське	Рубінштейн
Тетерук	Д-р Богуславде Лонгшам	Д-р Богуславде Лонгшам	20.04.1933 р.	Сокальський	Львівське	Ян Мадейський

Колекції мисливських трофеїв пернатої дичини були й на останній мисливській виставці у Другій Речі Посполитій 12 березня 1939 р. в Ковелі, де були представлені опудала тетеруків, куріпок, чапель, орлів, качок. Мисливське господарство з Дольська представило живоловки, які вони використовували для відлову куріпок та фазанів. Відзначалось, що восени цих птахів відловлюють, тоді годують цілу зиму, а навесні випускають у мисливські угіддя.[629]

Отже, мисливці Галичини досліджуваного періоду широко демонстрували мисливські трофеї при організації мисливських виставок. Головним предметом мисливської гордості були роги оленів та козуль. Трофеї з пернатої дичини відходили на другий план. Основними видами пернатих, представлених на виставках, були глухарі, тетеруки, фазани.

17. Книги про пернатих

Одна з перших книг у Галичині, присвячена мисливським собакам, це – видання Яна Остророга «Мисливство з гончою» (1649 р.). У книзі, що складалась із трьох розділів («Про гончих», «Про собак», «Про полювання») автор обґрунтовує принципи розведення й утримання собак. У племінному розведенні гончаків він пропонує використовувати собак, екстер’єром яких є

[629] Józef Wladysław Kobylanski Piękny dzień myśliwych w Kowlu//Łowiec Polski – 1939. – № 7 . – S.225.

костисте, довге тіло та ніс і які мають розвинений нюх. Навики мисливської собаки автор називає «мудрістю» і вважає, що вони передаються спадково.[630]

У кінці XVII ст. була видана книга «Господарство з верхової їзди, стрілецьке та мисливське», в якій містяться поради щодо зберігання зброї. Наприклад, у холодну пору з рушницею не можна заходити до теплої хати, оскільки у стволах з’являється роса, що має негативний вплив. Рекомендували рушницю на деякий час залишати в холодних сінях. Корисними були поради, як на ринку підібрати порох до патронів. Загалом, найкращим вважали мисливця, який, полюючи індивідуально, без допомоги прислуги, добував найбільше дичини.[631]

На початку XIX ст. мисливці отримували знання і двотомного видання Ігнатія Бобятинського «Наука мисливства». Перший том складався з дев’яти розділів, присвячених собакам і мисливській зброї. Крім характеристики гончаків, яких виділяли в окрему групу мисливських собак, було описано використання безпородних собак при переслідуванні дичини. Були зібрані поради щодо лікування собак від різних захворювань, способи знищення бліх, гельмінтів. Істотна увага приділялась зброї та боєприпасам. Охарактеризовано різні види пороху та рушниць, основи користування зброєю. Аналіз показав, що добування мисливських тварин залежить від знання мисливцем своєї зброї і правильного спорядження патронів, навиків влучних пострілів, правильного підбору випередження при стрільбі по рухомих цілях та ін. [632]

Через два роки (1825 р.) вийшов другий том, що складався з одинадцяти розділів. Перші чотири розділи були присвячені організації та проведенню полювання на ратичних (лось, олень, козуля та ін.). Проаналізовано особливості

---

[630] Ostrorog J. Myśliwstwo z ogary / Jan Ostrorog. – Kraków : Drukarnia Ł. Kupisza, 1649. – 91 s.

[631] Хоєцький П.Б. Проців О.Р. Навчальна література з мисливствознавства у Галичині в період XVII – першої половини XX// Науковий вісник НЛТУ України. Зб. наук.-техн.праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2013.– Вип.23.12. – С. 400-406.

[632] Bobiatynski I. Nauka łowiectwa / Ignacy Bobiatynski: [we 2 tomach]. – Wilno : drukiem J. Zawadykiego, 1823. – T.I. – 245 s.

полювання на оленя в мисливських угіддях Польщі та Франції. Наведені детальні відомості про полювання на зубра.

Біологію та методи полювання на дрібних хижаків (борсук, куниця, кіт дикий, тхір та ін.) подано у сьомому розділі. Для кожного виду дичини автор застосовує спеціальну мисливську термінологію, яку використовують при полюванні на мисливську фауну, в тому числі й на пернату дичину.

Восьмий розділ присвячений соколиному полюванню, тобто, полюванню з використанням приручених хижих птахів з ряду соколоподібних, а саме: яструбів. Соколине полювання було значно поширене в Європі, найбільшого розквіту воно досягло у XVII ст. У розділі описана техніка підготовки соколоподібних птахів до полювання, їх тренування, особливості догляду і ветеринарний нагляд.

У дев’ятому розділі «Про птахів, які заселяють ліси» автор до лісових птахів відносить дрохву, перепілку, куріпку, описує основні види тетерукових (глушець, тетерук, орябок), голубоподібних (голуб-синяк) та способи полювання на них, а саме: на глушця та тетерука – навесні на токовищах, на тетерука – із використанням муляжів (восени) та собаки (гончака), орябка – із використанням манка. У розділі подана технологія відлову тетерука, орябка, куріпки за допомогою сіток. Описано також полювання на куріпку і перепілку із застосуванням манка та на соколоподібних. Охарактеризовано способи відлову рябчика в Сибіру, полювання на перепілок у Франції. До мисливських видів пернатих автор відносить крім дрозда зозулю, шпака, сойку та характеризує полювання на них.

Розділ 10 і 11 присвячені водно-болотній дичині та полюванню на крижня, чирянку велику і малу, слукву, баранця звичайного, лиску, а також на види, які не відносяться до сучасних об’єктів полювання (чайка, чапля). У розділах подано технологію відлову пернатої дичини з використанням сіток та пасток.[633]

---

[633] Bobiatynski I. Nauka łowiectwa / Ignacy Bobiatynski: [we 2 tomach]. – Wilno : drukiem J. Zawadykiego, 1825. – T.II. – 360 s.

У 1918 р. у Варшаві виходить підручник Я. Штольцмана «Мисливство» для лісових та рільничих шкіл. Автор викладав у лісовій школі курс «Мисливство». Підручник складався із двох частин і охоплював широкий спектр питань ведення мисливсього господарства. У першій частині подано біологію, поширення семи видів ратичних, трьох – зайцеподібних і двох видів гризунів. Приділено увагу історичним відомостям, зокрема: відомості про зубра описані, починаючи з 1555 р. Про серну було зазначено, що вона заселяє румунські Карпати, а її чисельність постійно зменшується. Стадам серн чисельністю 100 голів, які раніше тут траплялися, прийшли на зміну стада з максимальною кількістю до 30 голів. У першій частині, крім мисливських звірів, широко представлені мисливські птахи: понад 30 видів представників рядів куроподібних, гусеподібних, голубоподібних та ін. Розведення пернатих було структуризовано у три підрозділи: місцевих птахів (глухар, тетерук, рябчик, куріпка, перепілка, фазан), перелітних (вальдшнеп, бекас) і водно-болотні (водні курки, лиски, лебеді, качки). Окремі параграфи стосувалися звірів та птахів, яких вважали шкідниками або корисними. Так, 14 видів соколоподібних віднесено до шкідників, сім видів – до корисних. Шкідниками вважали чотири види із родини воронових (ворона, крук, сорока, сойка), а також пугача і чаплю. Корисними вважали сім видів сов (сова вухата, сова бородата, сова болотна та ін.).

У другій частині підручника було розглянуто основні принципи догляду за мисливською дичиною: ратичними (олень, козуля, дика свиня), зайцеподібними (заєць), куроподібними (куріпка, фазан, глухар, тетерук та ін.). Описано організацію й основні способи полювання на дичину, зокрема: із засідки, нагінкою передбачено полювання на оленя, дику свиню, козулю, зайця, фазана і куріпку. Автор торкається питаннь мисливських трофеїв.

У мисливській літературі часто увага приділяється мисливським собакам. Я. Штольцман виділив сім груп мисливських собак. У порівнянні з існуючою в Україні класифікацією (шість груп), автор також виділяє групу гончаків, хортів, норних, пошукових і лягавих.

Один із розділів стосується порушення правил полювання та полювання на хижаків, до яких віднесено вовка, лисицю, борсука, видру, куницю лісову та кам'яну, ласку і горностая. У розділі про мисливську зброю розглянуто різні її види, будову рушниць, догляд за нею та зберігання.[634]

Спеціально для орендарів права полювання у Варшаві в 1909 р. виходить підручник Хегендорфа, керівника великого мисливського господарства, об'ємом 335 сторінок. Серед іншого у підручнику розглядаються питання розведення фазанів та інших видів пернатої дичини.[635]

Розведенню фазанів та куріпок був присвячений третій розділ «Мисливського підручника» Станіслава Камоцького (1935 р.).[636]

Грунтовний аналіз правового регулювання охорони птахів у Галичині зроблено у книзі «Підручник з права для лісових, польових, мисливських і риболовних господарств» В. Дзеровича (1898 р.).[637]

Великий вклад у дослідження галицької орнітологічної фауни зробив Альберт Мнішек (1867-1937 рр.). 30 років свого життя він присвятив написанню праць на мисливську тематику. З-під його пера вийшло більше ста статтей, а також близько 30 віршів, в яких він описував полювання, природу. Завдяки письменницькому таланту він з липня 1904 р. по вересень 1914 р. обіймає посаду головного редактора «Ловця».[638] У 1921 р. його обрано заступником Малопольського мисливського товариства.[639] Великий доробок А. Мнішека стосувався вивчення поведінки, розведення та полювання на мисливські види птахів. Серед основних праць: «Перелітні птахи» (1904 р.),[640]

---

[634] Sztolcman J. Łowiectwo: podręcznik dla szkół leśnych i rolniczych / Jan Sztolcman. – Warszawa: Gazeta rolnicza, 1918. – 376 s.

[635] Hegendorf Podręcznik dla dzierżawców polowań. – Warszawa: Łowiec Polski, 1909. – 335 s.

[636] Kamocki S. Podręcznik łowiectwa / Stanisław Kamocki. – Warszawa: Nowy świat, 1935. – 240 s.

[637] Dzerowicz W. Podręcznik prawny w sprawach lasowych, polowych, łowieckich i o rybołowstwie / Wiktor Dzerowicz . – Lwów: Gubrynowicz i Schmidt, 1898. – S.

[638] Krogulski S. Pięćdziesięciolecie „Łowca" (1878-1928) //Łowiec. – 1928. – № 23-24. – S. 357-361.

[639] Krogulski S. Pół wieku//Łowiec . – 1929. – № 9. – S.133-135.

[640] Ptaki na wędrówce. // Łowiec. – 1904. – № 17. – S.199-203.

«Рябчик» (опубліковано в журналі «Ловець» за 1906 р. у № 15, 16, 17, 18, 20 і 22). У цій праці він подав різні імперативні та наукові назви рябчика, розглянув його місце розселення, поведінку та харчування. А. Мнішек також подав бібліографію рябчика у науковій літературі, охарактеризував різні види полювання, розведення, охорону, статистичні дані. У 1914 р. у № 13-14 «Ловця» була надрукована його праця «В обороні птахів». На шпальтах журналу «Ловця» були опубліковані його мисливські статті: «Дика гуска в мисливстві» (1914 р., № 4, 5 і 6), «Яких птахів потрібно знищувати» (1931 р., № 19), «Як розпізнати стать вальдшнепа» (1930 р., № 11), «Охорона куріпки перед початком зими», (1929 р., № 17), «Лебідь» (1922 р., № 8), «На дикі гуси» (1911 р., № 17),[641] праця «Огляд наших мисливських птахів» (1907 р., № 8, 10, 11, 13, 14, 18 і 19; 1908 р., № 1, 5, 8, 13, 18, 19 і 20; 1909 р., № 8, 11, 14, 15, 17 і 21; 1910 р., № 3 і 6)[642], стаття «Міграція птахів відповідно до найновіших досліджень науки» (1914 р., № 22-24; 1915 р., № 1, 2, 3-4, 5-6, 7-8,9-10).[643] У праці «На порятунок птахів» (1914 р.) вказував, що загрозливих масштабів для популяції птахів набирає мода на пір'я птахів.[644]

Іншим визначним дослідником пернатих Галичини був граф Казимир Водзіцький (1816–1899) – великий шанувальник природи та мисливства. Народився в с. Оліїв (сьогодні Зборівський район Тернопільщини), де знаходився мисливський двір короля Яна III Собєського.[645] Спостережливий від природи К. Водзіцький використав свій хист у дослідженні тварин, і зокрема, птахів. Самоук у галузі орнітології, він став не тільки орнітологом європейського рівня, з-під пера якого вийшло багато цікавих орнітологічних праць і записок, але й зібрав у будинку, де проживав, величезну колекцію опудал птахів та яєць. Знаний науковець не шкодував власних коштів для цієї

---

[641] Mniszek Tchorznicki M. Albert Mniszek trzydziestolecie pracy na niwie literatury łowieckiej/ Mieczysław Mniszek Tchorznicki. – Warszawa, 1935. – 8 s.
[642] Przegląd naszych ptaków łownych // Łowiec. – 1907. – № 8. – S.93-96.
[643] Wedrówka ptaków w świetle najnowszych badań // Łowiec. – 1914. – № 22-23. – S.236-237.
[644] Na ratunek ptakom // Łowiec. – 1914. – № 14. – S.172-173.

[645] Мальовниче Тернопілля. – Режим доступу: http://tourism-info.te.ua/pub/107/

колекції, запросивши для препарування птахів відомих у цій царині німецьких фахівців – Шауера та Мартіна. Пізніше він цю колекцію передав до Краківської академії, де вона знаходиться до цього часу.

Громадські, політичні та родинні справи часто відривали його від занять орнітологією. Проте суспільство багато втратило б, якщо б К. Водзіцький був відданий тільки науці. Його організаційні здібності проявились ще в Олієві, де він був знаним господарником і власником фільварку. Крім того, в с. Лопушани (15 км від Золочева) він володів великою площею землі.[646] Казимир Водзіцький був у 1879[647] та 1882 рр.[648] членом повітової ради в Золочеві (представницький орган влади). Політична ж кар'єра графа почалась ще в 1848 році з депутатства в Установчому сеймі, в 1861-1863 рр. – він стає депутатом від Галицького сейму у Відні. Про його високий соціальний статус свідчать постійні повідомлення в тогочасній львівській пресі про приїзди К. Водзіцького, зокрема, про його перебуванні 2 серпня 1882 р. в готелі «Джордж» у Львові.[649] 40 років наукової діяльності графа Казимира Водзіцького вилились у чималий науковий спадок. Він пише праці з економіки «Власність та сервітути в Галичині», «Про кредит у Галичині» (1867 р.). Проте, світ птахів був його улюбленою темою. Фактично першою його науковою роботою стала книга «Систематизований список птахів у давній землі Краківській» (1850).[650] До його наукового доробку належать праці «Орнітологічна прогулянка в Татри та Карпати» (1851), в якій попри орнітофауну автор описав життя та звичаї гуцулів, «Орнітологічні записки» (10 томів, 1866–1880 рр.), монографія «Про

[646] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / pod red. F. Sulimirskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa: Wiek, 1884. – S. 727.
[647] Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1879. – Lwów: Drukarnia „Dziennika polskiego", 1879. – S.268.
[648] Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1882. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1882. – S.276.
[649] Przyjechali do Lwowa // Gazeta lwowska. – 1882. – № 175. – 2 sierpnia. – S.5.
[650] Nekrolog // Łowiec. – 1889. – № 11. – S.160-164.

вплив птахів на господарство»[651] (1852) та ін. Відомі також його книги з орнітології: «Крук», надруковано в 1867 р.[652], а перевидано у Львові в 1927 р.і[653], «Зозуля» (1871)[654], «Лелека» (1877)[655], «Ластівка»[656] і «Яструб» (1878).[657] Крім того, К. Водзіцький відомий і своїми орнітологічними статтями, як наприклад, про «Тягу мисливських птахів у 1879 році»[658], про фенологічні спостереження за тягою вальдшнепів 1882[659] і 1886 рр.[660], за птахами та дичиною в 1880 році в Галичині.[661] Крім того, фахово, як на орнітолога, К. Водзіцький описує в кишеньковому «Довіднику для вівчарів Східної Галичини» обсягом 380 сторінок (1867 р.) як розводити вівці[662]. У 1878 році вийшла його праця «Характеристика собаки»[663], згодом книги про розведення

---

[651] Jakubski A. Prace monograficzne komisji fizjograficznej: [w 4-ch tomach] / Antoni Jakubski. – Kraków: Polska akademia umiętności, 1928. – T.II: Bibliografja fauny polskiej do roku 1880. – S. 129.

[652] Notatki bibłjograficzne // Łowiec. – 1937. – № 7. – S. 139.

[653] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kruk / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Księgarnia Gubrynowicza i syna, 1927. – 112 s.

[654] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kukułka właściwa / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1871. – 157 s.

[655] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Bocian / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1877. – 91s.

[656] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jaskółka / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 193 s.

[657] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jastrząb / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 148 s.

[658] Wodzicki K. Ciąg łowczych ptaków w r. 1879 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 1. – S.5.

[659] Wodzicki K. Ciag slonek wiosennych w roku 1882 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1882. – № 5. – S.68-69.

[660] Wodzicki K. Ciąg słonek w jesieni 1886r. / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1886. – № 12. – S.197.

[661] Wodzicki K. O ciągu ptaków o zwierzynie w roku 1880 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1881. – № 1. – S.3-6.

[662] Wodzicki K. Vademecum dla owczarzy Wschodniej Galicyi / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Drukarnia K. Pillera. – 1867. – S.380.

[663] Jakubski A. Prace monograficzne komisji fizjograficznej: [w 4-ch tomach] / Antoni Jakubski. – Kraków: Polska akademia umiętności, 1928. – T.II: Bibliografja fauny polskiej do roku 1880. – S. 313.

та полювання на зайців[664],[665], біологію і статевий потяг козулі.[666] Познанський мисливський часопис «Ловець Великопольський» вважав Казимира Водзіцького фахівцем у розведенні козуль.[667] Крім того, відомі також його статті про боротьбу з хижаками. Найкращим методом знищення вовків він вважав отруєння їх стрихніном, який слід підкладати до падалі, або вилучення вовченят з лігвища.[668] Проте, К. Водзіцький наполягав на обережному поводженні зі стрихніном, що діє блискавично. У статті «Мисливські розповіді» описано кілька випадків, коли на полюванні собака, що облизав сніг біля приманки, отруєної стрихніном, здох за декілька хвилин та про сороку, що лише дзьобнула отруєну стрихніном лисицю і відразу впала мертвою.[669] Варто зауважити, що граф мав неабиякий літературний талант. У статті «Про мисливську мову» відзначалось, що К. Водзіцький добре володів мисливською термінологією, зробивши таким чином послугу не лише мисливству, а й літературі.[670] Він пробував свої сили й у белетристиці: в 1874 р. виходить його повість «Тереза»,[671] умів написати навіть статтю про природу з дотепністю, вставляючи роздуми про вади людського суспільства, але без моралізаторства та емоцій. Його праці друкувались у міжнародних виданнях, заявляючи про автора як про серйозного природодослідника. К. Водзіцький був удостоєний звання члена-кореспондента Краківського наукового товариства.

Перелік наукових заслуг К. Водзіцького був би неповним, якщо не згадати його тісних зв’язків з мисливством. Поєднавши улюблену науку і мисливство, він видає в 1858 р. монографію «Про сокільництво та мисливських птахів», 2/3 якої займає матеріал про історію сокільництва.[672] Б. Дяковський

[664] Wodzicki K. Zajac / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 5. – S.150-151.
[665] Wodzicki K. Zajac / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 11. – S.167-169.
[666] Wodzicki K. Ruja sarn / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1883. – № 8. – S.117-120.
[667] Zapiski myśliwskie na lipiec // Łowiec Wielkopolski. – 1911. – № 7. – S.121.
[668] Kazimierz Wodzicki O wilkach //Łowiec . – 1878. – № 4. – S.59-60.
[669] Kazimierz Wodzicki Pogadanka mysliwska //Łowiec . – 1881. – № 1. – S.3-4.
[670] Łowiec – 1878. – №4. – S.49-50.
[671] Nekrolog // Łowiec. – 1889. – № 11. – S.160-164.
[672] Słownik języka polskiego / pod red. A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego. – Warszawa: Gazeta handlowa, 1909. – S.261.

відзначав, що К. Водзіцький мав навики полювання з соколами, привезеними від черкесів та курдів.[673] В іншій частині книги детально описані характеристики різних видів мисливських птахів з їх кольоровими зображеннями. Ця праця могла зацікавити не тільки мисливця чи природодослідника, але й будь-яку пересічну людину. У 1871 р. граф Водзіцький стає першим польським Головою Лисовицького мисливського товариства. Цю посаду він обіймає до 1877 р. За цей період проявляє себе як талановитий організатор полювань та діяльності товариства загалом. Про це свідчать статті Казимира Водзіцького – одного з перших активних дописувачів новоствореного мисливського журналу «Ловець», який виходив з 1878 р. як друкований орган Галицького мисливського товариства,[674] Карпатського мисливського товариства,[675] членом якого граф був теж.[676]

Багато матеріалів щодо пернатих були надруковані на сторінках «Ловця Польського», який виходив з 1899 р. у Варшаві. Зокрема, тут були опубліковані «Сіра куріпка» Я. Бєсікерського (1900 р.), «Куріпка» В. Стефана (1905 р.), «Денні хижі птахи» Я. Стольцмана (1908 р.).[677] Праця «Дослідження птахів Волині» об’ємом 567 сторінок була видана в 1938 році. Її автор Анджей Дунаєвські описав 264 види птахів.[678]

Крім підручників та наукових монографій залишилась велика мемуарна спадщина мисливців, які описували мисливські пригоди на полюваннях на птахів. Серед них: Станіслав Бужинський у статті «З минулорічного токовища»

---

673 Dyakowski B. O dawnych łowach i dawnej zwierzynie / B. Dyakowski. – wyd. 2-ie. – Warszawa: Wyd-wo ARCTA, 1925. – S.74.

674 Krogulski S. Pięćdziesięciolecie „Łowca“ (1878-1928) //Łowiec. – 1928. – № 23-24. – S. 357-361.

675 Krol jeźdźców. // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1891. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1891. – S. 100.

676 Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1885. – S.101.

677 Oreński J. Z dziejów redakcyjno-wydawniczych „Łowca polskiego“ (z powodu numeru 500-nego)//Łowiec Polski – 1928. – № 45. – S.770-783.

678 „Badania nad ptakami Wołynia"//Łowiec Polski – 1938. – № 27 . – S.567.

описав полювання на глухарів у Перегінську;[679] Микола-Богдан де Новіна Лучаковський у книзі «З Галицьких Ловищ: (мисливські спогади)» написав розділ «На готуриних токах у Горганах» про полювання на глухарів у Перегінському.[680]

Узагальнюючи викладене слід відмітити, що в Галичині досліджуваного періоду вийшла низка мисливських підручників з порадами та науковим обґрунтуванням розведення пернатої дичини. Серед найбільших дослідників пернатих у Галичині слід виокремити графа Казимира Водзіцького та Альберта Мнішека.

18. Мисливська термінологія та повір'я

З пернатою дичиною пов'язано багато повір'їв, забобонів тощо. Дослідник мисливських забобонів Юліан Ейсмонд відзначав, що вони долучились до збереження пернатої дичини, як оскільки деякі з них забороняли полювання на окремі види пернатої дичини. Як приклад він відзначав, що росіяни бажають один одному «Ні пуху, ні пера» або «Ані шерсті, ані пера».[681] Рільнича енциклопедія (1898 р.) відзначала, що в мисливській термінології добування дичини мало дві різні дефініції, а саме: мисливство вживалось при добуванні більших тварин, а ловецтво при добуванні птахів.[682]

Поняття, пов'язані з полюванням, проникли також у магію та медицину. Так, відомий випадок, коли на Буковині в 1899 р. у селі Шепіт мисливець розбив православну церкву і вкрав з кухля наперед освячені дари, призначені для Літургії. Гроші та коштовності, що стояли поруч, не взяв. Це свідчило про цілеспрямоване святотатство, оскільки в гуцулів був дуже поширений забобон,

---

[679] Burzyński S. Z Tegorocznych Toków / Stanisław Burzyński // Łowiec. – 1923. – № 8. – S.115-116.

[680] де Новіна Лучаковський М.-Б. З Галицьких Ловищ (мисливські спогади)/ Микола-Богдан де Новіна Лучаковський. – Мюнхен, 1973. – С.35.

[681] Ejsmond J. Zabobony myśliwskie/Julian Ejsmond. – Lwów: Słowo, 1926. – S. 12.

[682] Myśliwstwo // Encyklopedya rolnicza. – Warszawa: Muzeum przemysłu i rolnictwa, 1898. – T. VII. – S. 409.

якщо зарядити частинкою освяченого для Євхаристії хліба зброю, то вона стріляє влучно.[683]

Досліджуючи питання застосування продуктів мисливства, В. О. Романюк вказує, що велике значення це мало у традиційних матеріальній та духовній культурах українців Карпат. Окрім харчової цінності м'яса диких звірів та птахів серед горян велику роль відігравало використання шкір, кісток, пір'я. Дослідник стверджує, що використання продуктів мисливської діяльності в народній медицині горян не можна розцінювати виключно як пережиток минулого. Чимало методів лікування із застосуванням тієї чи іншої продукції з диких звірів і птахів були перевірені багатьма поколіннями (або ж походили з дохристиянських вірувань) і міцно увійшли в народну медицину.

Поширеною у традиційній медицині українців у цілому та, серед населення Українських Карпат зокрема, була органотерапія — лікування органами тварин. У період Київської Русі часто використовували ті чи інші органи диких звірів і птахів.[684] На Гуцульщині хворих на астму лікували бульйоном з м'яса яструба.[685]

Використання продуктів мисливства для магії дало поштовх до використання кісток деяких звірів, а також пір'я диких птахів (тетеруків), яке застосовували також і як прикраси.[686]

У Галичині в кінці XIX – на початку XX ст. спостереження за пернатими стало предметом космології, забобонів, вірувань тощо. Головним чином птахів поділяли на тих, що приносять добро, та тих – що лихо.

---

[683] Zabobon.//Łowiec – 1899. – № 5. – S.60.

[684] *Болтарович З.* Народна медицина українців / З.Є. Болтарович. — К. : Наукова думка, 1990. — 231 с.

[685] *Болтарович З.* Народна медицина та ветеринарія / З. Болтарович // Гуцульщина : Історико-етнографічне дослідження. — К. : Наукова думка, 1987. —С. 283.

[686] Архів Інституту народознавства НАН України. —Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 641. — арк. 41, 59, 64 (Польовіетнографічні матеріали до теми «Традиційне мисливство в Українських Карпатах», зафіксовані аспірантом Романюком Володимиром Олександровичем 10—21 липня 2008 р. у Косівському та Верховинському р-нах Івано-Франківської обл.).

Найбільш негативне ставлення було до сови. Вона вважалась найгіршим птахом через те, що має велику голову і витріщені очі. Всі птахи її цураються і де тільки побачать, одразу кричать і б’ють її. Вважалось, якщо на чиїсь хаті сова закричить, там хтось помре. Але якщо її тоді ж вбити, то лиха не буде.

Вважалось, що коли над ким ворона «кракає», то це йому лихо віщує. Такий чоловік повинен тоді сказати: «На свою голову кракай, не на мене!" Зі слів гуцулів записано, що:

- «Ворона як у літі побачить кіньський — вибачте — лайняк, то відвертає ся тай кричить: Кака! Кака ! А як у зимі потисне мороз, а її притисне голод, то вона як де знайде той лайняк, то зараз до него тай верещить : Колач ! Колач!»;

- «Воробець — то «дідьчий птах». (чортовий птах – персонаж зі слов’янської міфології). У осени є одна така ніч, що дідько забирає воробців собі. Придивіть ся в жнива, кілько їх літає, цілі верети. А прийде зима, то вже тілько десь не десь по одному воробцеви є. То їх у осени дідько забрав. Настає така ніч, то воробці вже весь день перед тим сидять насовлені і пищать так, що страх. А в ночи злітаються всі в одно місце, то там дідько бере їх і насипає до своєї міри (чвертки). Насипле повну чвертку, а зверху згорне чубок; то те, що згорнув — лишає ся на земли, а те, що в чвертці, то єго».

Вважалось, що якщо сорока «зацокоче» перед вікнами, то повинні прийти гості. Коли ж «цокоче» проти задніх дверей, то віщує якусь погану новину. Аналогічне повір’я було з ластівкою. Коли ластівка через відкрите вікно влетить до хати, то це знак, що в тій хаті хтось помре. Ластівчине гніздо було гріх руйнувати.

Донині збереглось повір’я, що добро приностять бузьки: «На чиїй хаті бузько покладе собі гніздо, то тій хаті буде добре. Не годить ся бузькови руйнувати гнізда. Якби хто зруйнував, то він за те помститься: своїм дзьобом викреше огню і запалить хату. Хто перший раз на весні побачить бузька, як

летить, то ціле літо буде здоровий на ноги; а як побачить бузька, що стоїть, то такого чоловіка ціле літо будуть боліти ноги».

Різні забобони пов’язані з лиликом (Vespertilio Linnaeus, 1758). В Нагуєвичах називають його пергач і також вірять, що це миша, у котрої виросли крила, коли вона з’їла дрібку свяченої паски. Коли хто зловить лилика та приб’є його за крила над дверима в стайні, то вже тоді ніяке лихо не буде докучати худобі.

Вважалось, що якщо хтось доторкнувся до солов’їного гнізда або заглянув до нього, навіть коли птахів немає, а лише самі яйця, то він вже до гнізда не повернеться. Та й взагалі не дозволялось будь-кому говорити, що хтось знайшов пташине гніздо, оскільки у цьому випадку мурашки це гніздо поїдять.

За допомогою птахів передбачали погоду. Про прихід весни сповіщала синиця: Мечи сани, бери віз!. Олійник (вивільга) дуже боїться чоловіків і її важко побачити. Коли літом олійник часто фівкає, то буде дощ. Перепелиця (перепілка) при зимівлі замерзає в дуплі, а коли прийде весна приходить до життя: «То раз один чоловік привіз із ліса в зимі дуплаву осику, розколов її, а з середини щось випало, як грудка. Він придивлявся, аж се перепелиця. Вніс до хати, обігрів її і вона ожила».[687]

Мисливська термінологія мала і свої визначення щодо осіб, які займались добуванням дичини. Особа, яка полювала на пернатих, отримала назву «шкляр» або «водяний», тоді як слово «полювання» походить від слова «поле», тобто, добування дичини на полі; чорним полюванням називалось полювання на кабанів через їхнє чорне забарвлення. Мали і свої визначення звуки тварин: так як кіт мявкає, а собака гавкає, то перепілки та вальдшенпи храплять.[688]

---

[687] Віруваня про звьвірів. // Етнографічний збірник НТШ: Т. 1-41. – Львів: НТШ,1895-1928. – Т. 5 [під ред. д-ра Івана Франка]. – Львів, 1898. – С. 171-180.

[688] Dyakowski B. O dawnych łowach i dawnej zwierzynie. – wyd. Drugie. – Warszawa: Wyd-wo ARCTA, 1925. – S.24-29.

Висновки

В Австро-Угорській імперії мисливська дичина належала власнику землі, на якій вона знаходилась. Право полювання на своїй землі мав власник земельної ділянки або орендар права полювання. В оренду здавали право полювання на всі мисливські види тварин або на певну групу. Законодавчо були встановлені час та умови проведення полювання, визначався порядок здачі в оренду права полювання. На практиці орендарі права полювання на пернату дичину звертали меншу увагу на її добування в порівнянні з копитними, яке було регламентованим.

Ефективність ведення мисливського господарства в Галичині досліджуваного періоду була низькою, що проявлялось у малій кількості добування дичини. Найефективніше вели мисливське господарство Чехія та Моравія, які добували відповідно в 60 та 48 разів більше пернатої дичини з одиниці площі. В умовах сучасної України чисельність пернатих зменшилась, зокрема, глухаря – в 2 рази, рябчика – в 9 разів.

Визначальне значення в організації державного регулювання споживання пернатої дичини відігравало державне регулювання торгівлі та цінова політика при визначенні податків та мит. Розмір податку в Галичині за реалізацію пернатої дичини залежав від її виду. Вартість оподаткування пернатої дичини була вищою за свійських пернатих.

Головними споживачами диких пернатих тварин з Австро-Угорської імперії були країни Європи – Німеччина, Франція, Бельгія, Росія. Головним чинником імпорту для країн-імпортерів було збільшення поголів’я пернатої дичини у власних мисливських угіддях, відсвіжування крові. На відміну від сучасного стану вагоме місце в торгівлі пернатою дичиною займало пір’я, яке використовували для прикрас. Головним механізмом регулювання балансу експорту та імпорту стали митні платежі та акцизний збір при торгівлі пернатими. Серед факторів, що сприяли експорту пернатих з Австро-Угорської імперії, була їх висока ціна на ринках Європи та кулінарні смаки європейців.

Споживання пернатої дичини мало сезонний характер, найнижчий рівень припадав на березень-травень, а найвищий – вересень-листопад. Позитивно на торгівлю дичиною вплинув науково-технічний прогрес, при якому м’ясо дичини стало можливим зберігати довгий час в охолодженому вигляді. Це дало можливість знівелювати сезонне удорожчання дичини. У порівнянні з країнами Європи в Галичині споживання пернатої дичини було в десятки, а по деяких позиціях у сотні разів нижчим. Встановлено, що вартість м’яса пернатих у порівнянні з м’ясом диких копитних тварин була у 5-7 разів вищою. На ціноутворення мали вплив політичні режими, а також оподаткування та сезонні фактори. Загалом вартість пернатої дичини в Європі було вищою, ніж у Галичині, що зумовлювало її експорт та підвищувало ціни на внутрішньому ринку. На цей час в Україні рівень добування пернатої дичини є нижчим, ніж був у Галичині.

З метою ефективного ведення мисливського господарства в Галичині та інших країнах Європи в законодавстві було передбачено регулювання чисельності хижих пернатих та охорону пернатих, що були корисними для людини. Для регулювання чисельності хижих пернатих застосовували засоби (капкани, отруту і т.д.), які на цей час заборонені законодавством. Крім того, за ефективну боротьбу з хижими пернатими мисливських охоронців та мисливців стимулювали преміями, тоді як в умовах сучасної України такі підходи відсутні.

На нормативно-правове регулювання та правозастосування при розведенні пернатої дичини в Галичині та Другій Речі Посполитій мали вплив громадські мисливські організації, міжнародні організації екологічного та гуманітарного спрямувань. Їх головною метою було вдосконалення нормативно-правового забезпечення в частині термінів добування пернатих, його стандартизації в межах країн Європи, гуманного ставлення до пернатої дичини.

Перната дичина в мисливській ієрархії аристократії Галичини займала друге місце після полювання на оленів. Щоб полювати на пернату дичину в

Карпатах багато аристократів орендували там мисливські угіддя. Мисливські трофеї, виготовлені з пернатої дичини, були предметом гордості мисливців. Трофеї з пернатої дичини демонстрували на багатьох мисливських виставках. Основними видами пернатих, представлених на виставках, були глухарі, тетеруки, фазани.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1 Alegaty do sprawozdań stenograficznych drugiej sesyi ósmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1905 przytem index tych alegatów od 338 do 675. – Lwów, 1905, – S.5-6.

2 Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – S.180-205.

3 Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich/Oprac. Orłowicz M. I Lenartowicz S. – Warszawa: Nakładem Ministerstwa robót publicznych, 1932. – S.190.

4 „Badania nad ptakami Wołynia"//Łowiec Polski – 1938. – № 27 . – S.567.

5 Balko R. Kilka uwag o projekcie nowej ustawy łowieckiej dla Galicyi //Łowiec. – 1908. – № 15. – S.172-173.

6 Baworowski W. Kilka uwag u sprawie reformy Ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1887. - № 11. – S.173-176.

7 Bobiatynski I. Nauka łowiectwa / Ignacy Bobiatynski: [we 2 tomach]. – Wilno : drukiem J. Zawadykiego, 1823. – T.I. – 245 s.

8 Bobiatynski I. Nauka łowiectwa / Ignacy Bobiatynski: [we 2 tomach]. – Wilno : drukiem J. Zawadykiego, 1825. – .II. – 360 s.

9 Bresiewicz T. Ustawodawstwo łowieckie w Europie / Tadeusz Bresiewicz. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1898. – S. 19-49.

10 Bresiewicz T. Przegląd prawa i administracyi : Część praktyczna. / Tadeusz Bresiewicz / [redaktor: E. Till]. – Lwów : Drukarnia

W. Łozińskiego, 1898. – S. 675.
11 Burzyński S. Z Tegorocznych Toków / Stanisław Burzyński // Łowiec. – 1923. – № 8. – S.115-116.
12 Cena dziczyzny//Łowiec Polski. – 1911. – № 22. – S.347.
13 Czech J. Kalendarz Krakowski na rok 1912 / Józef Czech. – Kraków: Jan Fischer i Spółka, 1912. – S. 236.
14 Das neue Jagdgesetz für Galizien und Großherzogtum Krakau: giltig vom 26.März 1898. – Złoczów: Nakładem i drukiem księgarni W.Zukerkandla, 1905. – S.96.
15 de la Rue Myśliwstwo i myśliwi we Francyi, Anglii i w Niemczech //Łowiec. – 1883. – № 7. – S.110.
16 de la Rue Myśliwstwo i myśliwi we Francyi, Anglii i w Niemczech//Łowiec. – 1883. - № 1. – S.3-5.
17 Der deutsche Jäger//Łowiec Polski – 1938. – № 34 . – S.708.
18 Dereziński J. Możliwości exportu żywej dziczyzny z Polski do Włoch // Łowiec Polski – 1931. – № 8. – S.146.
19 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1902. – № 23. – S.375.
20 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1904. – № 15. – S.237-238.
21 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1906. – № 1. – S.15.
22 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1906. – № 3. – S.46.
23 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1906. – № 4. – S.62.
24 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1907. – № 22. – S.343.
25 Drobiazgi myśliwski //Łowiec Polski. – 1910. – № 2. – S.28-29.
26 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 2 . – S.11.
27 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 2 . – S.13.
28 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 23 . – S.10.
29 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1900. – № 3 . – S.10.
30 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1903. – № 2. – S.28.
31 Drobiazgi myśliwskie //Łowiec Polski – 1909. – №21 . – S.334.
32 Drobiazgi myśliwskie//Łowiec Polski – 1902. – № 8 . – S.124.

33 Drobiazgi myśliwskie//Łowiec Polski. – 1908. – № 20. – S.248.

34 Drobne ogłłoszenia i inseraty// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.297.

35 Drobne ogłoszenia i inseraty//Łowiec. – 1904. – № 21. – S.253.

36 Dyakowski B. O dawnych łowach i dawnej zwierzynie / B. Dyakowski. – wyd. 2-ie. – Warszawa: Wyd-wo ARCTA, 1925. – S.74,29.

37 Dziczyzna // Gazeta lwowska. – 1892. – № 303. – 18 grudnia. – S.3.

38 Dziennik rządowy dla okręgu administracyjnego Namiesnictwa we Lwowie. – Lwów: król. galic. drukarnia rządowa, 1858. – S.362.

39 Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Kraków, 1915. – S. 49.

40 Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Lwów, 1917. – S. 481-483.

41 Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Lwów, 1906. – S. 413.

42 Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1892. – S. 119-132.

43 Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1890. – S. 125-130.

44 Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1911. – S.451-455.

45 Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1882. – S. 119-130.

46 Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1906. – S.40.

47 Ejsmond J. Międzynarodowa rada łowiecka//Łowiec Polski – 1928. – № 49. – S.853-854.

48 Ejsmond J. Zabobony myśliwskie/Julian Ejsmond. – Lwów: Słowo, 1926.

– S. 12.

49 Ekonomiczno-społeczne znaczenie łowiectwa //Łowiec Polski. – 1902. – № 20. – S.322-324.

50 Encyklopedya rolnicza. – Warszawa: Muzeum przemysłu i rolnictwa, 1898. – T. VII. – S. 412-413.

51 Etyka myśliwska // Gdzie zagrały trąbki myśliwskie?.. – 1930. – № 1. – S.1.

52 Galicja na wystawie łowieckiej w Wiedniu//Łowiec – 1910. – № 12. – S.146-147.

53 Gieysztor J. Nowa ustawa łowiecka Rzeszy Niemieckiej//Łowiec Polski – 1935. – № 16. – S.303-305.

54 Gieysztor J. Pierwsze sprawozdanie z działalności „ Deutsche Jägerschaft"//Łowiec Polski – 1937. – № 5. – S.85.

55 Gieysztor J. Znaczenie gospodarcze łowiectwa w Niemczech//Łowiec Polski – 1935. – № 30. – S.585.

56 Gostyński K. O łowiectwie w Czechach //Łowiec. – 1879. – № 7. – S.100.

57 Graf S. Korespondencje//Łowiec. – 1929. - № 7. – S.112.

58 Gürtler W. W polu i w lesie / Władysław Gürtler. – Warszawa: polski związek stowarzyszeń łowieckich, 1932. – S. 12.

59 Gürtler W. W polu i w lesie / Władysław Gürtler. – Warszawa: polski związek stowarzyszeń łowieckich, 1932. – S.6.

60 Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1858. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1857. – S. 68-69.

61 Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1867. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1867. – S. 43-45.

62 Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1879. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1879. – S. 70-71.

63 Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1915. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1915. – S. 5-6.

64 Handel zwierzyną // Łowiec. – 1897. – № 11. – S.196.

65 Hegendorf Podręcznik dla dzierżawców polowań. – Warszawa: Łowiec Polski, 1909. – 335 s.

66 Hube R. Prawo Polskie w wieku trzynastym. – Warszawa: staraniem i nakładem Radakcyi biblioteki umiejętności prawnych, 1874. – S. 154.

67 Huber W. R. Znaczenie łowów w Austryi pod względem gospodarczym / W. R. Huber // Łowiec – 1907. – №7. – S.74.

68 Illustrowany kalędarz jubieleuszowy „Przyjaciela zwierząt" (r.1880) na rok 1931 /pod red. T. Sas-Jaworskiego. – W-wa: T-wo opieki nad zwierzętami RZPlitej Polskiej, 1931. – S. 50-51.

69 Ilustruwany skorowidz stołecznego miasta Lwowa z okazyi powszechnej wystawy krajowej roku 1894. – Lwów: druk. Fr. S. Reichman, 1894. – S.80.

70 Inseraty // Łowiec. – 1885. - № 7. – S.120.

71 Iwanówka // Łowiec. – 1924. – № 2. – S. 27.

72 Jak należy truć wrony i gdzie nabyć trucizny. // Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 18. – S.308.

73 Jakubski A. Prace monograficzne komisji fizjograficznej: [w 4-ch tomach] / Antoni Jakubski. – Kraków: Polska akademia umiętności, 1928. – T.II: Bibliografja fauny polskiej do roku 1880. – S. 129, 313.

74 Janta-Połczyński W. Wpływ łowiectwa na wyżywienie ludności / Władysław Janta-Połczyński //Przegląd myśliwski. – 1923. – № 6. – s.7-8.

75 Jozef Gieysztor Z powodu trucia lisow //Przegląd myśliwski. – 1924. – № 3. – S.11.

76 Józef Wladysław Kobylanski Piękny dzień myśliwych w Kowlu//Łowiec Polski – 1939. – № 7 . – S.225.

78 Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1888. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1888. – S.101,122, 119.

79 Kalędarz myśliwski i rybacki na rok 1901. – Lwów: Galicyjskie towarzystwo łowieckie, 1901. – S. 86-92.

80 Kalendarz Mysliwski na 1929 rok. Pod red. Ejsmonda J. – Warszawa,

1929. – S.65.

81 Kalendarz myśliwski. // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1904. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1904. – S. 4.

82 Kałuski W. Prawo Lowieckie Warszawa: Wydawnictwo związku pracowników administracji gminnej rz.p.,1928. – S. 1-81.

83 Kamocki S. Łowiectwo i jego przyszłość w Polsce//Łowiec . – 1928. – № 17. – S.266-267.

84 Kamocki S. Łowiectwo i jego przyszłość w Polsce//Łowiec . – 1928. – № 16. – S.259-260.

85 Kamocki S. Podręcznik łowiectwa / Stanisław Kamocki. – Warszawa: Nowy świat, 1935. – 240 s.

86 Kasparek J. R. Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: [w 6 tomach] / J. R. Kasparek. – Lwów: Wyd-wo H. Altenberga, 1884. – T.1. – S. 378.

87 Katalog jubileuszowej wystawy łowieckiej iv. pokaz trofeów lowieckih od dn. 5. do 30. Wrzesnia 1936 r. s.111.

88 Katalog // Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.

89 Katalog powszechnej wystawy krajowej we Lwowie w 1894 roku . – Lwów: Drukarnie Pillera i spółki, 1894. – S. 70,77,83.

90 Katalog wystawy rybackiej, łowieckiej i lasowej na wystawie krajowej rolniczej i przemysłowej w Krakowie w r. 1887. – Kraków: Czas, 1887. – S. 25.

91 Katalog//Łowiec. – 1910. – № 14. – S.162-164.

92 Kazimierz Wodzicki O wilkach //Łowiec . – 1878. – № 4. – S.59-60.

93 Kazimierz Wodzicki Pogadanka mysliwska //Łowiec . – 1881. – № 1. – S.3-4.

94 Kilka słów o nowej ustawie łowieckiej dla Galicyi. (Na podstawie obrad komisyi, z Towarzystwa myśl. im. św. Huberta wybranej.) // Łowiec. – 1890. – № 9. – S.139.

95 Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №13. – S.210-211.

96 Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №14. – S.220-222.

97 Kilka słów o Polskim Prawie łowieckim //Łowiec – 1928. – №15. – S.238-239.

98 Kochanowski C. Myśliwstwo w Galicyi według dat statystycznych ministeryum rolnictwa//Łowiec. – 1884. – № 4. – S.53-54.

99 Kochanowski C. Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie / C. Kochanowski // Łowiec – 1903. – № 22 – S.255-258.

100 Kodeks cywilny obowiązujący w Austryi od 1 . stycznia 1812 r. z uwzględnieniem wszystkich zmian i uzupełnień łacznie z trzema nowelami. – Lwów: nakladem F. Koniecznego, 1918. – S.167-168.

101 Komunikaty// Łowiec. – 1932. - № 9. – S.124.

102 Kongres ornitologiczny// Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 4. – S. 61-62.

103 Konsumcya mięsa we Lwowie // Gazeta lwowska. – 1902. – № 73. – 4 lutego. – S.3.

104 Korespondecye //Łowiec. – 1884. – № 11. – S.183.

105 Korespondęcye//Łowiec – 1904. – № 5. – S.55-56.

106 Korespondencje //Łowiec. – 1906. – № 10. – S.130.

107 Korespondencje//Łowiec. – 1921. – № 2. – S. 6.

108 Korespondencje: Z Lisowic//Łowiec. – 1921. – № 8. – S. 5.

109 Korespondencye // Łowiec. – 1895. – № 10. – S. 158.

110 Korespondencye//Łowiec . – 1904. – № 23. – s.295-296.

111 Kradzione jaja. // Łowiec – 1913. – № 9. – S.194.

112 Krawczynski W.Lowiectwo: Przewodnik dla leśników zawodowych I amatorów myśliwych. – Kraków: Druk W.L.Anczyca i spółki, 1924. – S.7-16.

113 Krogulski S. Międzynarodowy kongres myśliwski w Wiedniu //Łowiec . –

1910. – № 21. – S.245-247.

114 Krogulski S. Pięċdziesięciolecie „Łowca“ (1878-1928) //Łowiec. – 1928. – № 23-24. – S. 357-361.

115 Krogulski S. Pół wieku//Łowiec . – 1929. – № 9. – S.133-135.

116 Krogulski S. Pół wieku: Zarys działalności Małopolskiego towarzystwa łowieckiego 1876–1926 / Seweryn Krogulski. – Lwów: Małopolskie towarzystwo łowieckie, 1929. – S.6, 8, 21,23, 24, 133.

117 Krogulski S. Łowiectwo połskie pod zaborem austrjackim (1872-1918) / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1923. – № 12. – S.178-180.

118 Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. – № 9-10. – S.72-75.

119 Krogulski S. Szkic dziejów łowiectwa w Polsce / Seweryn Krogulski // Łowiec. – 1916. - № 7-8. – S.51-52.

120 Krol jeźdźców. // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1879. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1891. – S. 100.

121 Kronika // Łowiec. – 1898.– № 9. – S.144.

122 Kronika // Łowiec – 1878. – № 2. – S.30.

123 Kronika // Łowiec – 1885. – № 10. – S.165.

124 Kronika // Łowiec. – 1913. - №11. – S.131.

125 Kronika // Łowiec. – 1916. - № 21-22. – S.72-75.

126 Kronika //Łowiec – 1878. – №8. – S.127.

127 Kronika łowiecka // Gazeta lwowska. – 1886. – № 102. – 5 maja. – S.3.

128 Kronika// Łowiec. – 1881. - № 3. – S.47.

129 Kronika//Łowiec – 1878. – №10. – S.159.

130 Kronika//Łowiec – 1910. – № 20. – S.243.

131 Kronika//Łowiec. – 1879. – № 10. – s.158.

132 Kronika//Łowiec. – 1881. – № 1. – S. 14.

133 Kronika//Łowiec. – 1881. – № 10. – S. 160.

134 Kronika//Łowiec. – 1882. – № 11. – S.175.

135 Kronika//Łowiec. – 1883. – № 6. – S.99.

136 Kronika//Łowiec. – 1885. – № 3. – S.54.

137 Kronika//Łowiec. – 1887. - № 12. – S.204.

138 Kronika//Łowiec. – 1887. - № 7. – S.122.

139 Kronika//Łowiec. – 1909. - № 17. – S.201-202.

140 Kronika//Łowiec. – 1909. - № 8. – S.93-94.

141 Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat czternastu od jesieni 1907 do zimy 1921, włącznie. – T. 3. – Kraków, 1921. – S. 484-485.

142 Kroniki myśliwskie towarzystwa Lisowickiego w ciągu lat dwudziestu czterych od jesieni 1871, do zimy 1895 wlącznie. – Lwów: Nakładem towarzystwa, 1895 – S.910-91.

143 Lasy państwowy w Galicyi//Łowiec. – 1906. - № 9. – S.118.

144 Lis i kilka uwag tyczących się jego tępienia // Łowiec . – 1908. – № 15. – S.174.

145 Łowiec – 1878. – №4. – S.49-50.

146 Łowiec – 1935. – № 10. – S.110.

147 Łowiec. – 1910. – № 1. – S.7.

148 Łowiectwo a koleje żelazne //Łowiec Polski. – 1911. – № 11. – S.165.

149 Łowiectwo na powszechnej wystawie krajowej //Łowiec. – 1894. – № 6. – S. 81-83

150 Lowiectwo we Francyi // Łowiec – 1881. – № 12. – S.188.

151 Lubicz Niezabitowski E. Łowiectwo a ochrona przyrody//Łowiec Polski – 1928. – № 48. – S.834-835.

152 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Czerwiec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

153 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Grudzień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.

154 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Kwiecień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

155 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Lipiec 1908. – Lwów:

drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

156 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Listopad 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

157 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Luty 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

158 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Maj 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.

159 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Marzec 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.

160 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Październik 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8s.

161 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Sierpień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.

162 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Styczeń 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1908. – 8 s.

163 Lwów w cyfrach: Miesięcznik statystyczny. Wrzesień 1908. – Lwów: drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1906. – 8 s.

164 Marcinków J. Jeleń karpacki//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 13-15.

165 Marcinków J. Jelenie i rykowiska na Skolszczyznie//Łowiec. – 1932. - № 24. – S.306-307.

166 Marcinków J. Rykowisko jelenie w Karpatach//Łowiec . – 1929. – № 4. – S.53-56.

167 Marek W. Sprawozdanie delegatów / Władysław Marek //Łowiec. – 1905. – № 22. – S.260-261.

168 Marek W. W Nadwórnie / Władysław Marek//Łowiec . – 1906. – № 10. – S.130.

169 Miasto Lwów w okresie samorządu 1870 – 1895. – Lwów: Drukarnia W.A. Szyjkowskiego, 1896. – S.663.

170 Międzynarodowa Rada łowiecka //Łowiec. – 1934. – № 15-16. – S. 125.

171 Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 11. – S.134-135.

172 Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 12. – S.145-147.

173 Mniszek A. Dworzec myśliwski księcia Jana Liechtensteina w Tatarowie i jego łowiectwo we wschodnim Beskiedzie//Łowiec – 1906. – № 13. – S.157-160.

174 Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 13-14. – S. 157-159.

175 Mniszek A. Lisowice / Albert Mniszek //Łowiec. – 1933. – № 15-16. – S. 180-181.

176 Mniszek A. Wystawa łowiecka (od 5 do 30 września b.r.)/ Albert Mniszek//Łowiec. – 1936. – № 9. – S. 149.

177 Mniszek Tchorznicki M. Albert Mniszek trzydziestolecie pracy na niwie literatury łoweckiej/ Mieczysław Mniszek Tchorznicki. – Warszawa, 1935. – 8 s.

178 Mockus Z. Możliwości zastosowania humanitaryzmu w łowiectwie// Łowiec Polski – 1935. – № 15. – S.286-288.

179 Myśliwstwo // Encyklopedya rolnicza. – Warszawa: Muzeum przemysłu i rolnictwa, 1898. – T. VII. – S. 409.

180 Myśliwstwo jako przedmiot wykładów uniwersyteckich // Łowiec – 1913. – № 3. – S.25-27.

181 Myśliwstwo na wystawie Paryskiej//Łowiec Polski. – 1902. – № 24. – S.2-3.

182 Na ratunek ptakom // Łowiec. – 1914. – № 14. – S.172-173.

183 Najszkodliwsze drapieżce skrzydlate i sposoby ich łowienia. // Łowiec . – 1915. – № 1-2. – S.12.

184 Nasz handel bydłem // Dzeinnik polski. – 1899. – № 65. – 18 lipca. –

S.12.

184 Nedici Gh. Polowanie w Rumunji//Łowiec Polski – 1935. – № 21. – S.403-405.

185 Nekrolog // Łowiec. – 1889. – № 11. – S.160-164.

186 Notatki bibłjograficzne // Łowiec. – 1937. – № 7. – S. 139.

187 Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S.14.

188 Nowe prawo myśliwskie//Łowiec Polski – 1909. – № 22. – S.340-342.

189 O wronie i walce z nią w łowisku. // Łowiec Polski – 1936. – № 2. – S.32.

190 Obchód 50-lecia polskiego towarzystwa łowieckiego w Złoczowie // Łowiec. – 1938. - № 15-16. – S.54.

191 Obraz polowań Tow. Lisowieckiego w kniejach Lisowieckiej, Bolechowskiej, Tanjawskiej od roku 1871 do roku 1894 //Łowiec. – 1894. – № 7. – S. 100.

192 Odezwa do członków // Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 11. – S. 162.

193 Odezwa//Łowiec. – 1909. - № 14. – S.157.

194 Ogłoczenia //Łowiec – 1892. – № 11. – S.176.

195 Ogłoczenia //Łowiec – 1895. – № 12. – S.191.

196 Ogłoczenia //Łowiec – 1895. – № 4. – S.64.

197 Ogłoczenia //Łowiec – 1896. – № 1. – S.15.

198 Ogłoczenia //Łowiec – 1899. – № 23. – S.281.

199 Ogłoczenia //Łowiec – 1901. – № 8. – S.127.

200 Ogłoczenia //Łowiec – 1903. – № 24. – S.25.

201 Ogłoczenia //Łowiec – 1909. – № 22. – S.255.

202 Ogłoczenia //Łowiec – 1909. – № 3. – S.35.

203 Ogłoczenia //Łowiec – 1911. – № 1. – S.12.

204 Ogłoczenia //Łowiec – 1912. – № 12. – S.12.

205 Ogłoczenia //Łowiec – 1913. – № 15. – S.180.

206 Ogłoczenia //Łowiec – 1913. – № 7. – S.84.

207 Ogłoczenia //Łowiec – 1915. – № 7-8. – S.57.

208 Ogłoczenia //Łowiec – 1921. – № 10. – S.4.

209 Ogłoczenia //Łowiec – 1925. – № 2. – S.30.

210 Ogłoczenia //Łowiec – 1925. – № 4. – S.63.

211 Ogłoczenia //Łowiec – 1926. – № 3. – S.47.

212 Ogłoczenia //Łowiec – 1928. – № 1. – S.16.

213 Ogłoczenia //Łowiec – 1928. – № 6. – S.96.

214 Ogłoczenia //Łowiec – 1929. – № 6. – S.82.

215 Ogłoczenia //Łowiec – 1930. – № 7.

216 Ogłoczenia //Łowiec – 1931. – № 11. – S.25.

217 Ogłoczenia //Łowiec – 1932. – №1. – S.24.

218 Ogłoczenia //Łowiec – 1934. – № 6-7. – S.60.

219 Ogłoczenia //Łowiec – 1939. – № 5-6.

220 Ogłoczenia //Łowiec Polski – 1929. – № 8. – S.129

221 Ogłoczenia //Łowiec Polski – 1939. – № 5.

222 Ogłoczenia//Łowiec Polski – 1930. – № 10. – S. 194.

223 Ogłoszenia // Łowiec. – 1904. – № 1. – S.11.

224 Ogłoszenia//Łowiec. – 1906. - № 21. – S.253-255.

225 Ogłoszenie. L. 18084/09 // Dziennik pozporządzeń dla stoł. król. Miasta Krakowa. – 1909. – № 7 (10. lipca). – S. 97.

226 O ściślejszem wykonywaniu ustawy lasowej, o rewizyach przez rządowych leśniczych i o założeniu katastru lasów. (Rozp. min. -z dnia 3 Lipca 1873 dz. ust. kraj. N. 261). // Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: Podręcznik dla organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych / ułożył i wydał J.R. Kasparek.– – Lwów, 1884. – T. II. – S. 1093.

227 Opis I. Wystawy łowieckiej we Lwowie 23-26 czerwiec 1922. – Lwów, 1922. – 12 s.

228 Oreński J. Z dziejów redakcyjno-wydawniczych „Łowca polskiego“ (z powodu numeru 500-nego)//Łowiec Polski – 1928. – № 45. – S.770-783.

229 Ostrorog J. Myśliwstwo z ogary / Jan Ostrorog. – Kraków : Drukarnia Ł. Kupisza, 1649. – 91 s.

230 Park przyrody w Karpatach//Łowiec . – 1912. – № 13. – S.145-147.

231 Pawlik S. Handel zwieryzuną, rybami i rakami w Galicyi//Łowiec. – 1899. – № 1. – S. 2-6.

234 Pawlikowski M.K. Prawo łowieckie: komentarz dla województw wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalędarza myśliwskiego. – Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego, 1929. – 89 s.

235 Pierwszy polski instytut łowiecki//Łowiec. – 1928. – № 8. – S. 117-118.

236 Piórkowski J. O łowiectwie i ochronie zwierząt dzikich jako też ptastwa / Józef Piórkowski.- Warszawa: Drukarnia Jana Jaworskiego, 1869. – S. 71-77.

237 Podwyższenie dodatku gminnego do podatku konsumcyjnego. Obwieszczenie. Kraków, 15 marca 1919. L. 5820/18. // Dziennik pozporządzeń dla stoł. król. Miasta Krakowa. – 1919. – № 3 (1. marca). – S. 43-44.

238 Popieł W.Pamięci inż. Władysława Dunki de Sajo/ Wacław Popieł//Łowiec – 1933. – № 4. – S.43.

239 Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. - Lwów, 1908. – S.2052,2061,2062.

240 Postanowienie dotychące polowań (regulamin). – Kalisz, 1927. – 7s.

241 Program zawodów strzelecko-myśliwskich podczas wystawy łowieckiej w Równem // Łowiec Polski. – 1939. - №17. – S.543.

242 Projekt regulaminu dla myśliwych//Łowiec. – 1879. – № 1. – S.10-12.

243 Protokoł narady wstępnej//Łowiec. – 1883. – № 8. – S.120-125.

244 Pryciak M. Własność w łowiectwie / Marcin Pryciak. – Wrocław: Katedra doktryn politycznych wydziału prawa administracji i ekonomii

uniwersytetu Wrocławskiego, 2009. – S.320-322.

245 Prywatna szkoła łowiecka//Łowiec Polski – 1929. – № 19 . – S.325.

246 Przegląd naszych ptaków łownych // Łowiec. – 1907. – № 8. – S.93-96.

247 Przepisy o polowaniu w guberniach Królestwa Poskiego z najwyszczego zezwolenia 17 lipca 1871 roku// Kalendarz myśliwski na rok 1904. – Warszawa: Druk P.Laskauera i S-ki, 1904. – S. 49-53.

248 Przewodnik łowiecki członków towarzystwa myśliw. imienia św. Huberta we Lwowie. – Lwów, 1884. – S. 55

249 Przewodnik myśliwca. – Leszno i Gniezno: Nakładem i drukiem E. Günthera, 1848. – S. 3-22.

250 Przyjechali do Lwowa // Gazeta lwowska. – 1882. – № 175. – 2 sierpnia. – S.5.

251 Przypomnienie // Łowiec – 1912. – № 23. – S.265.

252 Ptaki na wędrówce. // Łowiec. – 1904. – № 17. – S.199-203.

253 Regulamin łowiecki wojskowego towarzystwa łowieckiego w Warszawie. – W-wa, 1928. – 16 s.

254 Regulamin myśliwski Kowielskiego towarzystwa myśliwskiego. – Kowel: Drukarnia Brandesa i Kaweberga, 1924. – 12 s.

255 Reorganizacja delegatów//Łowiec – 1905. – № 23. – S.276

256 Reuman M. Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa: Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S.608-613.

257 Rocznik myśliwski na rok 1886 (rok drugi). – W-wa: Księgarnia G. Centnerszwera, 1886. – S.57.

258 Rocznik statystyki Galicyi pod kierunkiem dr. T.Rutowskiego rok 1893. – Lwów: Drukarnie Pillera i spółki, 1893. – S.5.

259 Rosochacki M. M. Powiat Śniatyński w świetlie stosuków łowieckich / Michał Rosochacki // Łowiec. – 1939. - №5-6. – S.58-59.

260 Rozmaitości //Łowiec Polski – 1933. – № 28. – S.338,339.

261 Rozmaitości// Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 14. – S.244.

262 Rozporządzanie Wojewody lwowskiego z dnia 12 grudnia 1930 r. L. R. L.

3505/30 r. o ustanowieniu czasów ochronnych dla zwierzyny łownej, obowiązujących w r. 1931 na terenie województwa lwowskiego. // Lwowski dziennik wojewódzki. – 1930. – № 16. – 31 grudnia. – S.297-298.

263 Rozporządzenie Wojewody Stanisławowskiego z dnia 28. Grudnia 1929 r. o ustanowieniu czasów ochronnych dla zwierzyny łownej, obowiązujących w roku 1930. // Stanisławowski dziennik wojewódzki. – 1930. – № 1. – S. 1.

264 Rożyński F., Dr. E. Schechtel Ekonomiczne znaczenie łowiectwa dla naszego kraju. – Warzsawa:Nakładem polskiego towarzystwa łowieckeigo, 1921.

265 Sander A. Legalna ochrona lisa / Alfred Sander // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.8-10.

266 Schult W sprawie wykonania ustawy łowieckiej//Łowiec – 1899. – №2. – S.18-19.

267 Słotwiński K.L. Katechizm poddanych galicyjskich o prawach i powinnościach ich względem Rządu, Dworu i samych siebie. – Kraków: zakłład nar. im. Ossolińskich, 1832. – S.132-135.

268 Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / pod red. F. Sulimirskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa: Wiek, 1884. – S. 727.

268 Słownik języka polskiego / pod red. A. Kryńskiego, W. Niedżwiedzkiego. – Warszawa: Gazeta handlowa, 1909. – S.261.

269 Słowo o hucułach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.

270 Sołtyński K. Koło łowieckie im. Św. Huberta w Rypnem/ K. Sołtyński //Łowiec. – 1938. – № 11-12. – S. 114.

271 Spausta W. Z zatargów rodzinnych i z ekonomii łowieckiej/ Władysław Spausta //Łowiec. – 1893. – № 10. – S. 145-150.

272 Spis wystawców. – Lwów: Krajowy komitet wystawy, 1910. – S.8.

274 Sprawa orączkowania ptakow w Polsce// Echa leśne. – 1937. - № 36. –

S.775.

275 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Czerwiec 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

276 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Czerwiec 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

277 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Czerwiec 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

278 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Grudzień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

279 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Grudzień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s

280 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Grudzień 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

281 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Kwiecień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

282 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Kwiecień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

283 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Kwiecień 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

284 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Lipiec 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

285 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Lipiec 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

286 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Lipiec 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

287 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Listopad 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

288 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Listopad 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

289 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Listopad 1925. – Kraków: Biuro

statystyczne, 1925. – 4s.

290 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Luty 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

291 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Luty 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

292 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Luty 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

293 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Maj 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

294 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Maj 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

295 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Maj 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

296 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Marzec 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

297 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Marzec 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

298 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Marzec 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

299 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Paździeriernik 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

300 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Paździeriernik 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

301 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Paździeriernik 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

302 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Sierpień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

303 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Sierpień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

304 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Sierpień 1925. – Kraków: Biuro

statystyczne, 1925. – 4s.

305 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

306 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

307 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Styczeń 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

308 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Wrzesień 1911. – Kraków: Biuro statystyczne, 1911. – 4s.

309 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Wrzesień 1915. – Kraków: Biuro statystyczne, 1915. – 4s.

310 Sprawozdania statystyczne za miesiąc Wrzesień 1925. – Kraków: Biuro statystyczne, 1925. – 4s.

311 Sprawozdanie oryginalne z targu zwierzyny // Łowiec. – 1900. – № 19. – S. 295.

312 Sprawozdanie Wydziału Gal. Towarzystwa łowieckiego za czas od 16. maja 1910 do 15. maja 1911//Łowiec. – 1911. - № 10. – S.110.

313 Sprawozdanie z czynności Wydziału Mał. Tow. Łowieckiego za r. 1928/29//Łowiec. – 1928. - № 12. – S.182.

314 Sprawozdanie z obrad XV. Zjazdu łowieckiego //Łowiec. – 1911. - № 12. – S.134.

315 Sprawozdanie z Walnego zgromadzenia człoków galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt odbytego dnia 15. Lipca 1884 we Lwowie // Miesięcznik galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – 1884. – № 7-8. – S. 114-116.

316 Sprawozdanie z Walnego Zgromadzenia XIII. Zjazdu, z dnia 4. czerwca//Łowiec. – 1909. - № 12. – s.134-135.

317 Sprawy galic. towaryzstwa łowieckiego //Łowiec. – 1882. – № 11. – S.161-163.

318 Stan zwierzyny w oswobodzonej Galicji//Łowiec. – 1915. – № 21-22. – S.

173-175.
319 Stanisławów//Łowiec – 1939. – № 8. – S.25.
320 Stanisławowski dziennik wojewódzki. – 1929. – № 7. – S. 99-100.
321 Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 2-10, 32.
322 Starzeński L. Sprawozdania delegatów / Leopold Starzeński // Łowiec. – 1898.– № 2. – S.28.
323 Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja” w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S.22.
324 Statut i regulamin towarzystwa łowieckiego „Knieja” w Stanisławowie: rok założenia 1901. – Stanislawów: drukarnia L. Gellera, 1932. – S. 61.
325 Statut regulamin i karta prawa polowania towarzystwa łowieckiego w Śniatynie. – Śniatyn, 1921. – 17 s.
326 Statut zentralnego związku polskich stowarzyszeń łowieckich (інвентарний № 00171191(К) ЛНБ ім. В.Стефаника)
327 Statystyczny pogląd na stosunki łowiecki w Austryi//Łowiec. – 1894. – № 11. – S. 161-164.
328 Statystyka łowiecka//Łowiec – 1933. – № 22. – S.261.
329 Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1932. - № 4. – S.49.
330 Statystyka łowiecka//Łowiec. – 1935. – № 6. – S. 72.
331 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1910. – S. 154-155.
332 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1902. – S. 124-125.
333 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1905. – S. 85.
334 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1911. – S. 165.
335 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. –

Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1910. – S. 166-167.

336 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1911. – S. 132.

337 Statystyka miasta Krakowa zestawiona przez biuro statystyczne miejskie. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1905. – S. 116.

338 Statystyka miasta Krakowa. – Kraków, 1912. – Zeszyt XII. – S. 176.

339 Statystyka ubitej zwierzyny // Łowiec – 1900. – № 18. – S.274.

340 Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 3. – S.37.

341 Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1900. – № 4. – S.49.

342 Statystyka ubitej zwierzyny //Łowiec – 1903. – № 14. – S.162.

343 Stężyński J. Prawo prywatne polskie. – Warszawa:Drukarnia banku polskiego, 1851. – S.251-252.

344 Stosunki łowiecki w Galicyi //Łowiec Polski – 1909. – №21 . – S.328-334.

343 Stosunki łowiecki w Galicyi//Łowiec Polski – 1909. – №20 . – S.310-312.

345 Świadectwo pochodzenia zwierzyny. //Kalendarz myśliwski i rybacki na rok 1885. – Lwów: Gal. Tow. Łowieckie, 1901. – S. 147.

346 Świętorzecki B. Myśliwstwo na Kresach Wshodnich w ostatnim stuleciu 1850-1936.Szkic historyczny. - Malinowszczyzna, 1936. – S.1-98.

347 Świętorzecki B. W sprawie podatku od polowania//Przegliąd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 13-14. – S. 2-3.

348 Szablowski W. O prawie łowieckim w Danji i Finlandji//Łowiec Polski – 1932. – № 2. – S.32.

349 Szczegóły statystyczne // Łowiec. – 1924. – № 2. – S. 18.

350 Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1879. – Lwów: Drukarnia „Dziennika polskiego”, 1879. – S.268.

351 Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1882. – Lwów: Drukarnia W. Łozińskiego, 1882. – S.276.

352 Szematyzm królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim księstwem

Krakowskiem na rok 1892. – Lwów: Nakładem c.k. Namiesnictwa z dr. W.Łorińskiego, 1892. – S.657.

353 Szlezigier I. Myśliwy ze strzelbą. – Warszawa: Drukiem A.Pujewskiego, 1880. – S. 202-209.

354 Sztocman J. Ze stosunków łoweckich w Japonii//Łowiec. – 1904. – № 12. – S.142-144.

355 Sztolcman J. Łowiectwo: podręcznik dla szkół leśnych i rolniczych / Jan Sztolcman. – Warszawa: Gazeta rolnicza, 1918. – 376 s.

356 Taryfa opłat placowych dla miasta Krakowa obowiązująca od dnia l lipca 1926 aż do odwołania. // Dziennik pozporządzeń dla stoł. król. Miasta Krakowa. – 1926. – № 6 (30. czerwca). – S. 100.

357 Taryfa podatku konsumcyjnsgo z dodatkami. dla miasta Lwowa // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1915. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1923. – S. 98-99.

358 Tępienie wron. //Łowiec Polski – 1911. – № 10 . – S.157.

359 Tępienie wrony //Łowiec . – 1898. – № 11. – S.166.

360 Terminy ochronne ustanowione dla poszczególnych województw//Łowiec Polski – 1930. – № 34. – S.689.

361 Till E. Wykład prawa rzeczowego ausriyackiego (prawo własności, prawo służebności i prawo zastawu).T.II., wyd. drugie – Lwów: Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego, 1892. – S.177-184.

362 Towarzystwo myśliwskie im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1898.– № 6. – S.94-95.

363 Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie //Łowiec. – 1880. – № 3. – S. 38.

364 Towarzystwo myśliwych im. Św. Huberta we Lwowie. Sprawozdanie z czynności Towarzystwa w pierwczym roku swego istnienia //Łowiec. – 1880. – № 12. – S. 184-185.

365 Towarzystwo myśliwych w Stanisławowie: Półwieku. Historia towarzystwa od r. 1880-1930. – Stanisławów, 1930. – S. 9.

366 Transport dziczyzny Kalendarz myśliwski na 1934 rok. – Warszawa: Polski związek Stowarzyszeń łowieckich, 1934. – S. 79-82.

367 Trucizna na lisy! // Łowiec . – 1907. – № 24. – S.295.

368 Trutki // Łowiec Wielkopolski. – 1909. – № 17. – S.283.

369 Umowa o dzierżawę prawa polowania na terenach PNZ. – 6s.

370 Upominek dla gospodyń. // Haliczanin, kalendarz powszechny na rok pański 1853. – Lwów: Drukarnia K. Pillera, 1853. – S. 35.

371 Ustawa a jej wykonanie//Łowiec – 1899. – № 1. – S.6-7.

372 Ustawa galicyjskiego towarzystwa ochrony zwierząt. – Lwów: drukarnia ludowa pod zarządem S.Baylego, 1876. – 6 s.

373 Ustawa łowiecka dla byłej Galicyi i lodomerji z Weilkiem księstwem Krakowskiem. – Przemyśl: Wyd-wo „Polskiej książki naukowej", 1920. – S.82-83, 79-80.

374 Ustawa łowiecka obowiązująca w b.zaborze Pruskim. – Poznań:Czcionkami drukarni « Dziennika Poznańskiego», 1921. – S. 20.

378 W obronie lisa // Łowiec. – 1939. - №1-2. – S.17.

379 W ochronie łowiectwa//Łowiec – 1904. – № 18. – S.209.

380 W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 8. – S.121-123.

381 W sprawie ustawy łowieckiej //Łowiec. – 1890. - № 9. – S.136-138.

382 W sprawie zamierzonej zmiany ustawy łowieckiej//Łowiec. – 1906. – № 20. – S.241-242.

383 Wacek R. Łowiectwo w Małopolsce // Łowiectwo Polskie. – 1921. – №3. – S. 37-39.

384 Walka z kłusownictwem//Łowiec . – 1932. – № 3. – S.35.

385 Walne zgromadzenie//Łowiec – 1905. – № 14. – S.163.

386 Wedrówka ptaków w świetle najnowszych badań // Łowiec. – 1914. – № 22-23. – S.236-237.

387 Wiadomości bieżące //Łowiec Polski – 1929. – № 52 . – S.921.

388 Wiadomości handlowe // Łowiec – 1931. – № 24. – S.372.

389 Wiadomości handlowe// Łowiec. – 1932. - № 4. – S.40.

390 Wiadomości handlowe//Łowiec Polski – 1930. – № 1. – S.17.

391 Wiedza i życie. Serya IV. – Tom VII. – Lwów-Warszawa: Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 1910. – S. 43-55.

392 Wodzicki K. Ciąg słonek w jesieni 1886r. / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1886. – № 12. – S.197.

393 Wodzicki K. Ciag slonek wiosennych w roku 1882 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1882. – № 5. – S.68-69.

394 Wodzicki K. O ciągu ptaków o zwierzynie w roku 1880 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1881. – № 1. – S.3-6.

395 Wodzicki K. Ruja sarn / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1883. – № 8. – S.117-120.

396 Wodzicki K. Vademecum dla owczarzy Wschodniej Galicyi / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Drukarnia K. Pillera. – 1867. – S.380.

397 Wodzicki K. Zajac / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 11. – S.167-169.

398 Wodzicki K. Zajac / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 5. – S.150-151.

399 Wodzicki K. Ciąg łowczych ptaków w r. 1879 / Kazimierz Wodzicki // Łowiec. – 1880. – № 1. – S.5.

400 Wodzicki K. Skarby rzyrody i ich ochrona//Łowiec. – 1932. - № 24. – S.310.

401 Wodzicki K. Wycieczka ornitologiczna w Tatry i Karpaty Galicyjskie na początku czerwca 1850 roku / Kazimierz Wodzicki. – Leszno: Druk-nia E. Günthera, 1851. – ....s.

402 Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Bocian / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1877. – 91s.

403 Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jaskółka / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 193 s.

404 Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jastrząb / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 148 s.

405 Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kruk / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Księgarnia Gubrynowicza i syna, 1927. – 112 s.

406 Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kukułka właściwa / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1871. – 157 s.

407 Wschód. – 1936. – № 8. – S.22.

408 Wydrzyński K. Przewodnik dla służby leśnej rządowej. T.1. – Warszawa: Redakcya Sylwana, 1853. – S. 382-397.

409 Wykaz ubitej zwierzyny w Austryi w r. 1896//Łowiec. – 1898. – № 9. – S. 136-138.

410 Wykaz ubitej zwierzyny w r.1900 //Łowiec – 1903. – № 13. – S.150.

411 Wykaz ubitej zwierzyny w rewirach towarzystwa myśliwskiego im. Św. Huberta we Lwowie // Łowiec. – 1894. – № 10. – S. 156.

412 Wykaz zwierzyny ubitej w lasach kameralnych w Galicyi w dziesięcioleciu 1878 do 1887, wraz z wykazem zwiezostanu w tych lasach z końcem roku 1887, zestawione przez c.k. dyrekcyę lwowską domen i lasów//Łowiec. – 1888. - № 4. – S.69.

413 Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu r. 1888 zestawiony na podstawie dat urzędowych przez G.Lettnera, radcę lasowego //Łowiec. – 1889. – № 7. – S. 110.

414 Wykaz zwierzyny, ubitej w ciągu roku 1887 //Łowiec. – 1888. - № 8. – S.134.

415 Wykazy myśliwskie //Łowiec Polski. – 1909. – № 4. – S.60.

416 Wymiar kar//Przegląd myśliwski i łowiectwo polskie. – 1924. – № 6. – S.15.

417 Wysocki K. Z prawozdań delegatów powiatowych//Łowiec Polski – 1933. – № 35. – S.456-458.

418 Wystawa łowiecka urządzona w ramach I. Ogóno-polskiej wystawy sportowej we Lwowie od 3 do 16 czerwca 1927r. – Lwów: S-ka Targów wschodnieh, 1927. – 13 s.

420 Wystawa łowiecka w roku 1910//Łowiec. – 1909. - № 24. – S.282.

421 Wystawa myśliwska//Gazeta Lwowska. – 1935. – № 166. – S.4.

422 Wywóz zwierzyny z Austro-Węgier do Anglii. // Łowiec – 1900. – № 14. – S.215.

423 Z Izby handlowo-premyslowej // Gazeta lwowska. – 1888. – № 114. – 18 maja. – S.5.

424 Zabobon.//Łowiec – 1899. – № 5. – S.60.

425 Z knieje miejskiej // Łowiec. – 1894. – № 3. – S. 41.

426 Z kraju i ze świata // Gazeta lwowska. – 1883. – № 273. – 29 listopada. – S.1.

427 Z prasy zagranicznej //Łowiec Polski – 1935. – № 16. – S.317.

428 Z prasy zagranicznej//Łowiec Polski – 1938. – № 10 . – S.198.

429 Z rykowisk w Mizuniu i polowań arcyksiążęcych//Łowiec. – 1908. – № 1. – S. 2-3.

430 Z towarzystwa św. Huberta//Łowiec. – 1901. – № 12. – S.182.

431 Z W. K. Poznańskiego. //Łowiec Polski – 1902. – № 3 . – S.39.

432 Zaklika Z. Miejskie towarzystwo myśliwskie we Lwowie / Zenon Zaklika //Łowiec. – 1939. – № 11-12. – S. 112-113.

433 Zapiski myśliwskie na lipiec // Łowiec Wielkopolski. – 1911. – № 7. – S.121.

434 Zarządzenie Wojewody lwowskiego z dnia 6 lutego 1929 L. R. L. 172 w sprawie rozszerzenia czasu ochronnego na dzikie zwierzęta łowne w gminie Górno, // Lwowski dziennik wojewódzki. – 1929. – № 4. – 25 lutego. – S.59.

435 Zbiór ustaw administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim obowiązujących do użytku organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych. – Kraków: universytet Jagelloński, 1868. – S.1034-1035.

436 Ze statystyki łowieckiej// Łowiec. – 1904. - № 23. – S.296.

437 Zestawienie powierzchni kraju, stosunków łowieckich przeciętnej wartości

ubitej zwierzyny, personlu łowieckiego na podstawie dat ststystycznych, zebranych przez c.k. ministerwstwo rolnictwa w periodach 1875, 1880, 1885, 1890 i 1895 //Łowiec. – 1901. – № 11. – S. 168.

438 Zgromadzenie drobnych handlarzy // Gazeta lwowska. – 1900. – № 126. – 2 czerwca. – S.2.

439 Ziembicki W. Pamięci wielkiego myśliwego/ Witold Ziembicki //Łowiec. – 1938. – № 5-6. – S. 43-44.

440 Ziembicki W. Kazimierz hr. Wodzicki w piśmiennictwie niemieckiem / Witołd Ziembicki. – Lwów: Drukarnia narodowa, 1927. – 11s.

441 Zjazd łowiecki // Gazeta lwowska. – 1898. – № 148. – 3 lipca. – S.3.

442 Zmiany czeskiego prawa łowieckiego//Łowiec Polski – 1929. – № 38. – S.669.

443 Zwierzyna a wojna//Łowiec. – 1917. – № 19-20. – S. 155-157.

444 Архів Інституту народознавства НАН України. —Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 641. — арк. 41, 59, 64 (Польові етнографічні матеріали до теми «Традиційне мисливство в Українських Карпатах», зафіксовані аспірантом Романюком Володимиром Олександровичем 10—21 липня 2008 р. у Косівському та Верховинському р-нах Івано-Франківської обл.).

445 *Болтарович З.* Народна медицина українців / З.Є. Болтарович. — К. : Наукова думка, 1990. — 231 с.

446 *Болтарович З.* Народна медицина та ветеринарія / З. Болтарович // Гуцульщина : Історико-етнографічне дослідження. — К. : Наукова думка, 1987. —С. 283.

447 Віруваня про звьвірів. // Етнографічний збірник НТШ: Т. 1-41. – Львів: НТШ,1895-1928. – Т. 5 [під ред. д-ра Івана Франка]. – Львів, 1898. – С. 171-180.

448 Великий І. Оксамитова імперська ностальгія// Львівська газета від 18 травня, 2007 року, № 82 (152).

449 Грушевський М. Історія України-Руси в 11-ти томах, 12 книгах / Михайло Грушевський. – Київ: Наукова думка, 1995. – Т.VI: Житє економічне, культурне, національне XIV-XVII віків. – С.155.

450 де Новіна Лучаковський М.-Б. З Галицьких Ловищ (мисливські спогади)/ Микола-Богдан де Новіна Лучаковський. – Мюнхен, 1973. –

С.35.

451 Дробот І.О. Проців О.Р. Вплив міжнародних мисливських організацій на нормативно-правове регулювання мисливства в Галичині; Історичний аспект Державне будівництво: збірник наукових праць Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. - Харків. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2011. – № 1. Електронне видання

452 Зеленчук Я. І. Українознавчо-історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини *[Текст]* **:** дис. … канд. істор. наук: 09.00.12 / Зеленчук Ярослав Іванович. — К. : [б. в.], 2008. — С. 239.

453 Історія української культури/ під заг.ред. Івана Крип'якевича. – Київ: Либідь, 1994. – С.27-28, 88.

454 Мальовниче Тернопілля. – Режим доступу: http://tourism-info.te.ua/pub/107/

455 Мейер Д.И. Русское гражданское право. – 3-е изд., исп. сообразно определениям новейшаго законодательства. – С.-Петербургъ:Из-ние Н.Тиблена, 1864. – с.335-339

456 На початок сезону//Новий час. – 17 вересня 1938 року «Ловецтво» Сторінка ловецького спорту.

457 Проців О. Р. Державне регулювання торгівлі продукцією мисливства у Галичині середини XIX – початку XX століття на прикладі міста Львова / О. Р. Проців // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 33. – С.127-137.

458 Проців О. Р. Державне регулювання торгівлі продукцією мисливства у Галичині середини XIX – початку XX століття на прикладі міста Львова / О. Р. Проців // Ефективність державного управління: Збірник

наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 33. – С.127-137.

459 Проців О. Р. Діяльність Товмацького осередку Галицького мисливського товариства кінця XIX – початку XX ст. // Тлумач: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-річчю заснування м. Тлумача (Тлумач, 24 жовтня 2013 р.) / упорядник А.А. Білас. – Івано-Франківськ – Тлумач : Злагода, 2014. – С. 178.

460 Проців О. Р. Діяльність Галицького мисливського товариства в кінці XIX – на початку XX ст. // Проблеми вивчення й охорони тваринного світу у природних і антропогенних екосистемах. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 50-річчю з часу опублікування регіонального зведення «Животный мир Советской Буковины» (м. Чернівці, 13 листопада 2009 р.). – Чернівці: ДрукАрт, 2010. – С. 216-222.

461 Проців О.Р. Участь Галичини у першій міжнародній мисливській виставці у Відні 1910 року// Науковий вісник НЛТУ: збірник науково-технічних праць. Вип. 21.8. – Львів, 2011. – С.357-362.

462 Сборник административных постановлений Царства Польського.Ведомство финансов. т.12: О казенних лесах. – Варшава: типография С. Оргельбранда, 1867. – С. 469-472.

463 Статистичний звіт про ведення мисливського господарства по Івано-Франківській області (форма № 2-тп- мисливство) за 2014 рік. [Текст]. — Івано-Франківськ: [б. в.], 2014. — 4 арк. — [На правах рукопису].

464 Статистичний звіт про ведення мисливського господарства по Івано-Франківській області (форма № 2-тп- мисливство) за 1990 рік. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 1990. — 4 арк. — [На правах

рукопису].

465 Статистичний звіт про ведення мисливського господарства по Івано-Франківській області (форма № 2-тп- мисливство) за 1991 рік. [Текст]. — Івано-Франківськ : [б. в.], 1991. — 4 арк. — [На правах рукопису].

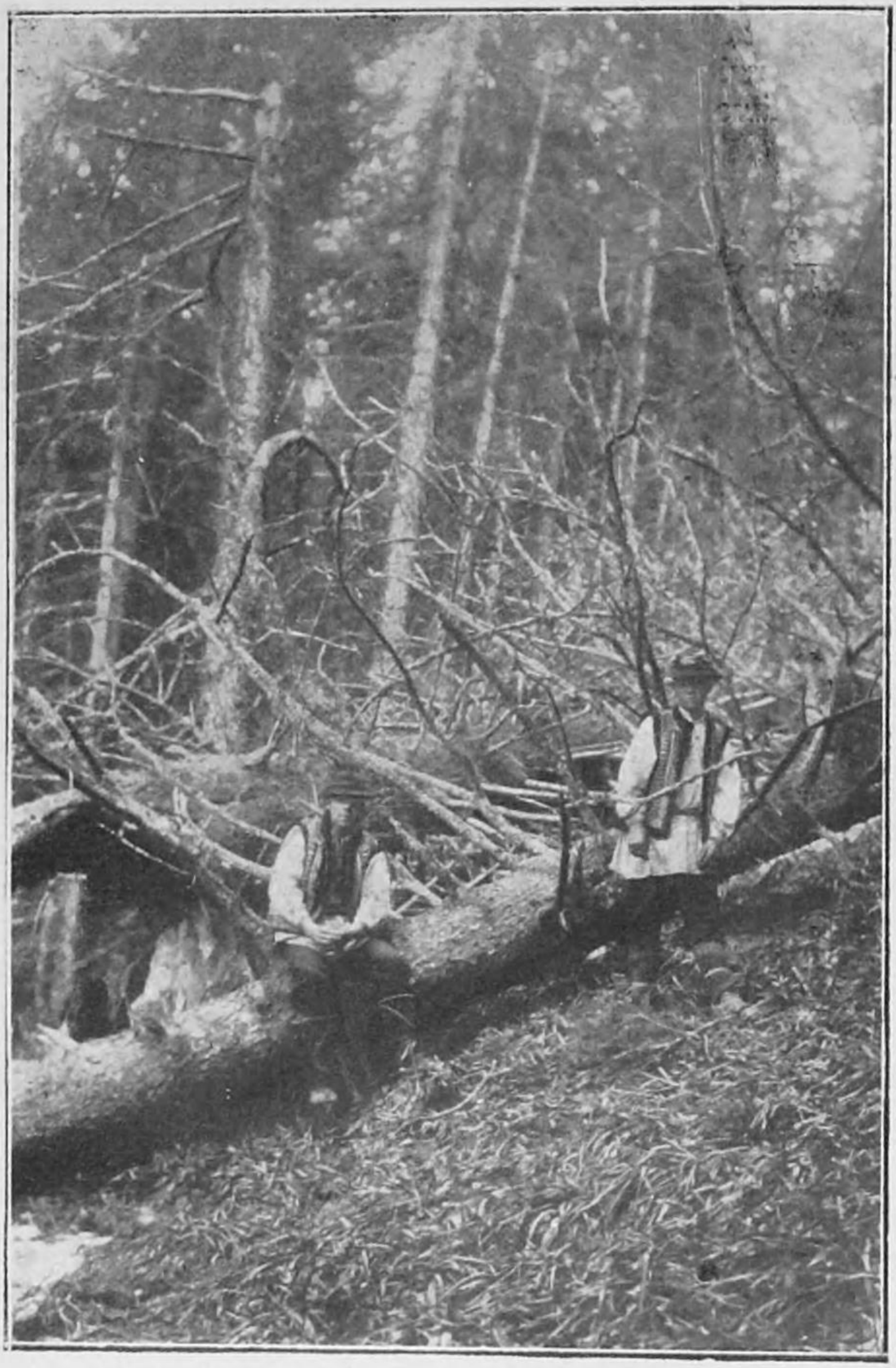
466 Статут і правильник ловецького товариства «Тур» у Львові. – Львів: Наук.товариство ім. Т. Шевченка, 1926. – С.

467 Франко І.Зібрання творів у 50 томах. т.46, книга 2: Історичні праці (1891-1897). – Київ:Наукова Думка,1986. – С. 124.

468 Хоєцький П.Б. Проців О.Р. Навчальна література з мисливствознавства у Галичині в період XVII – першої половини XX// Науковий вісник НЛТУ України. Зб. наук.-техн.праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2013.– Вип.23.12. – С. 400-406.

469 Яремчук В. Микуличин [Текст]: [до 590-річчя заснування] Т. 2. / В. Яремчук, В. М. Клапчук, Боберський Ю.Ю. – Брошнів: «Таля», 2002. – С. 210.

ДОДАТКИ

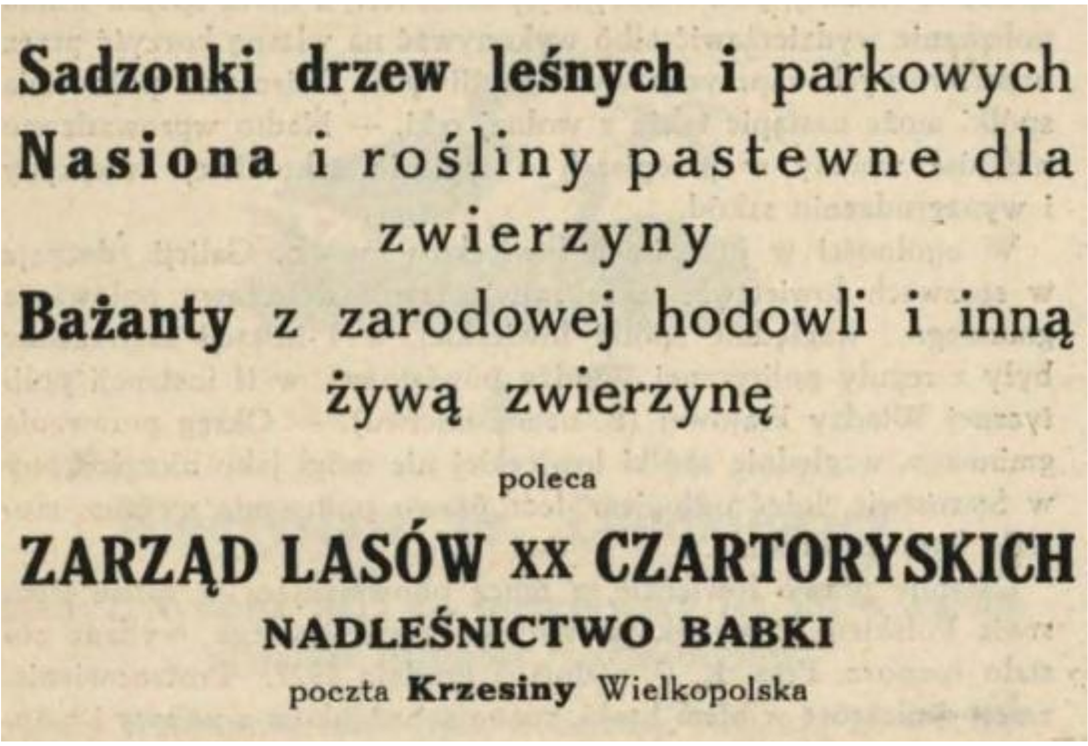

Tu zabiłem pierwszego głuszca. Fot. H. Knothe.

На цьому місці добуто першого глухаря[689]

---

[689] Ogłoczenia //Łowiec Polski – 1929. – № 8 . – S.129

Оголошення управління лісів Чарторийських про продаж фазанів для розведення.[690]

Оголошення про продаж 1000 голів чеських та 500 голів англійських фазанів.[691]

---

[690] Ogłoczenia //Łowiec – 1932. – №1. – S.24.

[691] Ogłoczenia //Łowiec – 1901. – № 8. – S.127.

ŁAPKI i KOSZE

najpraktyczniejszej i najnowszej konstrukcyi do łapania wszelkiego rodzaju zwierząt drapieżnych — jako to: łasic, tchórzy, kun, kotów, wyder, borsuków, lisów i wilków — następnie srok, wron, kruków, jastrzębi i krogulców, orłów i puchaczy — niemniej wszelkiego rodzaju ***wabiki*** *naśladujące z największą akuratnością głosy zwierząt*

poleca najtaniej

GŁÓWNY MAGAZYN BRONI

ALFREDA DZIKOWSKIEGO

c. i k. Nadwornego dostawcy

we Lwowie, ul. Karola Ludwika l. 1.

mianowicie:

Łapki uniwersalne (Universal-Tellereisen) zębate, z kutego żelaza, w trzech wielkościach:

I. wielkość,	*na wilki, rysie, borsuki, etc.*	*cena złr.*	*8.—*
II. „	*na wydry, borsuki lisy etc.*	„ „	*6.50*
III. „	*na lisy, kuny, tchórze etc.*	„ „	*4.50*

Łapki z kutego żelaza ***na ptactwo*** *drapieżne (Pfahleisen) w najrozmaitszych wielkościach po złr. 1.60, 2.50, 3.—, 4,—, 5.— i wyżej.*

Kosze do łapania jastrzębi, krogulców i orłów po złr. 9.— i 10.—.

Łapki skrzynkowe (Kastenfalle) „Triumph“ do łapania zwierząt drapieżnych czworonożnych żywcem, bez skaleczenia tychże. Długość skrzynki 160 cm., wysokośc 40 cm., szerokość 35 cm., cena loco Lwów złr. 25.—

Łapki te nadają się najbardziej w miejscach, gdzie są pozakładane ***zajęczarnie*** *i* ***bażantarnie.***

Пропозиція різних самоловів для вилову хижих птахів[692]

[692] Ogłoczenia //Łowiec – 1899. – № 23. – S.281.

Оголошення Ф. Шлейхера, (м. Львів, вул. Сикстуска, 2) про закупівлю дичини та диких пернатих за високими цінами[693]

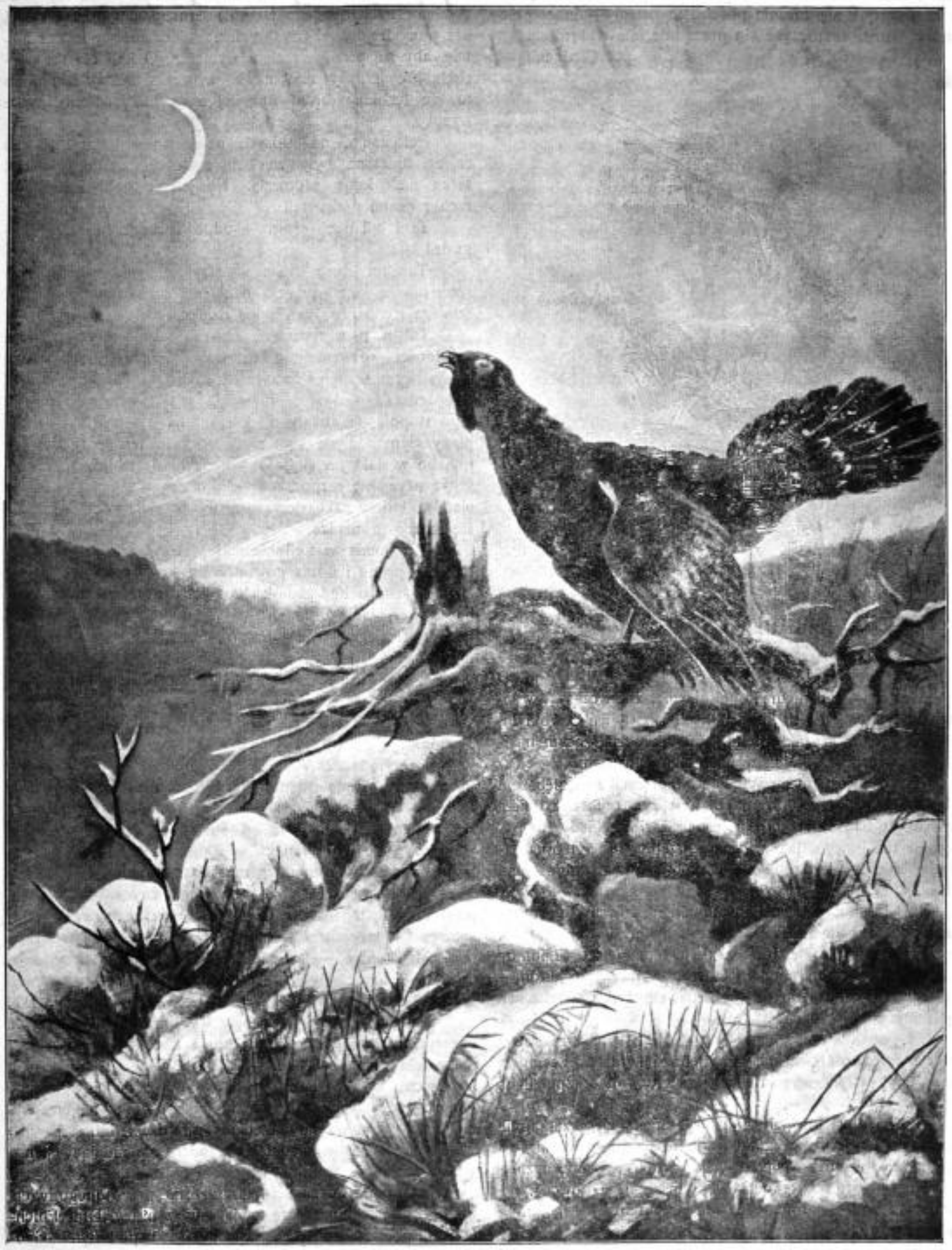

Оголошення про закупівлю 200 штук яєць куріпки[694]

---

[693] Ogłoczenia //Łowiec – 1903. – № 24. – S.25.

Nr. 7. i 8. „ŁOWIEC" 57

PIEŚŃ WIOSENNA.

Глухар: весняне токування[695]

[694] Ogłoczenia //Łowiec – 1913. – № 15. – S.180.
[695] Ogłoczenia //Łowiec – 1915. – № 7-8. – S.57.

Оголошення таксодерміста Францішека Калькуса про закупівлю пернатих та ссавців для виготовлення опудал за новими технологіями.[696]

Оголошення Францішека Калькуса (Львів, вул. Зіморовича, 14) про препарування пернатих[697]

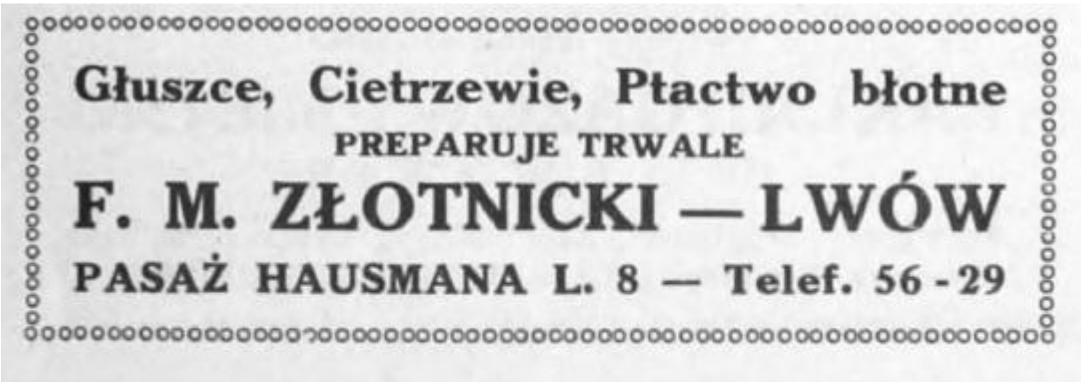

Оголошення про закупівлю дичини за високими цінами. (Міхал Кривда, Львів, вул. Ринок, 40).[698]

[696] Ogłoczenia //Łowiec – 1921. – № 10. – S.4.
[697] Ogłoczenia //Łowiec – 1928. – № 1. – S.16.
[698] Ogłoczenia //Łowiec – 1928. – № 1. – S.16.

Оголошення про реалізацію живих фазанів та їх яєць підприємцем А. Валла з Чехословаччини. [699]

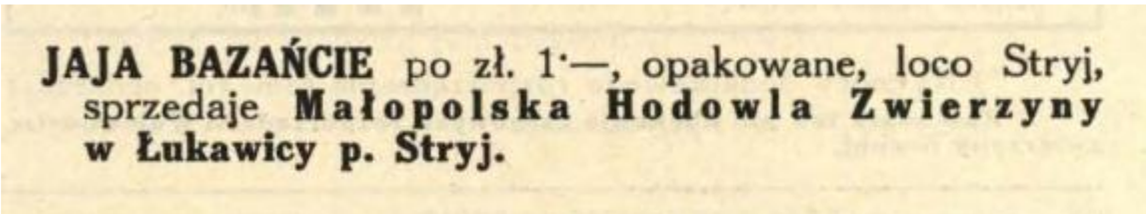

Оголошення про виготовлення опудал глухарів, тетеруків, болотних птахів у Львові (таксодерміст Злотніцький, пасаж Хаусмана, 8).[700]

[699] Ogłoczenia //Łowiec – 1928. – № 6. – S.96.
[700] Ogłoczenia //Łowiec – 1929. – № 5. – S.66.

Оголошення Р. Нерліха про реалізацію живих куріпок, фазанів та іншої живої дичини для відсвіжування крові (Бєльсько–Сілезія).[701]

Оголошення про реалізацію яєць фазанів (с. Лукавець біля Стрия).[702]

701 Ogłoczenia //Łowiec – 1929. – № 6. – S.82.
702 Ogłoczenia //Łowiec – 1931. – № 11. – S.25.

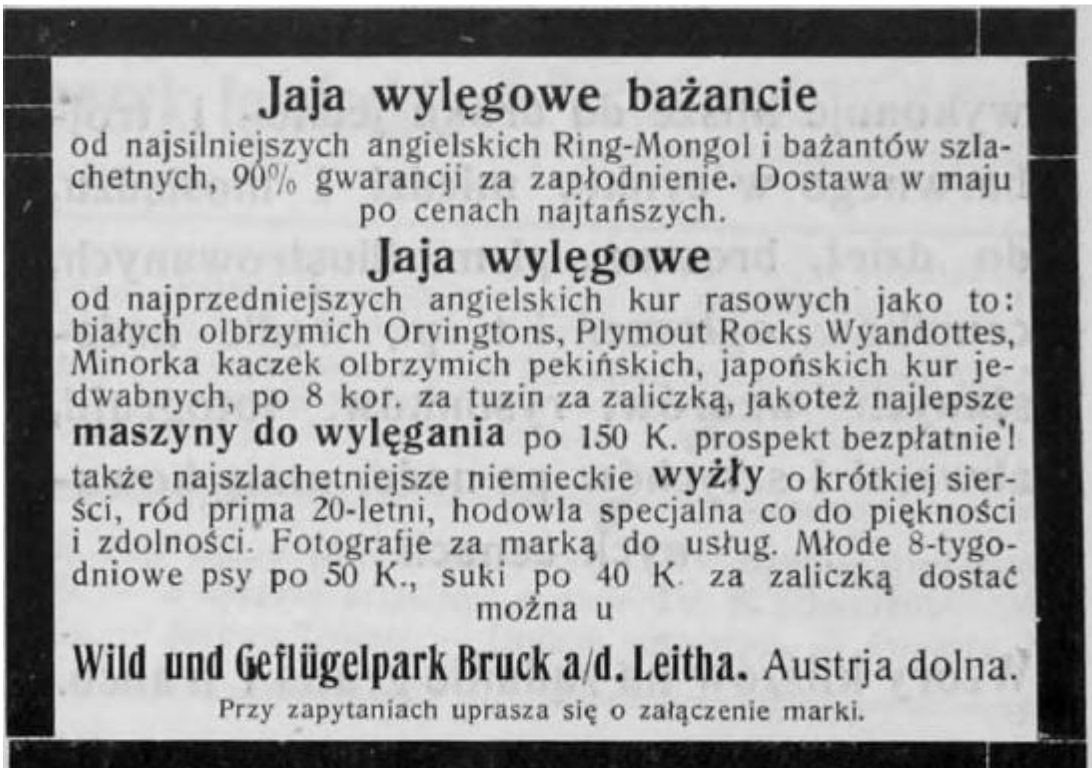

Оголошення про реалізацію протягом всього сезону диких птахів всіх видів та раків (Кароль Кнорек, Краків, вул. Флоринська, 23).[703]

[703] Ogłoczenia //Łowiec – 1892. – № 11. – S.176.

Оголошення про реалізацію живих фазанів та яєць фазана та куріпки. (Ф. Горачек, Чехія).[704]

Оголошення про реалізацію яєць фазана (Нижня Австрія).[705]

[704] Ogłoczenia //Łowiec – 1912. – № 12. – S.12.
[705] Ogłoczenia //Łowiec – 1912. – № 12. – S.12.

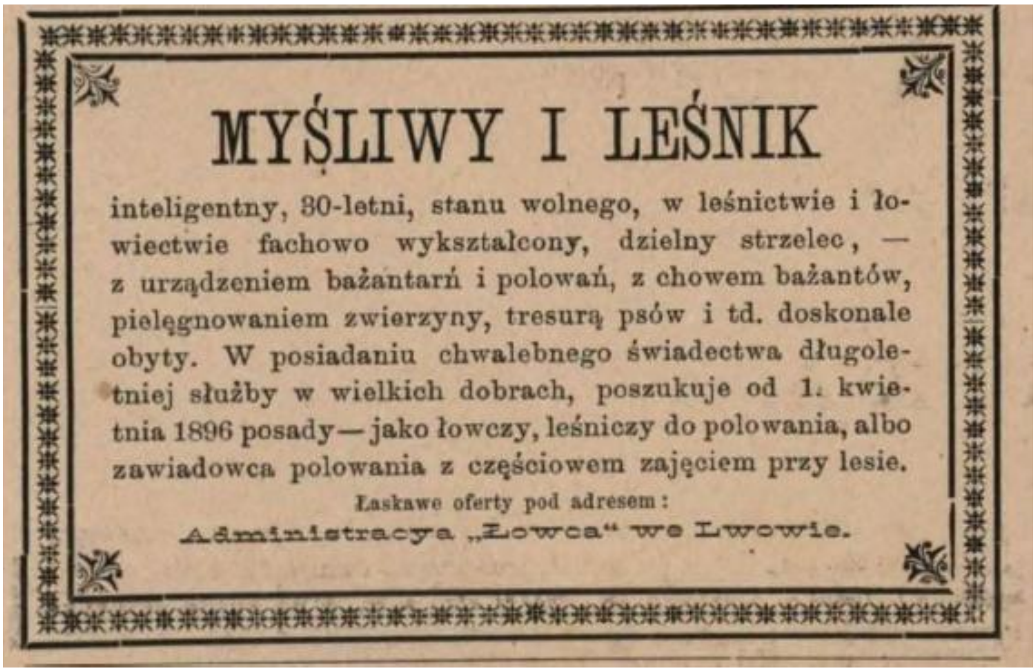

Оголошення про реалізацію фазанів.[706]

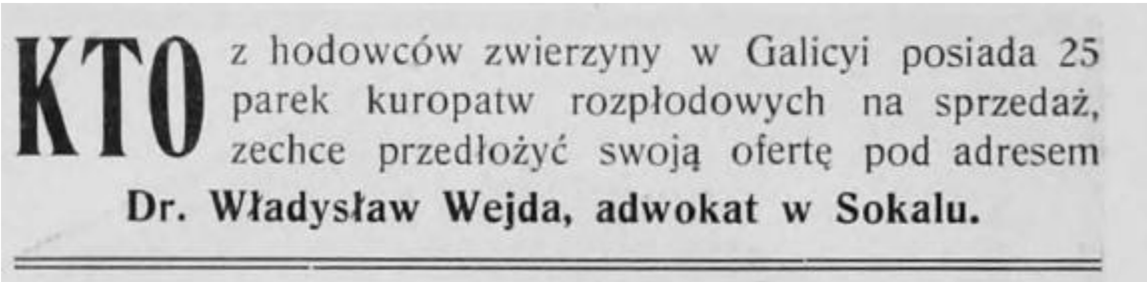

Оголошення про експорт живих мисливських тварин: в тому числі глухарів, фазанів, куріпок з Відня (Кароль Гудер). [707]

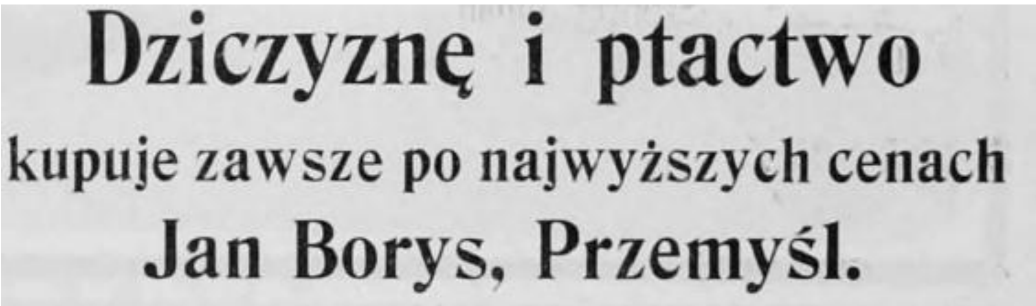
[706] Ogłoczenia //Łowiec – 1895. – № 4. – S.64.
[707] Ogłoczenia //Łowiec – 1895. – № 12. – S.191.

Оголошення, фахівця про пошук роботи на фермі з розведення фазанів. Додається резюме.[708]

Оголошення про заготівлю 25 пар куріпок (Сокаль).[709]

Оголошення про заготівлю дичини та птахів за найвищими цінами (Ян Борис, м. Перемишль).[710]

[708] Ogłoczenia //Łowiec – 1896. – № 1. – S.15.
[709] Ogłoczenia //Łowiec – 1909. – № 3. – S.35.

[710] Ogłoczenia //Łowiec – 1909. – № 3. – S.35.

Kosz do noszenia kuropatw podczas polowania.

Скринька для ношення куріпок під час полювання.[711]

Poszukuję strzelca bażantarnika

lub tak zwanego **strzelca polnego** *(Feldjäger)*, obznajomionego dokładnie z racjonalną hodowlą zwierzyny i tępieniem szkodników. Pożądana znajomość osobistej usługi.

Zgłoszenia, wraz z podaniem warunków i odpisy świadectw pod adresem: **Hr. Borkowski, Mielnica.** Podania nieuwzględnione pozostaną bez odpowiedzi.

Оголошення про вакансію професійного мисливця на фазана. [712]

[711] Ogłoczenia //Łowiec – 1909. – № 22. – S.255.
[712] Ogłoczenia //Łowiec – 1911. – № 1. – S.12.

Експортний дім дичини Юліуша Вернера закупить будь-яку кількість дичини будь-яких видів.[713]

Оголошення з пропозицією відстрілу фазанів та реалізації живих фазанів, глухарів та куріпок. (Найбільший дім експорту дичини Ф. Горачека, Чехія).[714]

[713] Ogłoczenia //Łowiec – 1911. – № 1. – S.12.
[714] Ogłoczenia //Łowiec – 1911. – № 1. – S.12.

Пропозиція реалізації та найдешевшого перевезення реалізації яєць фазанів фірмою «Wildexport”, Богемія.[715]

Фірма з розведення диких качок «Крекух» управління господарством у Дольську (Волинь) реалізовує качки для відсвіжування крові.[716]

[715] Ogłoczenia //Łowiec – 1913. – № 7. – S.84.
[716] Ogłoczenia //Łowiec – 1925. – № 2. – S.30.

Jaja bażancie około 3.000 sztuk — będą do sprzedania póki zapas starczy w ciągu miesiąca maja do 10 czerwca 1925 — **po 2·50 zł za sztukę** loco bażantarnia, a z 10% nadwyżką przy wysyłce pocztą w naszem opakowaniu. Wysyłka względnie odbiór jaj na miejscu nastąpi według kolejności w miarę uskutecznionych zamówień, które tylko **przy równoczesnem wpłaceniu** należytości z góry do 15. kwietnia b. r. jako obowiązujące uznajemy.

Gdyby skutkiem nieprzewidzianych wypadków wyprowadzenie jaj u nas zawiodło, zwrócimy wpłaconą gotówkę, co stanie się także wówczas, jeżeli z powodu opóźnionego zamówienia zapas będzie już wyczerpany. — Uprasza się o podawanie dokładnego i wyraźnego adresu.

Dyrekcja Lasów Ordynacji Łańcuckiej, Dąbrówki

poczta, kolej i telegraf: **Łańcut**

Реалізація яєць фазанів (м. Ланьцут)[717]

DLA ODŚWIEŻENIA KRWI

bażanty, kuropatwy, kroliki dzikie, cietrzewie, głuszce, sarny daniele, gemzy, muflony i różnego gatunku żywą dziką zwierzynę, — dalej

lęgowe jaja bażancie i kuropatwie

bażanty królewskie, pawie, łabędzie wszystkich gatunków, rasowy drób, puhacze dla celów łowieckich, psy myśliwskie i t. p. dostarcza pierwszorzędnej jakości

EDWARD MAYER

dom dla eksportu dzikich zwierząt w Wiener-Neustadt Schneeberggasse Nr. 10-14 — założony w roku 1896.

KUPUJE

żywe zwierzęta, jak: młode niedźwiedzie, wilki, dzikie koty, rysie, orły i t. p. na podstawie nadesłanych ofert.

Е. Майєр реалізує фазанів, куріпок, тетеруків, глухарів для відсвіжування крові.[718]

DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH OKRĘGU KRAKOWSKO-ŚLĄSKIEGO

SPRZEDA ODSTRZAŁ GŁUSZCÓW I CIETRZEWI

na terenie woj. śląskiego, lwowskiego i kieleckiego.

Bliższych informacyj udziela i zamówienia przyjmuje

BIURO UŻYTKÓW UBOCZNYCH I GOSPODARSTW NIELEŚNYCH DYREKCJI

telefon Cieszyn II — 15.51-56.

Ze względu na żywe zainteresowanie odstrzałem na tutejszych terenach oraz na konieczność uwzględnienia życzeń myśliwych odnośnie do przydziału tokowisk pożądane są wcześniejsze zgłoszenia. Termin przyjmowania zgłoszeń do dnia 10 marca 1939 r.

Оголошення про організацію полювання на глухарів і тетеруків.[719]

---

717 Ogłoczenia //Łowiec – 1925. – № 4. – S.63.

718 Ogłoczenia //Łowiec – 1926. – № 3. – S.47.

Poszukuje się

dzierżawy terenów łowieckich

celem łapania zajęcy i kuropatw

Reflektujemy na tereny o pierwszorzędnym zwierzostanie

Oferty proszę kierować do

REDAKCJI „ŁOWCA"

POD EXPORT

Оголошення про оренду мисливських угідь для відлову куріпок та зайців.[720]

DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH we Lwowie, sprzeda=je odstrzał głuszców=kogutów, na terenach wysokogórskich w ce=nie 40—75 zł. od jednej sztuki.

Bliższych informacyj odnośnie dewirów, zakwaterowania i do=jazdu, udziela Dyrekcja telefonicznie (Nr. 2—55) względnie li=stownie.

Дирекція державних лісів у Львові пропонує мисливський тур для відстрілу глухарів у гірських угіддях.[721]

---

719 Ogłoczenia //Łowiec Polski – 1939. – № 5 .

720 Ogłoczenia //Łowiec – 1930. – № 7.

721 Ogłoczenia //Łowiec – 1934. – № 6-7. – S.60.

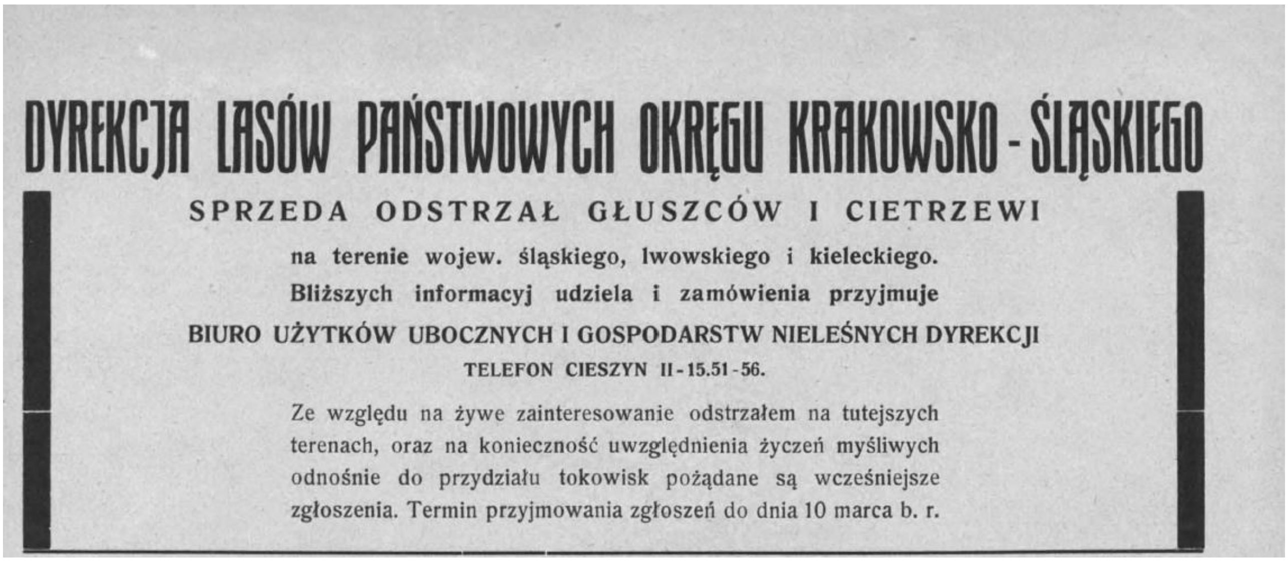

Na kaczki z nagonką

Fot. S. Zwoliński

Полювання на качки з нагінкою[722]

[722] Łowiec – 1935. – № 10. – S.110.

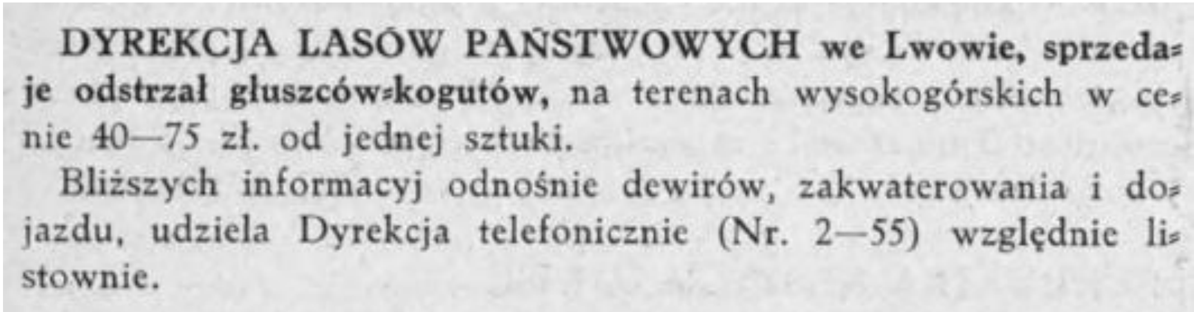

DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH OKRĘGU KRAKOWSKO-ŚLĄSKIEGO

SPRZEDA ODSTRZAŁ GŁUSZCÓW I CIETRZEWI

na terenie wojew. śląskiego, lwowskiego i kieleckiego.
Bliższych informacyj udziela i zamówienia przyjmuje
BIURO UŻYTKÓW UBOCZNYCH I GOSPODARSTW NIELEŚNYCH DYREKCJI
TELEFON CIESZYN II-15.51-56.

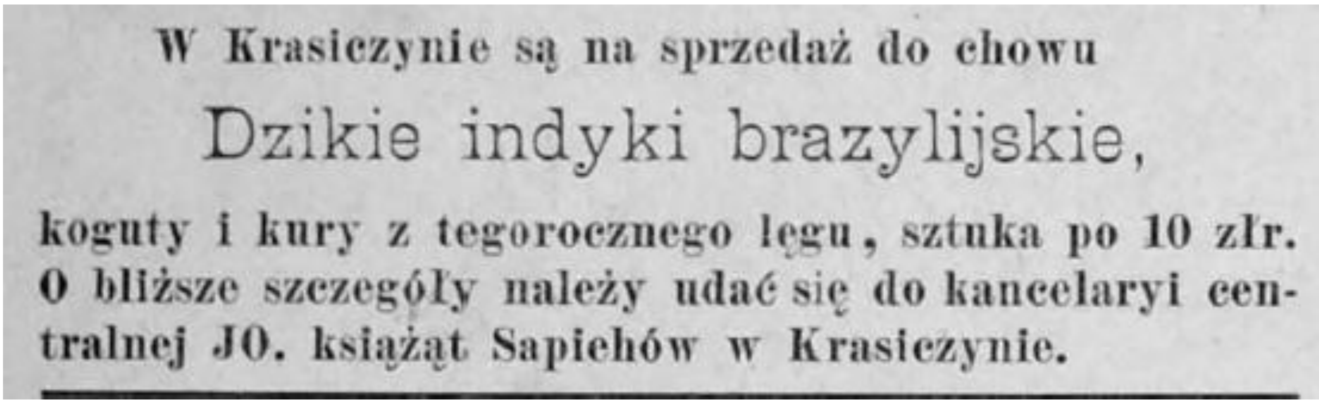
Ze względu na żywe zainteresowanie odstrzałem na tutejszych terenach, oraz na konieczność uwzględnienia życzeń myśliwych odnośnie do przydziału tokowisk pożądane są wcześniejsze zgłoszenia. Termin przyjmowania zgłoszeń do dnia 10 marca b. r.

Пропозиція мисливського туру з полюванням на глухарів та тетеруків.[723]

DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH we Lwowie, sprzedaje odstrzał głuszców-kogutów, na terenach wysokogórskich w cenie 40—75 zł. od jednej sztuki.

Bliższych informacyj odnośnie dewirów, zakwaterowania i dojazdu, udziela Dyrekcja telefonicznie (Nr. 2—55) względnie listownie.

Оголошення дирекції державних лісів у Львові про продаж для відстрілу глухарів за ціною 40-75 злотих.[724]

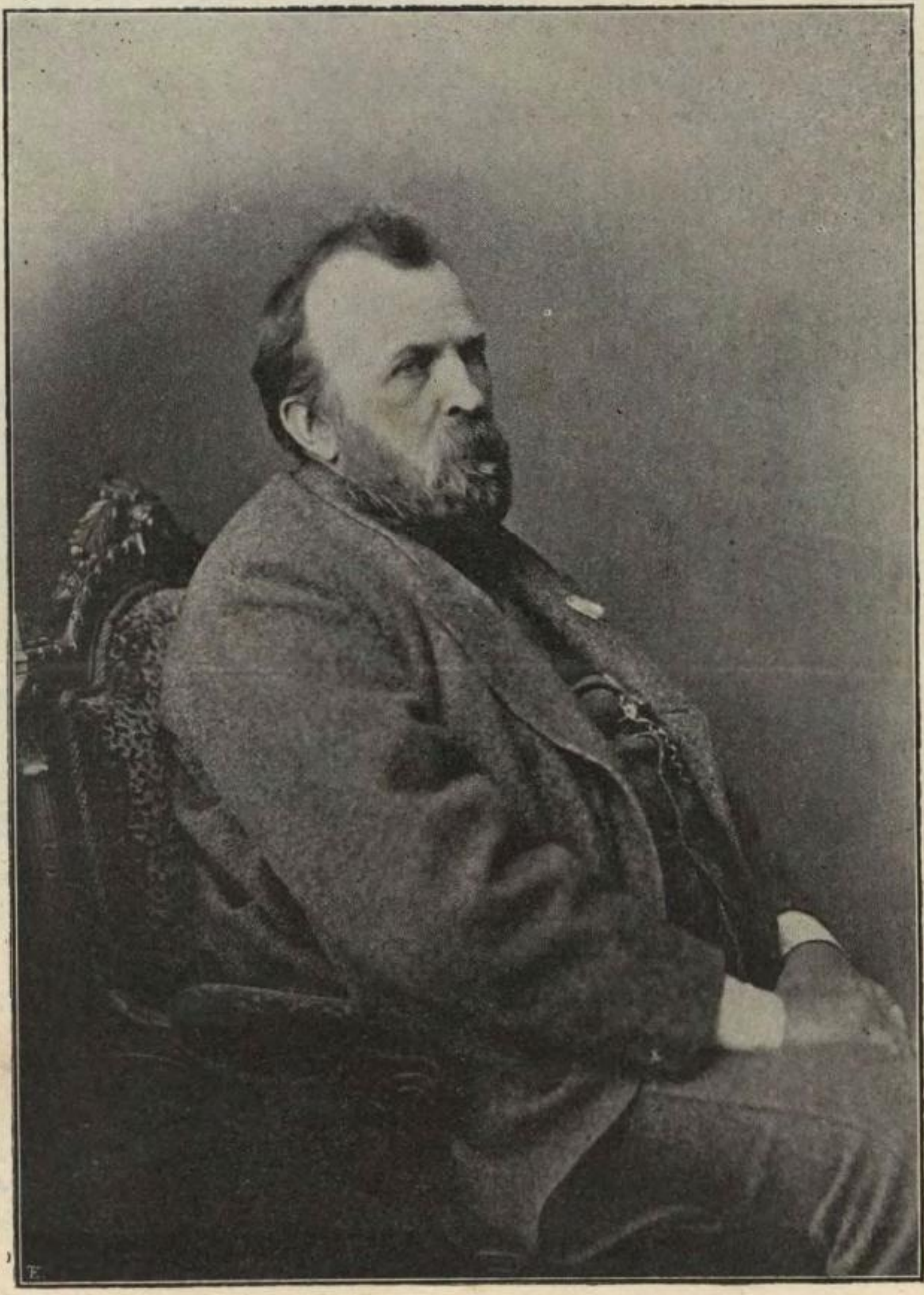

W Krasiczynie są na sprzedaż do chowu

Dzikie indyki brazylijskie,

koguty i kury z tegorocznego lęgu, sztuka po 10 złr. O bliższe szczegóły należy udać się do kancelaryi centralnej JO. książąt Sapiehów w Krasiczynie.

Оголошення, у Красічині по 10 злотих продають диких індиків. Звертитись до канцелярії князя Сапєги.[725]

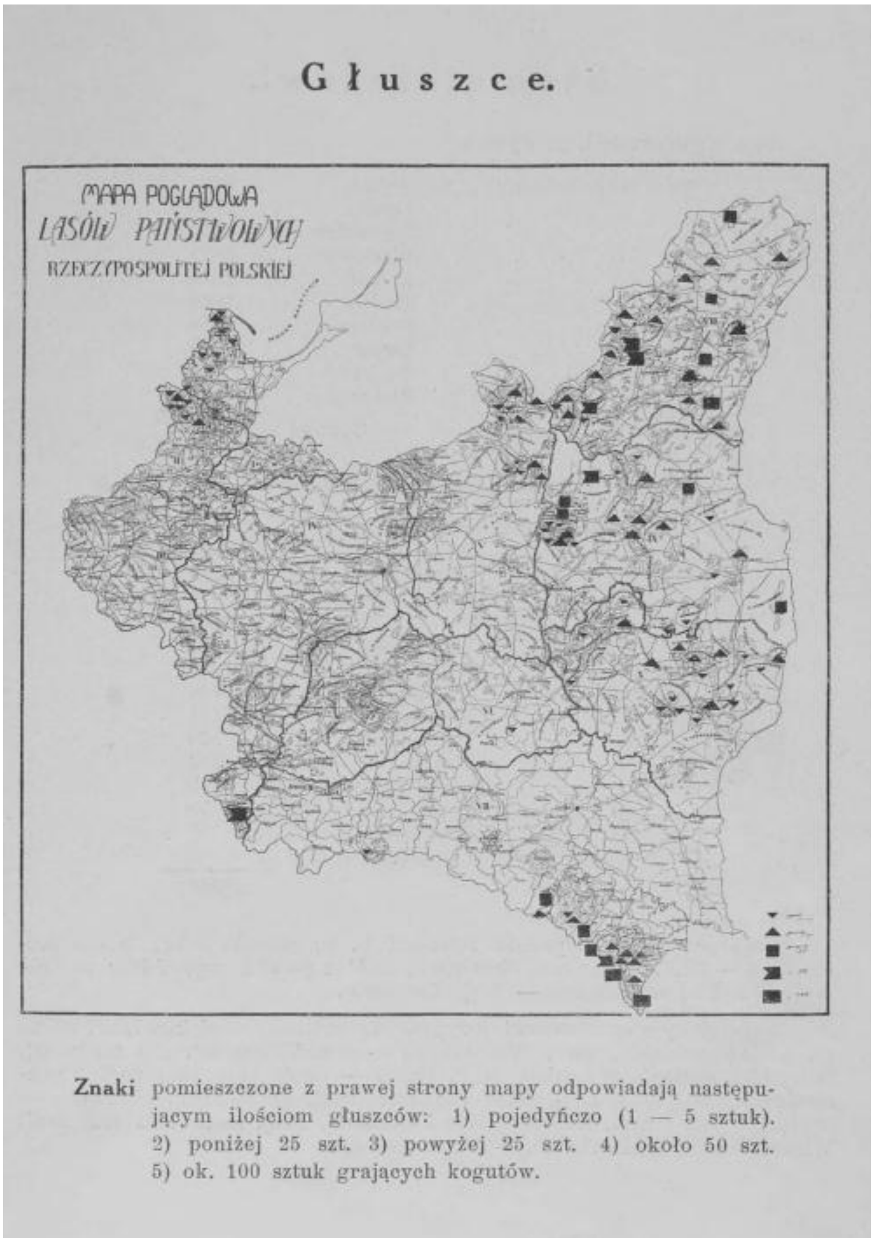
723 Ogłoczenia //Łowiec – 1939. – № 5-6.
724 Ogłoszenia // Łowiec. – 1934. - № 6-7. – S.60.
725 Ogłoszenia // Łowiec. – 1890. - № 1. – S.16.

JE. Włodzimierz hrabia Dzieduszycki,
założyciel Towarzystwa i pierwszy jego prezes (do r. 1882) — pierwszy Członek honorowy Towarzystwa.

Член мисливського товариства Святого Губерта – граф Володимир Дідушицький

Карта з місцезнаходженням глухаря у Другій Речі Посполитій (1928 р.)[726]

№	Умовне позначення Даний знак відповідає наступній чисельності глухарів	Голів
1	▼	одинокі (1-5 голови)
2	▲	менше 25 голів
3	■	більше 25 голів
4	▶	біля 50 голів
5	■	біля 100 голів

[726] Kalendarz Mysliwski na 1929 rok. Pod red. Ejsmonda J. – Warszawa, 1929. – S.65.

Rys. 40. Pułapka na jastrzębie.

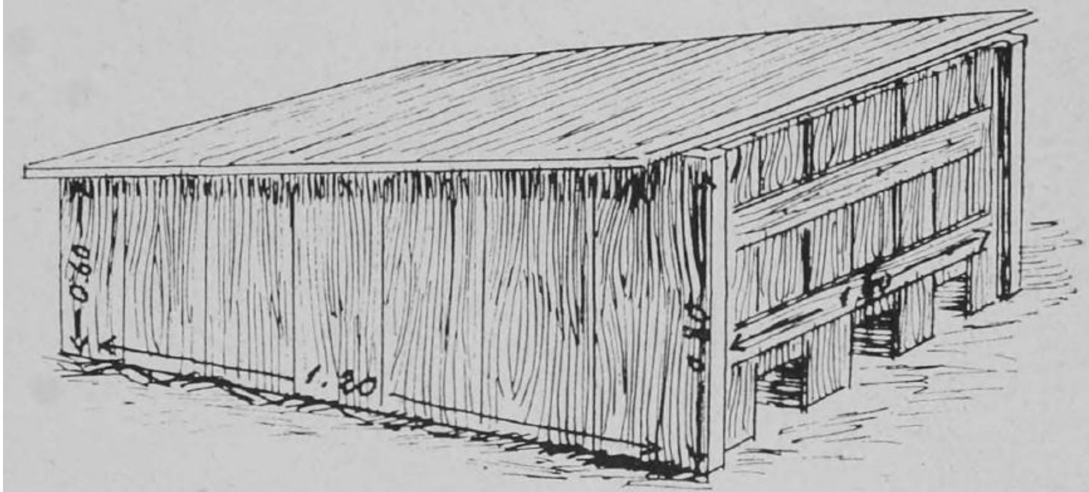
Капкан на яструба.[727]

[727] Kamocki S. Podręcznik łowiectwa / Stanisław Kamocki. – Warszawa: Nowy świat, 1935. – S. 137.

Rys. 6. Budka dla kuropatw.

Будка для підгодівлі куріпок.[728]

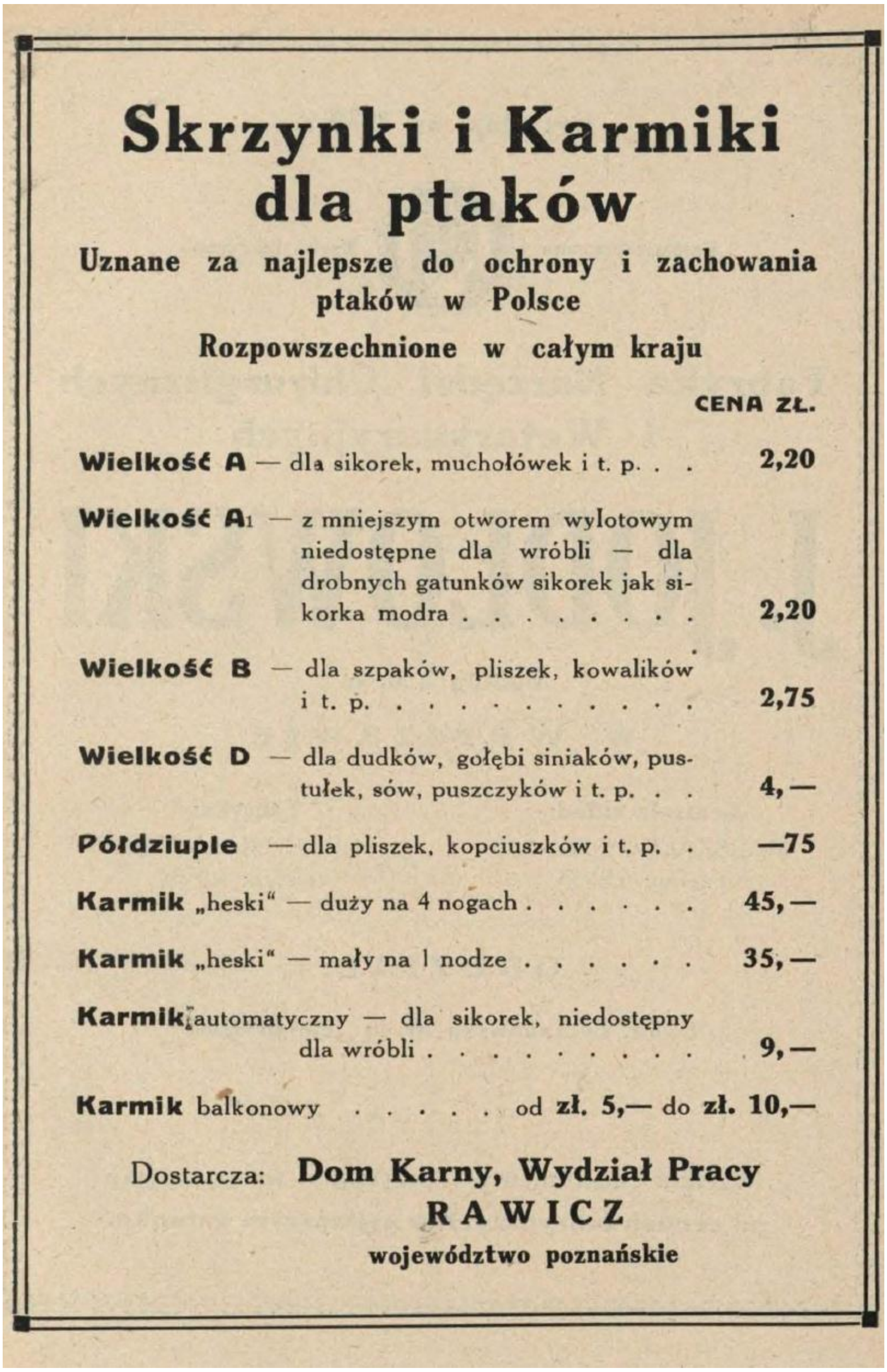
Rys. 35. Budka dla bażantów (otwarta).

Клітка для утримання фазанів.[729]

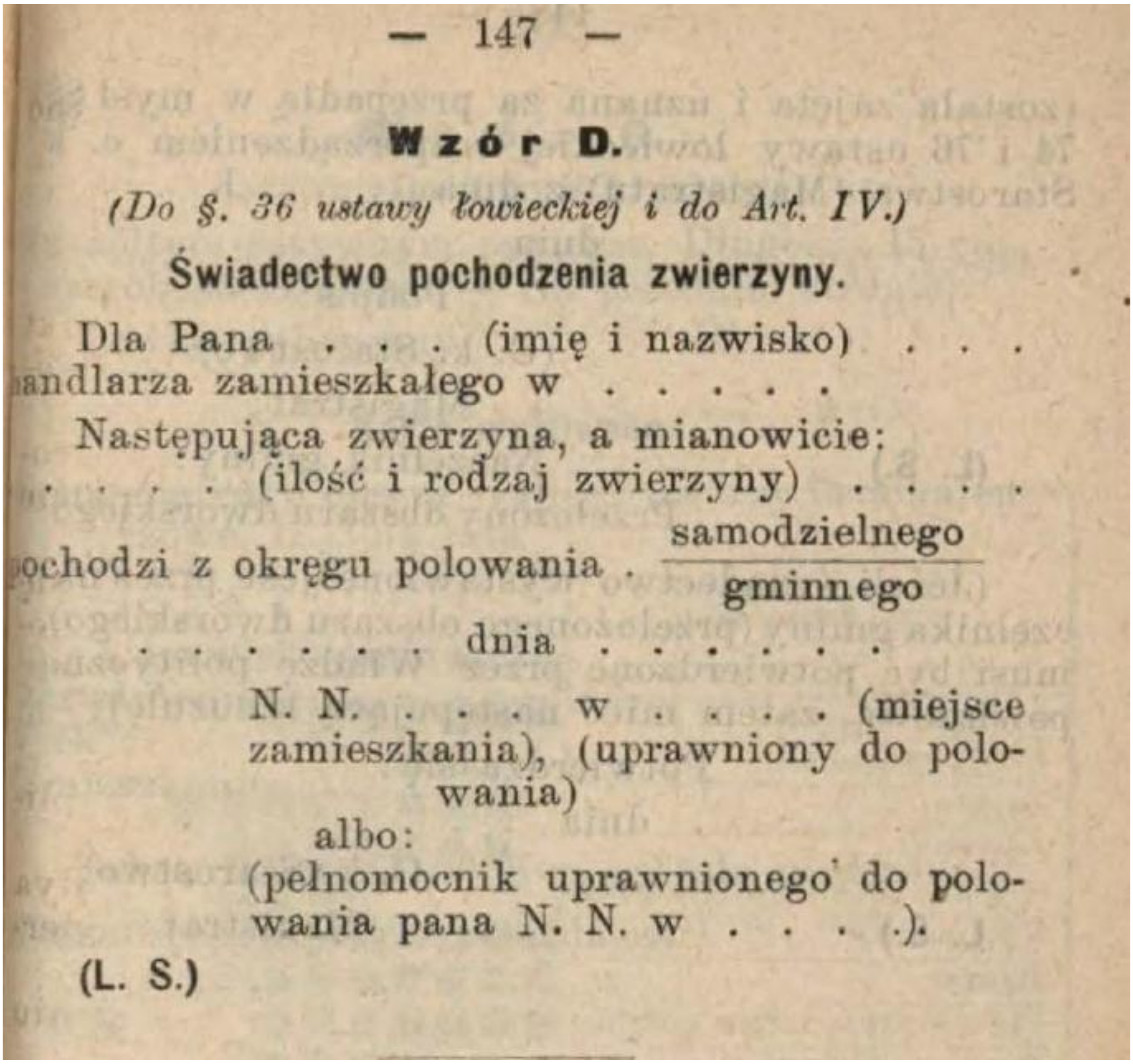
[728] Kamocki S. Podręcznik łowiectwa / Stanisław Kamocki. – Warszawa: Nowy świat, 1935. – s. 43.

[729] Kamocki S. Podręcznik łowiectwa / Stanisław Kamocki. – Warszawa: Nowy świat, 1935. – S. 107.

Реклама кліток та годівниць для утримання птахів[730]

[730] Illustrowany kalędarz jubieleuszowy „Przyjaciela zwierząt" (r.1880) na rok 1931 /pod red. T. Sas-Jaworskiego. – W-wa: T-wo opieki nad zwierzętami RZPlitej Polskiej, 1931.

— 147 —

Wzór D.

(Do §. 36 ustawy łowieckiej i do Art. IV.)

Świadectwo pochodzenia zwierzyny.

Dla Pana . . . . (imię i nazwisko) . . . .
handlarza zamieszkałego w . . . . . .

Następująca zwierzyna, a mianowicie:
. . . . . . (ilość i rodzaj zwierzyny) . . . .
pochodzi z okręgu polowania . samodzielnego / gminnego

. . . . dnia . . . .

N. N. . . . . . w . . . . . (miejsce zamieszkania), (uprawniony do polowania)

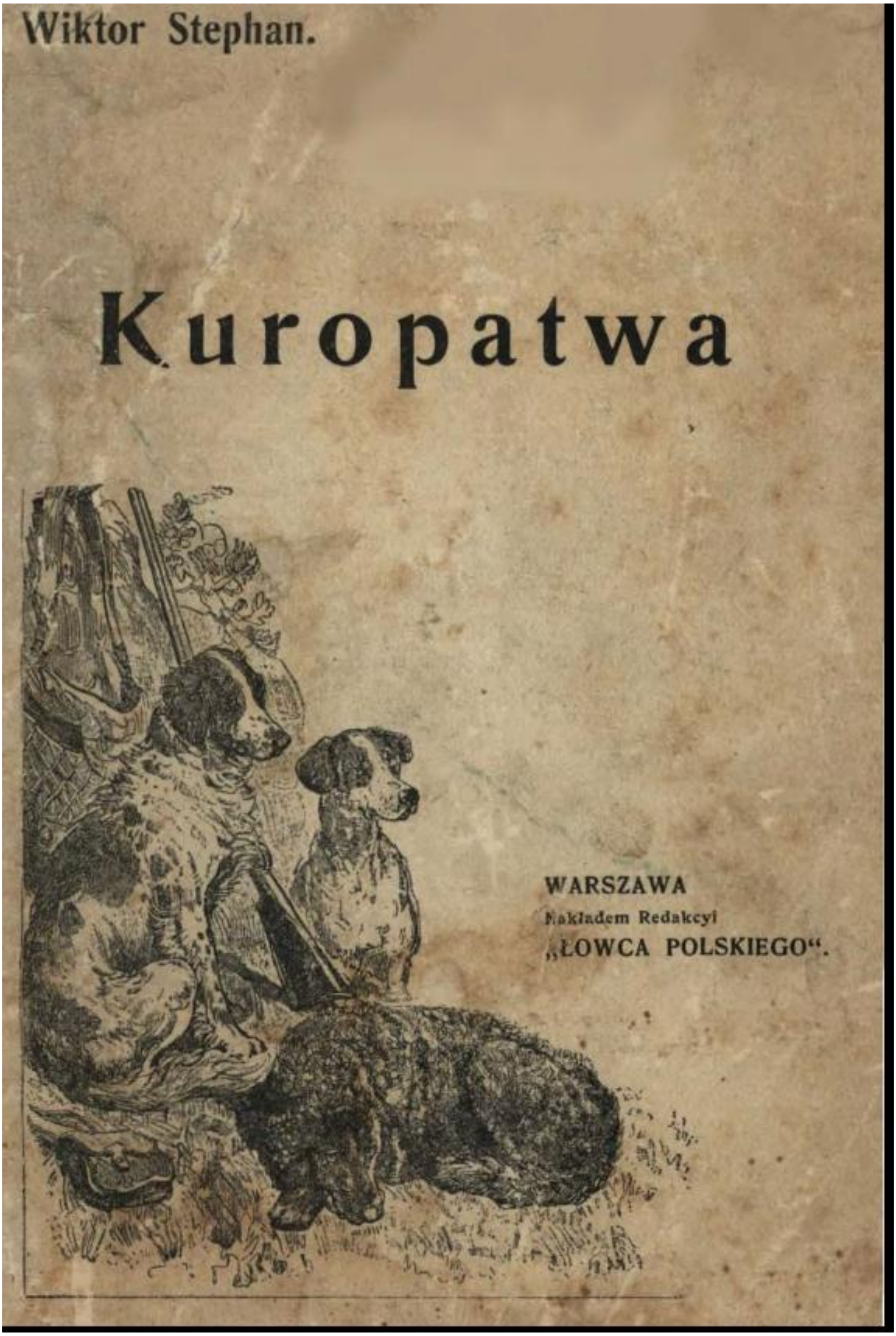
albo:

(pełnomocnik uprawnionego do polowania pana N. N. w . . . . .).

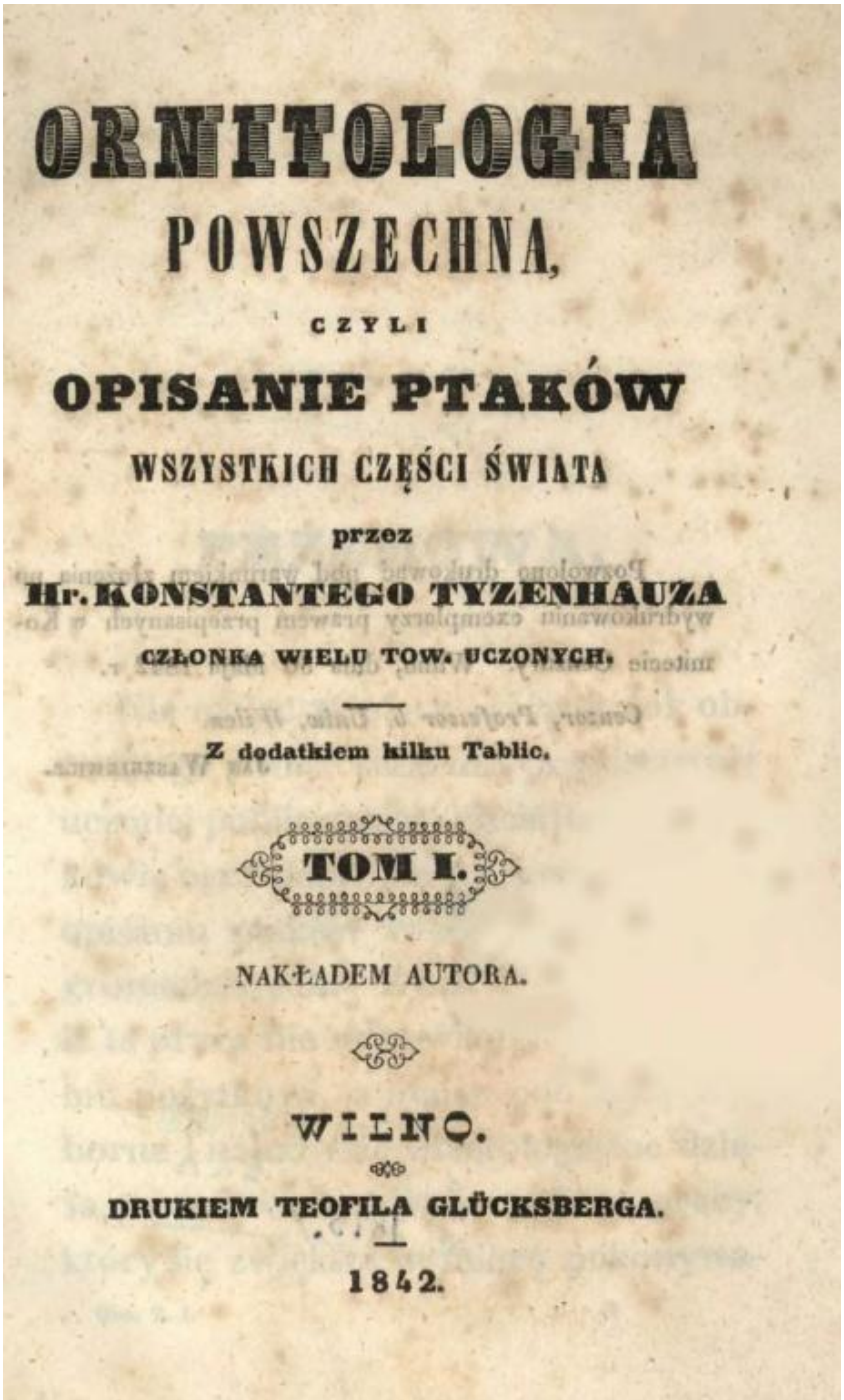
(L. S.)

Додаток Д до Мисливського закону Галичини від 1897 р.: Свідоцтво про походження дичини.[731]

[731] Świadectwo pochodzenia zwierzyny. //Kalendarz myśliwski i rybacki na rok 1885. – Lwów: Gal. Tow. Łowieckie, 1901. – S. 147.

Титульна сторінка книги В. Стефана «Куріпка»

ORNITOLOGIA
POWSZECHNA,
CZYLI
OPISANIE PTAKÓW
WSZYSTKICH CZĘŚCI ŚWIATA
przez
Hr. KONSTANTEGO TYZENHAUZA
CZŁONKA WIELU TOW. UCZONYCH.

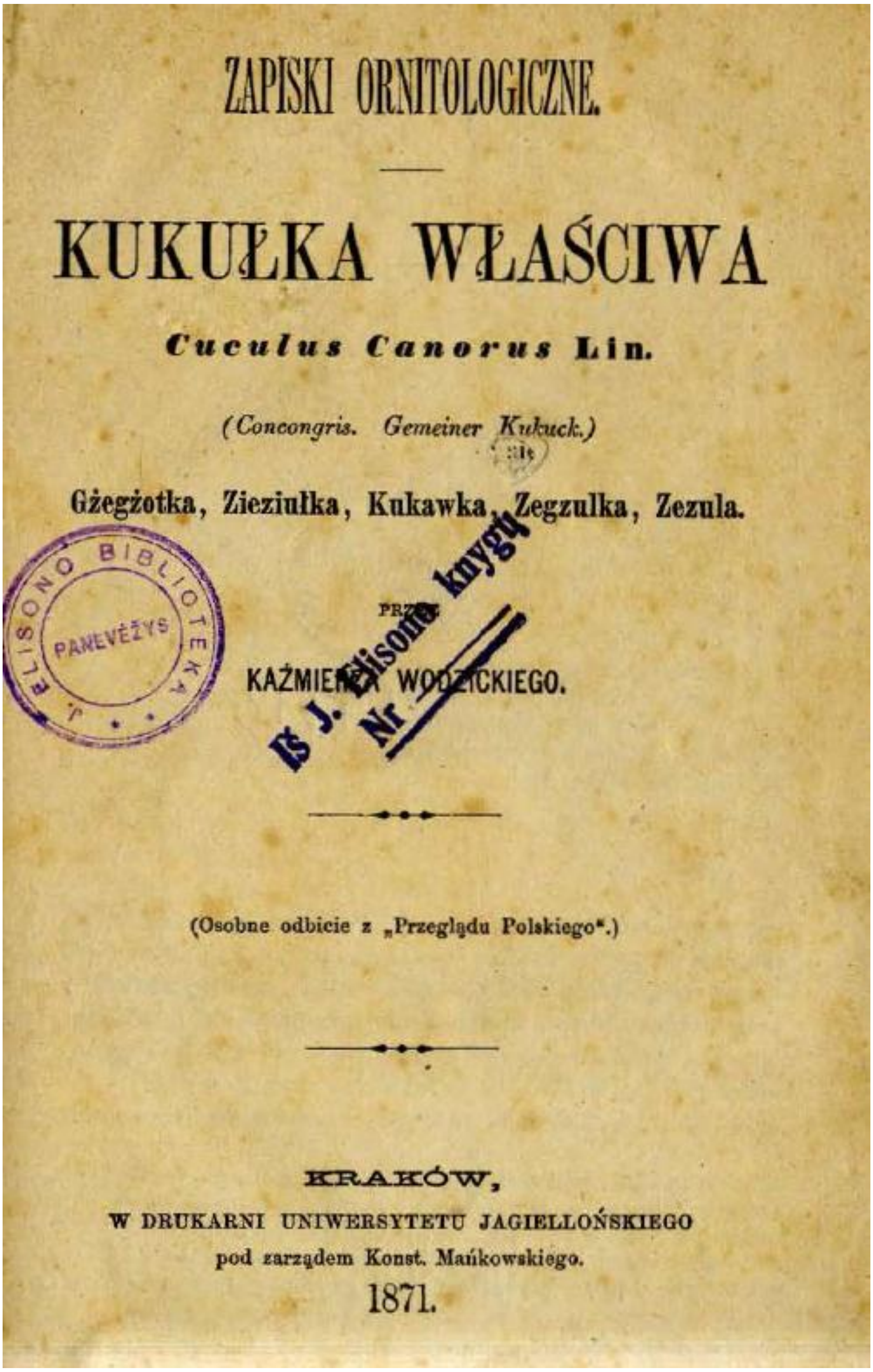
Z dodatkiem kilku Tablic.

TOM I.

NAKŁADEM AUTORA.

WILNO.
DRUKIEM TEOFILA GLÜCKSBERGA.
1842.

Титульна сторінка наукової праці графа К. Тизенхауза «Загальна орнітологія: опис птахів з усього світу», Том 1.

ZAPISKI ORNITOLOGICZNE.

KUKUŁKA WŁAŚCIWA

Cuculus Canorus Lin.

(Concongris. Gemeiner Kukuck.)

Gżegżotka, Zieziułka, Kukawka, Zegzulka, Zezula.

PRZEZ

KAŹMIERZA WODZICKIEGO.

(Osobne odbicie z „Przeglądu Polskiego".)

KRAKÓW,

W DRUKARNI UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

pod zarządem Konst. Mańkowskiego.

1871.

Титульна сторінка книги Казимира Водзіцького «Зозуля звичайна»[732]

---

[732] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kukułka właściwa / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1871. – 157 s.

KAZIMIERZ HR. WODZICKI

ZAPISKI ORNITOLOGICZNE

VII

KRUK

LWÓW
NAKŁADEM KSIĘGARNI GUBRYNOWICZA I SYNA
1927

Титульна сторінка книги Казимира Водзіцького «Крук»[733]

[733] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Kruk / Kazimierz Wodzicki. – Lwów: Księgarnia Gubrynowicza i syna, 1927. – 112 s.

KAŹMIERZ HR. WODZICKI

CZŁONEK AKADEMII LUGDUŃSKIÉJ,
TOW. PRZYRODNIKÓW ISIS, CENTRALNEGO TOW. ORNITOLOGÓW NIEMIECKICH
I TOW. LEKARZY I PRZYRODNIKÓW POLSKICH.

ZAPISKI ORNITOLOGICZNE.

III.

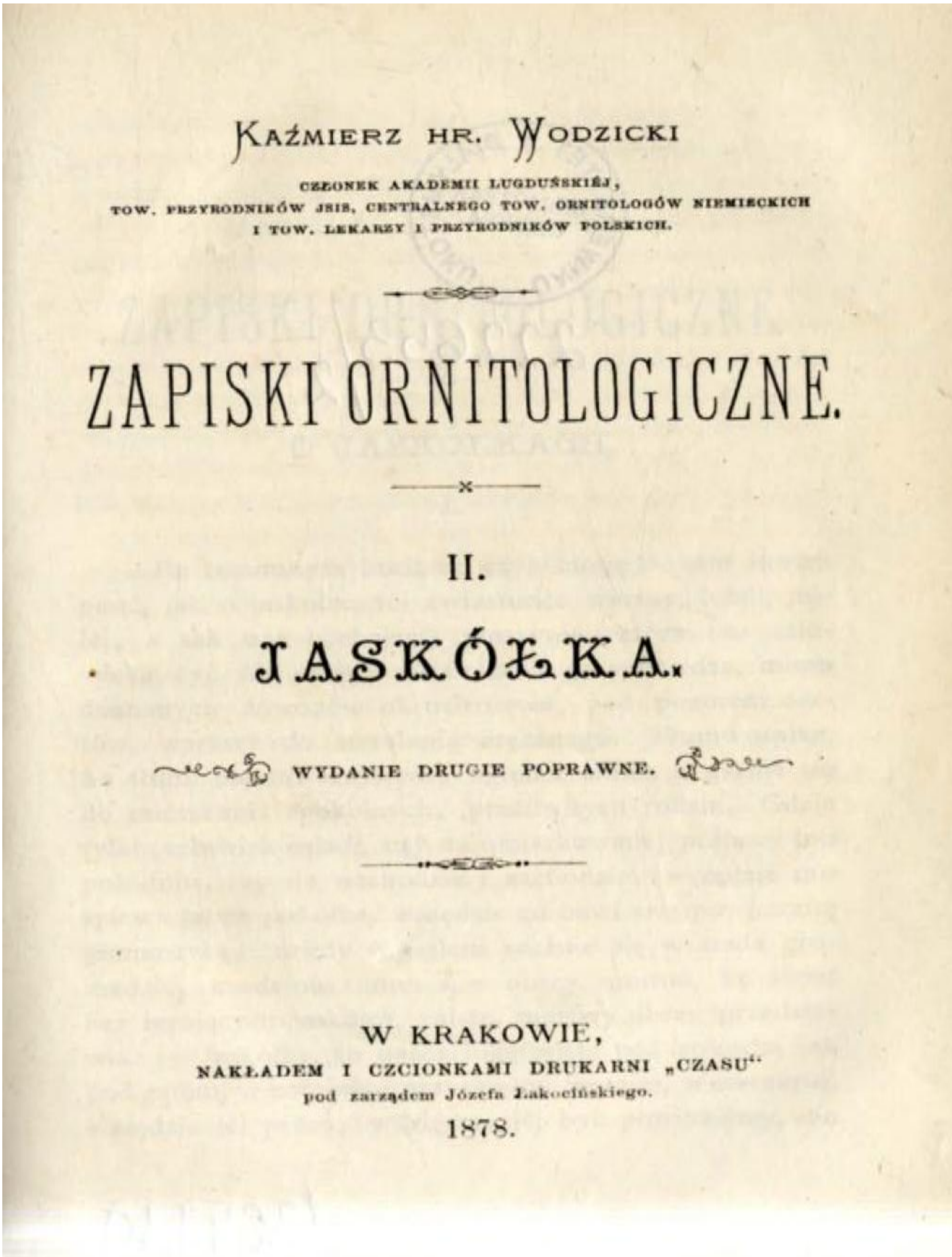
JASTRZĄB.

WYDANIE DRUGIE POPRAWNE.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM I CZCIONKAMI DRUKARNI „CZASU“
pod zarządem Józefa Łakocińskiego.
1878.

Титульна сторінка книги Казимира Водзіцького «Яструб»[734]

[734] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jastrząb / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 148 s.

KAŹMIERZ HR. WODZICKI

CZŁONEK AKADEMII LUGDUŃSKIÉJ,
TOW. PRZYRODNIKÓW JSIS, CENTRALNEGO TOW. ORNITOLOGÓW NIEMIECKICH
I TOW. LEKARZY I PRZYRODNIKÓW POLSKICH.

ZAPISKI ORNITOLOGICZNE.

II.

JASKÓŁKA.

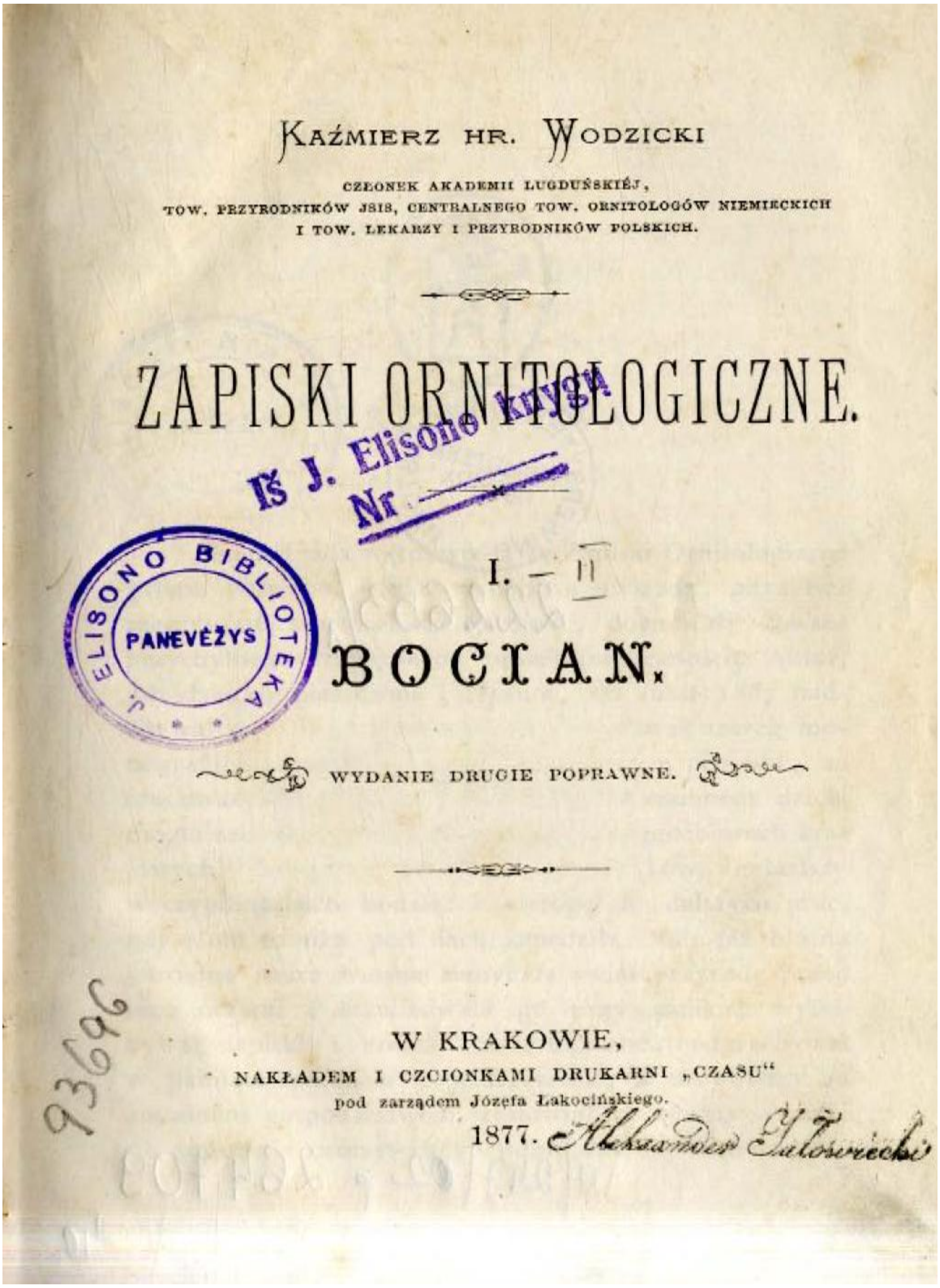
WYDANIE DRUGIE POPRAWNE.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM I CZCIONKAMI DRUKARNI „CZASU"
pod zarządem Józefa Łakocińskiego.
1878.

Титульна сторінка книги Казимира Водзіцького «Ластівка»[735]

---

[735] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Jaskółka / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1878. – 193 s.

KAŹMIERZ HR. WODZICKI

CZŁONEK AKADEMII LUGDUŃSKIÉJ,
TOW. PRZYRODNIKÓW ISIS, CENTRALNEGO TOW. ORNITOLOGÓW NIEMIECKICH
I TOW. LEKARZY I PRZYRODNIKÓW POLSKICH.

ZAPISKI ORNITOŁOGICZNE.

I. — II

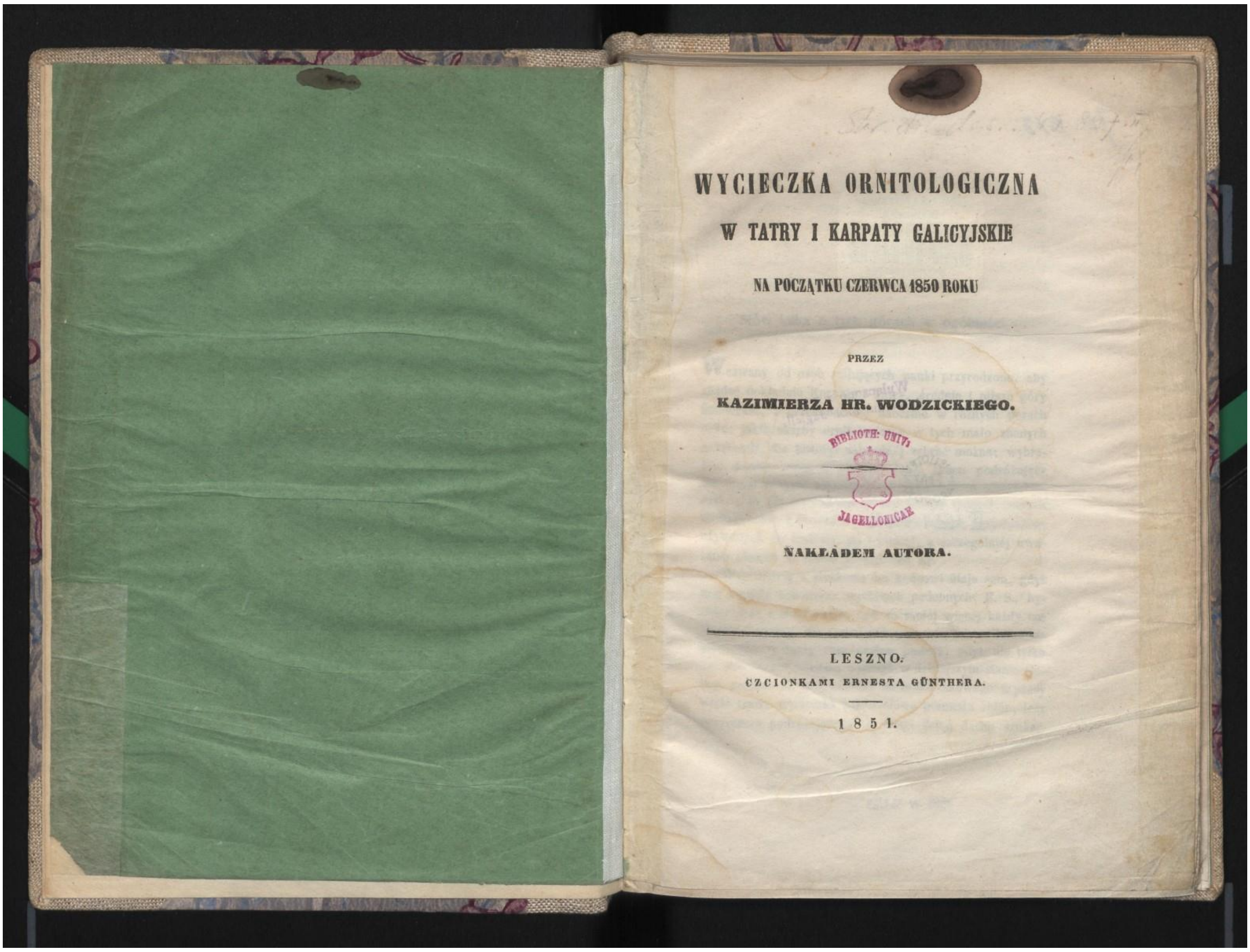
BOCIAN.

WYDANIE DRUGIE POPRAWNE.

W KRAKOWIE,
NAKŁADEM I CZCIONKAMI DRUKARNI „CZASU"
pod zarządem Józefa Łakocińskiego.
1877.

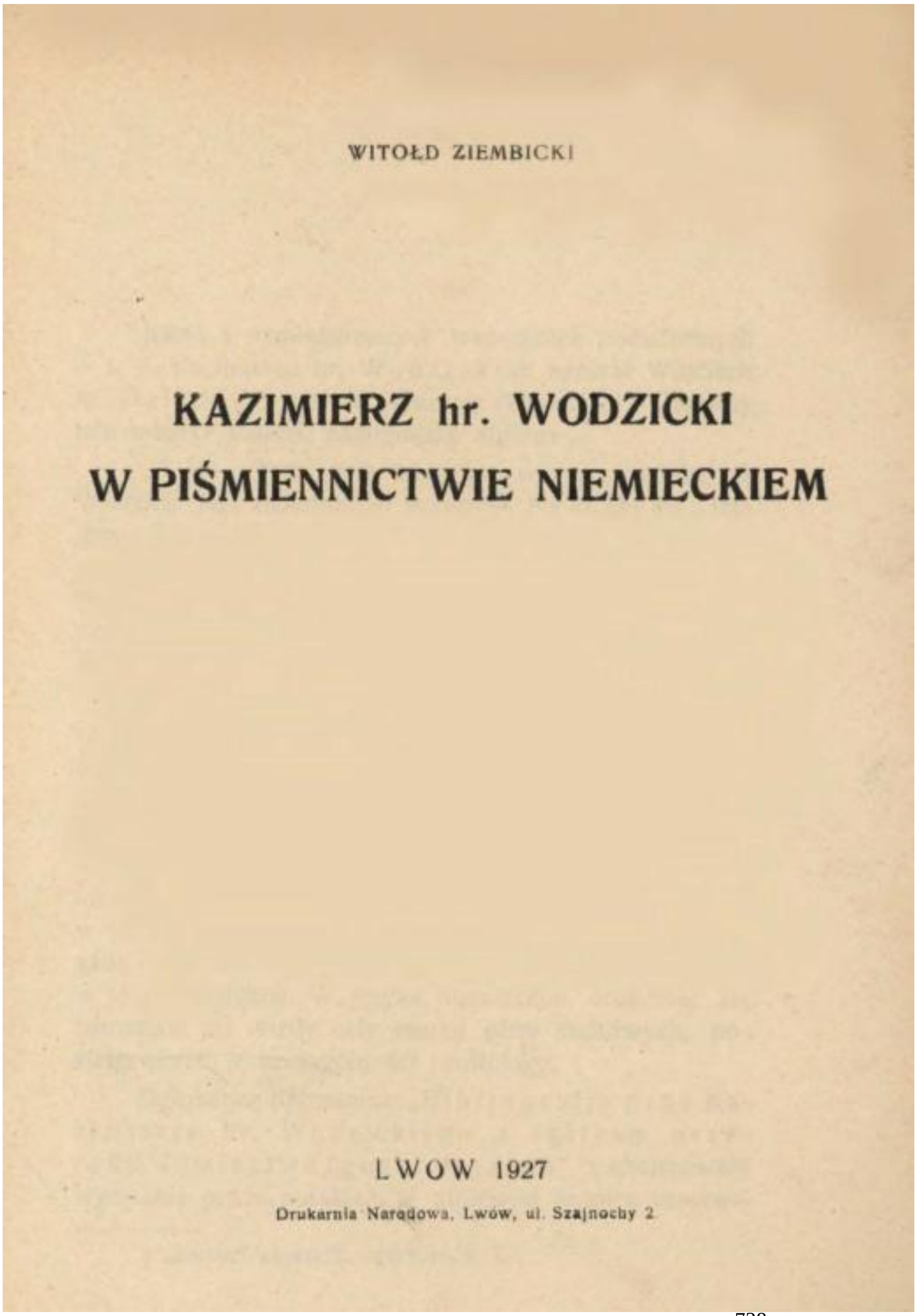
Титульна сторінка книги Казимира Водзіцького «Лелека»[736]

[736] Wodzicki K. Zapiski ornitologiczne: Bocian / Kazimierz Wodzicki. – Kraków: Czas, 1877. – 91s.

К. Водзіцький «Орнітологічна прогулянка в Галицькі Татри та Карпати»[737]

[737] Wodzicki K. Wycieczka ornitologiczna w Tatry i Karpaty Galicyjskie na początku czerwca 1850 roku / Kazimierz Wodzicki. – Leszno: Druk-nia E. Günthera, 1851. – ....s.

WITOŁD ZIEMBICKI

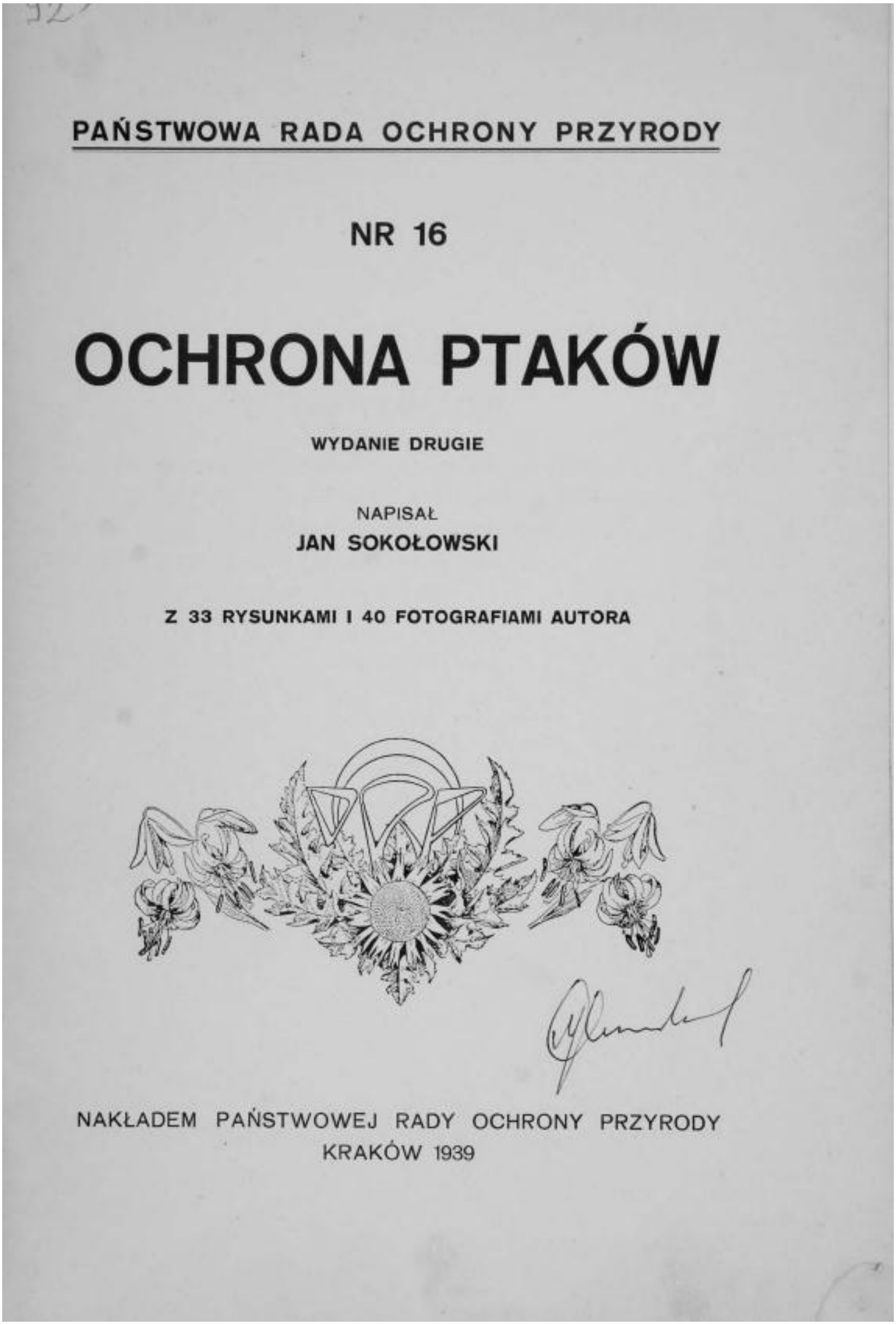
KAZIMIERZ hr. WODZICKI
W PIŚMIENNICTWIE NIEMIECKIEM

LWOW 1927

Drukarnia Narodowa, Lwow, ul. Szajnochy 2

Книга «Казимир Водзіцький у німецьких виданнях»[738]

[738] Ziembicki W. Kazimierz hr. Wodzicki w piśmiennictwie niemieckiem / Witołd Ziembicki. – Lwów: Drukarnia narodowa, 1927. – 11s.

PAŃSTWOWA RADA OCHRONY PRZYRODY

NR 16

OCHRONA PTAKÓW

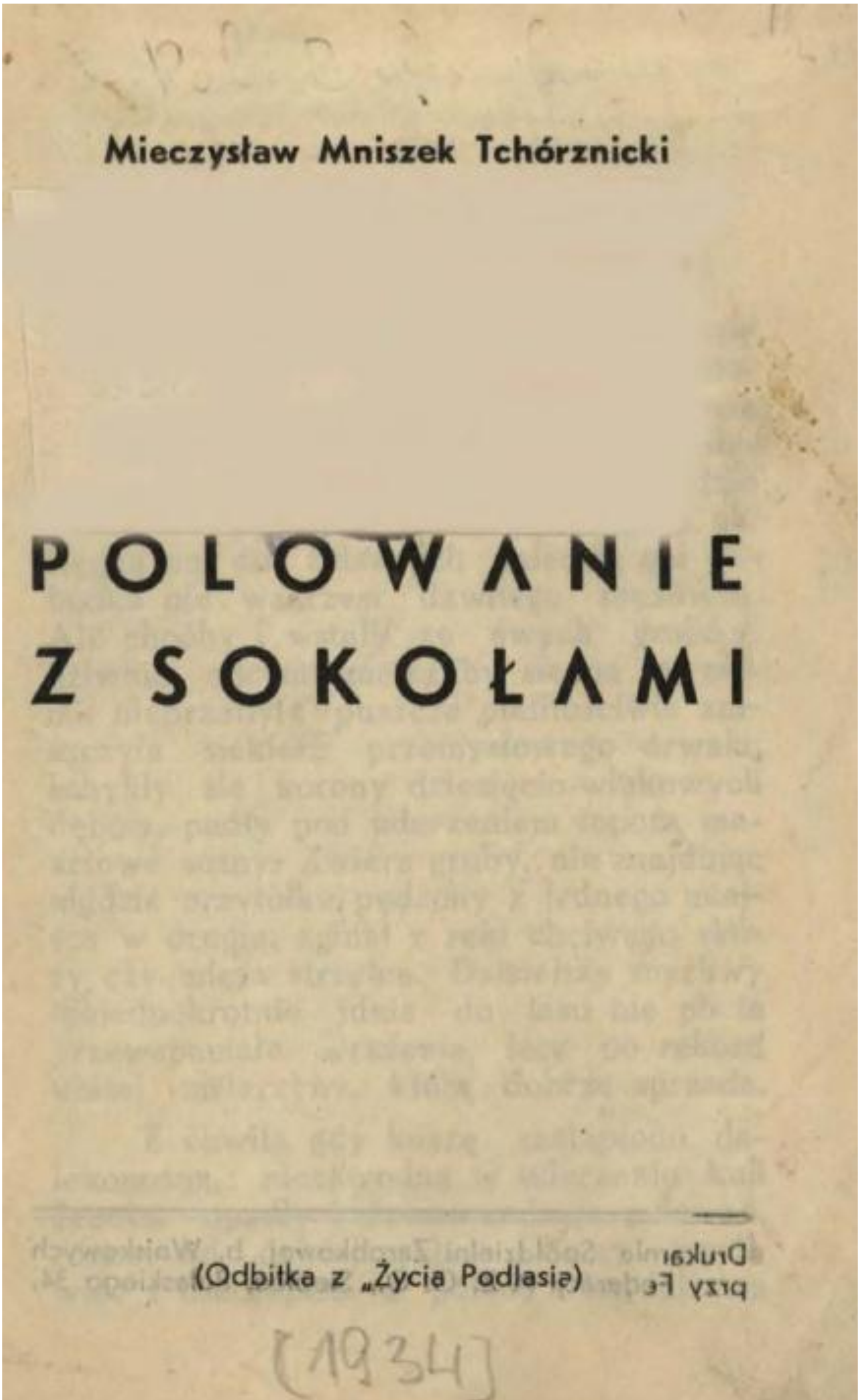
WYDANIE DRUGIE

NAPISAŁ
JAN SOKOŁOWSKI

Z 33 RYSUNKAMI I 40 FOTOGRAFIAMI AUTORA

NAKŁADEM PAŃSTWOWEJ RADY OCHRONY PRZYRODY
KRAKÓW 1939

Титульна сторінка книги «Охорона птахів» (1939 р.)

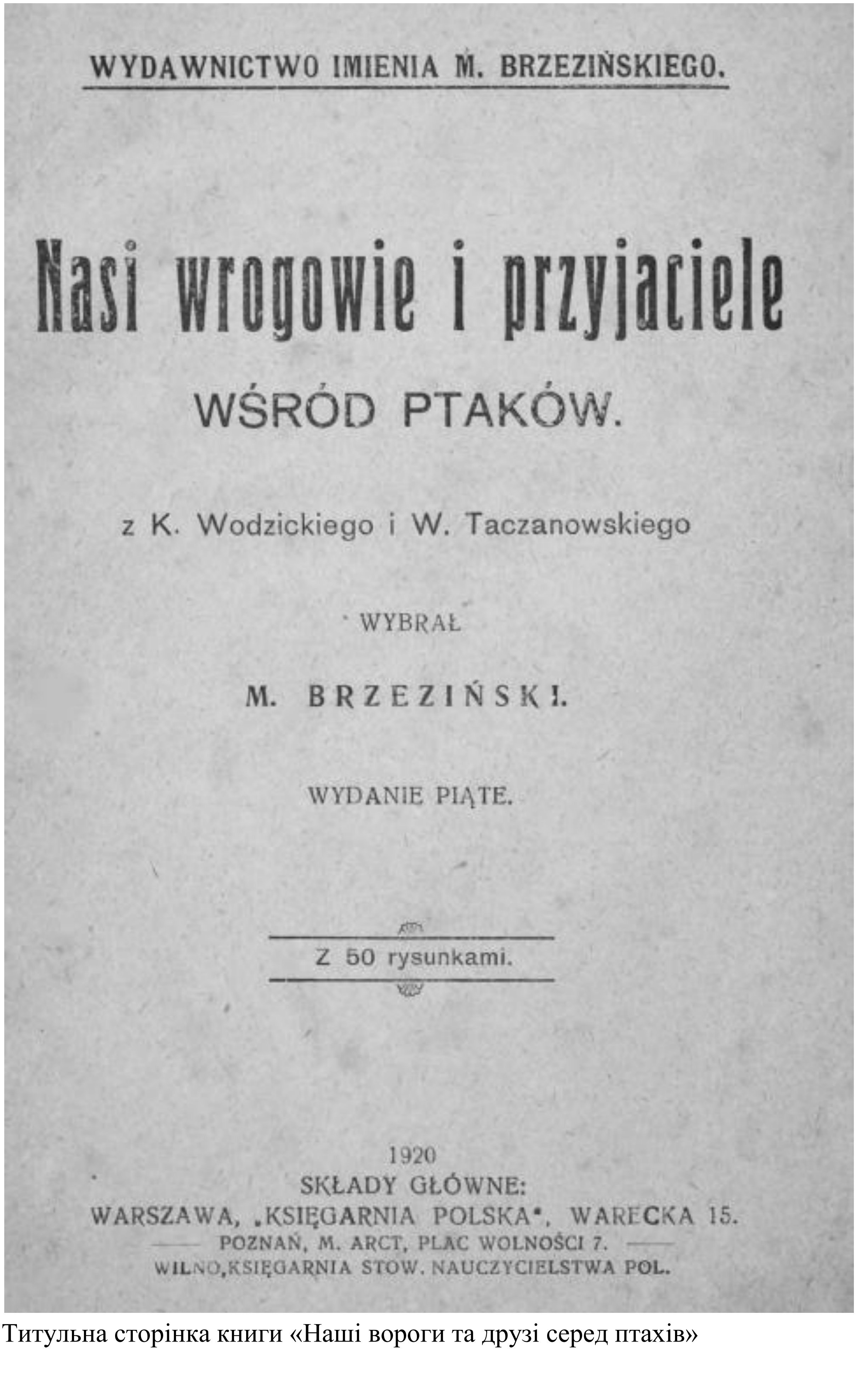

Mieczysław Mniszek Tchórznicki

POLOWANIE Z SOKOŁAMI

(Odbitka z „Życia Podlasia)

[1934]

Титульна сторінка книги «Полювання з соколами»

WYDAWNICTWO IMIENIA M. BRZEZIŃSKIEGO.

Nasi wrogowie i przyjaciele

WŚRÓD PTAKÓW.

z K. Wodzickiego i W. Taczanowskiego

WYBRAŁ

M. BRZEZIŃSKI.

WYDANIE PIĄTE.

Z 50 rysunkami.

1920

SKŁADY GŁÓWNE:

WARSZAWA, „KSIĘGARNIA POLSKA”, WARECKA 15.

POZNAŃ, M. ARCT, PLAC WOLNOŚCI 7.

WILNO, KSIĘGARNIA STOW. NAUCZYCIELSTWA POL.

Титульна сторінка книги «Наші вороги та друзі серед птахів»

HISTORYA NATURALNA

i

HODOWLA PTAKÓW

ZABAWNYCH I UŻYTECZNYCH

czyli

dokładne opisanie wszystkich spiewających, naśladujących mowę ludzką, pięknie ubarwionych, drapieżnych, domowych i użytecznych

PTAKÓW,

z podaniem

najnowszych sposobów i doświadczeń jak takowe łowić, przyswajać, chować, karmić, rozmnażać, od chorób chronić i w tychże leczyć.

Przez

Stan. Konst. z Siemuszowej Pietruskiego,

Ces. Akademii badaczów przyrody w Jenie i wielu Towarzystw uczonych krajowych i zagranicznych członka.

TOM III.

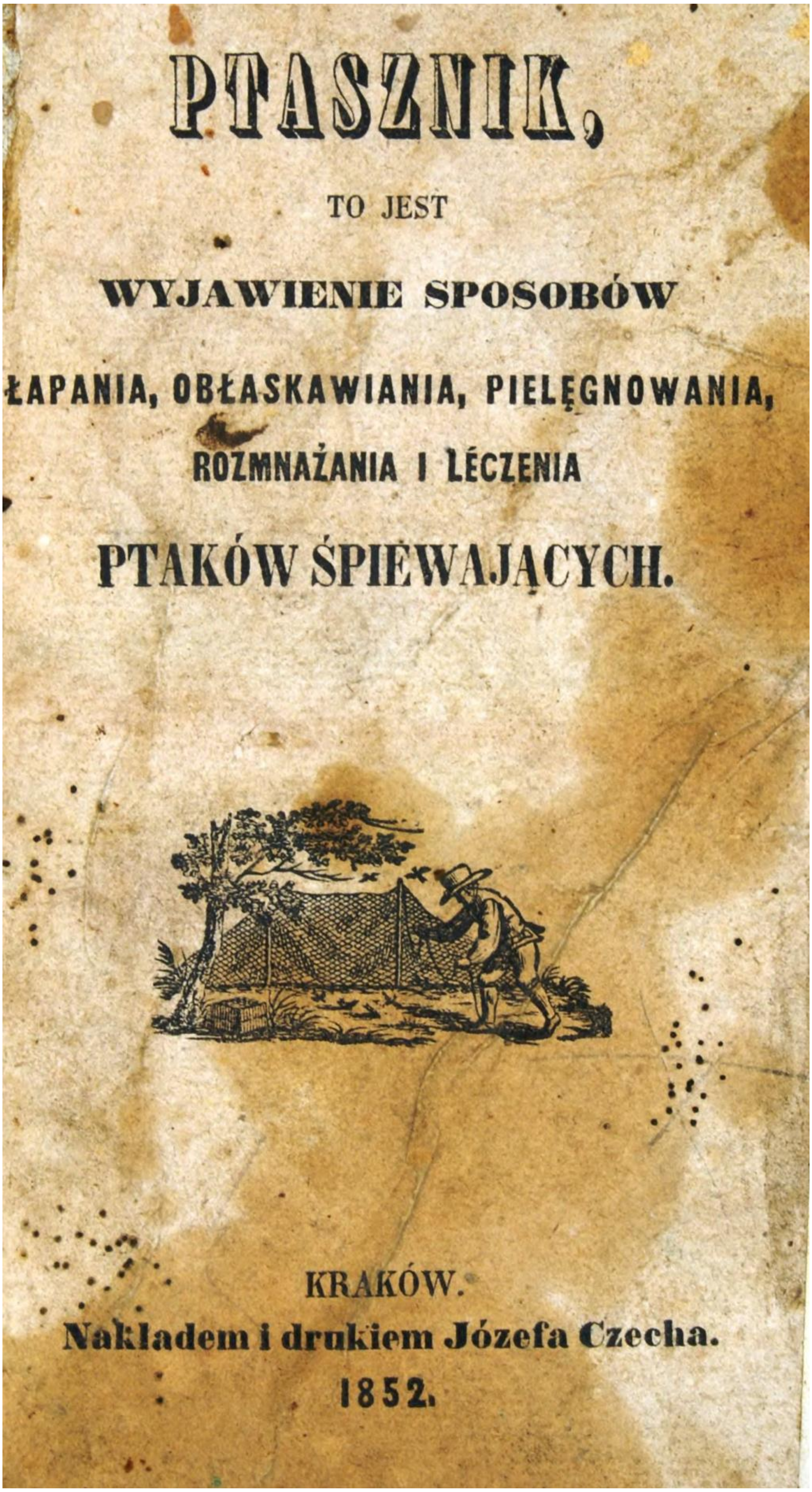
GOŁĘBIE.

LWÓW,

NAKŁADEM KAROLA WILDA.

1864.

Титульна сторінка книги «Історія природи та розведення птахів» (1864 р.)

PTASZNIK,

TO JEST

WYJAWIENIE SPOSOBÓW

ŁAPANIA, OBŁASKAWIANIA, PIELĘGNOWANIA, ROZMNAŻANIA I LÉCZENIA

PTAKÓW ŚPIEWAJĄCYCH.

KRAKÓW.
Nakładem i drukiem Józefa Czecha.
1852.

Орнітолог способи добування, годівлі, розмноження і лікування співочих птахів (1852р.)

П

Перший зоологічний заклад у Галичині «Орніс»[739]

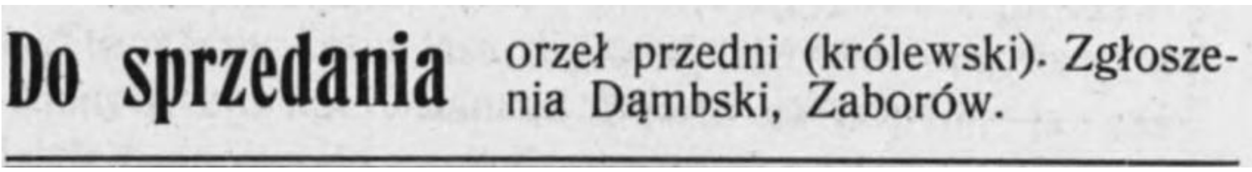
[739] Łowiec.1910. – № 14. – S.162-164.

Оголошення у львівському часописі «Ловець» віденської фірми «Gudera» про торгівлю живими тваринами (куріпки, рябчики, фазани) [740]

Оголошення господарства у Ланцуті про продаж здорових фазанів.[741]

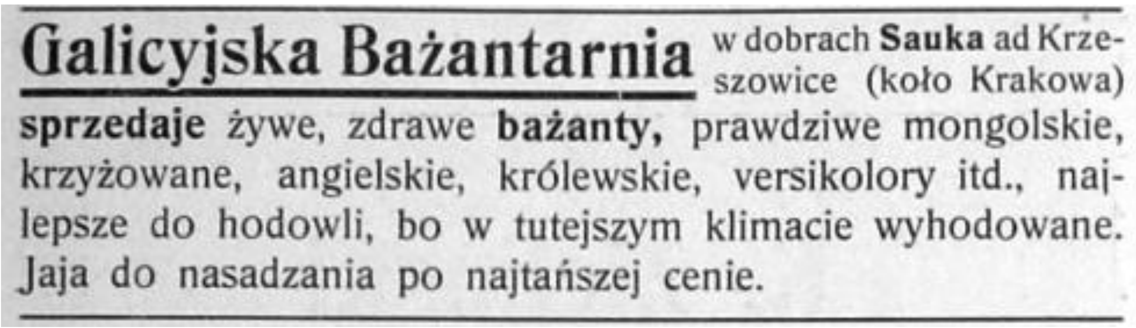
Оголошення про продаж орла[742]

[740] Łowiec – 1893. – № 3. – S.48.

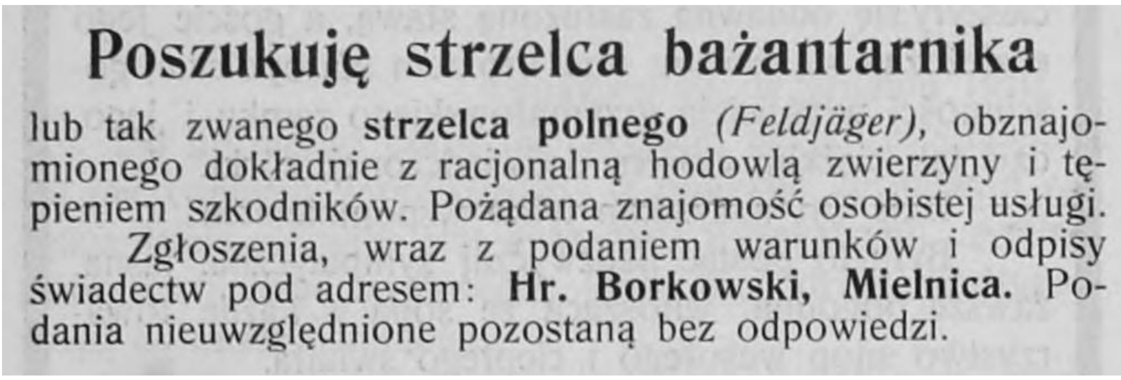
[741] Łowiec – 1895. – № 4. – S.64.
[742] Łowiec – 1912. – № 3. – S.36.

Оголошення Кароля Фрідріха з Грацу про закупівлю орлів та пугачів протягом всієї зими.[743]

Оголошення Галицького фазанарію (Крешовічі біля Кракова) про реалізацію яєць та живих фазанів англійської, монгольської, королівської породи вирощених у місцевому галицькому кліматі[744]

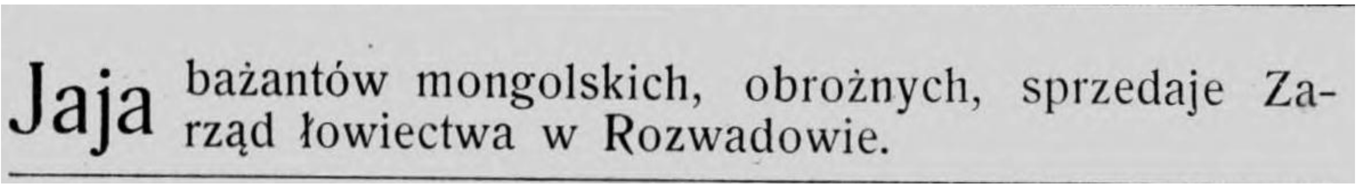

Оголошення графа Борковського про роботу для фахівця з розведення дичини[745]

---

[743] Łowiec – 1895. – № 11. – S.176.

[744] Łowiec – 1905. – № 9. – S.111.
[745] Łowiec – 1911. – № 3. – S.36.

Jaja bażantów mongolskich, obrożnych, sprzedaje Zarząd łowiectwa w Rozwadowie.

Оголошення керівництва мисливського господарства у Розвадові про реалізацію монгольських фазанів[746]

Dyrekcja Ordynacji Chorostkowskiej ma na sprzedaż około 100 sztuk kur bażancich rasy angielskiej i Torquaty, oraz kilkanaście kogutów tej samej rasy. Kury po 10 K, koguty po 12 K.

Оголошення керівництва Хоростківської ординації про реалізацію 100 голів фазана англійської породи за ціною від 10 до 12 крон.[747]

Dziczyznę wszelkiego rodzaju: Jelenie, Daniele, Sarny, Dziki, Zające, Bażanty, Kuropatwy, dzikie ptactwo (także lisy i inne drapieżce).

Ryby, Drób, Ziemiopłody rolne, Produkta ogrodowe (owoce), Miód pszczelny, Grzyby suszone, każdej ilości i każdego czasu kupuje, prosząc o oferty: Jul. Lassociński — Kraków, ul. Topolowa Nr. 15.

Оголошення Юлія Ласоцінського (Краків, вул.. Топольна, 15) про закупівлю різного роду дичини (оленів, козуль, кабанів, зайців, фазанів, куріпок, різного виду диких птахів, лисиць та інших хижаків)[748]

[746] Łowiec – 1913. – № 8. – S.95.
[747] Łowiec – 1913. – № 24. – S.292.
[748] Łowiec – 1918. – № 9-10. – S.80.

Оголошення Францішека Калькуса – препаратора музею ім. графів Дідушицьких про прийом замовлень на виготовлення апудал. (Львів, Сташиця, 3)[749]

Оголошення фірми «Złotnicki» (заснована 1893 року, м. Львів, пасаж Хаусмана, 8) про прийняття замовлень на виготовлення опудал та обробку різного виду мисливських трофеїв за сучасними досягненнями науки та за найнижчими цінами.[750]

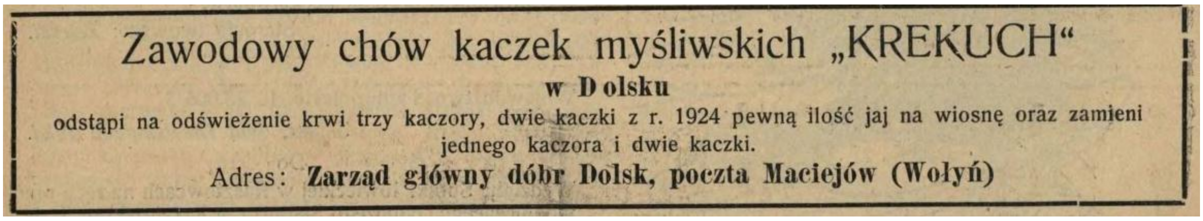
---

[749] Łowiec – 1921. – № 1. – S.4.

[750] Łowiec – 1921. – № 2. –S.8.

Оголошення Дирекції лісів про реалізацію 30-400 самців фазана.[751]

Оголошення фірми «Krekuch» з Дольська (Волинь) що професійно займається розведенням качок, про реалізацію качок та качиних яєць[752]

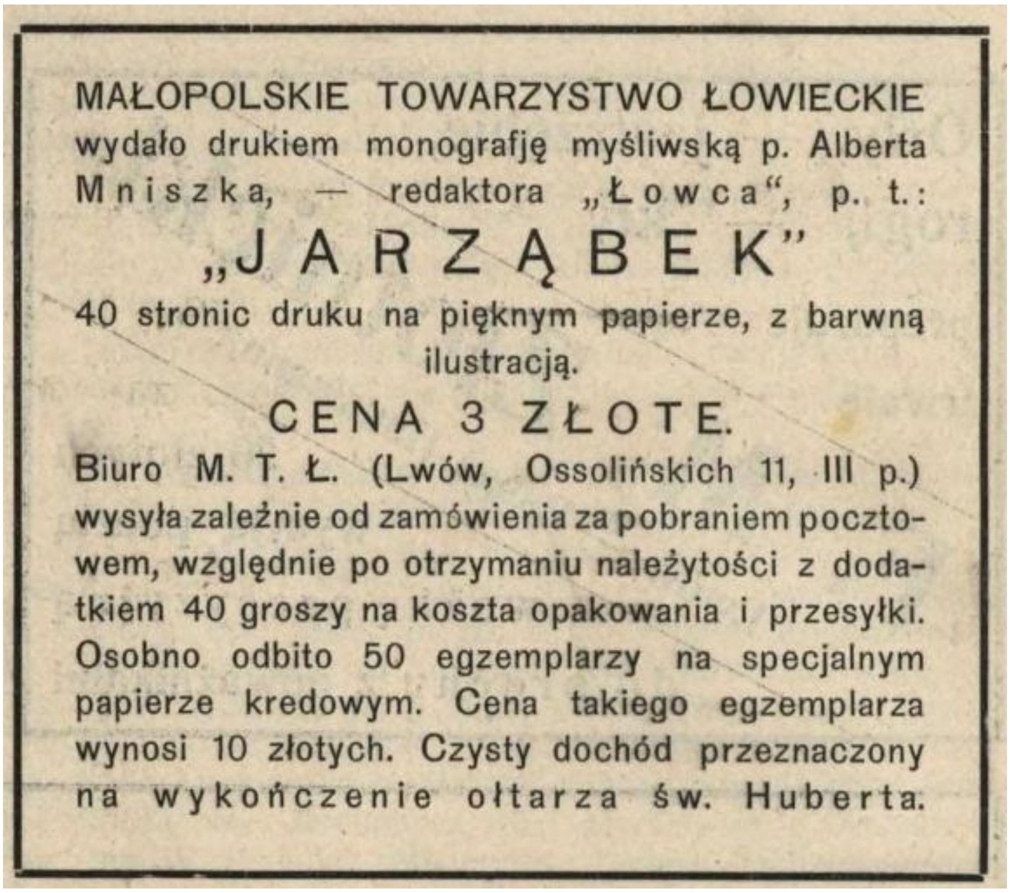
Оголошення про продаж торговим домом «Edward Mayer» великої кількості дичини (зайців, куріпок, фазанів, оленів, козуль, ланей) для відсвіжування крові. Дичина – найкращої якості з чеських та угорських лісів.[753]

---

[751] Łowiec – 1924. – № 3. – S.47.

[752] Łowiec – 1925. – № 2. – S.30.

[753] Łowiec – 1926. – № 1. – S.15.

MAŁOPOLSKIE TOWARZYSTWO ŁOWIECKIE
wydało drukiem monografję myśliwską p. Alberta Mniszka, — redaktora „Łowca“, p. t.:
„JARZĄBEK”
40 stronic druku na pięknym papierze, z barwną ilustracją.
CENA 3 ZŁOTE.
Biuro M. T. Ł. (Lwów, Ossolińskich 11, III p.) wysyła zależnie od zamówienia za pobraniem pocztowem, względnie po otrzymaniu należytości z dodatkiem 40 groszy na koszta opakowania i przesyłki. Osobno odbito 50 egzemplarzy na specjalnym papierze kredowym. Cena takiego egzemplarza wynosi 10 złotych. Czysty dochód przeznaczony na wykończenie ołtarza św. Huberta.

Реклама книги «Рябчик» Альберта Мнішека редактора часопису «Ловець». Вартість книги – 3 злоті[754]

KAZIMIERZ hr. WODZICKI
„KRUK”
Monografja, wydana z okazji Wystawy Łowieckiej we Lwowie — czerwiec, 1927.
Do nabycia w Księgarni Wystawowej u głównego wejścia do „Pałacu Sztuki” (Pawilon łowiecki), przez cały czas trwania Ogólnopolskiej Wystawy Sportowej (3.—16. czerwca). Później we wszystkich księgarniach.

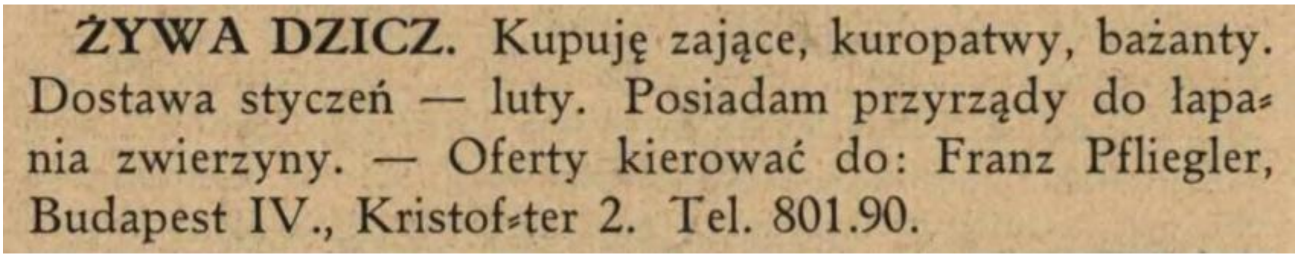
Реклама книги «Крук» графа Казимира Водзіцького, видання якої приурочено до мисливської виставки у Львові 1927 року.[755]

[754] Łowiec – 1925. – № 8. – S.128.

[755] Łowiec – 1927. – № 6. – S.124.

Оголошення про продаж торговим домом «Edward Mayer» (рік заснування – 1896 р.) великої кількості дичини (зайців, куріпок, фазанів, оленів, козуль, ланей) для відсвіжування крові. Також фірма займалась закупівлею живих молодих ведмедів, вовків, диких котів, рисів, орлів.[756]

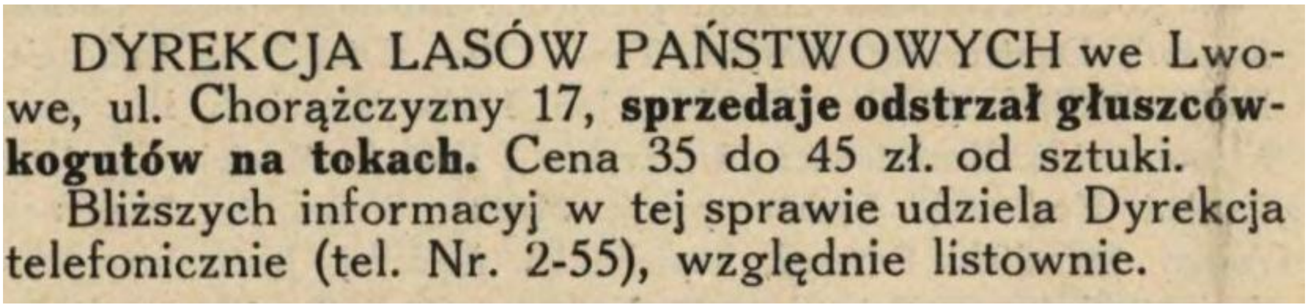
Оголошення про закупівлю зайців, куріпок, фазанів з Будапешта[757]

[756] Łowiec – 1926. – № 3. – S.47.

[757] Łowiec – 1935. – № 1. –S.12.

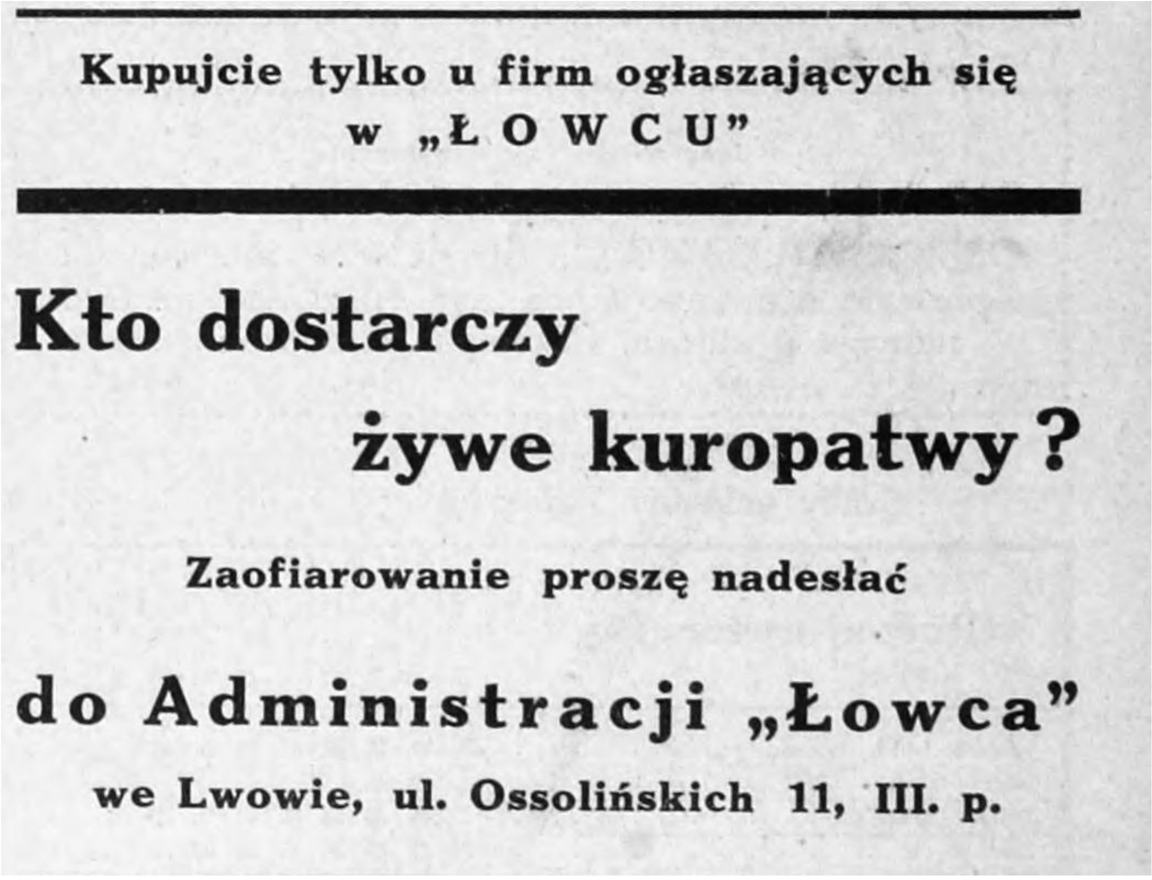
Оголошення підприємця А. Валла Прага (Чехословаччина) про реалізацію яєць та живих фазанів.[758]

Оголошення Дирекції державних лісів у Львові про реалізацію права полювання на глухарів під час токовища. Вартість від 35 до 45 злотих[759]

[758] Łowiec – 1928. – № 6. – S.96.

[759] Łowiec – 1935. – № 4. –S.48.

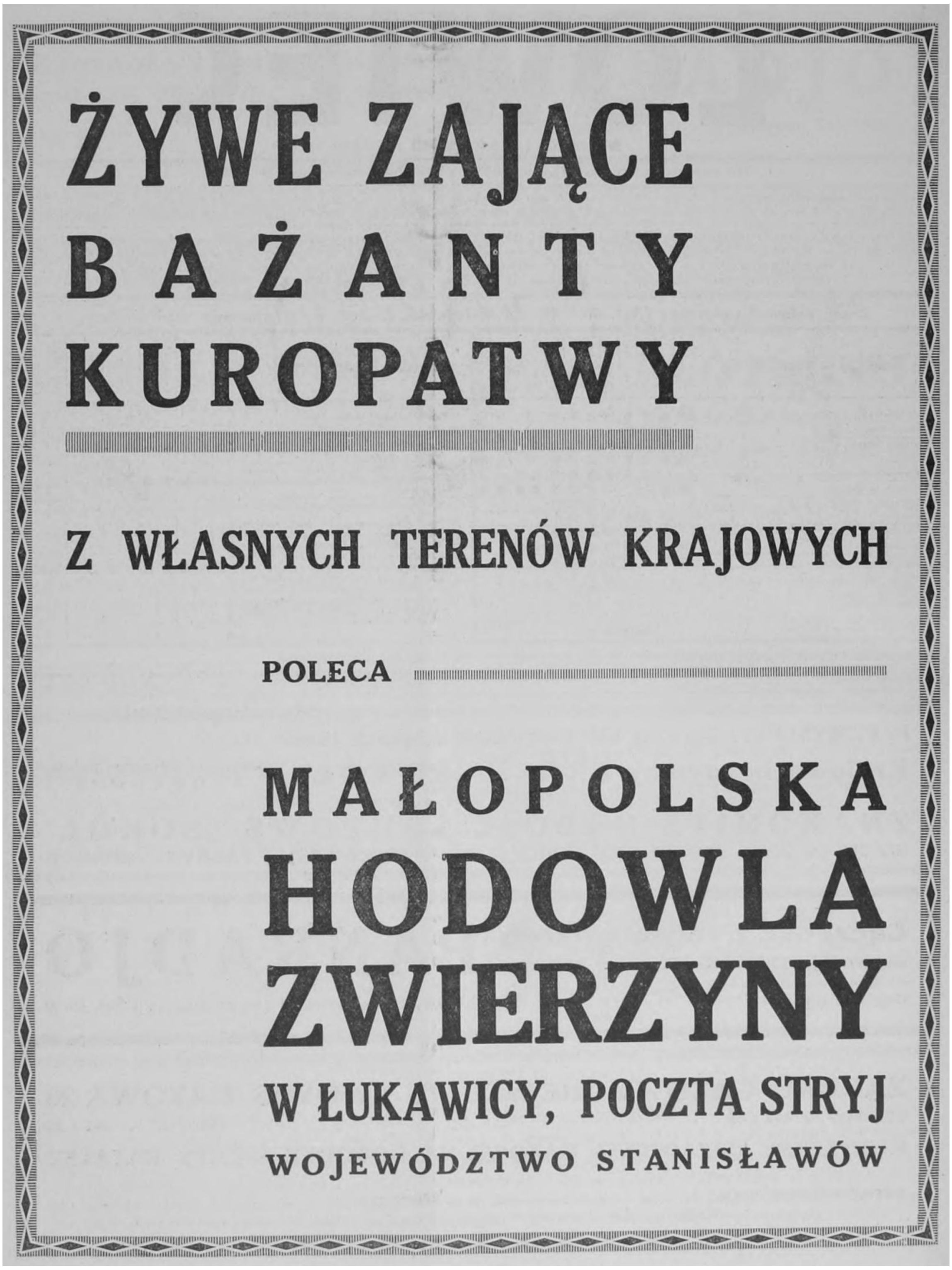

Оголошення про купівлю живих курiпок[760]

Оголошення щодо можливості оренди права полювання на зайців і курiпок.[761]

[760] Łowiec – 1929. – № 21. –S.323.

Оголошення Малопольського підприємства з розведення дичини (с. Лукавець, Стрийського повіту) про реалізацію живих зайців, фазанів, куріпок[762]

[761] Łowiec – 1930. – № 7. –S.98.

[762] Łowiec – 1930. – № 22. –S.338.

Наукове видання

ПРОЦІВ Олег Романович

Мисливське господарство та полювання на пернатих у Галичині XIX – початку XX ст.

Редактор – **Галина ПРОЦІВ**

Комп'ютерна верстка – **Олег ПРОЦІВ**

Комп'ютерний дизайн – **Олег ПРОЦІВ**

Формат паперу і частка аркуша 60×90 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 20. Наклад 300 прим. Зам. 12524

Друкарня "Фоліант"
76000, м. Івано-Франківськ
вул. Старозамкова, 2
www.foliant.if.ua
e-mail: foliant.drukarnja@gmail.com
тел.-факс: +38(0342) 50-21-65
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи Серія ІФ № 24